

استغفار

سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان زنجان

گزارش موضوع بخش ۵ از مرحله دوم شرح خدمات مشاوران

سند استانی توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان برای دوران برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴)

(سازمان جهاد کشاورزی استان زنجان)

ویرایش دوم

محرری: جهاد انشاهی واحد استان زنجان

مدیر اجرایی: مهدی عباسی

مدیر علمی: علی نصیری اقدم

همکار: سجاد برنورداری

فهرست مطالب

موضوع	صفحه
پیشگفتار	۱
۱- نقش قانونی (مأموریت‌ها و وظایف) دستگاه در توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصاد	۳
۱-۱- مستندات قانونی در فعالیتهای تحت تصدی دستگاه	۴
۱-۲-۱- مستندات قانونی در فعالیتهای بخش‌های خصوصی و تعاونی تحت نظارت دستگاه	۱۰
۱-۲-۲-۱- مستندات برنامه چهارم توسعه در سطح استان	۱۳
۲- مستندات تنظیم برنامه توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری دستگاه (اسناد بالا دست)	۱۶
۱-۲-۱- چشم‌انداز بیست ساله	۱۶
۲-۲- استراتژی مدون دستگاه در افق چشم‌انداز	۱۷
۳-۲- برنامه چهارم توسعه	۱۷
۴-۲- سیاست‌های اجرایی ابلاغی مقام رهبری	۱۹
۵-۲- قانون برنامه پنجم توسعه	۲۰
۶-۲- سند توسعه ملی استان	۲۹
۷-۲- سند آمایش استان	۳۰
۲-۷-۲- الگوی دامپروری استان	۳۵
۳- ارزیابی تحول رشد اقتصادی، بهره‌وری نیروی کار، اشتغال و سرمایه‌گذاری در برنامه‌های سوم و چهارم	۳۹
۱-۳- ارزیابی تحول رشد اقتصادی و بهره‌وری نیروی کار در فعالیتهای تحت پوشش دستگاه	۳۹
۲-۳- ارزیابی تحول اشتغال و سرمایه‌گذاری در فعالیتهای تحت تصدی دستگاه و مقایسه آن با اهداف برنامه‌ها	۴۶
۳-۳- ارزیابی تحول اشتغال و سرمایه‌گذاری در فعالیتهای بخش‌های خصوصی و تعاونی تحت نظارت دستگاه و مقایسه آن با اهداف برنامه‌ها	۵۵
۶-۳-۳- اهداف و برنامه اشتغال و سرمایه‌گذاری سازمان جهاد کشاورزی استان در طی برنامه چهارم توسعه	۶۹
۷-۳-۳- خط‌مشی‌های استانی اشتغال سازمان جهاد کشاورزی	۷۰
۸-۳-۳- میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال بخش کشاورزی استان در برنامه چهارم توسعه	۷۲
۴- ارزیابی سیاست‌ها و اقدامات اجرایی دستگاه برای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در طی برنامه‌های سوم و چهارم	۷۴
۱-۴- در فعالیتهای تحت تصدی دستگاه	۷۵
۲-۴- فعالیت بخش‌های خصوصی و تعاونی تحت نظارت دستگاه	۹۴
۵- تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای اشتغال در بخش‌های تحت تصدی و نظارت دستگاه به منظور تعیین مزیت‌های نسبی و رقابتی بخش‌های تولیدکننده کالاها و خدمات قابل مبادله در بازار	۹۵
۱-۵- وضعیت تقاضا در بازارهای داخلی و خارجی و تحول آن در دوران برنامه	۹۶

- ۲-۵- موقعیت مکانی و همجواری استان در ارتباط با دسترسی به بازارهای عرضه و مصرف داخلی و خارجی ۹۹
- ۳-۵- دسترسی به منابع طبیعی مورد نیاز (اعم از منابع تجدیدپذیر و تجدیرناپذیر) ۱۰۱
- ۴-۵- دسترسی به منابع انسانی ۱۰۳
- ۵-۵- امکانات آموزشی و ترویجی (آموزش حین خدمت، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، خدمات ترویجی) ۱۰۶
- ۶-۵- ظرفیت‌های موجود و در دست ایجاد (طرح‌های سرمایه‌گذاری نیمه تمام و راکد) ۱۱۰
- ۷-۵- زیرساخت‌های فیزیکی استان (شبکه راه‌های زمینی، دریایی و هوایی، انرژی، آب و مخابرات) ۱۱۵
- ۸-۵- دسترسی به منابع مالی در استان (اعم از بودجه عمومی دولت، منابع شرکت‌های دولتی و تسهیلات بانکی) ۱۱۷
- ۹-۵- سایر عوامل مؤثر بر عملکرد بخش‌های تحت تصدی و نظارت دستگاه ۱۱۹
- ۶- تعیین اهداف کمی دستگاه در دوران برنامه پنجم توسعه ۱۲۱
- ۱-۶- هدف‌گذاری رشد اقتصادی به تفکیک فعالیت‌های تحت پوشش دستگاه ۱۲۱
- ۲-۶- هدف‌گذاری بهره‌وری نیروی کار به تفکیک فعالیت‌های تحت پوشش دستگاه ۱۲۳
- ۳-۶- هدف‌گذاری میزان گسترش پوشش خدمات دستگاه در دوران برنامه ۱۲۵
- ۴-۶- هدف‌گذاری شاخص‌های کمی و کیفی مرتبط با هر بخش در دوران برنامه پنجم توسعه ۱۲۶
- ۵-۶- برآورد اشتغال به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در فعالیت‌های تحت پوشش دستگاه با توجه به اهداف فوق و تحول بهره‌وری نیروی کار ۱۲۸
- ۶-۶- پیامدهای اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی و اجرای قانون هدفمند سازی یارانه انرژی بر اهداف رشد اقتصادی و اشتغال در دستگاه ۱۳۰
- ۷- راهبردهای اساسی اشتغال دستگاه در دوران برنامه پنجم ۱۳۲
- ۱-۷- اولویت بخشیدن به طرح‌های نیمه تمام و راکد که دارای توجیه اقتصادی هستند ۱۳۲
- ۲-۷- تغییر خطوط تولید طرح‌ها غیر قابل توجیه برای ایجاد محصولات دارای مزیت ۱۳۳
- ۳-۷- توجه به پایداری بنگاه‌های کوچک و پیوند آنها با بنگاه‌های متوسط و بزرگ ۱۳۴
- ۴-۷- تحول در آموزش و ارتقای مهارت بخش عمومی و خصوصی و ظرفیت‌های مدیریت در بخش دولتی و خصوصی متناسب با تقاضای بازار کار ۱۳۵
- ۵-۷- ارتقای کارایی و بهره‌وری ۱۳۶
- ۶-۷- صدور خدمات فنی و مهندسی ۱۳۷
- ۷-۷- اعزام نیروی کار ماهر و متخصص ۱۳۸
- ۸- سیاست‌ها و اقدامات اجرایی دستگاه برای پیشبرد اهداف توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در دوران برنامه پنجم توسعه ۱۳۸
- ۱-۸- در بخش‌های تحت تصدی ۱۳۸
- ۲-۸- در فعالیت‌های بخش‌های خصوصی و تعاونی تحت نظارت دستگاه ۱۴۱
- ۹- برنامه دستگاه برای سازماندهی و اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی، خصوصی و تعاونی ۱۴۳
- ۱-۹- طرح‌های زودبازده بخش خصوصی و تعاونی ۱۴۳
- ۲-۹- سایر طرح‌های سرمایه‌گذاری در دست اجرا و برنامه دستگاه برای تکمیل آنها ۱۴۶

- ۹-۳- طرح‌های سرمایه‌گذاری جدید شناسایی شده و قابل شناسایی و برنامه دستگاه برای پیشبرد آنها.....۱۴۷
- ۹-۴- پیش‌بینی ظرفیت‌های تولید، سرمایه‌گذاری و اشتغال کلیه طرح‌های سرمایه‌گذاری فوق به تفکیک
- Error! Bookmark not defined.** فعالیت‌ها و شهرستان‌ها در سال‌های برنامه پنجم توسعه
- ۱۰- برآورد سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای تحقق اهداف کمی دستگاه به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در دوران برنامه پنجم توسعه ۱۵۰
- ۱۱- تأمین مالی برای سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی، خصوصی و تعاونی در دوران برنامه پنجم توسعه ۱۵۱
- ۱۱-۱- نحوه تأمین مالی سرمایه‌گذاری بخش عمومی ۱۵۱
- ۱۱-۲- نحوه تأمین مالی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی ۱۵۲
- ۱۱-۳- نحوه تأمین سرمایه‌گذاری بخش تعاونی ۱۵۳
- ۱۲- تعهدات دستگاه برای تسهیل ایجاد اشتغال و توسعه سرمایه‌گذاری در بخش‌های خصوصی و تعاونی (با توجه به وظیفه هر دستگاه) ۱۵۴

فهرست جداول

صفحه

موضوع

جدول ۱. اهداف توسعه بخش کشاورزی استان زنجان	۳۰
جدول ۲. راهبردهای توسعه بخش کشاورزی استان زنجان	۳۰
جدول ۳. ارتباط نهادهای زیربخش‌های کشاورزی	۳۱
جدول ۴. سطح زیرکشت و درصد کاربری اراضی کشور و استان	۳۲
جدول ۵. اراضی زیرکشت استان زنجان به تفکیک محصولات سالانه و دائمی	۳۴
جدول ۶. تولید محصولات پروتئینی در استان در کشور	۳۶
جدول ۷. وضعیت تولید آبزیان در استان و کشور	۳۸
جدول ۸. مقایسه ارزش بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان زنجان با کشور در سال ۱۳۸۸ ...	۴۰
جدول ۹. مقایسه رشد ارزش افزوده کشاورزی، شکار و جنگلداری طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶ در استان زنجان و کشور	۴۰
جدول ۱۰. مقایسه رشد ارزش افزوده ماهیگیری طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶ در استان زنجان و کشور	۴۲
جدول ۱۱. رشد ارزش ستانده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در استان و کشور طی دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۶	۴۴
جدول ۱۲. سهم فعالیت کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری از ارزش افزوده استان زنجان در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۶	۴۴
جدول ۱۳. تحولات بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان زنجان طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۶	۴۵
جدول ۱۴. رشد بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان زنجان طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۶	۴۵
جدول ۱۵. توزیع درصد شاغلان استان زنجان در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵	۴۷
جدول ۱۶. میزان اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در مناطق شهری و روستایی در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵	۴۷
جدول ۱۷. میزان رشد اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری به تفکیک مناطق شهری و روستایی از سال ۷۵ تا ۸۵	۴۸
جدول ۱۸. اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در شهرستان‌های استان در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ .	۴۹
جدول ۱۹. ریسک سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با توجه به ارزش افزوده فعالیت	۵۰
جدول ۲۰. ضرایب فنی و ضرایب فزاینده تولید استان زنجان در سال ۱۳۸۶	۵۱
جدول ۲۱. پیوندهای پسین و پیشین جدول داده- ستانده استان زنجان در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در سال ۱۳۸۶	۵۲
جدول ۲۲. میزان استفاده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری از کالاها و خدمات سایر بخش‌ها	۵۴
جدول ۲۳. جمعیت کل و جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در طی دوره برنامه سوم توسعه	۵۵
جدول ۲۴. عرضه نیروی انسانی کشور و استان در طول برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)	۵۶
جدول ۲۵. تقاضای نیروی انسانی کشور و استان در طی دوره برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)	۵۷

جدول ۲۶. جمعیت بیکار کشور و استان در طی دوره برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....	۵۸
جدول ۲۷. نرخ بیکاری کشور و استان در طی برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....	۵۸
جدول ۲۸. وضعیت نرخ مشارکت اقتصادی نیروی انسانی در طی دوره برنامه سوم توسعه.....	۵۹
جدول ۲۹. جمعیت کل کشور و استان در طی دوره برنامه چهارم توسعه.....	۶۰
جدول ۳۰. جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در طی دوره برنامه چهارم توسعه.....	۶۱
جدول ۳۱. جمعیت فعال استان و کشور در طی دوره برنامه چهارم توسعه.....	۶۱
جدول ۳۲. نیروی کار شاغل در سطح استان و کشور در طی برنامه چهارم توسعه.....	۶۲
جدول ۳۳. جمعیت بیکار استان و کشور در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه.....	۶۳
جدول ۳۴. تحول نرخ مشارکت نیروی انسانی در طی دوره برنامه چهارم توسعه.....	۶۴
جدول ۳۵. تقاضای بخشی نیروی انسانی کشور در طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۸۸.....	۶۵
جدول ۳۶. تقاضای بخشی نیروی انسانی در سطح استان در طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۸۸.....	۶۵
جدول ۳۷. عملکرد برنامه چهارم توسعه در بخش اشتغال استان.....	۶۶
جدول ۳۸. ترکیب تقاضای بخشی نیروی انسانی در کشور و استان بر اساس پیش‌بینی‌های برنامه چهارم توسعه.....	۶۷
جدول ۳۹. عملکرد برنامه چهارم توسعه در ترکیب اشتغال در سطح استان.....	۶۷
جدول ۴۰. میزان سرمایه‌گذاری مورد نیاز بر اساس سرانه هر بخش در طی دوره برنامه چهارم توسعه.....	۶۸
جدول ۴۱. میزان سرمایه‌گذاری مورد نیاز بر اساس سرانه هر بخش در طی برنامه چهارم توسعه.....	۶۹
جدول ۴۲. میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال بخش کشاورزی در طی برنامه چهارم توسعه.....	۷۳
جدول ۴۳. فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی زیربخش‌های کشاورزی استان در دوره برنامه چهارم توسعه..	۷۴
جدول ۴۴. میزان تولید محصولات دامی در طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۷.....	۷۸
جدول ۴۵. مقایسه عملکرد تولید محصولات کشاورزی با اهداف برنامه چهارم توسعه.....	۸۰
جدول ۴۶. عملکرد اشتغال‌زایی بخش کشاورزی در طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۶.....	۸۱
جدول ۴۷. اهداف کمی محصولات باغی در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه.....	۸۲
جدول ۴۸. اهداف کمی محصولات زراعی در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه.....	۸۳
جدول ۴۹. اهداف کمی در تولید محصولات دامی در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه.....	۸۴
جدول ۵۰. اهداف کمی بخش شیلات در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه.....	۸۵
جدول ۵۱. ضریب مکانیزاسیون در برنامه سوم و چهارم توسعه.....	۸۶
جدول ۵۲. اهداف کمی بخش جنگل، منابع طبیعی و آبخیزداری در برنامه سوم توسعه.....	۸۶
جدول ۵۳. اهداف کمی بخش جنگل، منابع طبیعی و آبخیزداری در برنامه چهارم توسعه.....	۸۷
جدول ۵۴. اهداف کمی آب و خاک در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه.....	۸۸
جدول ۵۵. ارزش افزوده بخش کشاورزی استان و کشور در طی برنامه سوم و چهارم توسعه.....	۸۹
جدول ۵۶. تولید محصولات زراعی و باغی استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه.....	۹۰
جدول ۵۷. میزان تولید محصولات دامی و شیلات استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه.....	۹۱
جدول ۵۸. احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه.....	۹۲
جدول ۵۹. احیا و توسعه جنگل در سطح استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه.....	۹۳
جدول ۶۰. اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه.....	۹۴
جدول ۶۱. متوسط هزینه خانوارهای استان.....	۹۷

- جدول ۶۲. متوسط هزینه خوراکی‌ها به تفکیک شهری و روستایی در استان..... ۹۸
- جدول ۶۳. سهم هزینه خوراکی‌ها از درآمد خانوارها به تفکیک شهری و روستایی ۹۸
- جدول ۶۴. نیروی انسانی استان به تفکیک شهری و روستایی و فعال و غیرفعال اقتصادی در ۱۳۸۵..... ۱۰۴
- جدول ۶۵. ترکیب جمعیت استان به لحاظ سطح تحصیلات ۱۰۵
- جدول ۶۶. فرصت‌های شغلی اعلام شده، متقاضیان کار ثبت‌نام شده و به کار گمارده شدگانه از طریق مراکز
کاربایی در سطح استان..... ۱۰۶
- جدول ۶۷. فعالیت‌های ترویج در استان زنجان و کشور در ۱۳۸۸ ۱۰۸
- جدول ۶۸. عملکرد آموزش در بخش کشاورزی استان زنجان و کشور..... ۱۰۹
- جدول ۶۹. فارغ‌التحصیلان دوره‌های آموزشی بلندمدت مراکز آموزش عالی در ۱۳۸۷ ۱۰۹
- جدول ۷۰. عملکرد فعالیت‌های اجرایی برنامه آبخیزداری در استان زنجان و کشور..... ۱۱۲
- جدول ۷۱. تعداد واحدهای تولیدی صنایع تبدیلی استان زنجان تا پایان ۱۳۸۸ ۱۱۳
- جدول ۷۲. تعداد جوازهای تأسیس واحدهای صنایع تبدیلی در استان زنجان ۱۱۴
- جدول ۷۳. وضعیت مجوزهای صادر شده برای واحدهای صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی ۱۱۵
- جدول ۷۴. اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عمرانی) استان ۱۱۸
- جدول ۷۵. تسهیلات اعطایی بانک‌های استان به بخش کشاورزی ۱۱۹
- جدول ۷۶. اهداف کمی بخش کشاورزی استان در برنامه پنجم توسعه ۱۲۲
- جدول ۷۷. توزیع جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر استان ۱۲۸
- جدول ۷۸. هدف‌گذاری اشتغال بخش کشاورزی استان در طی دوره برنامه پنجم توسعه ۱۳۰
- جدول ۷۹. پیش‌بینی سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در طول برنامه پنجم توسعه ۱۵۰

فهرست نمودارها

موضوع	صفحه
نمودار ۱. رشد ارزش افزوده کشاورزی، شکار و جنگلداری استان طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶.....	۴۱
نمودار ۲. مقایسه رشد ارزش افزوده استان زنجان با کل کشور در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری.....	۴۱
نمودار ۳. رشد ارزش افزوده بخش ماهیگیری استان طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶.....	۴۲
نمودار ۴. مقایسه رشد ارزش افزوده استان زنجان با کل کشور در بخش ماهیگیری.....	۴۳
نمودار ۵. مقایسه رشد ارزش ستانده استان زنجان با کل کشور در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری.....	۴۴
نمودار ۶. تحولات رشد بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان زنجان طی سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۷۹.....	۴۶
نمودار ۷. میزان اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در مناطق شهری و روستایی در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵.....	۴۸
نمودار ۸. سهم اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در شهرستان‌های استان در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵-.....	۴۹
نمودار ۹. نمودار ریسک سرمایه‌گذاری در فعالیت اقتصادی.....	۵۰
نمودار ۱۰. مقایسه سرمایه‌گذاری بر حسب فعالیت‌های عمده اقتصادی در دوران برنامه پنجم توسعه.....	۱۵۱

پیشگفتار

لازمه یک زندگی سالم، دسترسی به فرصت‌های شغلی مناسب و امرار معاش از محل درآمدهای آن است و لازمه در دسترس بودن فرصت‌های شغلی مناسب سرمایه‌گذاری است. لذا هر جامعه‌ای برای دستیابی به رشد و توسعه پایدار و رقم زدن حداقلی از رفاه برای شهروندان خود باید به الزامات و پیش زمینه‌های سرمایه‌گذاری و اشتغالزایی امعان نظر داشته باشد و مقدمات آن را مهیا نماید.

سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان زنجان با هدف ایجاد فضای مساعد سرمایه‌گذاری و رفع موانع کسب و کار و در نتیجه ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار تهیه شده است. در این سند ضمن پرداختن به عملکرد گذشته استان در بازار کار و شناسایی مزیت‌های نسبی استان، نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای سرمایه‌گذاری در استان شناسایی شده و بر مبنای آن برنامه‌های توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان تدوین شده است. در بخشی از این سند عملیاتی به نقش و جایگاه دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی در توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری پرداخته شده و در راستای ترسیم آن نقش و جایگاه تهیه اسناد توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری دستگاهی تهیه شده است.

این نکته به غایت درست است که وظیفه دستگاه‌های دولتی خلق فرصت‌های شغلی مستقیم نیست و نمی‌توان انتظار داشت که این دستگاه‌ها از طریق سرمایه‌گذاری و بر عهده گرفتن تصدی‌های جدید برای افراد بیکار استان شغل ایجاد کنند. لکن تهیه و تنظیم اسناد توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری دستگاهی از این حیث حایز اهمیت است که هر دستگاه در ارتباط با وظایف قانونی و فعالیت‌های تحت نظارت و تصدی خود محورهای را شناسایی می‌کند که بر هزینه سرمایه‌گذاری اثرگذار است و دستگاه می‌تواند با برنامه‌ریزی از دامنه آن هزینه‌ها بکاهد و بر رقابت‌پذیری فعالیت‌های اقتصادی بیفزاید.

« سازمان جهاد کشاورزی استان زنجان » وظایف متعددی در حیطه‌های گوناگون بر عهده دارد که مهمترین سرفصل‌های آنها عبارتست از؛

- تعیین سیاست‌ها و راهبردهای مربوط به بخش کشاورزی، توسعه و عمران روستاها و مناطق عشایری
- انجام بررسی‌ها و اقدامات لازم جهت توسعه صادرات با رعایت مزیت‌های نسبی
- تهیه استانداردها و ضوابط لازم در زمینه تأسیسات مورد نیاز تولیدکنندگان بخش کشاورزی
- نظارت و ارزشیابی برنامه‌ها، طرح‌ها، فعالیت‌ها و اقدامات در حیطه وظایف وزارت جهاد کشاورزی به منظور سنجش میزان کارایی و اثربخشی آنها.

به منظور انجام وظایف برشمرده، این سازمان برخی برنامه‌ها و اقدامات اجرایی در پیش رو قرار داده است که می‌تواند نقش مهمی در بهبود محیط کسب و کار، کاهش هزینه‌های سرمایه‌گذاری و توسعه فرصت‌های شغلی ایفا نماید. از جمله این برنامه‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

- واگذاری امور مربوط به تصدی‌گری و اجرایی به بخش غیردولتی (سازماندهی و توسعه فعالیت تعاونی‌ها و بخش خصوصی).
- تقویت و توسعه تشکل‌های تولیدی صنفی و غیردولتی.
- اصلاح نظام خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی و توانمندسازی تشکل‌های تولیدی با هدف تنظیم بازار.
- ساماندهی صندوق‌های سرمایه‌گذاری حمایتی بخش کشاورزی.
- افزایش به کارگیری ماشین‌آلات کشاورزی در تولید محصولات.
- توسعه و نوسازی صنایع تبدیلی و تکمیلی موجود در جهت کاهش ضایعات.
- تأمین و توسعه منابع آبی در بخش کشاورزی.
- بهبود روش‌های آبیاری در جهت افزایش بازدهی و بهره‌وری بخش آب در کشاورزی.
- توسعه صنایع کوچک تبدیلی- تکمیلی در جهت افزایش اشتغال در مناطق روستایی.

با این رویکرد، سند حاضر در ۱۲ بند به شرح زیر تنظیم شده است:

- ✓ بند نخست، بررسی نقش قانونی دستگاه در توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصاد
- ✓ بند دوم، مطالعه مستندات تنظیم برنامه توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری دستگاه (اسناد بالا دست)
- ✓ بند سوم، ارزیابی تحول رشد اقتصادی، بهره‌وری نیروی کار، اشتغال و سرمایه‌گذاری در برنامه‌های سوم و چهارم
- ✓ بند چهارم، ارزیابی سیاست‌ها و اقدامات اجرایی دستگاه برای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در طی برنامه‌های سوم و چهارم
- ✓ بند پنجم، تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای اشتغال در بخش‌های تحت تصدی و نظارت دستگاه به منظور تعیین مزیت‌های نسبی و رقابتی بخش‌های تولیدکننده کالاها و خدمات قابل مبادله در بازار
- ✓ بند ششم، تعیین اهداف کمی دستگاه در دوران برنامه پنجم توسعه
- ✓ بند هفتم، راهبردهای اساسی اشتغال دستگاه در دوران برنامه پنجم

- ✓ بند هشتم، سیاست‌ها و اقدامات اجرایی دستگاه برای پیشبرد اهداف توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در دوران برنامه پنجم توسعه
- ✓ بند نهم، برنامه دستگاه برای سازماندهی و اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی، خصوصی و تعاونی
- ✓ بند دهم، برآورد سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای تحقق اهداف کمی دستگاه به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در دوران برنامه پنجم توسعه
- ✓ بند یازدهم، تأمین مالی برای سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی، خصوصی و تعاونی در دوران برنامه پنجم توسعه
- ✓ و در نهایت بند دوازدهم، ارزیابی تعهدات دستگاه برای تسهیل ایجاد اشتغال و توسعه سرمایه‌گذاری در بخش‌های خصوصی و تعاونی

۱- نقش قانونی (مأموریت‌ها و وظایف) دستگاه در توسعه اشتغال و

سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصاد

وزارت جهاد کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی استان‌ها به عنوان متولیان بخش کشاورزی کشور نقش اساسی و کلیدی در توسعه فعالیت‌های این بخش و تداوم ارتباط سازنده بخش کشاورزی با سایر بخش‌های اقتصادی کشور در سطح ملی و استانی بر عهده دارند. سهم ۱۳ درصد بخش کشاورزی در تولید و ۱۸/۵ درصد اشتغال این بخش از کل اشتغال کشور در ۱۳۸۵ را موجب شده است که این بخش در کنار سایر بخش‌های اقتصادی کشور نقش اساسی داشته است.

در استان زنجان، بخش کشاورزی نقش بسیار کلیدی در تولید ناخالص استان و اشتغال دارد. این بخش در حدود ۲۵ درصد تولید ناخالص استانی را تأمین می‌کند و در حدود ۲۹/۵ درصد از اشتغال استان زنجان توسط بخش کشاورزی در ۱۳۸۵ تأمین می‌شود. از این رو بخش کشاورزی و توجه به این بخش در استان زنجان به دلیل پتانسیل‌های بالای آن نقش کلیدی دارد.

وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های استانی این وزارتخانه همانند سایر وزارتخانه‌ها، بر اساس قوانین و مقررات ملی و استانی در راستای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در سطح ملی و استانی وظایفی را بر عهده دارند. وظایف و مأموریت‌های بخش کشاورزی در سطح ملی و استانی در راستای هماهنگی با سایر بخش‌ها و حفظ توازن توسعه بخشی، بر اساس قوانین و مقررات بخشی تعریف و تصویب شده است. در این بخش، وظایف و مأموریت‌های

وزارت جهاد کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی استان زنجان در توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۱- مستندات قانونی در فعالیتهای تحت تصدی دستگاه

بر اساس قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی مورخ ۱۳۷۹/۱۰/۱۰ مجلس شورای اسلامی در راستای اصلاح و بهسازی تشکیلات دولتی و به منظور فراهم نمودن توسعه پایدار بخش کشاورزی و منابع طبیعی کشور در چارچوب اجرای قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، این وزارتخانه و سازمان‌های استانی آن وظایف و مأموریت‌های زیر را در جهت توسعه سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال در این بخش و سایر بخش‌های مرتبط بر عهده دارند:

ماده ۸- توسعه و حمایت از صنایع کوچک تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و صنایع روستایی در چارچوب سیاست‌های صنعتی کشور بر عهده وزارت جهاد کشاورزی می‌باشد. همچنین بر اساس تبصره این ماده، به منظور افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی موظف است با اتخاذ سیاست‌های حمایتی و تشویقی زمینه توسعه و ارتقای فناوری در تولید ماشین‌آلات و ادوات کورد استفاده در بخش کشاورزی را فراهم نماید.

ماده ۱۲- وزارت جهاد کشاورزی موظف است در جهت حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی کشور، نسبت به تشکیل صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی با مشارکت تولیدکنندگان اقدام نماید. تهیه اساسنامه صندوق بر عهده وزارت جهاد کشاورزی و تصویب آن بر عهده هیئت وزیران می‌باشد.

ماده ۱۴- به منظور حمایت از تولیدکنندگان بخش کشاورزی، دولت موظف است در حدود بودجه سنواتی کشور اقدامات زیر را انجام دهد:

الف- قیمت تضمینی خرید محصولات کشاورزی از قبیل گندم، برنج، شکر، خرما، ذرت، پنبه و سایر محصولات تضمینی را با موافقت وزیر جهاد کشاورزی تعیین نماید.

ب- با خرید به موقع تولیدات داخلی موضوع بند (الف) این ماده و جلوگیری از توزیع بی‌موقع محصولات وارداتی کشاورزی و تنظیم بازار، حمایت از تولیدکنندگان داخلی بخش کشاورزی اقدام نماید.

مواد قانونی مذکور نشان می‌دهد که وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های جهاد کشاورزی استان‌ها، در راستای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری از یک سو موظف به حمایت از تولیدکنندگان این بخش و از سوی دیگر، موظف به فراهم نمودن بسترهای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در سطح ملی و استانی هستند. قابل ذکر است که در کنار مواد قانونی مذکور که به طور مستقیم بحث توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی را مورد تأکید قرار می‌دهند، سایر مواد قانونی نظیر ماده ۱۰، ۱۱ و ۱۳ این قانون نیز به طور غیرمستقیم مأموریت‌ها و

وظایف وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های استانی در حمایت و توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در این بخش را مورد توجه قرار داده‌اند. این مواد قانونی نحوه تأمین، توزیع و مصرف آب به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تولید بخش کشاورزی را در هماهنگی بین وزارت‌خانه‌های مربوطه مورد بحث قرار می‌دهند.

مشاهده می‌شود بر اساس قانون "تشکیل وزارت جهاد کشاورزی"، یکی از مهم‌ترین وظایف و مأموریت‌ها وزارت جهاد کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی استان‌ها در راستای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری، تشکیل صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی می‌باشد. تشکیل این صندوق‌ها نقش مهمی در ایجاد ارتباط بخش دولتی و غیردولتی (بخش خصوصی و تعاونی) در توسعه و ایجاد اشتغال در این بخش دارد.

بر اساس اساسنامه نمونه صندوق‌های حمایت از توسعه کشاورزی مصوب هیات وزیران مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۲۵، هدف از تشکیل این صندوق‌ها حمایت از تشکیل سرمایه و تقویت حجم و کیفیت سرمایه‌گذاری و تولیدکنندگان و فعالان بخش کشاورزی است. در راستای دستیابی به این اهداف، بر اساس ماده ۶ این مصوبه، حدود عملیات و فعالیت‌های صندوق به شرح زیر است:

- ۱- اعطای تسهیلات و انجام حمایت‌های مالی به تولیدکنندگان و متقاضیان سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی.
- ۲- تضمین متقاضیان سرمایه‌گذاری برای دریافت اعتبار از بانک‌ها و سایر مؤسسات مالی داخلی.
- ۳- دریافت کمک مالی و اعتبار از دولت، بانک‌ها و سایر شرکت‌ها و مؤسسات داخلی و خارجی.
- ۴- حمایت از تولیدکنندگان و فعالان بخش در مواجهه با موقعیت‌های بحرانی.
- ۵- سایر عملیات و فعالیت‌های مجاز مرتبط با حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی.

در کنار قانون "تشکیل وزارت جهاد کشاورزی" و "مصوبه اساسنامه نمونه صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی"، هیات وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۱/۴/۲ بنا به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در سال ۱۳۸۰، شرح وظایف تفصیلی وزارت جهاد کشاورزی و تمامی سازمان‌های تابعه را در قالب ۷ بند شامل سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت، امور پژوهش، آموزش و ترویج، امور منابع طبیعی و آبخیزداری، امور زیر بنایی کشاورزی و توسعه روستایی، امور کشاورزی، دام و آبزیان، و امور حمایتی مورد توجه قرار داده است. وظایف و مأموریت‌های وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های تابعه در چارچوب بندهای مذکور به شرح زیر است:

الف - سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت

- ۱- تعیین سیاست‌ها و راهبردهای مربوط به بخش کشاورزی، توسعه و عمران روستاها و مناطق عشایری و همچنین تنظیم و اجرای برنامه‌های توسعه کشاورزی در چارچوب سیاست‌های توسعه پایدار.
- ۲- انجام بررسی‌ها و اقدامات لازم به منظور برنامه‌ریزی تولید و تأمین نیاز کشور به محصولات و فرآورده‌های کشاورزی و دامی و توسعه صادرات با رعایت مزیت‌های نسبی در چارچوب سیاست‌های بازرگانی کشور.

- ۳- تهیه تدوین اجرا و به هنگام‌سازی نظام‌های اطلاع‌رسانی کشاورزی و روستایی و استقرار نظام‌های آماری.
- ۴- تهیه استانداردها و ضوابط و برنامه‌ریزی لازم در زمینه تأسیسات و زیرمساحت‌های مورد نیاز تولید و تولیدکنندگان بخش کشاورزی.
- ۵- نظارت و ارزشیابی عملکرد و فعالیت‌های مؤسسات و شرکت‌های وابسته به وزارتخانه و ایجاد هماهنگی‌های برنامه‌ای و عملیاتی لازم.
- ۶- نظارت و ارزشیابی برنامه‌ها، طرح‌ها، فعالیت‌ها و اقدامات در حیطه وظایف وزارت جهاد کشاورزی به منظور سنجش میزان کارایی و اثربخشی آنها.

ب- امور پژوهش، آموزش و ترویج

- ۱- انجام پژوهش‌های کاربردی و توسعه‌ای در زمینه‌های زیر:
 - الف- آب و خاک، اصلاح بذر و نهال، اصلاح نژاد، پرورش دام و آبزیان، جنگل و مرتع و آبخیزداری، آفات و بیماری‌های گیاهی و راه‌های مبارزه با آن.
 - ب- بهره‌برداری از فنون پیشرفته بیوتکنولوژی و مهندسی ژنتیک در بخش کشاورزی، تدوین شیوه‌های مناسب و استفاده از فناوری‌های نوین توسعه کشاورزی و دامی متناسب با شرایط اقلیمی و جغرافیایی کشور.
 - ج- افزایش بهره‌وری، کاهش ضایعات و بهبود کیفی تولید محصولات و فرآورده‌های بخش کشاورزی.
 - د- بیماری‌ها، مایه‌ها، سرم‌ها و مواد بیولوژیک لازم برای پیشگیری و مبارزه با بیماری‌های دامی آبزیان و مشترک انسان و دام و تهیه و تولید آنها در کشور.
- ۲- حفاظت، جمع‌آوری، ارزیابی، احیا و توسعه ذخایر، توارث ژنتیکی، تنوع زیستی گیاهی و ژرم پلاسما گیاهان زراعی، باغی، زینتی، دارویی، مرتعی، جنگلی و دام و آبزیان و میکروارگانیزم‌ها و حشرات مفید و زیان‌آور کشاورزی در چارچوب وظایف محول شده.
- ۳- مطالعه و تحقیق به منظور توسعه کشاورزی و ارتقای جایگاه آن در اقتصاد ملی و توسعه روستایی و عشایری.
- ۴- برنامه‌ریزی و اجرای آموزش‌های علمی- کاربردی و فنی- حرفه‌ای شاغلان بخش کشاورزی و صنایع روستایی در چارچوب سیاست‌های مصوب و همچنین آموزش روش‌ها و فنون نوین کشاورزی و دامداری به تولیدکنندگان مربوط.
- ۵- مطالعه، طراحی و بهینه‌سازی الگوها و نظام‌های تولید و بهره‌برداری در بخش کشاورزی و ارزیابی و اصلاح مستمر آنها.

۶- برنامه‌ریزی و ارائه نتایج پژوهش‌های انجام شده به کارکنان، تولیدکنندگان و بهره‌برداران بخش کشاورزی و نیز شناخت مسائل و مشکلات آنها و اقدام در جهت رفع آن از طریق اجرای برنامه‌های ترویجی.

ج- امور منابع طبیعی و آبخیزداری

- ۱- بررسی و مطالعه جامع حوزه‌های آبخیز کشور به منظور تهیه طرح‌های آبخیزداری و جلوگیری از فرسایش خاک و تهیه برنامه جامع استفاده از اراضی کشاورزی و منابع طبیعی و بهره‌برداری بهینه از این اراضی.
- ۲- برنامه‌ریزی و انجام اقدامات لازم به منظور جلوگیری از تغییر و تبدیل کاربردی اراضی کشاورزی و جنگل.
- ۳- حفظ، احیاء گسترش، حمایت و بهره‌برداری صحیح از جنگل‌ها و مراتع طبیعی و دشت‌های کشور و فراهم نمودن زمینه اجرای طرح‌های بزرگ جنگل‌کاری، جنگل‌داری، مرتع‌داری، ایجاد پارک‌های جنگلی و تفریحگاه‌های طبیعی در چارچوب هدف‌ها و سیاست‌های توسعه پایدار و اعمال نظارت‌های لازم.
- ۴- برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های آبخیزداری و تثبیت شن‌های روان و بیابانی‌زدایی.
- ۵- تشخیص و تفکیک حریم قانونی اراضی ملی از مستثنیات اشخاص حقیقی و حقوقی و واگذاری منابع ملی به نام دولت جمهوری اسلامی ایران و اجرای مقررات مربوط به مدیریت و واگذاری اراضی ملی و دولتی در چارچوب قوانین و مقررات موجود.

د- امور زیربنایی کشاورزی و توسعه روستایی

- ۱- توسعه مکانیزاسیون با توجه به ویژگی‌های اقلیمی و فرهنگی مناطق مختلف و ارائه خدمات حمایتی و فنی مورد نیاز.
- ۲- یکپارچه‌سازی اراضی، احداث راه‌های بین مزارع، تجهیز و نوسازی مزارع و باغ‌ها به منظور استفاده مؤثر از منابع و نهاده‌های کشاورزی و ارتقای بهره‌وری در فرآیند تولید با تأکید بر بهبود بهره‌وری از آب.
- ۳- برنامه‌ریزی و انجام اقدامات لازم در زمینه حفظ و اصلاح خاک و فراهم آوردن موجبات بهره‌برداری مطلوب از آن.
- ۴- فراهم آوردن موجبات لازم به منظور افزایش اثربخشی و بازدهی آبیاری در مزارع و باغ‌ها.
- ۵- برنامه‌ریزی برای انتقال آب شبکه‌های ۳ و ۴ و انهار سنتس و قنوات، توزیع و مصرف آب کشاورزی و انجام اقدامات لازم به منظور احداث، و نگهداری تأسیسات مربوط در چارچوب قوانین موجود.
- ۶- انجام وظایف ناشی از اجرای قانون توزیع عادلانه آب.

- ۷- برنامه‌ریزی و انجام مطالعات لازم به منظور طراحی و اجرای طرح‌های کوچک توسعه منابع آب پس از کسب مجوز لازم از مقررات نیرو.
- ۸- برنامه‌ریزی و اقدامات لازم در جهت احداث، نگهداری و بهره‌برداری از بنادر شیلاتی و تأسیسات زیربنایی با رعایت وظایف سایر وزارتخانه‌ها.
- ۹- برنامه‌ریزی، اتخاذ تدابیر و پیش‌بینی ساز و کارهای لازم به منظور توسعه و عمران روستاها با هماهنگی سایر دستگاه‌ها.
- ۱۰- برنامه‌ریزی و ساماندهی کوچ و اسکان عشایر در چارچوب طرح‌های جامع ناحیه‌ای.
- ۱۱- توسعه و حمایت از صنایع کوچک تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و صنایع روستایی در چارچوب سیاست‌های صنعتی کشور.

ه- امور کشاورزی، دام و آبزیان

- ۱- برنامه‌ریزی و اتخاذ تدابیر لازم به منظور افزایش بهره‌وری از عوامل و منابع تولید کشاورزی و دستیابی به الگوهای کشت متناسب با منابع آب در دسترس، ظرفیت‌های تولید و شرایط اقلیمی مناطق مختلف کشور.
- ۲- تأمین بهداشت دام و فرآورده‌های مربوط به آن و مبارزه با بیماری‌های دامی و مشترک انسان و دام، قرنطینه دام و کنترل بهداشتی کشتارگاه‌ها و نظارت بهداشتی بر مراتع، آبشخورها، محل نگهداری دام، کارخانه‌های تولید خوراک دام و سایر تأسیسات و مراکز تهیه، نگهداری و عرضه فرآورده‌های خام دامی.
- ۳- نظارت و کنترل بر تولید، واردات و مصرف مایه‌ها و سایر مواد بیولوژیکی مورد مصرف دامی.
- ۴- برنامه‌ریزی و انجام اقدامات لازم به منظور ایجاد و گسترش شبکه‌های پیش‌آگاهی و مراقبت، پیشگیری، قرنطینه گیاهی و تشخیص و مبارزه با آفات و بیماری‌های عمومی، همگانی و سایر آفات و بیماری‌های گیاهی و نظارت بر ورود، تولید توزیع و مصرف سموم مورد نیاز بخش کشاورزی با رعایت شاخص‌های زیست محیطی کشور.
- ۵- برنامه‌ریزی و تهیه و اجرای طرح‌های مربوط به حفظ منابع دام، طیور و اصلاح نژاد و بهبود تغذیه دام.
- ۶- توسعه کمی و کیفی تولیدات دامی و تدوین و اجرای نظام دامداری کشور و ساماندهی کشتارگاه‌ها.
- ۷- برنامه‌ریزی و اتخاذ تدابیر لازم در جهت حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری مناسب از منابع آبی آب‌های تحت حاکمیت و صلاحیت دولت جمهوری اسلامی ایران و توسعه آبی‌پروری در کشور.

ز- امور حمایتی

- ۱- حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و استفاده از تسهیلات اعتباری بانک کشاورزی و سایر منابع بانکی و تشکیل صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی و روستایی با مشارکت تولیدکنندگان و فراهم آوردن تسهیلات لازم برای تأمین اعتبارات مورد نیاز تولیدکنندگان بخش کشاورزی.
 - ۲- اجرای سیاست‌ها و روش‌های حمایتی و بیمه‌ای به منظور حمایت از تولیدکنندگان، تولیدات و تأسیسات بخش کشاورزی و پرداخت خسارت به تولیدکنندگان خسارت دیده براساس سیاست‌های اتخاذ شده.
 - ۳- برنامه‌ریزی و اتخاذ سیاست‌های حمایتی و تشویقی به منظور توسعه و ارتقای فناوری ماشین‌آلات و ادوات بخش کشاورزی در چارچوب سیاست‌های مصوب.
 - ۴- فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای تأمین و توزیع نهاده‌های کشاورزی و دامی، دارو، سرم و سایر مواد بیولوژیک از طریق بخش غیردولتی و در صورت لزوم توسعه وزارتخانه و اعمال نظارت‌های لازم در این زمینه.
 - ۵- انجام اقدامات لازم به منظور ایجاد تشکلهای غیردولتی مورد نیاز بخش کشاورزی و ارائه خدمات و حمایت‌های مالی و فنی به آنها و اعمال نظارت‌های لازم.
 - ۶- پیشنهاد برنامه‌های تنظیم بازار محصولات کشاورزی و فرآورده‌های دامی و نیز قیمت تضمینی به منظور حمایت از تولیدکنندگان بخش کشاورزی به هیات وزیران و خرید به موقع محصولات کشاورزی.
 - ۷- فراهم آوردن تسهیلات و امکانات و انجام هماهنگی‌ها و پیگیری‌های لازم برای توسعه صادرات محصولات و فرآورده‌های بخش کشاورزی و صنایع روستایی در چارچوب سیاست‌ها و برنامه‌های بازرگانی کشور.
 - ۸- اجرای سایر وظایفی که به موجب قوانین و مقررات بر عهده وزارتخانه قرار دارد.
- مشاهده می‌شود در بند "امور حمایتی" این قانون به طور مستقیم بحث توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری توسط وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های مرتبط مورد بحث قرار گرفته است. در این مواد قانونی مرتبط با "امور حمایتی" تشکیل صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری‌ها، بیمه محصولات کشاورزی، به کارگیری سیاست‌های حمایتی و استفاده از سیاست‌های قیمتی به عنوان مهم‌ترین وظایف و مأموریت‌های وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های تابعه مورد تأکید قرار گرفته است. قابل ذکر است که سازمان‌های جهاد کشاورزی استان‌ها نیز در چارچوب قوانین مذکور وظایف و مأموریت‌ها وزارت جهاد کشاورزی در توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در سطح استان‌ها و در سطح شهرستان‌ها بر عهده دارند. هر چند که برخی وظایف و مأموریت‌های مختص هر یک از سازمان‌های جهاد کشاورزی استان‌ها نیز در چارچوب مشخصات استان‌ها تعریف شده است، اما ماهیت وظایف و مأموریت‌های سازمان جهاد کشاورزی استان‌ها در توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی استان‌ها و شهرستان‌ها یکسان می‌باشد.

همچنین توجه به این نکته ضروری است که بدلیل ماهیت حاکمیتی سازمان‌های جهاد کشاورزی استان، این سازمان‌ها در راستای عمل به قوانین مصوب در سطح ملی عمل می‌کنند و اختیارات استانی آنها بسیار محدود است.

۱-۲- مستندات قانونی در فعالیتهای بخش‌های خصوصی و تعاونی تحت نظارت دستگاه

سازمان جهاد کشاورزی زنجان در راستای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی استان وظایف و مأموریت‌های قانونی همسو با وزارت جهاد کشاورزی را بر عهده دارد. مهم‌ترین وظایف و مأموریت‌های سازمان جهاد کشاورزی استان همان وظایف و مأموریت‌های وزارت جهاد کشاورزی می‌باشد. با این تفاوت که سازمان جهاد کشاورزی استان موظف است در تدوین برنامه‌ها، استراتژی‌ها و راهکارهای اجرایی توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان، مشخصه‌های استانی را نیز لحاظ نماید. با توجه به اینکه قانونی مختص دال بر وظایف و مأموریت‌های سازمان جهاد کشاورزی استان در راستای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی استان وجود ندارد، در این بخش به مصوبات استانی مرتبط با بخش کشاورزی استان در راستای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در طی سه دوره سفر استانی هیات دولت به این استان در طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۹ اشاره می‌شود.

۱-۲-۱- مصوبات استانی هیات وزیران

در دور اول سفر استانی هیات دولت به استان زنجان در ۱۳۸۵، مأموریت‌ها و وظایف زیر بر وزارت جهاد کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی استان در راستای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری واگذار شده است:

۱- وزارت جهاد کشاورزی موظف است با همکاری بانک مرکزی ج. ا. ایران، سازمان اوقاف و امور خیریه استانداری زنجان ظرف مدت سه ماه نسبت به بررسی و کارشناسی چگونگی بهره‌گیری مالکین اراضی کشاورزی اوقافی از تسهیلات بانکی اقدام نموده و نتیجه را جهت طرح در هیات وزیران ارائه نماید.

۲- وزارت جهاد کشاورزی موظف است نسبت به افزایش سهم استفاده استان از کمک بلاعوض تولید نهال (۱۴ درصد کشور) اقدام نماید.

۳- وزارت جهاد کشاورزی موظف است با همانگی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور نسبت به افزایش سهم استان از محل اعتبارات پیش‌بینی شده مرتبط با حوزه آبخیزداری سفید رود اقدام نموده و اعتبار تکمیل پروژه را در لایحه بودجه ۱۳۸۵ پیش‌بینی نماید.

۴- وزارت جهاد کشاورزی موظف است با استفاده از منابع استانی نسبت به انجام مطالعه فاز یک و فاز دو و تجهیز و نوسازی اراضی سنتی در ۲۰۰۰ هکتار از اراضی زیر دست سدهای خاکی کوتاه در ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ اقدام نماید.

- ۵- وزارت جهاد کشاورزی موظف است با استفاده از منابع استانی و با رعایت قوانین مربوطه نسبت به اختصاص ۱۰۰ میلیارد به منظور احداث و بهسازی کانال‌های آبیاری عمومی و تجهیز و نوسازی اراضی زیر دست سدهای خاکی کوچک و انتقال آب از طریق ایستگاه‌های پمپاژ جهت زیتون کاری در اراضی استان اقدام نماید.
- ۶- وزارت جهاد کشاورزی موظف است با استفاده از منابع استانی و با رعایت قوانین و مقررات مربوطه نسبت به امور پیش‌بینی تأمین ۵۰ میلیارد ریال در لایحه متمم بودجه ۱۳۸۵ جهت انجام عملیات زیربنایی احداث مجتمع پرورش ماهیان سردآبی، مجتمع‌های دامپروری، گلخانه‌ای و احداث پارک جنگلی در سطح استان اقدام نماید.
- ۷- مقرر گردید وزارت جهاد کشاورزی پیشنهاد مرتبط با نحوه مشارکت دولت در اجرای طرح‌های آبیاری تحت فشار مبنی بر سی درصد سهم دولت و هفتاد درصد مشارکت‌های مردمی از طریق تسهیلات را برای طرح در متمم لایحه بودجه ۱۳۸۵ ارائه نماید.
- در طی دور دوم سفر هیات وزیران در ۱۳۸۷، وزارت جهاد کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی زنجان در راستای مصوبات دور اول، به انجام وظایف و مأموریت‌ها زیر را در سطح استان عهده‌دار شده است:
- ۱- اختصاص ۶۰ میلیارد ریال برای عملیات آبخیزداری در استان توسط سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری استان. همچنین مبلغ ۲۵ میلیارد ریال نیز از منابع استانی طی ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ به این عملیات اختصاص می‌یابد.
 - ۲- تأمین و انتقال آب به منظور توسعه باغات در سطح ۱۱۰۰ هکتار از اراضی شیب دار استان طی سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
 - ۳- مطالعه و اجرای شبکه آبیاری، زهکشی، تجهیز و نوسازی در سطح ۳۰۰۰ هکتار از اراضی کشاورزی استان طی سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸.
 - ۴- تقویت ایستگاه تحقیقاتی زیتون طارم.
 - ۵- انجام مطالعات برآورد سطح، تهیه نقشه و استعدادیابی اراضی کشاورزی با استفاده از سیستم GIS در ۱۳۸۷ و پیش‌بینی اعتبار در لایحه بودجه ۱۳۸۸ کل کشور پس از طی مراحل قانونین موضوع ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.
 - ۶- پیش‌بینی اعتبار برای ایجاد یگان حفاظت از جنگل‌ها و مراتع کشور در لایحه بودجه ۱۳۸۸ پس از طی مراحل قانونی موضوع ماده ۳۲ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.
 - ۷- اختصاص سالانه ۱۵ درصد از اعتبار تولید نهال کشور طی سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ به عنوان کمک بلاعوض برای تولید نهال در استان.
 - ۸- اختصاص مبلغ ۲۰۰ میلیارد ریال از محل کمک‌های فنی و اعتباری برای توسعه پروژه‌های انتقال و مصرف بهینه آب در طرح‌های کشاورزی استان طی سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.

- ۹- تأمین اعتبار مورد نیاز برای اجرای سیستم آبیاری تحت فشار در سطح ۳۰۰۰ هکتار از اراضی استان در ۱۳۸۷ و پیش‌بینی اعتبار برای اجرای تا ۱۰۰۰۰ هکتار در ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹.
- ۱۰- اختصاص مبلغ ۱۰ میلیارد ریال برای کمک به اجرای طرح‌های کشاورزی استان در ۱۳۸۷.
- در دور سوم از سفرهای استانی هیات محترم وزیران در ۱۳۸۹ در راستای تکمیل مصوبات دوره‌های اول و دوم سفرهای استانی، مصوبات بخش کشاورزی استان در راستای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری به شرح زیر بوده است:
- ۱- ایجاد ردیف مستقل تأمین اعتبار برای اجرای شبکه‌های آبیاری و زهکشی و طرح‌های کوچک تأمین آب استان.
- ۲- تهیه شناسنامه بهره‌برداران و واحدهای بهره‌برداری بخش کشاورزی در سطح ۸۸۰ هزار هکتار از اراضی استان طی سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ با اختصاص اعتبار لازم به نسبت ۶۰ درصد از منابع ملی و ۴۰ درصد از منابع استانی.
- ۳- اختصاص مبلغ ۱۵۰ میلیارد ریال به منظور اجرای عملیات آبخیزداری استان توسط سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۲.
- ۴- تأمین و انتقال آب به منظور توسعه باغات در سطح ۲۰۰۰ هکتار از اراضی شیب‌دار استان طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۲.
- ۵- تجهیز آزمایشگاه دامپزشکی استان توسط سازمان دامپزشکی کشور.
- ۶- اختصاص مبلغ ۵۰ میلیارد ریال برای کمک به صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی از محل فروش اموال مازاد بر نیاز سازمان جهاد کشاورزی استان.
- ۷- تأمین تسهیلات مورد نیاز برای حمایت از شرکت‌های مشاوره‌ای- ترویجی از محل تسهیلات ارزان قیمت.
- ۸- اختصاص مبلغ هفت میلیارد ریال به منظور خرید دستگاه خودرو کمک‌دار و کمک به تجهیز یگان حفاظت منابع طبیعی استان توسط سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۳.
- ۹- استخدام ۲۰ نفر کارشناس منابع طبیعی به منظور تکمیل نیروی انسانی مورد نیاز اداره کل منابع طبیعی استان با هماهنگی معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس جمهور.
- ۱۰- اجرای طرح آبیاری تحت فشار به هر میزان که استان توان اجرا داشته باشد. محل تأمین اعتبارات شامل ۵۰ درصد از محل کمک‌های بلاعوض دولت و ۵۰ درصد باقی مانده از محل سهم آورده متقاضی.
- قابل ذکر است که مصوبات هیات وزیران در سفرهای استانی بیشتر علاوه بر توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری، هدف حفظ اشتغال را نیز دنبال نموده است.

۱-۲-۲- مستندات برنامه چهارم توسعه در سطح استان

الف- اهداف

بر اساس مستندات برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور در جهت توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در سطح استان اهداف بخش کشاورزی به شرح زیر مورد توجه قرار گرفته است:

- **ایجاد اشتغال از طریق شناسایی و بهره‌برداری ظرفیت‌های خالی:** استفاده و به کارگیری ظرفیت‌های خالی موجود که سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی به آن اختصاص یافته است. اما بنا به دلایلی مورد استفاده و بهره‌برداری قرار نمی‌گیرد. انتظار می‌رود با تمهیدات مورد نیاز و انجام اقدامات و راهکارهای مناسب و تأمین منابع لازم که عمدتاً تسهیلات بانکی می‌باشند بتوان آنها را فعال نموده و به بهره‌برداری رسانده و اشتغال ایجاد کرد.

- **ایجاد اشتغال از طریق اتمام طرح‌های نیمه تمام:** وجود برخی طرح‌های در زیربخش‌های جهاد کشاورزی که سرمایه‌گذاری در آنها انجام شده است اما اتمام این طرح‌ها، راه‌اندازی و بهره‌برداری آنها مستلزم اتخاذ تدابیر و سیاست‌گذاری و تأمین تسهیلات بانکی می‌باشد. بدیهی است که در صورت راه‌اندازی این طرح‌ها ضمن استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری‌های انجام شده و افزایش تولید تعداد قابل ملاحظه‌ای فرصت‌های شغل ایجاد خواهد شد. لذا توجیه اقتصادی و آثار و تبعات ناشی از این گونه طرح‌ها تلاش می‌شود که در گام بعدی اولویت را جهت ایجاد فرصت‌های شغلی، به اتمام این طرح‌ها داده شود.

- **ایجاد اشتغال از طریق طرح‌های جدید:** بدیهی است که متناسب با شرح فعالیت‌ها، طرح‌های جدید اشتغال‌زا در زیربخش‌های مختلف معرفی و ارائه می‌گردند.

تثبیت و بهبود اشتغال موجود: بحث حائز اهمیت دیگری که در تدوین برنامه اشتغال استان مدنظر بوده تثبیت و بهبود اشتغال در زیربخش‌ها می‌باشد. زیرا حفظ اشتغال نیز به تدابیر، تمهیدات و سیاست‌گذاری خاص نیز دارد و تنها با اهتمام، توجه و یاری دولت امکان استمرار اشتغال در برخی فعالیت‌ها میسر می‌گردد. به منظور اجرایی شدن این برنامه‌ها تلاش شده است تا اطلاعات به تفکیک سالانه و نوع فعالیت مشخص و به تفکیک زیربخش‌ها طبقه‌بندی شود و با عنایت به اینکه اشتغال مشتق از تولدی می‌باشد، بنابراین میزان تولید کالا و خدمات ارائه شده ناشی از این فعالیت‌های اشتغال‌زا نیز قابل برآورد می‌باشد.

ب- برنامه اشتغال سازمان جهاد کشاورزی استان

در چارچوب مفاد برنامه چهارم و رهنمودها و راهکارهای اجرایی توسعه اشتغال طی برنامه چهارم، توسعه سازمان جهاد کشاورزی در حوزه‌های مأموریت‌های خود اقدام به تدوین برنامه اشتغال در بخش غیردولتی نموده است. این برنامه حاوی نکات مشروح زیر می‌باشد:

الف- تدوین اهداف کمی ایجاد فرصت‌های شغلی به تفکیک سال‌های برنامه چهارم برای کلیه زیربخش‌ها و فعالیت‌های اصلی.

ب- تبیین اهداف کمی ایجاد فرصت‌های شغلی به تفکیک فعال‌سازی ظرفیت‌های خالی، اتمام طرح‌های نیمه تمام و اجرای طرح‌های جدید.

ج- تبیین الزامات حفظ، تثبیت و بهبود اشتغال موجود در زیربخش‌ها.

د- تبیین الزامات و راهکارهای اجرایی، قوانین و مقررات مورد نیاز جهت رفع موانع توسعه اشتغال.

ر- تبیین و تقویم منابع سرمایه‌گذاری مورد نیاز از قبیل تسهیلات بانکی، یارانه‌ها، اعتبارات عمرانی و منابع ارزی مورد نیاز.

ز- تبیین و تقویم تبعات ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در افزایش تولید و ارائه خدمات.

و- تبیین و تعیین سهم و جایگاه سازمان به تفکیک زیربخش‌ها در برنامه اشتغال.

ی- تبیین ساختار کیفی نیروی انسانی مورد نیاز پیش‌بینی شده در برنامه اشتغال.

بدین ترتیب با توجه به موارد مذکور، اهداف اصلی برنامه اشتغال استانی به شرح زیر می‌باشند:

- استفاده از ظرفیت‌های بخش کشاورزی و مناطق روستایی در راستای مقابله با بحران استانی بیکاری.
- تبیین کارکرد استانی بخش کشاورزی و مناطق روستایی در توسعه استان.
- تقویت و اصلاح ساختار کیفی نیروی انسانی شاغل در بخش کشاورزی و مناطق روستایی.
- ایجاد و تکمیل فرایندهای خدماتی و تولیدی و اقتصادی در مناطق روستایی.

ج- خط‌مشی‌های ملی اشتغال سازمان جهاد کشاورزی

با توجه به شرایط موجود اقتصادی استان و وضعیت بخش کشاورزی و مناطق روستایی و با اتکا به توانمندی‌های موجود و سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در مناطق روستایی و بخش کشاورزی، خط‌مشی‌های اساسی برنامه اشتغال استان به شرح زیر می‌باشد:

- حفظ، تثبیت و بهبود اشتغال موجود در بخش کشاورزی و مناطق روستایی.

- بهره‌برداری از ظرفیت‌های خالی و سرمایه‌گذاری شده در جهت ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی.
- ایجاد فرصت‌های شغلی جدید از طریق اجرای طرح‌های جدید و توسعه‌ای در بخش کشاورزی.
- رفع موانع اداری و قانون و فراهم نمودن تسهیلات ارزان قیمت و ترجیحی برای جذب منابع بخش غیردولتی در توسعه فرصت‌های شغل در بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی.

د- سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در بخش شیلات

- تمرکز حمایت‌ها در اتمام طرح‌های نیمه تمام تولیدی و طرح‌های جدید توسعه اشتغال و تولید با جلب مشارکت‌های مردمی.
- رفع موانع اداری و قانونی در توسعه فعالیت‌های آبی‌پروری.
- حمایت از صنایع توسعه، صنایع تبدیلی و فرآوری آبزیان در جهت ایجاد اشتغال.
- حمایت از تولیدکنندگان در جهت دسترسی به بازارهای داخلی.

ر- سیاست‌های اجرایی اشتغال در زیربخش امور دام و طیور

- حمایت از بهره‌برداری از ظرفیت‌های خالی و مرغداری‌ها و رفع موانع مصرف در بازار داخلی و موانع صادراتی مرغ و تخم مرغ.
- حمایت از اصلاح ساختار دامداری روستایی در جهت افزایش تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید.
- حمایت از توسعه دامداری‌های نیمه صنعتی و صنعتی در جهت افزایش تولید محصولات دامی و توسعه اشتغال.

ز- سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در زیربخش جنگل و مرتع

- رفع موانع اداری و قانونی در جلب مشارکت مردمی و حمایت از منابع سرمایه غیردولتی در جهت توسعه فعالیت‌های زیربخش.
- واگذاری اراضی به مردم در راستای توسعه فعالیت‌های جنگلداری و اشتغال‌زایی.
- توسعه فعالیت‌های مرتع‌داری و افزایش اشتغال‌زایی در این فعالیت.
- توسعه فعالیت‌های زیربنایی و جلوگیری از روند تخریب منابع در بخش منابع طبیعی با مشارکت مردم و منابع بخش دولتی در جهت اشتغال‌زایی.

ط - سیاست‌های اشتغال‌زایی در زیربخش آبخیزداری

- اجرای طرح‌های آبخیزداری مشارکتی در جهت اشتغال‌زایی و جلوگیری از تخریب منابع آب و خاک.
- حمایت از سرمایه‌گذاری‌های مردمی در جهت توسعه فعالیت‌های آبخیزداری.

ی - سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در زیربخش دامپزشکی

- حمایت از توسعه فعالیت‌های بهداشتی و درمانی مشارکت مردم در جهت اشتغال‌زایی.
- رفع موانع قانون اداری در جلب مشارکت منابع مالی مردم در جهت توسعه فعالیت‌های دامپزشکی.

و - سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در زیربخش صنایع تبدیلی کشاورزی

- حمایت از سرمایه‌گذاری‌های غیردولتی در جهت تکمیل فرآیند تولید، کشاورزی و ایجاد اشتغال.
- فراهم نمودن بسترهای تولیدی در مناطق روستایی.

۲- مستندات تنظیم برنامه توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری دستگاه (اسناد بالادست)

اسناد بالادست از جمله اسناد کلیدی کشور در راستای تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های اقتصادی کشور به شمار می‌آید. در این بخش اسناد بالادست برنامه توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی با تأکید بر سطح استانی مورد بحث قرار می‌گیرند.

۲-۱- چشم‌انداز بیست ساله

در سند چشم‌انداز کشور به منظور تحقق رشد اقتصادی پیوسته، باثبات و پرشتاب برای بخش کشاورزی، اهداف و چشم‌اندازهای زیر ترسیم شده است:

- ۱- تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی و تأکید بر خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی
- ۲- توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن
- ۳- توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست محیطی آب در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن
- ۴- مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود و اولویت استفاده از منابع آب‌های مشترک
- ۵- توسعه روستاها

۶- ارتقا سطح درآمد و زندگی روستاییان و کشاورزان و رفع فقر، با تقویت زیرساخت‌های مناسب تولید و تنوع بخشی و گسترش فعالیت‌های مکمل به ویژه صنایع تبدیلی و کوچک و خدمات نوین، با تأکید بر اصلاح نظام قیمت‌گذاری محصولات

قابل ذکر است که هر چند در سند چشم‌انداز وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های استانی تعریف نشده است اما بخش کشاورزی و نهادهای متولی آن در سطح ملی و در سطح استانی یکی از مهم‌ترین ارکان برای دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله هستند.

۲-۲- استراتژی مدون دستگاه در افق چشم‌انداز

در راستای تحقق اهداف چشم‌انداز بلند مدت توسعه کشور، جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین استان به ترتیب بر پایه توسعه صنعت، معدن و کشاورزی، استفاده حداکثری از قابلیت‌های بازرگانی و گردشگری استوار شده است.

بر این اساس مهمترین استراتژی‌های توسعه اشتغال استان در بخش کشاورزی عبارتست از:

- توسعه کشاورزی با بهره‌برداری از پتانسیل منابع آب، خاک اقلیم و ارتقای سطح فناوری و نوین‌سازی ساختار بخش در استان با اولویت زیربخش باغداری (با تأکید بر محصولات نظیر زیتون و میوه‌های سردسیری) و زراعت (با تأکید بر نباتات علوفه‌ای) و توسعه دامپروری صنعتی، زراعت چوب
- حفاظت و بهره‌برداری متعادل و اقتصادی از منابع آبهای زیرزمینی، مهار و بهره‌برداری مناسب از جریان‌های سطحی (دایمی و فصلی) در چارچوب راهبردهای ملی توزیع منابع آب.

۳-۲- برنامه چهارم توسعه

در برنامه چهارم توسعه طی ماده ۱۸ دولت مکلف شده است ظرف مدت شش ماه پس از تصویب این قانون برنامه توسعه بخش کشاورزی و منابع طبیعی را با محوریت خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی، تأمین امنیت غذایی، اقتصادی نمودن تولید و توسعه صادرات، محصولات کشاورزی، ارتقای رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی حداقل به میزان رشد پیش‌بینی شده در جدول شماره (۲)^۱ بخش هفتم این قانون را تهیه و از طریق انجام اقدامات ذیل به مرحله اجرا درآورد:

الف- سرمایه‌گذاری لازم به منظور اجرای عملیات زیر بنایی آب و خاک و توسعه شبکه‌های آبیاری و زهکشی در دو میلیون هکتار از اراضی کشاورزی دارای آب تأمین شده

۱ - پیش‌بینی رشد سالانه ۶/۵ درصد بر اساس جدول شماره ۲ برنامه چهارم توسعه برای بخش کشاورزی

- ب- تلفیق بودجه عمومی (به صورت وجوه اداره شده) با منابع نظام بانکی و منابع حاصل از مشارکت تولیدکنندگان به منظور پرداخت تسهیلات به سرمایه‌گذاران بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی
- ج- پوشش حداقل پنجاه درصدی بیمه محصولات کشاورزی و عوامل تولید با بهره‌برداری از خدمات فنی بخش خصوصی و تعاونی تا پایان برنامه
- د- افزایش سرمایه شرکت مادر تخصصی صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی به میزان سرمایه اولیه در طول سال‌های برنامه و کمک به صندوق‌های اعتباری غیردولتی توسعه بخش کشاورزی به صورت وجوه اداره شده و از طریق اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای
- ه- حمایت از گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی به نحوی که درصد محصولات فرآوری شده حداقل به میزان دو برابر وضع موجود افزایش یافته و موجبات کاهش ضایعات به میزان پنجاه درصد فراهم شود.
- و- افزایش تولید مواد پروتئینی دام و آبزیان در راستای اصلاح ساختار تغذیه به نحوی که سرانه سهم پروتئین حیوانی در الگوی تغذیه به بیست و نه گرم افزایش یابد.
- ز- ایجاد صندوق تثبیت درآمد کشاورزان با مشارکت درآمدی دولت و کشاورزان جهت سیاست‌های حمایتی درآمدی کشاورزان به نحوی که خطرپذیری حاصل از تغییر قیمت‌ها و عملکرد تولید را به منظور تثبیت درآمد کشاورزان کاهش دهد. اساسنامه صندوق یادشده ظرف مدت شش ماه پس از تصویب این قانون به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.
- ح- صدور سند مالکیت اراضی کشاورزی واقع در خارج از محدوده قانونی شهرها و شهرک‌ها و روستاها به نام مالکین قانونی آنها از طریق سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تا پایان برنامه چهارم
- ط- نوسازی باغات موجود و توسعه باغات با اولویت در اراضی شیبدار و مستعد به میزان یک میلیون هکتار با تأمین منابع ارزان قیمت و در راستای توسعه صادرات
- ی- ایجاد انگیزه برای جذب متخصصین توسط تولیدکنندگان و بهره‌برداران به منظور گسترش آموزش و ترویج با استفاده از خدمات فنی بخش خصوصی و تعاونی به میزان حداقل سی درصد تولیدکنندگان و بهره‌برداران و توسعه تحقیقات کاربردی کشاورزی به میزان دو برابر شرایط سال پایه
- در ماده ۱۹ قانون برنامه چهارم به منظور ارتقاء شاخص‌های توسعه روستایی و عشایری دولت مکلف شده است ترتیبی اتخاذ نماید:
- الف- سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، راهبری و نظارت در امور توسعه روستایی زیر نظر رئیس جمهور صورت گیرد.

ب- شاخص‌های مذکور نسبت به پایان برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران حداقل بیست و پنج درصد افزایش یافته و ساماندهی اسکان عشایر با حفظ ارتقاء توانمندی‌های اقتصادی در حد پنجاه درصد جمعیت عشایر کشور صورت پذیرد.

ج- اعتبارات روستایی و عشایری در طول برنامه به میزان ارقام بودجه مصوبه سالانه صد در صد تخصیص و پرداخت شود.

قابل ذکر است که بدلیل عدم دسترسی به مصوبات سازمان جهاد کشاورزی استانی در راستای اهداف برنامه چهارم توسعه، بررسی جزئیات برنامه چهارم توسعه در سطح استان زنجان ممکن نیست.

۴-۲- سیاست‌های اجرایی ابلاغی مقام رهبری

دستگاه کشاورزی برای کشور ما بسیار مهم است؛ چون امنیت غذایی برای کشوری بزرگ، پرجمعیت و دارای هدف‌های بلند، بسیار مهم است. لذا بخش کشاورزی و دامداری ما یک بخش ویژه و استثنایی است و همه باید برای آن تلاش کنند. در حدیث بسیار پرمعنا و پرمضمونی درباره کشاورزان نقل شده است: «الزَّاعُونَ كُنُوزُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ»؛ یعنی کشاورزان کسانی هستند که گنجینه‌های خدا در زیر زمین را می‌دروند و استخراج می‌کنند. مهم‌ترین گنجینه خدا در زمین و خاک عبارت است از موادی که مایه ادامه حیات بشر و حیوانات است؛ این از طلا و نفت مهم‌تر است. طلا و نفت وسیله به دست آوردن مایحتاج زندگی است؛ اما محصول غذایی، مهم‌ترین مایحتاج زندگی است. ذکر این نکته از آن بابت است که همه دست‌اندرکاران کشور و به خصوص مسئولان وزارت جهاد کشاورزی توجه کنند که کشاورزی یکی از اساسی‌ترین محورهای توسعه در کشور ماست. توجه به صنعت نباید موجب عطف توجه از کشاورزی شود. کشاورزی، پایه و زیربنا و اساس است.

در کشور ما آب به قدر زمین نیست اما اگر با عقل و تدبیر و روحیه خستگی‌ناپذیر پیش رویم، می‌شود از همین آب موجود استفاده کرد. بنابراین می‌باید:

- آب‌های هرز رفته، مهار شوند
- از اسراف آب بپرهیزیم
- برای استفاده بهینه از آب اقدامات علمی و مدبرانه در پیش گرفته شود
- شیوه‌های آبیاری اصلاح شود
- سیاست‌های ثابت، ماندگار و پیگیری شده در بخش کشاورزی اتخاذ و اعمال شود
- و اصلاح الگوی مصرف آب در بخش کشاورزی به طور جدی پیگیری شود.

۲-۵- قانون برنامه پنجم توسعه

در قانون برنامه پنجم توسعه که به عنوان دومین برنامه پنج ساله در افق دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز به شمار می‌آید، توجه ویژه به بخش کشاورزی شده است. در موارد متعدد از مفاد این برنامه، در راستای حفظ و توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری، وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های تابعه موظف به انجام برخی اقدامات شده‌اند. از مهم‌ترین مفاد برنامه پنجم بخش کشاورزی و مأموریت‌های وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های تابعه، به موارد زیر اشاره می‌شود:

ماده ۱۷- در این ماده قانون برنامه پنجم دولت مجاز است به منظور توسعه و انتشار فناوری و حمایت از توسعه شرکت‌های دانش بنیان اقدامات لازم را انجام دهد. حمایت مالی از ایجاد و توسعه بورس ایده و بازار فناوری به منظور استفاده از ظرفیت‌های علمی در جهت پاسخگویی به نیاز بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات کشور (بند "د")، در اختیار قرار دادن امکانات و تجهیزات پژوهشی و تحقیقاتی با نرخ ترجیحی به مؤسسات و شرکت‌های دانش بنیان توسط دستگاه‌های اجرایی (بند "و-۱")، و واگذاری مالکیت فکری، دانش فنی و تجهیزاتی در چارچوب قرارداد به دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی و فناوری دولتی (بند "و-۲") از اقدامات مجاز دولت برای توسعه و انتشار فناوری در بخش‌های مختلف اقتصادی کشور به ویژه بخش کشاورزی به شمار می‌آید.

ماده ۷۵- به منظور تبادل نظر دولت و بخش‌های خصوصی و تعاونی و تسهیل فعالیت‌های اقتصادی بخش‌های مختلف، بررسی و رفع موانع کسب و کار و اتخاذ تصمیمات مؤثر برای اقدامات لازم در چارچوب قوانین و مقررات و ارائه راهکارهای اجرایی مناسب به مراجع ذی‌صلاح، شورای گفت و گوی دولت و بخش خصوصی تشکیل می‌گردد.

ماده ۷۸- دولت موظف است در جهت حمایت از تولیدات داخلی، کالاها و خدمات مورد نیاز خود را با اولویت از تولیدکنندگان داخلی خرید نماید.

ماده ۷۹- در راستای ارتقای سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه و به منظور برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، راهبری، پایش و ارزیابی بهره‌وری کلیه عوامل تولید از جمله نیروی کار، سرمایه، انرژی و آب و خاک، سازمان ملی بهره‌وری ایران به صورت مؤسسه دولتی وابسته به معاونت با استفاده از امکانات موجود ایجاد می‌شود تا برنامه جامعه بهره‌وری کشور را برای تمامی بخش‌ها تدوین و به تصویب هیات وزیران برساند.

ماده ۸۰- به دولت اجازه داده می‌شود در راستای ایجاد اشتغال پایدار، توسعه کارآفرینی، کاهش عدم تعادل منطقه‌ای و توسعه مشاغل نو اقدامات زیر را انجام دهد:

الف- حمایت مالی و تشویق توسعه شبکه‌ها، خوشه‌ها و زنجیرهای تولیدی، ایجاد پیوند مناسب بین بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ (اعطای کمک‌های هدفمند) و انجام تمهیدات لازم برای تقویت توان فنی- مهندسی

تخصصی، تحقیق و توسعه و بازاریابی در بنگاه‌های کوچک و متوسط و توسعه مراکز اطلاع‌رسانی و تجارت الکترونیک برای آنها.

ب- رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط و کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاه‌های بزرگ و رقابت پذیر.

ج- گسترش کسب و کار خانگی و مشاغل از راه دور و طرح‌های اشتغال‌زای بخش خصوصی و تعاونی به ویژه در مناطق با نرخ بیکاری بالاتر از متوسط کشور.

د- حمایت مالی و حقوقی و تنظیم سیاست‌های تشویقی در جهت تبدیل فعالیت‌های غیرمتشکل اقتصادی خانوارها به واحدهای متشکل.

ه- حمایت مالی از بخش غیردولتی به منظور توسعه و گسترش آموزش‌های کسب و کار، کارآفرینی، فنی و حرفه‌ای، و علمی و کاربردی.

ماده ۸۴- در این ماده قانون برنامه پنجم، اساسنامه صندوق توسعه ملی مورد بحث قرار گرفته است. بر اساس بند "ی" جزء "۳" این ماده برنامه، صندوق منابع مورد نیاز طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی، آب و منابع طبیعی را از طریق بانک عامل یا صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی به صورت ارزی و با سود انتظاری کمتر در اختیار سرمایه‌گذاران بخش قرار می‌دهد. از این رو بر اساس مفاد برنامه پنجم توسعه، صندوق توسعه ملی یکی از مهم‌ترین منابع برای تأمین مالی طرح‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی کشور برای دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۴ به شمار می‌آید.

ماده ۱۰۲- در این ماده از برنامه پنجم توسعه تأکید شده است که در راستای اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، امور اجرایی تنظیم بازار اعم از تأمین، ذخیره‌سازی، توزیع، بازرسی و قیمت‌گذاری کالاها و خدمات باید به تشکل‌های صنفی تولیدی، توزیعی و خدماتی، اتحادیه‌ها و تعاونی‌ها و همچنین تشکل‌های مردم نهاد حمایت از مصرف‌کننده واگذار گردد. براساس این ماده قانونی، بخش خصوصی و تعاونی در مراحل مختلف تنظیم بازار، تأمین، ذخیره‌سازی و قیمت‌گذاری محصولات بخش‌های مختلف اقتصادی به ویژه بخش کشاورزی نقش اساسی بر عهده خواهند داشت. همچنین فعالان بخش کشاورزی در مقایسه با گذشته سهم بازار محصولات این بخش را در اختیار خواهند داشت.

ماده ۱۰۲- در این ماده از قانون برنامه پنجم توسعه دولت از برقراری هر گونه موانع غیرتعرفه‌ای و غیرفنی برای واردات در سال‌های برنامه به جز در مواردی که رعایت موازین شرعی اقتضا می‌کند، منع شده است. تنها استثنایی که برای این ماده قانونی در برنامه پنجم تأکید شده است، محصولات کشاورزی است. مشاهده می‌شود که حمایت از تولیدات داخلی در برابر محصولات وارداتی از جمله مهم‌ترین حمایت‌های دولت در بخش کشاورزی در طی سال‌های

برنامه پنجم نیز تدوام خواهد داشت. این امر نقش اساسی در حفظ اشتغال و پایداری سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی کشور بدنبال خواهد داشت.

ماده ۱۰۴- در این ماده از قانون برنامه حمایت از صادرات غیرنفتی در قالب کمک‌ها، تسهیلات، مشوق‌ها و حمایت‌های مستقیم و غیرمستقیم مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس بند "هـ" ماده ۱۰۴ قانون برنامه پنجم، صدور کلیه کالاها و خدمات مجاز شمرده است اما اقلام خاص دامی، نباتی، خاک زراعی و مرتعی و گونه‌هایی که جنبه حفظ ذخایر ژنتیکی و یا حفاظت تنوع زیستی داشته باشند، به تشخیص وزارت جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست در کنار اشیاء عتیقه و میراث فرهنگی، ممنوع اعلام شده است. در این ماده قانونی اهمیت محصولات دامی، نباتی، خاک زراعی و مرتعی و گونه‌هایی زیستی در حمایت از پایداری تولید و اشتغال در بخش کشاورزی مورد توجه قرار گرفته است.

ماده ۱۴۰- در این ماده از قانون برنامه پنجم تصریح شده است به منظور مدیریت جامع (به هم پیوسته) و توسعه پایدار منابع آب در کشور:

الف- اجرای نظام مدیریتی آب کشور براساس سه سطح ملی، حوضه‌های آبریز و استانی به نحوی اقدام نماید که تا پایان برنامه با توجه به نزولات آسمانی، تراز منفی سفره‌های آب زیرزمینی در این دشت‌ها نسبت به سال آخر برنامه چهارم حداقل بیست و پنج درصد (۲۵٪) (دوازده و نیم درصد (۱۲/۵٪) از محل کنترل آب‌های سطحی و دوازده و نیم درصد (۱۲/۵٪) از طریق آبخیزداری و آبخوان‌داری) با مشارکت وزارت جهاد کشاورزی بهبود یافته و با استقرار نظام بهره‌برداری مناسب از دشت‌های موضوع این بند اهداف پیش‌بینی شده را تحقق بخشد.

ب- وزارت جهاد کشاورزی طرح‌های تعادل بخشی نظیر آبخیزداری، آبخوان‌داری، احیاء قنوت، بهبود و اصلاح روش‌های آبیاری و استقرار نظام بهره‌برداری مناسب دشت‌های موضوع بند «الف» را به نحوی اجرا نماید که اهداف پیش‌بینی شده تحقق یابد.

ج- واردات و صادرات آب به کشورهای منطقه و اجرای طرح‌های مشترک آبی با کشورهای همجوار با رعایت منافع ملی و توجه‌های فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی با تأیید شورای اقتصادی مجاز است.

د- واحدهای تولیدی، صنعتی، دامداری، خدماتی و سایر واحدهایی که فاضلاب با آلاینده‌گی بیش از حد مجاز استانداردهای ملی تولید می‌نمایند، موظفند تأسیسات جمع‌آوری فاضلاب، تصفیه و دفع بهداشتی پساب را اجرا نمایند.

هـ- دولت موظف است اعتبارات لازم را در قالب بودجه سنواتی به منظور تسریع در اجرای طرح‌های استحصال، تنظیم، انتقال و استفاده از حبابه کشور از رودخانه‌های مرزی و منابع مشترک آب را منظور نماید.

بر اساس این ماده قانونی مشاهده می‌شود که مدیریت منابع آب به عنوان یکی از کلیدی‌ترین عوامل تولید در بخش کشاورزی مورد توجه قرار گرفته است. اجرای ماده قانونی مذکور می‌تواند زمینه پایداری تولید و اشتغال در زیربخش‌های کشاورزی نظیر زراعت، باغبانی، دامپروری و شیلات را برای مناطق مختلف کشور فراهم نماید. همچنین مدیریت صحیح منابع آب کشور در قالب این ماده قانونی در طی سال‌های برنامه پنجم می‌تواند کم‌آبی که به عنوان یکی از معضلات اصلی فعالیت‌های بخش کشاورزی در شرایط فعلی و آینده مطرح می‌شود، مرتفع نماید.

ماده ۱۴۱- در این ماده قانونی نیز همانند ماده ۱۴۰ قانون برنامه پنجم توسعه، در راستای مدیریت صحیح منابع آب در کشور در راستای افزایش بهره‌وری آب کشاورزی و همچنین در جهت توسعه اراضی جدید بخش کشاورزی، نحوه استفاده و صدور مجوز برای استفاده از منابع آبی کشور مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس بند "ج" ماده مذکور دولت مکلف است در تهیه و اجرای همزمان طرح‌های تأمین آب و طرح‌های مکمل نظیر احداث شبکه‌ها آبیاری و زهکشی و تجهیزه و نوسازی اراضی پایین دست و طرح‌های حفاظت خاک و آبخیزداری در حوزه‌های بالادست سدهای مخزنی، هماهنگی لازم را به عمل آورد. همچنین بر اساس بند "د" این ماده، دولت باید شبکه‌های اصلی و فرعی آبیاری و زهکشی اراضی آبخور سدهای احداث شده را گسترش دهد به نحوی که سالانه حداقل ۲۰ درصد نسبت به عملکرد طرح‌های سال گذشته افزایش یابد. مشاهده می‌شود اصلاح روش‌های آبیاری در راستای حفظ منابع آبی کشور به عنوان یکی از کلیدی‌ترین نهاده‌های تولید در بخش کشاورزی مورد توجه این ماده قانونی قرار گرفته است. اجرای این ماده در طی برنامه پنجم توسعه موجب پایداری منابع آبی کشور برای تولید محصولات کشاورزی و تداوم اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی کشور خواهد شد.

ماده ۱۴۲- در این ماده قانونی نیز همانند مواد ۱۴۰ و ۱۴۱ قانون برنامه پنجم توسعه، در راستای مدیریت منابع آبی کشور، تقویت بازارهای محلی و منطقه‌ای و توجه به ارزش آب مورد توجه قرار گرفته است. علاوه بر مفاد مذکور که به طور غیرمستقیم فعالیت‌های بخش کشاورزی در طی سال‌های برنامه پنجم توسعه را مورد توجه قرار داده‌اند، در برنامه پنجم توسعه در راستای حفظ و ایجاد اشتغال، سرمایه‌گذاری و پایداری تولید در بخش کشاورزی کشور، مواد ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸ و ۱۴۹ نیز به طور مستقیم فعالیت‌های بخش کشاورزی را به عنوان یکی از بخش‌های مهم اقتصاد کشور مورد توجه قرار داده‌اند. در ادامه این بخش، مواد مذکور از برنامه پنجم توسعه مورد بحث قرار می‌گیرند.

ماده ۱۴۳- در این ماده قانونی در راستای حفظ ظرفیت تولید و نیل به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی و دامی نظیر گندم، جو، ذرت، برنج، دانه‌های روغنی، چغندر قند و نیشکر، گوشت سفید، گوشت قرمز، شیر و تخم‌مرغ، اصلاح الگوی مصرف بر اساس استانداردهای تغذیه، گسترش کشاورزی صنعتی و دانش‌بنیان، فراهم

نمودن زیرساخت‌های امنیت غذایی و ارتقای ارزش افزوده بخش کشاورزی بر مبنای ملاحظات توسعه پایداری سالانه به میزان هفت درصد نسبت به سال ۱۳۸۸ در طول سال‌های برنامه پنجم توسعه اقدامات زیر باید انجام شود:

الف- ارتقای راندمان آبیاری بخش کشاورزی به حداقل ۴۰ درصد در سال آخر برنامه از طریق اجرای عملیات زیربنایی آب و خاک از جمله طرح‌های تجهیز و نوسازی، توسعه شبکه‌ها، زهکشی‌ها و روش‌های نوین آبیاری و اجرای عملیات به زراعی و به نژادی.

ب- تحویل آب مورد نیاز کشاورزان به صورت حجمی بر اساس الگی کشت هر منطقه و با استفاده از مشارکت بخش غیردولتی.

ج- ارتقای شاخص بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی و افزایش تولید محصول به ازای واحد حجم مصرفی.

د- گسترش مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی، مصرف بهینه سموم، کودشیمیایی، مواد زیست‌شناختی و داروهای دامی و همچنین مبارزه زیست‌شناختی و توسعه کشت زیستی (ارگانیک)، مدیریت تلفیقی تولید و اعمال استانداردهای ملی کنترل کیفی تولیدات و فرآورده‌های کشاورزی در راستای پوشش حداقل ۲۵ درصد سطح تولید تا پایان برنامه.

ه- برون‌سپاری فعالیت‌های غیرحاکمیتی و تصدی‌گری‌های بخش کشاورزی به بخش‌های خصوصی و تعاونی با تأکید بر به کارگیری کارشناسان تعیین صلاحیت شده عضو سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی و سازمان نظام دامپزشکی به عنوان ناظر و یا مشاور فنی مزارع کشاورزی و واحدهای دامی و دامپروری و آبری پروری، تعاونی‌ها و تشکل‌های بخش کشاورزی.

و- نوسازی ماشین‌آلات کشاورزی و از رده خارج کردن حداقل ۲۰۰ هزار دستگاه ماشین‌آلات فرسوده کشاورزی و توسعه ماشینی کردن (مکانیزاسیون) بر مبنای اقلیم و شرایط و همچنین قابلیت و توانایی کشاورزان هر منطقه به گونه‌ای که در پایان برنامه، ضریب نفوذ ماشینی کردن از یک اسب بخار در هکتار سال ۱۳۸۸، به ۱/۵ اسب بخار در هکتار در سال آخر برنامه برسد.

ز- ترویج استفاده از کودهای آلی و زیستی (ارگانیک) در سطح مزارع و باغ‌های کشور حداقل در سقف یارانه سال آخر برنامه چهارم و افزایش میزان مصرف این گونه کودها به ۳۵ درصد کل کودهای مصرفی در پایان برنامه.

ح- صدور سند مالکیت کلیه اراضی کشاورزی توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تا پایان برنامه.

ط- گسترش پوشش بیمه تولیدات بخش کشاورزی و عوامل تولید به میزان حداقل ۵۰ درصد تولیدات تا پایان برنامه.

ی- دولت به منظور تجهیز منابع برای سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، بخشی از منابع خود را که در چارچوب بودجه سالانه مشخص خواهد شد، از طریق دستگاه اجرایی ذی‌ربط به عنوان کمک به تشکیل و افزایش سرمایه صندوق‌های غیردولتی حمایت از توسعه بخش کشاورزی و یا به صورت وجوه اداره شد در اختیار صندوق‌های مذکور قرار دهد.

مشاهده می‌شود در بندهای مختلف این ماده، ابعاد مختلف فعالیت‌های بخش کشاورزی نظیر تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها، مدیریت فعالیت‌های کشاورزی، حمایت از تولید محصولات کشاورزی، ارتقای جایگاه بخش کشاورزی و سایر مورد توجه قرار گرفته است. با اجرای این ماده قانونی پایداری تولید، اشتغال و سرمایه‌گذاری‌های موجود و ایجاد زمینه‌های جدید فعالیت‌های کشاورزی و رشد این بخش در طی دوره برنامه پنجم توسعه مورد انتظار است.

ماده ۱۴۴- در این ماده قانونی در راستای توسعه صادرات، پایداری تولید و کاهش قیمت تمام شده محصولات بخش کشاورزی، ایجاد هماهنگی وزارتخانه‌های صنایع و معادن، جهاد کشاورزی، بازرگانی و مسکن و شهرسازی مورد توجه قرار گرفته است. همچنین فراهم شدن این هماهنگی زمینه حمایت هدفمند از استقرار و گسترش صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات کشاورزی توسط بخش‌های غیردولتی در قطب‌های تولیدی را موجب می‌شود. توجه به صنایع تبدیلی در این ماده قانونی، زمینه افزایش ارزش افزوده محصولات بخش کشاورزی و گسترش سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال در این بخش را در طی دوره برنامه پنجم فراهم می‌کند.

ماده ۱۴۵- در این ماده از قانون برنامه پنجم، به منظور اقتصادی و رقابتی نمودن تولید و افزایش صادرات محصولات کشاورزی، ساماندهی مدیریت منابع، حفاظت از منابع پایه و ارزش افزایی و تکمیل زنجیره ارزش محصولات کشاورزی موارد زیر در نظر گرفته شده است:

الف- حمایت از تولید محصولات کشاورزی در قالب جبران بخشی از یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی، کمک‌های بلاعوض، پرداخت یارانه و سایر مشوق‌ها با اولویت رعایت الگوی کشت بهینه ملی- منطقه‌ای بر اساس آئین‌نامه‌ای است که به پیشنهاد وزارت جهاد کشاورزی به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ب- از ابتدای برنامه، وزارت بازرگانی و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از دولتی و غیردولتی قبل از واردات کالاها و یا محصولات بخش کشاورزی اعم از خام و یا فرآوری شده و یا مواد اولیه غذایی موردنیاز صنایع غذایی و تبدیلی موظفند از وزارت جهاد کشاورزی مجوز لازم را اخذ نمایند. دولت مکلف است به منظور حمایت از تولیدات داخلی، برای واردات کلیه کالاها و محصولات بخش کشاورزی تعرفه مؤثر وضع نماید به گونه‌ای که نرخ مبادله همواره به نفع تولیدکننده داخلی باشد.

ماده ۱۴۶- در این ماده از قانون برنامه، به منظور افزایش تولید و ارتقای بهره‌وری و بازده زمین‌های کشاورزی در واحد هکتار، دولت حمایت‌های حقوقی و مالی لازم را از تشکیل تشکلهای حقوقی با اولویت تعاونی‌های تولید کشاورزی در جهت اعمال مدیریت واحد یا اتخاذ سیاست‌های تشویقی برای یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی در طی سال‌های برنامه به عمل می‌آورد.

ماده ۱۴۷- در این ماده مقرر شده است به منظور توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی و آبخیزداری کشور اقدام‌های زیر توسط وزارت جهاد کشاورزی انجام شود:

الف- ارزش اقتصادی (کارکردهای بازاری و غیربازاری) منابع طبیعی، هزینه‌ها و منافع اجتماعی طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی، توسعه‌ای در مطالعات امکان‌سنجی طرح‌ها ملاک عمل قرار گیرد.

ب- به منظور رفع معارض از اراضی دولتی و ملی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور حسب مورد پس از تأیید بالاترین مقام دستگاه اجرایی مربوطه، از پرداخت هزینه‌های دادرسی معاف است.

ج- وزارت جهاد کشاورزی موظف است ظرف مدت یک سال اول برنامه بدون رعایت تشریفات مناقصه، مدیریت، احداث، نگهداری، توسعه و بهره‌برداری پارک‌های جنگلی و مراتع قابل درختکاری، نهالستان‌های متروکه و اراضی واقع در کاربری‌های سبز و کمربند سبز شهرها را در محدوده و حریم شهرها با حفظ مالکیت دولت و کاربری طبق طرح مورد توافق شهرداری و سازمان مذکور بدون دریافت حقوق مالکانه به شهرداری مربوطه به منظور توسعه فضای سبز و استفاده بهینه واگذار نماید.

ماده ۱۴۸- در این ماده از برنامه پنجم، دولت جهت اصلاح الگوی بهره‌برداری از جنگل‌ها، مراتع، آب و خاک مکلف این اقدامات زیر را انجام دهد:

الف- جایگزینی سوخت فسیلی و انرژی‌های تجدیدپذیر به جای سوخت هیزمی.

ب- توسعه زراعت چوب و تشدید مبارزه با قاچاق چوب و محصولات جنگلی و مرتعی و حذف تعرفه واردات چوب و امکان واردات چوب عملآوری نشده.

ج- ساماندهی جنگل‌ها و حمایت از تولید دام به روش صنعتی.

د- ساماندهی ساخت و ساز در مناطق جنگلی بر اساس قوانین و مقررات ذی ربط.

ه- توسعه جنگل‌های دست کاشت.

و- اجرای عملیات آبخیزداری تا سطح ۸ میلیون هکتار تا پایان برنامه.

ز- اجرای عملیات بیابان‌زدایی و کنترل کانون‌های بحران.

مشاهده می‌شود در این ماده قانونی بهره‌داری پایدار از جنگل‌ها و حفظ مراتع و آب و خاک هدف اصلی بوده است. اجرای این ماده در جهت پایداری منابع در راستای توسعه بخش کشاورزی کشور مهم و اساسی خواهد بود.

ماده ۱۴۹- در این ماده از قانون برنامه پنجم، دولت در راستای تأمین امنیت غذایی کشور موظف به انجام اقدامات زیر شده است:

الف- حمایت مالی از توسعه کشتارگاه‌های صنعتی و بهبود کشتارگاه‌های سنتی و نیمه صنعتی توسط بخش غیردولتی به منظور ارتقای شاخص سلامت کشتار انواع دام.

ب- ارتقای سطح کلی حمایت از کشاورزی به حداقل ۳۵ درصد ارزش تولید این بخش.

ج- حمایت از افزایش تولید پروتئین حیوانی حاصل از انواع دام، طیور و آبزیان.

علاوه بر مواد مذکور که به طور مستقیم فعالیت‌های بخش کشاورزی در برنامه پنجم توسعه را مورد توجه قرار داده اند، در مواد دیگری از برنامه، در راستای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و فراهم نمودن بسترهای سرمایه‌گذاری و توسعه اشتغال در این بخش، ابعاد دیگری از بسترسازی فعالیت‌های کشاورزی نظیر توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته است. یکی از مهم‌ترین مواد قانون برنامه در این راستا، ماده ۱۹۴ قانون برنامه است.

در ماده ۱۹۴ قانون برنامه پنجم توسعه، دولت مکلف شده است به منظور بهبود وضعیت روستاها در زمینه سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، راهبری، نظارت و هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی، ارتقای سطح درآمد و کیفیت زندگی روستائیان و کشاورزان و کاهش نابرابری‌های موجود بین جامعه روستایی، عشایری و جامعه شهری، حمایت لازم را از اقدامات زیر به عمل آورد:

الف- ارتقاء شاخص‌های توسعه روستایی و ارائه خدمات نوین و تهیه برنامه اولویت‌بندی خدمات روستایی با توجه به شرایط منطقه‌ای و محلی

ب- حمایت از گسترش کشاورزی صنعتی و صنایع روستایی با اولویت توسعه خوشه‌ها و زنجیره‌های صنعتی-کشاورزی کوچک و متوسط که بخش اعظم نهاده‌ها و عوامل تولید آن در جغرافیای روستایی وجود دارد و همچنین صنایع دستی و خدمات گردشگری و ایجاد و توسعه بازارهای محلی با اولویت مراکز دهستانهای دارای قابلیت توسعه

ج- تعیین الگوی مدیریت در آبادی‌های فاقد شورای اسلامی

د- تدوین سیاست‌های تشویقی در جهت مهاجرت معکوس «از شهر به روستا» و تثبیت نسبی جمعیت روستایی تا آخر سال اول برنامه

ه- بهسازی، نوسازی، بازسازی و ایمن‌سازی ساختار کالبدی محیط و مسکن روستایی مبتنی بر الگوی معماری اسلامی- ایرانی با مشارکت مردم، دولت و نهادهای عمومی

و- آموزش فنی و حرفه‌ای مستمر روستائیان با هدف توانمندسازی برای ارائه و استفاده از خدمات نوین و مشارکت در فعالیت‌های صنعتی و بهبود کیفیت تولیدات

ز- ساماندهی و استقرار فعالیت‌های کارآفرینی و اشتغال‌زای کوچک و متوسط تولید و خدماتی در مناطق روستایی از طریق ارائه مشوق‌های مالی و اعتباری

ح- ساماندهی روستاها در قالب مجموعه‌های روستایی به منظور خدمات‌رسانی بهتر و مؤثرتر

ط- احداث، ترمیم و نگهداری و ایمن‌سازی شبکه راه‌های روستایی

ی- ارتقاء شاخص‌های توسعه عشایر از طریق اسکان و ساماندهی خانوارها

ک- حمایت مالی از طریق اعطاء تسهیلات، وجوه اداره شده، یارانه سود و کارمزد جهت توسعه اشتغال خانوارهای روستایی و عشایری با اولویت روش‌های محلی و بومی و نیز تقویت مدیریت یکپارچه اراضی از طریق مشارکت با تشکل‌های حقوقی به‌منظور جلوگیری از خردشدن اراضی و تجمیع مدیریتی اراضی خرد کشاورزی

ل- اقدام قانونی در جهت ایجاد شرکت شهرک‌های کشاورزی با اصلاح اساسنامه یکی از شرکت‌های مادر تخصصی موجود در چهارچوب سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی به منظور هدایت، راهبری و احداث و توسعه زیرساخت‌های مجتمع‌های کشاورزی، دامی و شیلاتی

م- سرمایه‌گذاری مشترک با بخش‌های غیردولتی تا سقف چهل و نه درصد (۴۹٪) در چهارچوب سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و از طریق شرکت مادر تخصصی «حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی» و شرکت مادر تخصصی «مدیریت منابع آب ایران»، در زمینه توسعه کشاورزی با فناوری نوین، اقتصادی و بهره‌ور و طرح‌های زیربنایی و نوپدید در بخش‌های کشاورزی و منابع آب و توسعه مناطق روستایی و جوان‌سازی بافت جمعیتی مناطق روستایی و عشایری

ن- توسعه و هدفمندسازی پژوهش، آموزش، تولید و تبلیغات و همچنین توسعه تجارت الکترونیک فرش و ایجاد خانه فرش در بازارهای هدف و موردنظر برای هویت‌بخشی، ارتقاء کیفیت تولید و روان‌سازی، سفارش‌پذیری، حمایت از ایجاد و توسعه و تجهیز کارگاه‌های متمرکز و غیرمتمرکز و اتحادیه‌ها و شرکت‌های تعاونی فرش دستباف روستایی و شهری سراسر کشور و نیز صنایع و خدمات جانبی فرش دستباف به منظور ارتقاء و بهبود بهره‌وری، تثبیت و افزایش سهم صادراتی و بازاریابی‌های داخلی و خارجی

س- تعمیم و گسترش بیمه روستایی و پوشش صددرصد (۱۰۰٪) آن از طریق تقویت صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر

ع- پیش‌بینی مکان‌های ورزشی برای جامعه روستایی

ف- تهیه طرح‌های هادی روستایی و تعیین محدوده روستاها در سراسر کشور با پیشنهاد کارشناسان فنی، زیر نظر بنیاد مسکن و تأیید بخشداری هر بخش و با اطلاع دهیاران و رؤسای شورای اسلامی روستاها و تصویب آن در کمیته‌ای متشکل از رئیس بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان به‌عنوان رئیس، فرماندار شهرستان، بخشدار بخش،

نماینده سازمان مسکن و شهرسازی استان، رئیس بنیاد مسکن انقلاب اسلامی شهرستان، نماینده سازمان جهاد کشاورزی استان، نماینده معاون امور عمرانی استانداری و رئیس شورای اسلامی روستا به عنوان ناظر آئین نامه اجرایی این ماده شامل تعیین مدیر ارشد روستا، چگونگی و فرآیند اعمال حمایت های ذکر شده، نحوه مشارکت و تعاریف و چگونگی مدیریت مجموعه روستایی در سال اول برنامه با پیشنهاد معاونت به تصویب هیأت وزیران می رسد.

قابل ذکر است که مصوبات استانی برای رسیدن به اهداف برنامه پنجم توسعه در سطح استان زنجان تا زمان تدوین این گزارش قابل دسترس نبوده است.

۲-۶- سند توسعه ملی استان

بر اساس سند برنامه راهبردی توسعه بخش کشاورزی استان زنجان و همچنین بر اساس برنامه استراتژیک استان زنجان و با توجه به جداول شماره ۱ و ۲، در برنامه پنجم توسعه، موارد زیر در خصوص بخش کشاورزی استان به قرار زیر می باشد:

الف- در بخش مزیت های اقتصادی استان توضیح داده شد که یکی از مزیت های اصلی استان زنجان بخش کشاورزی و دامداری آن می باشد. با توجه به اینکه ۲۷ درصد اراضی استان را مراتع تشکیل می دهد در بخش دامداری مزیت بالایی دارد.

ب- قابل ذکر است که در سند توسعه استراتژیک استان تأکید زیادی بر افزایش سهم بخش صنعت شده است. به طوری که این افزایش به صورت کاهش در بخش کشاورزی از ۱۹ درصد به ۱۴ درصد ظاهر شده است. چنین اتفاقی از این نظر قابل توجیه است که رشد حجمی بخش صنعت به طور طبیعی بیشتر از بخش کشاورزی امکان پذیر است. اما اگر چنانچه افزایش سهم بخش صنعت به معنای کاهش تولیدات و حمایت از بخش کشاورزی باشد به هیچ وجه مطلوب نمی باشد.

ج- در چشم انداز بخش کشاورزی برنامه استراتژیک توسعه استان کسب جایگاه ۱۵ در شاخص سهم از ارزش افزوده بخش کشاورزی به عنوان هدف مطلوب و ایده آل در نظر گرفته شده است. قابل ذکر است که رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۸۶ شش درصد بوده است که در سال ۱۳۹۴ به میزان هفت درصد پیش بینی شده است. در مقابل رشد تولید ناخالص داخلی این استان به میزان ۱۲ درصد سالیانه پیش بینی گردیده است. در جداول ۱ و ۲ ذیل اهداف و برنامه های راهبردی استان طبق سند توسعه استراتژیک استان ذکر شده است:

جدول ۱. اهداف توسعه بخش کشاورزی استان زنجان

اهداف	وضعیت سال پایه		واحد اندازه‌گیری	شاخص‌های کلیدی توسعه	ردیف
	سال	مقدار			
اهداف سال ۱۳۹۴					
۷	۶	۱۳۸۶	درصد	رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی استان	۱
۳۲۳/۳	۲۰۰/۳	۱۳۸۶	هزرتن	تولید محصولات دامی و شیلاتی	۲
۲۲۹۲/۶	۱۶۹۶/۵	۱۳۸۶	هزارتن	تولید محصولات گیاهی	۳
۳۴/۲	۲۶/۵	۱۳۸۶	درصد	سهم اراضی آبی از کل اراضی زیرکشت استان	۴
۳۰	۷/۱	۱۳۸۷-۸۷	درصد	سهم اراضی مجهز به سیستم آبیاری تحت فشار از کل اراضی آبی استان	۵
۸۲/۸	۷۲	۱۳۸۷	درصد	پوشش کنترل کیفی و بهداشتی تولیدات خام دامی و شیلاتی	۶
۷۱/۲	۴۹	۱۳۸۷	درصد	پوشش بهداشتی دام‌ها در برابر بیماری‌های دامی	۷
۲۵۲۵	۱۸۰۳	۱۳۸۷	هکتار	حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع استان	۸
۷۰۰	۵۰۰	۱۳۸۷	هکتار	حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های استان	۹
۵۷۴۰	۴۱۰۰	۱۳۸۷	هکتار	انجام عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک	۱۰

مأخذ: سند راهبردی توسعه استان زنجان، ۱۳۸۹

جدول ۲. راهبردهای توسعه بخش کشاورزی استان زنجان

اهداف	کد	موضوع استراتژیک	ردیف
راهبردها			
حفظ و افزایش تولید پایدار محصولات کشاورزی از طریق ایجاد ظرفیت‌های جدید	۲۴۰۱	تولید محصولات کشاورزی	۱
ارتقاء بهره‌وری عوامل تولید بخش کشاورزی استان زنجان	2402		
کنترل و ارتقاء کیفیت محصولات تولیدی در بخش کشاورزی	2403		
اصلاح ساختار بازار نهاده‌ها و خدمات تولید	۲۴۰۴	بازار نهاده‌ها و محصولات کشاورزی	۲
تقویت تقاضای محصولات کشاورزی	2405		
تنظیم عرضه محصولات کشاورزی	2406		
احیاء، توسعه و حفاظت از جنگل‌ها و مراتع استان	2407	منابع طبیعی استان زنجان	۳
کنترل فرسایش و حفاظت خاک	2408		

مأخذ: سند راهبردی توسعه استان زنجان، ۱۳۸۹

۷-۲- سند آمایش استان

بخش کشاورزی در اقتصاد استان زنجان یکی از بخش‌های محوری به شمار می‌رود چرا که بیش از ۲۴ درصد از تولید ناخالص داخلی استان به وسیله این بخش تأمین می‌شود و این بخش در کنار سایر بخش‌ها، بالاترین سهم ارزش افزوده استان را به خود اختصاص داده است. وجود دشت‌های حاصلخیز، زمین‌های تاریخی- فرهنگی منطبق با فعالیت‌های کشاورزی و جمعیت روستایی قابل توجه از مهم‌ترین پتانسیل‌های افزایش اشتغال و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی این استان به شمار می‌آید.

در سند آمایش استان، ساختار کشاورزی منطبق با الگوی کشت و بهره‌برداری مورد بررسی قرار گرفته است. حساب‌های ملی استان حاکی از آن است که بخش کشاورزی به چهار زیربخش تفکیک می‌شود اما به دلیل سهم اندک فعالیت‌های جنگل‌داری و ماهیگیری در تولید کل بخش کشاورزی استان، این دو زیربخش نیز در سایر

فعالیت‌ها ادغام شده و در نهایت دو زیربخش عمده برای بخش کشاورزی استان در نظر گرفته شده است که عبارتند از "زراعت و باغداری" و "دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم، زنبور عسل، شکار، جنگل‌داری و ماهیگیری". به طور معمول فعالیت‌هایی که در هر یک از این زیربخش‌ها انجام می‌گیرد با یکدیگر ارتباط متقابل دارند و تعامل این فعالیت‌ها در میزان تولید نیز تأثیرگذار است.

زیربخش "زراعت و باغداری" تقاضا کننده و مصرف کننده برخی محصولات تولیدی در زیربخش "دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم، زنبور عسل، شکار، جنگل‌داری و ماهیگیری" است. به عنوان نمونه کود حیوانی که به عنوان یکی از تولیدات فرعی فعالیت‌های دامپروری و مرغداری است، در فعالیت‌های تولیدی زراعی و باغی به عنوان یکی از نهاده‌ها جهت افزایش حاصل‌خیزی خاک و عملکرد مورد استفاده قرار می‌گیرد. از طرفی محصولات تولیدی در زیربخش زراعت به عنوان نهاده‌های تولیدی در فعالیت‌های دامداری و مرغداری و... به عنوان عوامل اصلی تولید مورد استفاده قرار می‌گیرند. از آن جمله می‌توان به مواد و جیره غذایی مورد استفاده در فعالیت‌های دامداری، مرغداری و... اشاره کرد اما عرضه و تقاضای نهاده‌ها توسط فعالیت‌های این دو زیربخش برابر نیست و بستگی به ماهیت و نحوه تولید دارد. جدول (۳) میزان تقاضای نهاده‌های واسطه توسط فعالیت‌های عمده بخش کشاورزی که توسط خود بخش تأمین شده است را نشان می‌دهد.

جدول ۳. ارتباط نهاده‌های زیربخش‌های کشاورزی (میلیارد ریال)

بخش	زراعت و باغداری	دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و...
زراعت و باغداری	۲۲۸/۶	۲۵۲/۷
دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و...	۳۴/۰	۳۹/۶
جمع	ارزش ریالی	۲۶۲/۶
	سهم در هزینه واسطه (درصد)	۵۸/۵
جمع هزینه واسطه	۴۴۸/۸	۴۰۶/۷

منبع: مرکز آمار ایران، جدول داده - ستانده استان زنجان، ۱۳۹۰

بیش از ۵۰ درصد نهاده‌های مورد نیاز (مانند بذر، نهال و...)، زیربخش زراعت و باغداری از طریق تولیدات خود زیربخش تأمین می‌شود. همچنین تولیدات فعالیت‌های زراعی و باغی به عنوان نهاده‌های اصلی در فعالیت‌های دامداری و مرغداری مورد استفاده قرار می‌گیرد و این زیربخش نقش مهمی در تأمین نیازهای زیربخش دامداری و مرغداری دارد؛ به طوری که نهاده‌های عرضه شده از طرف زیربخش "زراعت و باغداری" ۶۲ درصد از مصارف واسطه‌ای فعالیت‌های دامداری و مرغداری را تشکیل می‌دهد، در حالی که سهم اندکی از فرآورده‌های دامی در تولید محصولات زراعی، باغی و دامی به صورت نهاده مورد استفاده قرار می‌گیرد، در مجموع ۷/۶ درصد از نهاده‌های واسطه‌ای مورد نیاز در فعالیت‌های زراعی و باغی توسط زیربخش دامی تأمین می‌شود.

فرآورده‌های دامی عمدتاً در "ساخت محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها" کاربرد دارد؛ به طوری که حدود ۴۷ درصد از نهاده‌های واسطه‌ای این زیربخش توسط تولیدات دامی تأمین می‌شود. در مجموع ۵۸/۵ درصد نیازهای واسطه‌ای فعالیت‌های زراعی و باغی و ۷۲ درصد نیازهای واسطه‌ای فعالیت‌های "دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم، زنبور عسل، شکار، جنگل‌داری و ماهیگیری" از طریق بخش کشاورزی استان تأمین می‌شود.^۱ در ادامه این بخش ساختار بخش کشاورزی استان به صورت مفصل مورد بحث قرار می‌گیرد.

۲-۷-۱- الگوی کشت و بهره‌برداری از اراضی استان

استان زنجان با مساحت ۲۲۱۶۴ کیلومتر مربع، حدود ۱/۳۴ درصد از کل مساحت کشور را به خود اختصاص داده است. علی‌رغم سهم اندک مساحت استان از کل مساحت کشور، سهم این استان از کل اراضی کشت کشور قابل توجه است. بر اساس آمار و اطلاعات موجود، طی سال‌های زراعی ۱۳۷۶-۱۳۸۴ متوسط کاربری اراضی کل کشور برابر با ۸/۵۱ درصد بوده در حالی که متوسط کاربری اراضی استان زنجان بیش از ۲۴ درصد بوده است. به بیان دیگر، متوسط کاربری اراضی استان در حدود ۳ برابر متوسط کاربری اراضی کل کشور بوده است. این امر پتانسیل بالا و قابلیت‌های شایان توجه استان را در بخش کشاورزی نشان می‌دهد. هر چند که سهم کاربری اراضی استان در مقایسه با متوسط کل کشور بالاست، اما سهم اراضی آبی استان از کل کشور تنها حدود ۱/۷ درصد بوده و این استان در جایگاه ۱۸-۲۲ بین استان‌های کشور قرار دارد. بیشتر اراضی استان از نوع دیم بوده و سهم این استان از اراضی دیم کشور در حدود ۷ درصد بوده و از این نظر استان زنجان در جایگاه ۷-۱۰ بین استان‌های کشور قرار می‌گیرد. قابل ذکر است که سطح زیرکشت استان در طی دوره ۱۳۷۷-۱۳۸۴ روند کاهشی داشته است که از دلایل اصلی این امر می‌توان به تبدیل کاربری اراضی زیرکشت استان از سوی کشاورزان اشاره نمود (جدول ۴).

جدول ۴. سطح زیرکشت و درصد کاربری اراضی کشور و استان (هکتار - درصد)

استان زنجان					کشور		شرح
کاربری اراضی		سطح زیرکشت			درصد کاربری (درصد)	سطح زیرکشت (هزار هکتار)	
رتبه	درصد	رتبه	سهم در کشور	مساحت			
۱۰	۲۲	۱۴	۳/۳۶	۴۸۰/۲	۸/۶۸	۱۴۳۰۲	۱۳۷۶-۷۷
۹	۲۰/۱	۱۴	۳/۵۶	۴۳۷/۹	۷/۴۸	۱۲۳۲۶	۱۳۷۷-۷۸
۹	۲۳	۱۴	۴/۰۶	۵۰۱/۳	۷/۴۹	۱۲۳۵۷	۱۳۷۸-۷۹
۹	۲۲/۲	۱۴	۳/۶۷	۴۸۴/۴	۷/۸۹	۱۳۲۰۱	۱۳۷۹-۸۰
۴	۳۱/۱	۹	۴/۷	۶۷۹/۹	۸/۸۷	۱۴۴۶۲	۱۳۸۰-۸۱
۵	۲۶/۲	۱۳	۳/۹۴	۵۷۲/۴	۸/۹۳	۱۴۵۴۷	۱۳۸۱-۸۲
۷	۲۴/۷	۱۳	۳/۶۲	۵۳۹/۹	۹/۱۵	۱۴۹۱۶	۱۳۸۲-۸۳

^۱ سند آمایش استان زنجان، تحلیل پیوندهای درون بخشی و بین بخشی در اقتصاد، معاونت برنامه ریزی استانداری زنجان، ص ۶۱۱.

۹	۲۳/۴	۱۴	۳/۲۶	۵۱۰/۲	۹/۶۱	۱۵۶۴۵	۱۳۸۳-۸۴
---	------	----	------	-------	------	-------	---------

منبع: وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه کشاورزی (برگرفته از سند آمایش استان ۱۳۸۹ ج.۳)

در طی دوره ۱۳۷۶-۱۳۸۴ به طور متوسط سالانه بیش از ۹۱ درصد از اراضی استان به کشت محصولات سالانه اختصاص یافته است که درصد قابل توجهی از اراضی استان به صورت دیم کاشت می شود. سطح زیرکشت محصولات سالانه آبی استان در طی دوره مورد بحث روند نزولی داشته و به طور متوسط سالانه با ۲/۳ درصد کاهش از ۱۰۴/۹ هزار هکتار در سال زراعی ۱۳۷۶-۱۳۷۷ به ۹۳/۲ هزار هکتار در سال زراعی ۱۳۸۱-۱۳۸۲ رسیده است. این روند در سال های ۱۳۸۴-۱۳۸۶ نیز ادامه داشته و در سال ۱۳۸۶ به کمترین سطح خود رسیده است. سطح زیرکشت محصولات آبی استان در ۱۳۸۷ با جهش قابل توجهی به ۱۲۶ هزار هکتار رسیده است. بررسی سطح زیرکشت محصولات سالانه آبی و دیم استان نشان می دهد که یک رابطه معکوس بین سطح زیرکشت محصولات آبی و محصولات دیم استان برقرار است. نوسانات نزولات آسمانی می تواند یکی از دلایل اصلی این امر در استان باشد. همچنین یکی از دلایل کاهش سطح زیرکشت محصولات سالانه آبی در طی دوره ۱۳۷۶-۱۳۸۲، تبدیل برخی از اراضی استان به باغ می باشد، زیرا آمار و اطلاعات موجود نشان می دهد که در طی همین دوره مساحت زیرکشت محصولات دائمی به طور متوسط سالانه ۶/۳ درصد افزایش یافته و از ۲۹/۶ هزار هکتار به ۴۰/۲ هزار هکتار رسیده است.

سطح زیرکشت استان برای تولید محصولات آبی و دیم در مجموع در طی دوره ۱۳۷۶-۱۳۸۷ روند صعودی داشته و از ۴۴۰/۹ هزار هکتار در ۱۳۷۶ به بیش از ۶۷۷ هزار هکتار رسیده است. به بیان دیگر، سطح زیرکشت استان در طی این دوره بیش از ۵۱ درصد رشد داشت است. از دلایل این امر می توان به افزایش صرفه اقتصادی تولید محصولات کشاورزی در استان و حمایت های دولت برای افزایش سطح زیرکشت اراضی استان اشاره نمود.

با توجه به پتانسیل های استان در طی دوره مورد بررسی، سهم باغ های استان افزایش یافته و در پایان سال زراعی ۱۳۸۴ به ۸/۶ درصد از کل اراضی استان رسیده است. این روند تا سال زراعی ۱۳۸۵ نیز ادامه داشته و در پایان این سال، سهم زیرکشت محصولات دائمی از کل اراضی استان به بیش از ۱۱ درصد رسیده است. قابل ذکر است که مساحت و سهم اراضی استان برای کشت محصولات سالانه آبی نیز در طی دوره مورد بررسی افزایش یافته به گونه ای که امروزه بیش از ۲۰ درصد اراضی استان به کشت محصولات آبی اختصاص دارد (جدول ۵).

جدول ۵. اراضی زیر کشت استان زنجان به تفکیک محصولات سالانه و دائمی (هزار هکتار - درصد)

جمع کل	محصولات دائمی		محصولات سالانه						سال زراعی
	مساحت	سهم	جمع		دیم		آبی		
			مساحت	سهم	مساحت	سهم	مساحت	سهم	
۴۴۰/۹	۸/۲	۳۹/۴	۹۱/۸	۴۴۰/۹	۷۰	۳۳۶	۲۱/۸	۱۰۴/۹	۱۳۷۷-۱۳۷۶
۳۹۷/۴	۹/۲	۴۰/۶	۹۰/۷	۳۹۷/۴	۶۶/۸	۲۹۲/۸	۲۳/۹	۱۰۴/۷	۱۳۷۸-۱۳۷۷
۴۵۸/۷	۸/۵	۴۲/۷	۹۱/۵	۴۵۸/۷	۷۰/۳	۳۵۲/۳	۲۱/۲	۱۰۶/۳	۱۳۷۹-۱۳۷۸
۴۳۹/۳	۹/۳	۴۵/۲	۹۰/۷	۴۳۹/۳	۷۲/۶	۳۵۱/۸	۱۸	۸۷/۴	۱۳۸۰-۱۳۷۹
۶۳۱/۷	۷/۱	۴۸/۲	۹۲/۹	۶۳۱/۷	۷۸/۷	۵۳۵/۳	۱۴/۲	۹۶/۴	۱۳۸۱-۱۳۸۰
۵۲۵/۹	۸/۱	۴۶/۵	۹۱/۹	۵۲۵/۹	۷۵/۶	۴۳۲/۷	۱۶/۳	۹۳/۲	۱۳۸۲-۱۳۸۱
۵۳۹/۹	۸/۷	۴۶/۶	۹۱/۴	۴۹۲/۴	۷۱/۲	۳۸۴/۲	۲۰/۲	۱۰۹/۲	۱۳۸۳-۱۳۸۲
۵۱۰/۳	۱۰/۱	۵۱/۴	۸۹/۹	۴۵۸/۸	۶۸/۲	۳۴۷/۸	۲۱/۸	۱۱۱	۱۳۸۴-۱۳۸۳
۵۱۰/۴	۱۱/۲	۵۷/۲	۸۸/۸	۴۵۲/۲	۷۹/۱	۳۴۴/۲	۲۱	۱۰۹	1384-1385
۵۲۴/۷	۱۱/۲	۵۸/۵	۸۸/۸	۴۶۶/۲	۸۲/۳	۳۸۴/۱	۱۷/۷	۸۲/۱	1385-1386
۶۶۷/۲	۹/۹	۶۵/۶	۹۰/۱	۶۰۱/۶	۸۷/۲	۵۲۴/۷	۱۲/۵	۷۶/۸	1386-1387
۶۷۷/۵	۹/۸	۶۶/۲	۹۰/۲	۶۱۱/۳	۷۹/۳	۴۸۵/۲	۲۰/۶	۱۲۶	۱۳۸۸-۱۳۸۷
---	۸/۷	---	۹۲/۴	---	۷۵/۱	---	۱۷/۳۵	---	متوسط دوره

منبع: وزارت جهاد کشاورزی - آمارنامه کشاورزی

استان زنجان در بهره‌گیری مناسب از منابع آبی و تبدیل الگوی کشت از اراضی زراعی دیم به فعالیت‌های کشاورزی آبی دچار ضعف شدید است و باید برای تقویت این بخش اقدامات و برنامه‌ریزی‌های مناسبی صورت گیرد. جریان آب‌های سطحی، در شکل‌گیری توزیع فضایی زمین‌های زراعی آبی و باغات در سطح استان نقش قابل توجهی داشته است و این توزیع فضایی زمین‌های آبی و باغات عموماً به صورت نوارهای باریکی در امتداد آبراهه‌های اصلی بوده است.

غلات در میان محصولات زراعی این استان طی سال‌های ۷۶ تا ۸۷ سهم بیشتری داشته است به گونه‌ای که ۷۱ درصد از سطح زیر کشت آب و دیم استان به غلات، ۹/۴ درصد را نباتات علوفه‌ای، ۸/۸ درصد حبوبات و ۴/۱ درصد مربوط به سایر محصولات زراعی اختصاص داشته است. در حال حاضر ۹۴ درصد از سطح زراعی زیر کشت استان زنجان به غلات و کشت محصولاتی همچون گندم، جو، یونجه، عدس، نخود و لوبیا اختصاص دارد و در این میان گندم به تنهایی ۶۵/۷ درصد از این محصولات و سطح زیر کشت را به خود اختصاص داده است. قابل ذکر است که بیش از ۹۰ درصد سطح زیر کشت اراضی استان برای تولید غلات شامل گندم، جو و شلتوک از نوع دیم می‌باشد. این امر در تولید محصولات استان اثر معکوس داشته است.^۱

^۱ - وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه کشاورزی سالانه

در بین محصولات باغی، بیش‌ترین سطح زیر کشت به انگور اختصاص دارد. این محصول طی دوره زراعی ۸۷-۱۳۷۶ به طور متوسط سالانه ۴۲/۱ درصد از باغ‌های (اعم از نهالستان و باغ‌های بارور)، استان را به خود اختصاص داده است لیکن سهم آن به طور مداوم در حال کاهش بوده و از ۴۹/۹ درصد به ۳۴/۵ درصد در پایان دوره تنزل یافته است. دلیل این امر پایین بودن رشد سطح زیر کشت این محصول در مقایسه با سایر محصولات باغی نظیر زیتون، سیب، گردو، زردآلو و بادام بوده است. طی دوره مورد بررسی، محصولات مذکور به ترتیب ۲۰/۸ درصد، ۱۰ درصد، ۷/۴ درصد، ۵/۶ درصد و ۳/۶ درصد از سطح باغ‌های استان را به خود اختصاص داده‌اند. طی این دوره سطح زیر کشت پنج محصول به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است و از این حیث، گردو با بیشترین افزایش سالانه (۱۸/۳ درصد) از ۱۳۱۹ هکتار به ۴۲۷۷ هکتار رسیده است. این در حالی است که سطح زیر کشت انگور سالانه فقط ۰/۴ درصد افزایش داشته است. پنج محصول فوق، حدود ۸۵/۹ درصد از باغ‌های استان را تشکیل می‌دهند. و با احتساب سطح زیر کشت بادام، این شش محصول حدود ۹۰ درصد از باغ‌های استان را تشکیل می‌دهند. بنابراین، بدون تردید این محصولات نقش و سهم مهمی در سبد درآمدی کشاورزان و اشتغال در بخش کشاورزی استان زنجان دارند.^۱

۲-۷-۲- الگوی دامپروری استان

استان زنجان به لحاظ برخورداری از ۶۶۵/۷ هزار هکتار مراتع مرغوب و تولید سالانه در حدود ۲۰۰ هزار تن نباتات علوفه‌ای و غیره دارای شرایط مطلوب برای انجام فعالیت‌های دامپروری و دامداری است. گسترش فعالیت‌های این زیربخش ضمن ایجاد اشتغال برای نیروی کار فعال استان به ویژه در مناطق روستایی، می‌تواند درآمدزایی مناسبی برای کشاورزان استان به دنبال داشته باشد. اگر چه در حال حاضر میزان تولید گوشت قرمز در استان مازاد بر مصرف استان است، اما از آنجا که کشور واردکننده این محصول می‌باشد، تداوم و استمرار افزایش تولید فرآورده‌های دامی به ویژه گوشت قرمز در این استان می‌تواند نیاز کشور برای واردات گوشت قرمز را مرتفع نماید. جمعیت دامی استان در طی دوره ۱۳۷۶-۱۳۸۱ روند نزولی داشته اما در طی سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۸۴ جمعیت دامی استان افزایش یافته است. این روند در طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۷ نیز ادامه داشته است. جمعیت دامی استان در ۱۳۸۵ برابر با ۲۲۱۸/۳ هزار راس بوده که در پایان سال ۱۳۸۷ به ۲۲۳۱/۷ هزار راس رسیده است. به دلیل پتانسیل‌های استان در پرورش انواع دام به ویژه گوسفند، گاو، گوساله و بز و بزغاله توجه به حفظ مراتع و سرمایه‌گذاری در گسترش مراتع می‌تواند سهم اساسی در افزایش توان تولید محصولات دامی استان داشته باشد.

^۱ سند آمایش استان زنجان، تحلیل پیوندهای درون بخشی و بین بخشی در اقتصاد، معاونت برنامه‌ریزی استانداری زنجان، ص ۶۶۴ و ۶۶۵.

استان زنجان در تولید محصولات پروتئینی به ویژه گوشت قرمز، شیر و گوشت مرغ نقش اساسی در تولید این محصولات در کشور بر عهده دارد. میزان تولید گوشت قرمز کل کشور در ۱۳۸۵، برابر با ۸۲۹ هزار تن بوده که در حدود ۱۴ هزار تن در استان زنجان تولید شده است. همچنین استان زنجان در ۱۳۸۵، بیش از ۱۲۴ هزار تن از شیر کشور را تولید کرده است. روند تولید محصولات پروتئینی در استان نیز یک روند صعودی بوده است. تولید گوشت قرمز استان در ۱۳۸۵ در حدود ۱۴ هزار تن بوده که در پایان ۱۳۸۷ به حدود ۱۵ هزار تن رسیده است. استان زنجان تولید ۱/۷۲ درصد گوشت قرمز، ۱/۷۳ درصد شیر، ۱/۴۷ درصد گوشت مرغ، ۱/۲۲ درصد تخم مرغ و ۱/۳۷ درصد عسل کشور را تولید کرده است. این امر نشان می‌دهد که استان زنجان به دلیل شرایط آب هوایی و زمین‌های مطلوب برای فعالیت‌های دامپروری، پتانسیل بالایی در تولید محصولات پروتئینی در کشور دارد (جدول ۶).

جدول ۶. تولید محصولات پروتئینی در استان در کشور (هزار تن)

سال	کشور	گوشت قرمز	شیر	گوشت مرغ	تخم مرغ	عسل
۱۳۸۵	کشور	۸۶۶	۸۲۵۱	۱۴۶۸/۴	۷۰۲/۴	۴۶/۹
	استان	۱۴/۸	۱۳۷/۵	۲۳/۹	۸/۱	۰/۸۳
۱۳۸۶	کشور	۸۲۹	۷۷۴۱	۱۳۶۰/۴	۶۷۷	۳۶
	استان	۱۳/۹	۱۲۴/۴	۲۳/۶	۵/۵	۰/۷۸
۱۳۸۷	کشور	۸۷۰	۸۷۷۲	۱۵۶۵	۷۲۷/۲	۴۰/۷
	استان	۱۴/۹	۱۵۱/۲	۲۳	۸/۹	۰/۵۶

منبع: وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه کشاورزی

۲-۷-۳- الگوی بهره‌برداری شیلات و پرورش آبزیان استان

تکثیر و پرورش آبزیان به منظور تولید و تأمین بخشی از پروتئین مورد نیاز کشور، یکی از راه‌های نیل به اهداف خودکفایی اقتصادی کشور به شمار می‌آید. کشور ما علی‌رغم محدودیت‌های آبی و قراردادن در گروه کشورهای کم‌آب، به دلیل برخورداری از شرایط جغرافیایی متنوع و وجود استعدادها طبیعی فراوان، جزو کشور مستعد برای فعالیت‌های آبی پروری است. با این که امکانات وسیعی در کشور از نظر پرورش انواع آبزیان وجود دارد اما تا چند سال اخیر فعالیت آبی پروری تنها به تکثیر و پرورش چندگونه ماهی محدود شده است. در این راستا عمده فعالیت‌ها برای تأمین سه هدف اصلی شامل تکثیر و پرورش به منظور حفظ ذخایر ماهی در دریا، پرورش ماهی برای تأمین نیازهای پروتئینی و مراکز تولید لارو و بچه ماهی جهت پرورش بوده است.

استان زنجان با دارا بودن شرایط آب و هوای متنوع قابلیت پرورش آبزیان مختلفی را دارد. فعالیت آبی پروری در استان زنجان بیشتر در راستای معرفی مناطق و منافع مستعد جهت احداث مراکز و ترویج آبی پروری در استان بوده و در این زمینه فناوری لازم جهت احداث مزارع خرد و منفرد تکثیر و پرورش آبزیان ارائه شده است.

قبل از ۱۳۷۷ تمامی بچه ماهی مورد نیاز استان جهت پرورش از استان‌های همسایه وارد می‌شده در سال ۱۳۷۷ با انجام مطالعات و تعیین روش‌های تولید بچه ماهی مورد نیاز شیلات استان برای اولین بار با انتخاب یکی از مزارع مستعد و دارای فاکتورهای اولیه مورد نیاز برای تکثیر آزمایشی در یکی از مزارع پرورش ماهیان سرد آبی در شهرستان خدابنده اقدام به تکثیر بچه ماهی به تعداد هزار قطعه شد. در حال حاضر حدود یک میلیون قطعه بچه ماهی در سال در استان تکثیر می‌شود.

تعداد مزارع پرورش استان در طی دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ با یک روند صعودی به طور متوسط سالانه بیش از ۳۰ درصد رشد داشته است و از ۹ مزرعه پرورش آبزیان در ۱۳۷۵ به ۱۲۳ مزرعه در ۱۳۸۵ رسیده است. این روند صعودی در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۸ نیز ادامه داشته است. رونق فعالیت‌های آبی پروری در استان و گسترش فعالیت‌های مختلف آبی پروری و گسترش مزارع پرورش آبزیان به ویژه در سال‌های اخیر موجب شده است که میزان تولید آبزیان این استان از ۱۹۶/۸ تن در ۱۳۷۵ به ۱۰۱۷/۷ تن در ۱۳۸۵ افزایش یافته و به طور متوسط رشد سالانه بیش از ۱۷ درصد را تجربه نماید. میزان تولید آبزیان استان در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۸ نیز با یک جهت قابل توجه مواجه شده و در پایان ۱۳۸۸ به ۲۴۳۲ تن رسیده است. امروزه استان زنجان به دلیل ویژگی‌های آب و هوایی و حمایت‌های انجام شده بیش از ۱/۱۷ درصد تولید آبزیان کشور را در اختیار دارد. در صورت انجام سرمایه‌گذاری و حمایت بیشتر از این بخش، پیش‌بینی بر آنست که این نسبت در سال‌های آتی افزایش یابد (جدول ۷).

قابل ذکر است به دلیل شرایط آب هوای کوهستانی استان، عمده فعالیت‌های آبی پروری استان به فعالیت‌های

زیر محدود شده است:

- ۱- پرورش ماهیان سرد در مزارع منفرد.
- ۲- پرورش ماهیان سرد آبی در محیط محصور.
- ۳- پرورش ماهیان سرد آبی در سیستم مدار بسته.
- ۴- پرورش ماهیان سرد آبی در استخرهای دو منظوره کشاورزی.
- ۵- پرورش ماهیان سرد آبی در استخرهای ذخیره آب کشاورزی بتنی.
- ۶- پرورش ماهیان سرد آبی در شالیزار در نیمه دوم سال.
- ۷- پرورش ماهیان سرد آبی در بخش قنات‌ها.
- ۸- پرورش ماهیان سرد آبی در منابع آبی نیمه طبیعی (رها سازی در سدهای خاکی).
- ۹- پرورش توأم میگوی آب شیرین با کپور ماهی.
- ۱۰- پرورش ماهیان گرم آبی در مزارع منفرد.
- ۱۱- پرورش ماهیان گرم آبی در استخرهای ذخیره آب کشاورزی.

- ۱۲- پرورش توأم کپور ماهیان با برنج در شالیزار در نیمه اول سال.
- ۱۳- پرورش ماهیان گرم آبی در منابع آب نیمه طبیعی (سدهای خاکی).
- ۱۴- ذخیره سازی شاه میگوی آب شیرین در منابع آب نیمه طبیعی (سدهای خاکی).

جدول ۷. وضعیت تولید آبریان در استان و کشور (تن)

سال	استان		کشور		سهم استان از تولید کشور (درصد)
	تولید	رشد سالانه (درصد)	تولید	رشد سالانه (درصد)	
۱۳۸۵	۱۰۱۸	---	۱۵۴۶۷۸	---	۰/۶۵
۱۳۸۶	۱۳۷۰	۳۴/۵	۱۹۳۶۷۷	۲۵/۲	۰/۷
۱۳۸۷	۱۶۵۰	۲۰/۴	۱۸۳۵۷۷	-۵/۲	۰/۸۹
۱۳۸۸	۲۴۳۲	۴۷/۴	۲۰۷۳۵۳	۱۲/۹	۱/۱۷

منبع: برگرفته از آمارنامه کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی

۲-۷-۴- ارتباط کشاورزی و صنعت

مطالعات اقتصادی در سطح جهان بیانگر آن است که همواره ارتباط متقابل و ارگانیک بین بخش‌های صنعت و کشاورزی وجود داشته است. از طرفی بخش خدمات تأمین کننده داده‌های مورد نیاز سایر بخش‌ها است و همچنین هیچ گونه تضادی بین رشد همزمان و هماهنگ بین دو بخش صنعت و کشاورزی وجود ندارد، بلکه آنها می‌توانند در جریان توسعه اقتصادی به یکدیگر کمک کنند؛ زیرا از یک طرف بخش کشاورزی تأمین کننده مواد اولیه و واسطه‌های بخش صنعت، به ویژه صنایع تبدیلی و تکمیلی است و از سوی دیگر توسعه بخش صنعت به شکل‌های گوناگون بر رشد بخش کشاورزی تأثیر مثبت دارد. گسترش بخش صنعت و افزایش سطح درآمد در این بخش، تقاضا برای محصولات کشاورزی را افزایش خواهد داد. به گونه‌ای که توسعه صنعتی، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، مدرنیزه کردن و رشد فرصت‌های شغلی جدید و پایدار در مناطق روستایی را به همراه دارد. به طور کلی بخش صنعت با تأمین مواد اولیه (مثل کود شیمیایی، سم و...)، کالاهای سرمایه‌ای و ماشین‌آلات بخش کشاورزی این روابط متقابل را روشن‌تر می‌کند. ضمن آن که تکمیل زنجیره بین این دو بخش مهم اقتصادی و تقویت روابط متقابل بین این دو در گسترش فرصت‌های جدید مطابق با نیازهای جهانی و داخلی می‌تواند مؤثر واقع شود.^۱ ماهیت بخش کشاورزی به گونه‌ای است که دستیابی به خدماتی مانند خدمات بانکی، پوشش‌های بیمه‌ای، بسته‌بندی، تبلیغات و بازاریابی، حمل و نقل، سردخانه و انبار و ... در موفقیت‌های بخش از اهمیت بالایی برخوردار هستند. خدمات زیربنایی، توسعه بازارها را تسهیل می‌نماید و به بهره‌برداری از منابع کمک می‌کند. خدمات مالی موجب تجهیز منابع می‌شود و خدمات

۱. حسن زاده، ۱۳۸۲.

تکنولوژیکی نیز در تولید و ایجاد منابع نقش دارد.^۱ بنابراین ارتباط بین بخش کشاورزی و خدمات مهم می‌باشد، به ویژه وقتی که هدف بررسی میزان و نحوه ارتباط بخش‌ها جهت برنامه‌ریزی بلندمدت مدنظر باشد. همین‌طور ارتباط بین سایر بخش‌ها جهت توسعه همه‌جانبه و متوازن یک جامعه (اعم از کشور، منطقه و یا استان خاص)، دارای اهمیت بوده و می‌باید به‌طور دقیق مورد بررسی قرار گیرد، در غیر این صورت برنامه‌های تدوین شده نتیجه‌ای تحت عنوان توسعه‌یافتگی را به دنبال نخواهد داشت. لذا بررسی نحوه و تجزیه و تحلیل نحوه ارتباط و تعامل بی‌بخش‌های مختلف اقتصادی و نیز در صورت امکان ارتباطات درون‌بخشی در اقتصاد یک منطقه ضروری است.

۳- ارزیابی تحول رشد اقتصادی، بهره‌وری نیروی کار، اشتغال و سرمایه‌گذاری در برنامه‌های سوم و چهارم

۳-۱- ارزیابی تحول رشد اقتصادی و بهره‌وری نیروی کار در فعالیت‌های تحت پوشش

دستگاه

به منظور ارزیابی تحولات رشد اقتصادی در بخش کشاورزی استان زنجان از برخی شاخص‌ها مانند «ارزش افزوده» و «میزان کل ستانده» استفاده شده است.

با این توضیح به ارزیابی رشد اقتصادی، بهره‌وری نیروی کار، اشتغال و سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی استان زنجان می‌پردازیم.

۱. مجتهد، ۱۳۸۲.

۳-۱-۱- ارزیابی تحولات رشد اقتصادی بخش کشاورزی

نخستین ملاک جهت بررسی روند رشد اقتصادی بخش کشاورزی استان، «تحولات ارزش افزوده» است. جدول ۸، متوسط ارزش افزوده کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان و کشور را در سال ۱۳۸۸ نشان می‌دهد. چنانچه ملاحظه می‌شود، مقدار ارزش افزوده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در استان به قیمت ثابت در سال ۱۳۸۸، معادل ۴۱۲۷۷۵۶ میلیون ریال است. بنابراین سهم استان از ارزش افزوده کشور در فعالیت کشاورزی، شکار و جنگلداری، به میزان ۱.۹۳ درصد می‌باشد. در بخش ماهیگیری نیز مقدار ارزش افزوده بخش به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۸، معادل ۱۱۰۷۲ میلیون ریال است که سهم استان از ارزش افزوده این بخش در کشور ۰.۲۵ می‌باشد.

جدول ۸. مقایسه ارزش بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان زنجان با کشور در سال ۱۳۸۶

فعالیت	ارزش افزوده استان به قیمت ثابت - میلیون ریال	ارزش افزوده کشور به قیمت ثابت - میلیون ریال	سهم استان از ارزش افزوده کشور در فعالیت
کشاورزی، شکار و جنگلداری	4127756	213759783	1.93
ماهیگیری	11072	4348903	0.25

مأخذ: سالنامه آمار استان، ۱۳۸۸

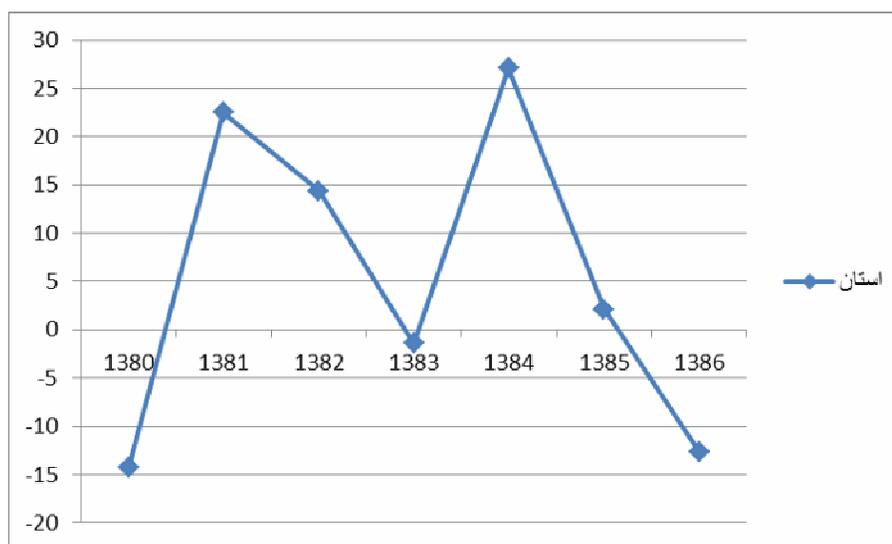
جدول ۹، رشد ارزش افزوده کشاورزی، شکار و جنگلداری را طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶ در سطح استان زنجان و کل کشور نشان می‌دهد. همان‌طور که نمودار ۱ نشان می‌دهد، ارزش افزوده در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری از رشد دارای نوسانات زیادی بوده است تا جایی که در سال‌های ۱۳۸۳، ۱۳۸۰ و ۱۳۸۶ منفی بوده است. اما طی تمامی این سال‌ها، متوسط رشد ارزش افزوده در این بخش معادل ۵.۴ درصد بوده است که به میزان ۰.۴ درصد از متوسط کشوری این بخش کمتر می‌باشد.

جدول ۹. مقایسه رشد ارزش افزوده کشاورزی، شکار و جنگلداری طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶ در استان زنجان و کشور - درصد

فعالیت	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	متوسط رشد
استان	-14.3	22.5	14.4	-1.4	27.1	2.1	-12.6	5.4
کشور	-0.1	12.2	8.4	-5.4	17.9	5.3	2.1	5.8

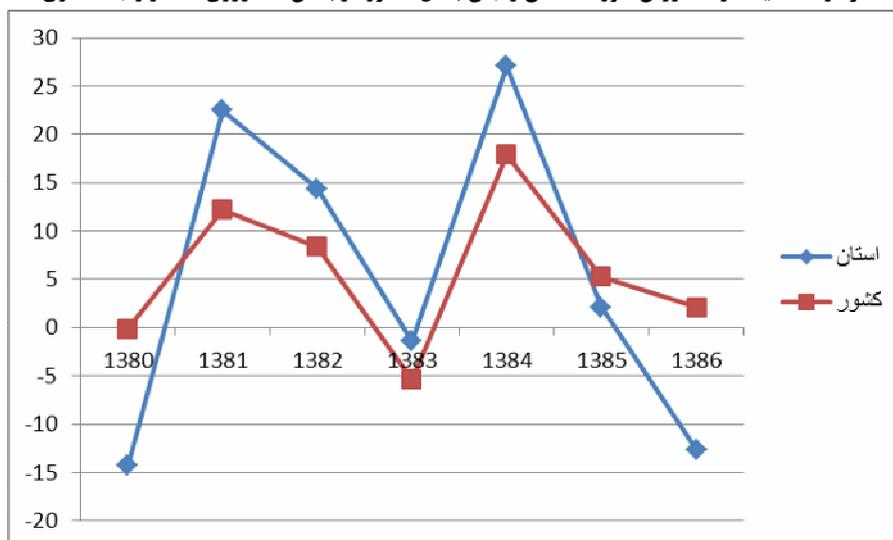
منبع: سالنامه‌های آماری استان

نمودار ۱. رشد ارزش افزوده کشاورزی، شکار و جنگلداری استان طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶

نمودار ۲، مقایسه رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری را در سطح استان و کشور نشان می‌دهد. این بخش از بخش‌هایی است که عملکرد مناسبی را در دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۶ داشته است. زیرا پس از آنکه در سال ۱۳۸۰ رشد منفی ۱۴.۳ را به دست می‌آورد روند صعودی خود را آغاز کرده و تا ۲۷ درصد در سال ۱۳۸۴ نیز می‌رسد اما به ناگاه با کاهش رشد ارزش افزوده این بخش در کشور، به عدد منفی ۱۲.۶ می‌رسد. میانگین رشد ارزش افزوده استان با ۵.۴ درصد و کشور با ۵.۸ درصد نیز این مشابهت عملکردی را تأیید می‌کند.

نمودار ۲. مقایسه رشد ارزش افزوده استان زنجان با کل کشور در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری

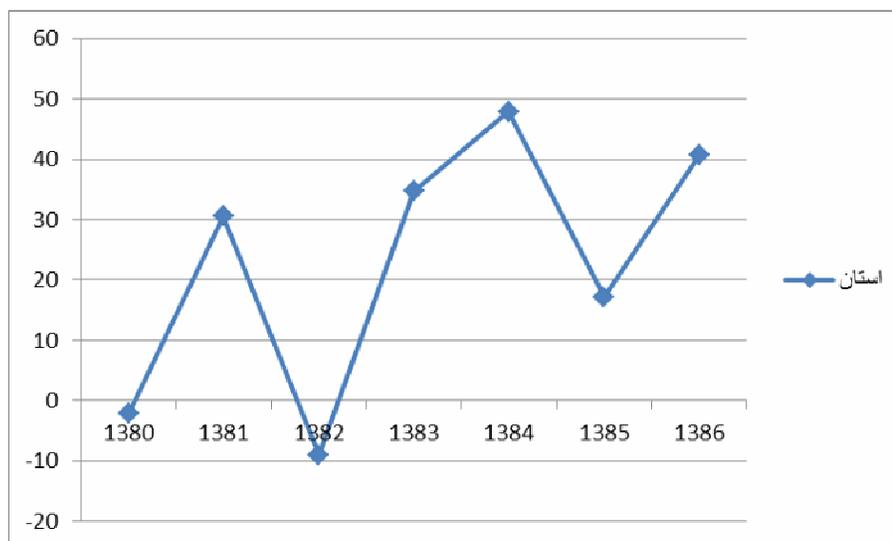
جدول ۱۰، رشد ارزش افزوده بخش ماهیگیری در استان و کشور را طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶ نشان می‌دهد. همان‌طور که نمودار ۳ نشان می‌دهد، ارزش افزوده در بخش ماهیگیری در سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۲ منفی بوده و مابقی سال‌ها دارای رشد قابل ملاحظه‌ای می‌باشد تا جایی که در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۶ رشد بالای ۴۰ درصدی را تجربه می‌کند. یکی از نشانه‌های موفقیت استان در این بخش تفاوت چشمگیر رشد این بخش استان در مقایسه با رشد کشوری می‌باشد.

جدول ۱۰. مقایسه رشد ارزش افزوده ماهیگیری طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶ در استان زنجان و کشور- درصد

فعالیت	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	متوسط رشد
استان	-2.2	30.5	-9.0	34.7	47.9	17.2	40.7	22.8
کشور	-3.0	-9.3	11.7	-10.6	10.7	16.0	9.9	3.6

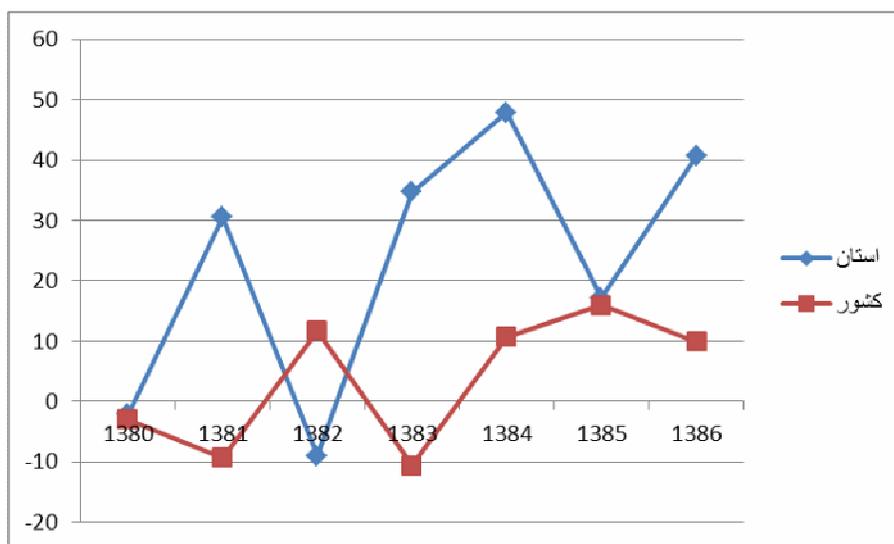
منبع: سالنامه‌های آماری استان

نمودار ۳. رشد ارزش افزوده بخش ماهیگیری استان طی دوره ۱۳۸۰-۱۳۸۶

نمودار ۴، مقایسه رشد ارزش افزوده بخش ماهیگیری را در سطح استان و کشور نشان می‌دهد. این بخش از بخش‌هایی است که عملکرد مناسبی را در دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۶ داشته است. زیرا به جز در سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۲ در مابقی سال‌ها رشد قابل توجهی را نشان می‌دهد. میانگین رشد ارزش افزوده استان با ۲۲.۸ درصد و کشور با ۳.۶ درصد نیز این مشابهت عملکردی را تأیید می‌کند.

نمودار ۴. مقایسه رشد ارزش افزوده استان زنجان با کل کشور در بخش ماهیگیری

«ستانده واحدهای تولید»، مجموع کالا و خدماتی است که در آن واحد تولید می‌شود و برای استفاده در اختیار عموم قرار می‌گیرد. به عنوان نمونه ارزش ستانده بخش کشاورزی استان زنجان، مجموع کالا و خدماتی است که به وسیله بخش کشاورزی استان زنجان تولید شده است. افزایش ارزش ستانده در یک فعالیت را می‌توان به عنوان نشانه‌ای از تولید بیشتر در آن بخش و افزایش سهم آن در تولید تلقی کرد. در ادامه، ارزش ستانده بخش کشاورزی در سطح استانی و ملی مقایسه می‌شود.

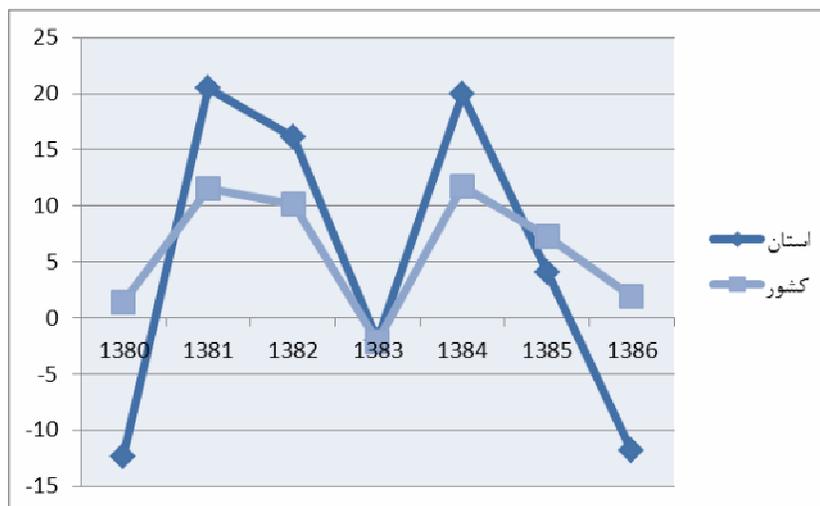
جدول ۱۱ و نمودار ۵ گویای آن هستند که استان زنجان و کشور روندی تقریباً یکسان را در زمینه رشد ارزش ستانده در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری طی کرده‌اند. فراز و فرودهای این بخش در طول دوران مشابه بوده به طوری که در سال ۱۳۸۳ رشد هر دو مقداری منفی می‌شود.

جدول ۱۱. رشد ارزش ستانده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در استان و کشور طی دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۶- درصد

فعالیت	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	متوسط رشد
استان	-12.4	20.5	16.1	-2.0	19.9	4.0	-11.8	4.90
کشور	1.4	11.5	10.1	-2.1	11.7	7.3	1.9	5.97

مأخذ: سالنامه آماری استان و کشور، ۱۳۸۸

نمودار ۵. مقایسه رشد ارزش ستانده استان زنجان با کل کشور در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری

جدول ۱۲ نیز، سهم فعالیت کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری را از ارزش افزوده کل استان در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۶ نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود سهم بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری طی سال‌های یاد شده از ۲۲.۱ درصد به ۱۸.۹ درصد کاهش یافته است. این بدان معناست که در سال ۱۳۸۶، ۱۸.۹ درصد از ارزش افزوده استان از بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری تأمین شده است. در بخش ماهیگیری نیز سهم بخش از ۰ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۰.۱ درصد در سال ۱۳۸۶ رسیده است.

جدول ۱۲. سهم فعالیت کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری از ارزش افزوده استان زنجان در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۶

تغییرات	۱۳۸۶	۱۳۷۹	نوع فعالیت
-3.2	18.9	22.1	کشاورزی، شکار و جنگلداری
0.1	0.1	0.0	ماهیگیری

مأخذ: محاسبات تحقیق

۳-۱-۲- ارزیابی تحولات بهره‌وری بخش کشاورزی استان زنجان

بهره‌وری نیروی کار رابطه میان نهاده نیروی کار و ستانده است. این شاخص هنگامی افزایش می‌یابد که مقدار مشخصی از ستانده با نیروی کار کمتری، تولید شده باشد به عبارت دیگر، افزایش بهره‌وری نیروی کار می‌تواند بدون تغییر میزان نهاده‌های تولید (سرمایه و نیروی کار) میزان تولید را افزایش دهد. از سوی دیگر هرچه بهره‌وری در یک فعالیت اقتصادی افزایش یابد به معنای توانمندی آن فعالیت در پرورش نیروی کار ماهر بوده و آن فعالیت می‌تواند با صرف هزینه‌های کمتر به تولید بالاتر دست یابد و آن بخش را به عنوان یک بخش پیشرو در اقتصاد معرفی نماید. در این بخش از مطالعه به تحلیل بهره‌وری نیروی کار در فعالیت کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان زنجان در دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۶ می‌پردازیم.

به بیانی کلی، بهره‌وری نیروی کار از تقسیم ارزش افزوده بر تعداد شاغلین به دست می‌آید. به این ترتیب در جدول ۱۳، میزان بهره‌وری بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری طی سال‌های ۱۳۷۹-۸۶ محاسبه شده است. بر طبق جدول ۱۴ و نمودار ۶، از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵ روند رشد بهره‌وری بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری سیر صعودی طی کرده و در سال ۱۳۸۶ به عکس، روند نزولی به خود گرفته است. در بخش ماهیگیری نیز دارای نوسانات زیادی هستیم.

جدول ۱۳. تحولات بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان زنجان طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۶ - میلیون ریال / نفر

نوع فعالیت	1379	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	متوسط
کشاورزی، شکار و جنگلداری	40.0	34.0	41.4	47.0	46.0	58.1	58.9	51.1	47.1
ماهیگیری	489.7	362.6	358.0	246.5	251.3	281.1	249.3	265.5	313.0

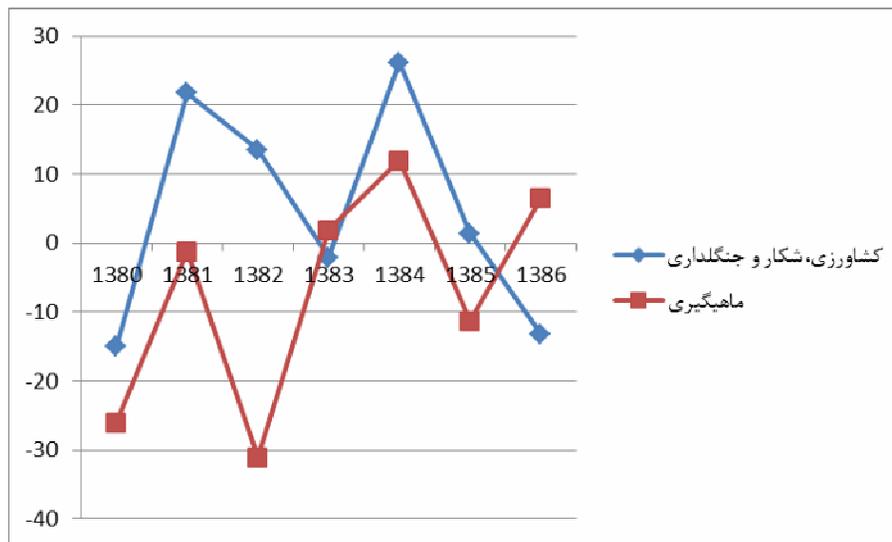
مأخذ: محاسبات تحقیق

جدول ۱۴. رشد بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان زنجان طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۶ - درصد

نوع فعالیت	1380	1381	1382	1383	1384	1385	1386	متوسط
کشاورزی، شکار و جنگلداری	-15.0	21.7	13.5	-2.1	26.2	1.4	-13.2	4.6
ماهیگیری	-26.0	-1.2	-31.1	1.9	11.9	-11.3	6.5	-7.1

مأخذ: محاسبات تحقیق

نمودار ۶. تحولات رشد بهره‌وری نیروی کار در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری استان زنجان طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۶

در یک دسته‌بندی کلی فعالیت‌های اقتصادی را در سه دسته فعالیت با «بهره‌وری پایین»، «بهره‌وری متوسط» و «بهره‌وری بالا» تقسیم کرده‌ایم. فعالیت‌هایی که متوسط بهره‌وری آنها در دوره ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۶ کمتر از ۱۰۰ باشد آنگاه آن فعالیت اقتصادی دارای بهره‌وری پایین خواهد بود. اگر میزان متوسط بهره‌وری در یک فعالیت اقتصادی بین ۱۰۰ و ۲۰۰ باشد آنگاه آن فعالیت اقتصادی دارای بهره‌وری متوسط بوده و اگر میزان متوسط بهره‌وری بالای ۲۰۰ باشد، میزان بهره‌وری بالا را شاهد خواهیم بود. بدین ترتیب می‌توان گفت، کشاورزی، شکار و جنگلداری در استان زنجان با اختصاص متوسط بهره‌وری با رقمی معادل ۴۷.۱، در زمره «فعالیت با بهره‌وری پایین» محسوب می‌شود. و ماهیگیری با اختصاص متوسط بهره‌وری ۳۱۳ در زمره «فعالیت با بهره‌وری بالا» محسوب می‌شود.

۲-۳- ارزیابی تحول اشتغال و سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تحت تصدی دستگاه و

مقایسه آن با اهداف برنامه‌ها

حفظ و ایجاد اشتغال و سرمایه‌گذاری از جمله مهم‌ترین اهداف هر یک از دستگاه‌های اجرایی به شمار می‌آید. سازمان جهاد کشاورزی استان نیز در کنار سایر دستگاه‌های اجرایی استان در حفظ و ایجاد اشتغال و سرمایه‌گذاری در زیربخش‌های کشاورزی شامل زراعت، باغبانی، دامپروری، پرورش آبزیان و غیره نقش به‌سزایی را برعهده دارد. با توجه به اسناد مورد بحث در بخش قبلی، در این بخش وضعیت اشتغال و سرمایه‌گذاری و توانایی بخش کشاورزی در ایجاد اشتغال استان در طی برنامه‌های سوم و چهارم توسعه مورد بحث قرار می‌گیرد.

۳-۲-۱- ارزیابی تحولات اشتغال بخش کشاورزی استان زنجان

در این بخش به بررسی تحول ساختار بخشی اشتغال استان در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری طی سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ می‌پردازیم. جدول زیر توزیع درصد شاغلان استان زنجان را در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ نشان می‌دهد.

جدول ۱۵. توزیع درصد شاغلان استان زنجان در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

عنوان فعالیت	۱۳۷۵	۱۳۸۵	درصد تغییرات
کشاورزی، شکار و جنگلداری	38	29.4	-22.6

منبع: مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن

همان‌طور که از جدول بالا پیداست، طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، درصد افراد شاغل در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری از ۳۸ به ۲۹.۴ درصد کاهش یافته است.

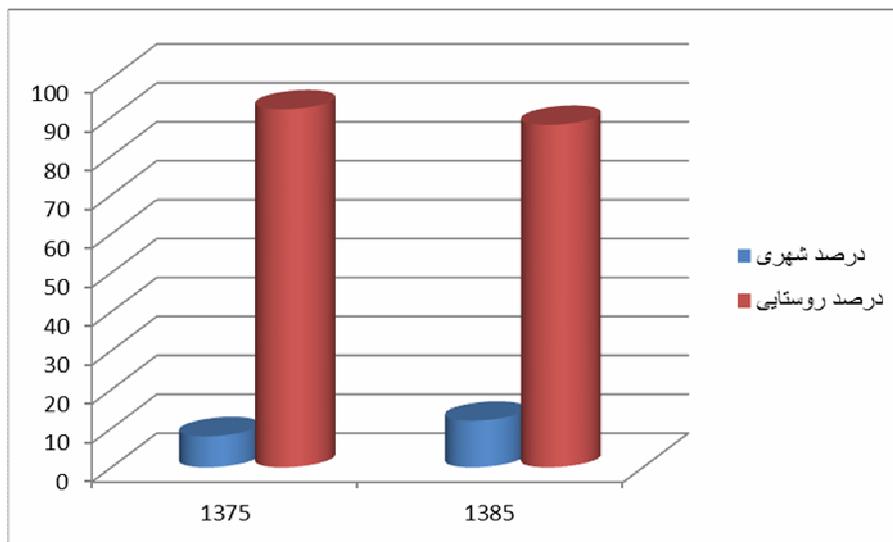
جدول ۱۶ نیز ساختار اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری را به تفکیک شهری و روستایی نشان می‌دهد. همان‌طور که جدول ۱۶ و نمودار ۷ نشان می‌دهد، در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵، درصد شاغلان شهری در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در مقایسه با شاغلان روستایی بسیار کمتر است. به طوری که در این سال‌ها بیش از ۸۸ درصد شاغلان در این رشته فعالیت‌های روستایی بوده و مابقی شهری‌اند.

جدول ۱۶. میزان اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در مناطق شهری و روستایی در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

سال	شهری	روستایی	مجموع شهری و روستایی	درصد شهری	درصد روستایی
۱۳۷۵	6669	76157	82826	8	92
۱۳۸۵	10404	78679	89083	12	88

منبع: سالنامه‌های آماری استان زنجان

نمودار ۷. میزان اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در مناطق شهری و روستایی در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

در جدول ۱۷ نیز، میزان رشد اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری به تفکیک مناطق شهری و روستایی در سال‌های ۱۳۷۵ و ۸۵ نشان داده شده است. همان‌طور که جدول نشان می‌دهد از سال ۱۳۷۵ تا ۸۵، شاغلان شهری بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری ۵۶ درصد و شاغلان روستایی ۳ درصد رشد داشته‌اند.

جدول ۱۷. میزان رشد اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری به تفکیک مناطق شهری و روستایی از سال ۷۵ تا ۸۵

روستایی	شهری	نوع فعالیت
3	56	کشاورزی، شکار و جنگلداری

مأخذ: محاسبات تحقیق

جدول ۱۸ سهم هر یک از شهرستان‌های استان را به تفکیک در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ نشان می‌دهد. شهرستان زنجان با ۲۶.۸ درصد سهم و به ترتیب شهرستان‌های خدابنده و ابهر با ۲۳.۵ و ۱۷.۳ درصد سهم بیشترین سهم اشتغال استان در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری را به خود اختصاص داده‌اند. تمامی شهرستان‌های استان به جز ماهنشان و خدابنده از سال ۷۵ تا ۸۵ در این فعالیت با افزایش شاغلین همراه بوده‌اند. بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در سال ۸۵ رشد ۷.۵ درصدی در اشتغال داشته است.

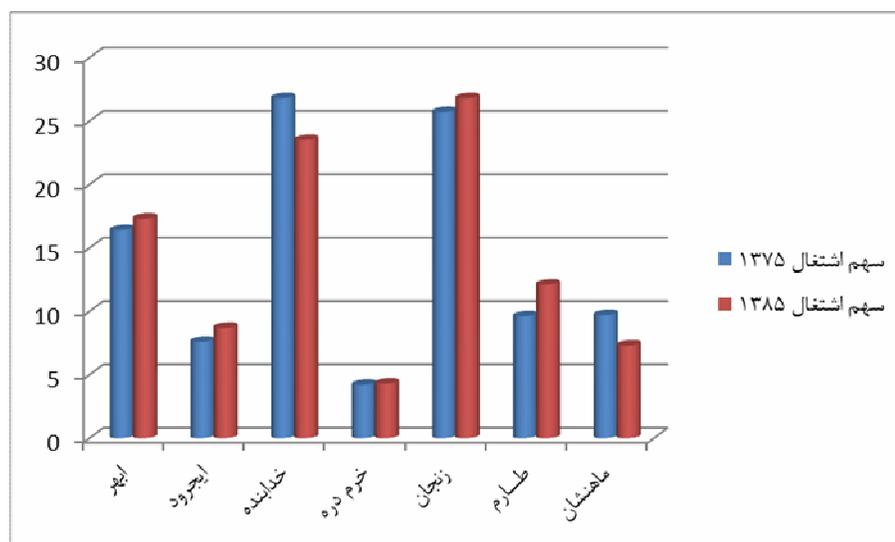
طبق نمودار ۸ نیز سهم شاغلان بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری استان در شهرستان‌ها از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ به طور محسوسی تغییر نیافته است.

جدول ۱۸. اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در شهرستان‌های استان در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

شرح	ایهر	ایجرود	خدابنده	خرم دره	زنجان	طارم	ماهانشان	مجموع
اشتغال سال ۱۳۷۵	۱۳۵۹۸	۶۲۷۷	۲۲۱۹۲	۳۴۶۱	۲۱۲۶۸	۷۹۷۰	۸۰۶۰	۸۲۸۲۶
اشتغال سال ۱۳۸۵	۱۵۴۱۲	۷۷۳۹	۲۰۹۷۰	۳۸۲۲	۲۳۸۷۴	۱۰۷۳۵	۶۵۳۱	۸۹۰۸۳
سهم اشتغال ۱۳۷۵	۱۶.۴	۷.۶	۲۶.۸	۴.۲	۲۵.۷	۹.۶	۹.۷	۱۰۰
سهم اشتغال ۱۳۸۵	۱۷.۳	۸.۷	۲۳.۵	۴.۳	۲۶.۸	۱۲.۱	۷.۳	۱۰۰
تغییرات اشتغال	۱۳.۳	۲۳.۳	-۵.۵	۱۰.۴	۱۲.۳	۳۴.۷	-۱۹.۰	---

مأخذ: سالنامه‌های آماری استان زنجان

نمودار ۸. سهم اشتغال در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در شهرستان‌های استان در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵- درصد

۲-۲-۳- ارزیابی تحولات سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی استان زنجان

در رابطه با امر سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری، آنچه که باید مورد توجه قرار داد آن است که، نمی‌توان تنها با توجه به بالاتر بودن ارزش افزوده این بخش در مورد سرمایه‌گذاری در آن تصمیم‌گیری کرد. زیرا چنان که از بخش پیشین مشاهده می‌شود ارزش افزوده از یک سال به سال دیگر با نوسانات بسیاری همراه است و این مسأله ریسک سرمایه‌گذاری را افزایش می‌دهد. از آنجا که ضریب تغییرات نشان‌دهنده میزان پراکندگی داده‌ها از میانگین می‌باشد می‌تواند معیار مناسبی برای اندازه‌گیری میزان نوسانات در هر بخش و در نتیجه ریسک سرمایه‌گذاری باشد. در جدول ۱۹، میانگین و نیز ضریب تغییرات ارزش افزوده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در فاصله زمانی ۱۳۷۹ تا

۱۳۸۶ محاسبه شده است. به منظور محاسبه نزدیک به واقع میزان ریسک سرمایه‌گذاری در این فعالیت، درصد ضریب تغییرات به میانگین محاسبه شده و این عدد به عنوان معیار اندازه‌گیری ریسک در هر فعالیت منظور شده است. بر اساس این جدول ریسک سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری معادل ۱۹.۹ درصد است.

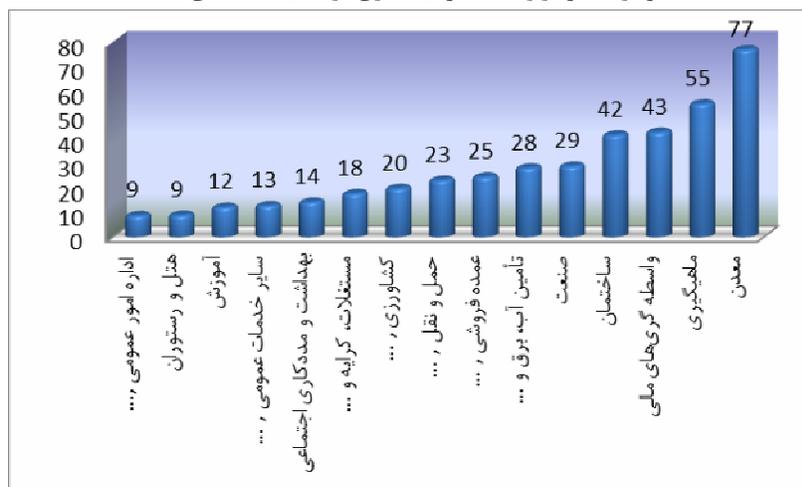
جدول ۱۹. ریسک سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با توجه به ارزش افزوده فعالیت

فعالیت	متوسط ارزش افزوده (میلیون ریال)	سهم از ارزش افزوده استان (درصد)	ضریب تغییرات	ریسک (درصد)
کشاورزی، شکار و جنگلداری	4127756	20.8	823362	19.9

منبع: محاسبات تحقیق

جهت انجام مقایسه تطبیقی از میزان ریسک سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری با دیگر بخش‌های اقتصادی نمودار ۹، ترسیم شده است. این نمودار نشان می‌دهد که ریسک سرمایه‌گذاری در این بخش با رقمی در حدود ۲۰ درصد، در حد متوسط بوده و در مقایسه با رشته‌های صنعت، ساختمان، واسطه‌گری مالی، ماهیگیری و معدن از ریسک کمتری برخوردار است.

نمودار ۹. نمودار ریسک سرمایه‌گذاری در فعالیت اقتصادی

جدول داده- ستانده یکی از روش‌هایی است که به منظور بررسی روابط بخش‌های مختلف اقتصادی با یکدیگر و نیز شناسایی خلاءهای سرمایه‌گذاری مورد استفاده می‌گیرد.

از ویژگی‌های بارز الگوی داده- ستانده توانایی آن در تحلیل ساختار تولید اقتصاد است. در این الگو «ضرایب فنی» و «ضریب فزاینده تولید» دو مؤلفه اصلی به شمار می‌روند. ماتریس ضرایب فنی از تقسیم هزینه‌های واسطه یک بخش بر ستانده همان بخش حاصل می‌شود و نشان می‌دهد که چه سهمی از تولید هر بخش صرف خرید کالاها و خدمات واسطه‌ای از سایر بخش‌ها می‌شود. این ماتریس در حقیقت ساختار هزینه بخش‌ها را نشان می‌دهد. همچنین «ضریب فزاینده تولید» نشان می‌دهد که در الگوی داده- ستانده، اثرات مستقیم و غیرمستقیم چه تأثیری بر تقاضای نهایی تولیدات می‌گذارد.

از طریق شناسایی روابط تولیدی میان بخش‌های اقتصادی می‌توان تعیین کرد که سرمایه‌گذاری بر روی کدام فعالیت می‌تواند موجبات افزایش تولید یک بخش را فراهم آورد.

در جدول ۲۰، ضرایب فنی و نیز ضرایب فزاینده تولید استان زنجان برای بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در سال ۱۳۸۶ محاسبه شده است.

ستون «ضریب فنی» گویای آن است که این بخش چه میزان از ستانده خود را صرف خرید کالا و خدمات واسطه‌ای می‌نماید. با توجه به اعداد جدول زیر می‌توان گفت: بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری ۰.۵۴ درصد ستانده خود را صرف خرید کالاها و خدمات واسطه‌ای می‌کند.

«ضریب فزاینده تولید» ستونی دیگر از جدول ۲۰ را به خود اختصاص داده است. ضریب فزاینده تولید در الگوی داده ستانده، اثرات مستقیم و غیرمستقیم تغییر در تقاضای نهایی را بر روی تولید در کل اقتصاد استان نشان می‌دهد. یکی از مهمترین اجزای الگوی داده ستانده معکوس ماتریس لئونتیف است. این ماتریس اساس ضرایب فزاینده را در الگوی داده ستانده تشکیل می‌دهد. جمع ستونی اجزاء این ماتریس، ضرایب فزاینده تولید بخش‌های مختلف اقتصادی را در الگوی داده ستانده نشان می‌دهد. با توجه به ارقام جدول ضریب فزاینده تولید بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری برابر با ۴/۶۶ است. این رقم بدان معناست که با افزایش یک میلیون ریالی تقاضای نهایی بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری، تولید کل اقتصاد استان به طور مستقیم و غیرمستقیم ۴/۶۶ میلیون ریال افزایش می‌یابد.

جدول ۲۰. ضرایب فنی و ضرایب فزاینده تولید استان زنجان در سال ۱۳۸۶

عنوان بخش	جمع ضرایب فنی	ضریب فزاینده تولید
کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	۰/۵۴	۴/۶۶

مأخذ: محاسبات تحقیق

با استفاده از ضرایب فنی می توان ارتباط میان بخش های مختلف اقتصاد را با یکدیگر سنجید و میزان ارتباط هر بخش با بخش های دیگر را تعیین کرد. جدول ۲۱ با این هدف تنظیم شده است.

جدول ۲۱. پیوندهای پسین و پیشین جدول داده- ستانده استان زنجان در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در سال ۱۳۸۶

عنوان بخش	پیوند پسین مستقیم	پیوند پیشین مستقیم	پیوند پسین غیر مستقیم	پیوند پیشین غیر مستقیم	پیوند پسین مستقیم و غیر مستقیم	پیوند پیشین مستقیم و غیر مستقیم
کشاورزی، شکار و جنگلداری	0.14	0.27	1.16	1.33	1.00	1.15

مأخذ: محاسبات تحقیق

ستون های اول و دوم جدول بالا به ترتیب پیوندهای پسین و پیشین مستقیم را بیان می کنند. ارقام ستون اول بیانگر این واقعیت است که هر بخش به ازای افزایش ارزش یک واحد تولید خود چه میزان از کالاها و خدمات خود و سایر بخش های اقتصادی را به عنوان کالاها و خدمات واسطه ای در فرآیند تولید خود مورد استفاده قرار می دهد. به عنوان نمونه در رابطه با بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری بدین معناست که این بخش به چه میزان از کالا و خدمات واسطه ای سایر بخش ها بهره می برد. هر چه این شاخص برای یک بخش بیشتر باشد، نشان دهنده آن است که این بخش در فرآیند تولید خود از کالاها و خدمات واسطه ای بیشتری نسبت به سایر بخش های اقتصاد استفاده می کند و بدین ترتیب دارای پیوند پسین مستقیم بیشتری است. ارقام ستون اول نشان می دهد که بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری به میزان ۰.۱۴ دارای پیوندهای پسین مستقیم است.

ستون دوم، ارقام پیوندهای پیشین مستقیم را نشان می دهند. این رقم به طور کلی بیان کننده این واقعیت است که بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری به چه نسبت از کالاها و خدمات دیگر بخش ها در فرآیند تولید خود استفاده می کند. هر چه شاخص مذکور برای این بخش بیشتر باشد، گویای آن است که بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری به ازای ارزش یک واحد تولید، محصولات خود را به نسبت بیشتری در مقایسه با سایر بخش های اقتصادی به بخش های استان می فروشد. کشاورزی، شکار و جنگلداری با ۰.۲۷ واحد دارای پیوندهای پیشین مستقیم در استان است.

ستون‌های ۳ و ۴ جدول فوق، ارقام پیوندهای پسین و پیشین مستقیم و غیرمستقیم بخش‌های استان زنجان را نشان می‌دهد. این ارقام علاوه بر اثرات مستقیم، اثرات غیرمستقیم سیاست‌های توسعه اقتصادی را نشان می‌دهد. ارقام ستون ۳ جدول مربوط به پیوندهای پسین مستقیم و غیرمستقیم بخش‌ها است و بیان می‌کند که به ازای تزریق اضافی به عنوان نمونه یک میلیون ریال سرمایه‌گذاری در هر یک از بخش‌های مذکور، به طور مستقیم و غیرمستقیم چه میزان افزایش تولید توسط آن بخش‌ها در کل اقتصاد استان ایجاد خواهد شد. بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری با ۱.۱۶ واحد پیوندهای پسین مستقیم و غیرمستقیم تولید با سایر بخش‌های اقتصادی استان ایجاد کرده است. ستون ۴ جدول فوق، نتایج پیوندهای پیشین مستقیم و غیرمستقیم متعارف را نشان می‌دهند. در این خصوص مشاهده می‌شود که بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری با رقمی معادل ۱.۳۳ دارای پیوندهای پیشین مستقیم و غیرمستقیم متعارف می‌باشد.

پیوندهای فوق تنها عملکرد کلی بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری را در کل اقتصاد استان زنجان آشکار می‌کنند و نمی‌توان بر مبنای آنها تعیین کرد که آیا کشاورزی، شکار و جنگلداری در زمره بخش‌های کلیدی یا پیشرو استان محسوب می‌شود یا خیر؟

بدین منظور از دو معیار «پیوندهای پسین مستقیم و غیرمستقیم نرمال شده» و «پیوندهای پیشین مستقیم و غیرمستقیم نرمال شده» استفاده و نتایج آن به ترتیب در ستون‌های ۵ و ۶ جدول بالا آورده شده است. طبق تعریف آن دسته از فعالیت‌هایی که پیوندهای پسین و پیشین نرمال شده آنها بزرگتر از واحد باشد، می‌توانند به عنوان بخش‌های کلیدی یا بخش‌های پیشرو در استان زنجان مطرح شوند. ارقام جدول بالا نشان می‌دهد که تنها پیوند پیشین مستقیم و غیرمستقیم نرمال شده بزرگتر از واحد (۱.۱۵) بوده و پیوند پسین نرمال شده معادل واحد (۱.۰۰) است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری جز بخش‌های کلیدی یا پیشرو استان محسوب می‌شود.

در ادامه ارتباط میان بخش‌های مختلف اقتصادی مورد ارزیابی قرار گرفته و تعیین می‌شود که هر فعالیت برای تولید محصول خود به چه میزان از محصولات و خدمات سایر فعالیت‌ها بهره می‌گیرد. این مسأله می‌تواند نشان دهد که رشد یک بخش خاص در اقتصاد به چه میزان می‌تواند در رشد سایر بخش‌ها مؤثر باشد و سرمایه‌گذاری‌ها به کدام سمت سوق یابد. به عنوان نمونه جدول ۲۲ ارتباط بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری را با سایر فعالیت‌های اقتصادی بررسی می‌کند. با توجه به جدول مشاهده می‌شود که این بخش بیشترین ارتباط را با خود بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری دارد و ضریب مشترک ۰.۱۰۲۳ را کسب کرده است. و سپس با بخش صنعت با عدد ۰.۰۱۲۵ بیشترین ضریب مشترک دارد.

جدول ۲۲. میزان استفاده بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری از کالاها و خدمات سایر بخش‌ها

بخش‌های اقتصادی	ضریب مشترک
کشاورزی، شکار و جنگلداری	0.1023
ماهیگیری	0.0000
معدن	0.0001
صنعت	0.0125
تأمین آب، برق و گاز طبیعی	0.0013
ساختمان	0.0002
عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	0.0071
هتل و رستوران	0.0001
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	0.0057
واسطه‌گری‌های مالی	0.0027
مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار	0.0023
اداره امور عمومی، و خدمات شهری	0.0000
آموزش	0.0001
بهداشت و مددکاری اجتماعی	0.0013
سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی	0.0001

مأخذ: محاسبات تحقیق

طبق جدول بالا؛

بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری برای تولید از محصولات بخش صنعت بیشتر از سایر بخش‌ها استفاده می‌کند. بنابراین بهبود و توسعه بخش صنعت می‌تواند در رشد بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری مؤثر باشد.

بخش‌های عمده‌فروشی و خرده‌فروشی و بخش‌های حمل و نقل و انبارداری و... بخش‌های دیگری هستند که بیشترین نیازهای بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری از آنها تأمین می‌شود.

بخش‌های ماهیگیری، معدن، اداره امور عمومی و خدمات شهری و بهداشت و مددکاری اجتماعی و هتل و رستوران جملگی بخش‌هایی هستند که تأثیر بسیار ناچیزی بر بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری دارند.

به طور کلی، حیطة فعالیت‌های بخش کشاورزی به گونه‌ای است که ارتباط محدودی با سایر بخش‌ها دارد و نتایج به دست آمده از جدول داده-ستانده نیز موید این مدعا است.

۳-۳- ارزیابی تحول اشتغال و سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های بخش‌های خصوصی و تعاونی تحت نظارت دستگاه و مقایسه آن با اهداف برنامه‌ها

در این بخش، وضعیت اشتغال و سرمایه‌گذاری در طی برنامه سوم و چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور در سطح استان زنجان و در مقایسه با کشور مورد بحث قرار می‌گیرد.

۳-۳-۱- ارزیابی تحول اشتغال کشور و استان در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۷۹-۱۳۸۳)

در این بخش عملکرد اشتغال کشور و استان طی سال‌های برنامه سوم توسعه بر اساس طرح اشتغال استان زنجان در برنامه سوم، گزارش اقتصادی کشور در ۱۳۷۸ و طرح آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوارها در ۱۳۸۳ پرداخته می‌شود.

الف- جمعیت کل و جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان در طی سال‌های برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)

در دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۳، جمعیت کل کشور با نرخ رشد ۱/۵ درصدی از ۶۲۷۴۵ هزار نفر به ۶۷۴۳۲ هزار نفر رسیده است. به بیان دیگر، در طی دوره مذکور به طور متوسط سالانه بیش از ۹۳۷ هزار نفر به جمعیت کشور افزوده شده و حدود ۱/۰۷ برابر شده است. جمعیت استان همسو با رشد جمعیت کشور، با نرخ رشد ۱/۴ درصدی از ۹۳۹۰۱۷ نفر در ۱۳۷۸ به ۱۰۰۶۱۰۰ نفر در ۱۳۸۳ رسیده است. در طی دوره مذکور، بیش از ۶۷ هزار نفر به جمعیت استان افزوده شده است.

تعداد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر کشور از ۴۹۷۶۴ هزار نفر در ۱۳۷۸ به ۵۵۳۰۳ هزار نفر رسیده است. به بیان دیگر، جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر از رشد ۲/۱ درصد برخوردار بوده و به طور متوسط سالانه بیش از ۱۱۰۷ هزار نفر افزایش یافته است. تعداد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان نیز از ۶۹۹۵۶۷ نفر به ۷۹۴۸۱۹ نفر رسیده است که بیانگر نرخ رشد ۲/۶ درصد در طول سال بوده و به طور متوسط افزایش سالانه بیش از ۱۹۰۵۰ نفر تجربه شده است (جدول ۲۳).

جدول ۲۳. جمعیت کل و جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در طی دوره برنامه سوم توسعه

سال	جمعیت کل		جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	
	کشور- هزار نفر	استان- نفر	کشور- هزار نفر	استان- نفر
۱۳۷۸	۶۲۷۴۵	۹۳۹۰۱۷	۴۹۷۶۴	۶۹۹۵۶۷
۱۳۸۳	۶۷۴۳۲	۹۲۶۵۷۱	۵۵۳۰۳	۷۹۴۸۱۹

منبع: گزارش اقتصادی کشور ۱۳۷۸ و آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوارها ۱۳۸۳

ب- عرضه و تقاضای نیروی انسانی در طی دوره برنامه سوم توسعه

در طول سال‌های برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۷۹-۱۳۸۳)، جمعیت فعال کشور از ۱۸۴۲۸ هزار نفر به ۲۱۵۶۸ هزار نفر افزایش یافته است به بیان دیگر، در طی دوره برنامه سوم توسعه، جمعیت فعال کشور ۱/۱۷ برابر شده است. در سال‌های برنامه سوم توسعه، جمعیت فعال استان از ۲۶۳۷۳۷ نفر در آغاز برنامه به ۳۱۱۵۶۹ نفر در پایان برنامه افزایش یافته است این میزان افزایش برابر بیش از ۱/۱۸ برابر جمعیت فعال در آغاز برنامه بوده است. به طور متوسط سالانه بیش از ۹۵۶۶ نفر به جمعیت فعال استان افزوده شده است.

در سال آغاز برنامه سوم توسعه، میزان تحقق عرضه نیروی انسانی بر اساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته در برنامه سوم، در کشور بش از ۱۰۲ درصد و در استان در حدود ۱۰۲ درصد بوده است و در سال پایانی برنامه در کشور برابر با ۹۹/۸ درصد و در استان نیز برابر با ۹۸/۲ درصد بوده است. تحقیق اهداف برنامه در بخش عرضه نیروی انسانی نشان می‌دهد که میزان رشد جمعیت فعال کشور در طی دوره برنامه سوم توسعه برابر با ۳/۲ درصد و در سطح استان نیز برابر با ۳/۴ درصد بوده است (جدول ۲۴).

جدول ۲۴. عرضه نیروی انسانی کشور و استان در طول برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)

سال	کشور - هزار نفر		استان - نفر		درصد تحقق	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۷۸	۱۷۹۲۶	۱۸۴۲۸	۲۵۹۰۳۸	۲۶۳۷۳۷	۱۰۳	۱۰۲
۱۳۸۳	۲۱۶۰۲	۲۱۵۶۸	۳۱۶۶۲۶	۳۱۱۵۶۹	۹۹/۸	۹۸/۲
۱۳۸۳-۱۳۷۸	۳۶۷۶	۳۱۴۰	۵۷۵۸۸	۴۷۸۳۲	۸۵/۴	۸۳

منبع: گزارش اقتصادی کشور (۱۳۷۸)، آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوار و طرح اشتغال استان زنجان در برنامه سوم

در طول برنامه سوم، تقاضای نیروی انسانی (جمعیت فعال) کشور از ۱۶۰۰۵ هزار نفر در آغاز برنامه سوم توسعه به ۱۸۹۰۶ هزار نفر افزایش یافته است. متوسط افزایش سالانه تقاضای نیروی کشور در طی برنامه بیش از ۵۸۰ هزار نفر بوده است. تقاضای نیروی انسانی استان نیز همسو با تغییرات تقاضای نیروی انسانی کشور از ۲۲۸۱۳۲ نفر در ۱۳۷۸، به ۲۸۳۸۳۹ نفر در ۱۳۸۳ افزایش یافته است. این افزایش نشان می‌دهد که تقاضای نیروی انسانی استان در طی دوره برنامه افزایش سالانه بیش از ۱۱۱۴۱ نفر داشته است. همچنین میزان رشد تقاضای نیروی انسانی کشور و استان در طول سال‌های برنامه سوم توسعه به ترتیب برابر با ۳/۴ درصد و ۴/۵ درصد بوده است.

در ۱۳۷۸، میزان تحقق تقاضای نیروی انسانی بر اساس پیش‌بینی‌های انجام شده در برنامه سوم توسعه، در کشور بیش از ۱۰۶ درصد و در سطح استان بیش از ۱۰۰ درصد بوده است. در پایان برنامه نیز تحقق اهداف برنامه

در سطح مطلوبی بوده است. در سال پایانی برنامه تحقق هدف برنامه در سطح کشور بیش از ۱۰۰ درصد و در سطح استان بیش از ۹۹/۷ درصد بوده است (جدول ۲۵).

جدول ۲۵. تقاضای نیروی انسانی کشور و استان در طی دوره برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)

سال	کشور - هزار نفر		استان - نفر		درصد تحقق	
	پیش بینی	عملکرد	پیش بینی	عملکرد	پیش بینی	عملکرد
۱۳۷۸	۱۵۰۵۲	۱۶۰۰۵	۲۲۷۹۵۳	۲۲۸۱۳۲	۱۰۶	۱۰۰
۱۳۸۳	۱۸۸۷۹	۱۸۹۱۵	۲۸۴۶۴۶	۲۸۳۸۳۹	۱۰۰	۹۹/۶
۱۳۸۳-۱۳۷۸	۳۸۲۷	۲۹۰۱	۵۶۶۹۳	۵۵۷۰۷	۷۶	۹۸/۲

منبع: گزارش اقتصادی کشور (۱۳۷۸)، آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوار و طرح اشتغال استان زنجان در برنامه سوم

ج- وضعیت بیکاری نیروی انسانی در طی دوره برنامه سوم توسعه

در طی دوره برنامه سوم توسعه، جمعیت بیکار کشور از ۲۴۲۲ هزار نفر در آغاز برنامه به ۲۶۶۲ هزار نفر افزایش یافته است. این میزان افزایش در بیکاری نیروی انسانی در طی دوره برنامه در حدود ۱۰ درصد بوده است. جمعیت بیکار استان بر خلاف روند جمعیت بیکار در سطح کشور، در طی سال‌های برنامه سوم توسعه کاهش یافته است. جمعیت بیکار استان در آغاز برنامه سوم توسعه برابر با ۳۵۶۰۵ نفر بوده که در سال پایانی برنامه به ۲۷۷۳۰ نفر رسیده است. این امر نشان می‌دهد که سیاست‌های ایجاد اشتغال در طی سال‌های برنامه سوم توسعه در این استان موفق بوده‌اند.

مقایسه عملکرد برنامه با اهداف پیش‌بینی شده در برنامه در سطح کشور و استان نشان می‌دهد که تحقق اهداف در سال آغاز برنامه سوم توسعه در سطح کشور برابر با ۸۴/۳ درصد بوده در حالی که در سطح استان بیش از ۱۱۴ درصد بوده است. اما علی‌رغم کاهش جمعیت بیکار استان در طی سال‌های برنامه سوم توسعه در استان، میزان تحقق اهداف برنامه استان تنها ۸۶/۷ درصد بوده که کمتر از تحقق اهداف برنامه در سطح کشور می‌باشد. این امر نشان می‌دهد که اهداف استان در مقایسه با اهداف برنامه در سطح کشور کمتر تحقق یافته است (جدول ۲۶).

جدول ۲۶. جمعیت بیکار کشور و استان در طی دوره برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)

سال	کشور - هزار نفر		استان - نفر		درصد تحقق	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۷۸	۲۸۷۴	۲۴۲۲	۳۱۰۸۵	۳۵۶۰۵	۸۴	۱۱۴
۱۳۸۳	۲۷۲۳	۲۶۶۲	۳۱۹۸۰	۲۷۷۳۰	۹۸	۸۶
۱۳۸۳-۱۳۷۸	-۱۵۱	۲۴۰	۸۹۵	-۷۸۷۵	۸۵/۴	۸۳

منبع: گزارش اقتصادی کشور (۱۳۷۸)، آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوار و طرح اشتغال استان زنجان در برنامه سوم

نرخ بیکاری کشور مورد هدف در آغاز برنامه سوم توسعه برابر با ۱۶ درصد بوده که عملکرد برابر با ۱۳/۱ درصد شده است. هر چند در طی سال‌های برنامه نرخ بیکاری نوسان داشته است، اما نرخ بیکاری در پایان برنامه تقریباً نزدیک به نرخ هدف بوده است. هر چند در آغاز برنامه عملکرد نرخ بیکاری در سطح کشور کمتر از نرخ بیکاری هدف بوده است، اما در سطح استان بر خلاف این روند تجربه شده است. عملکرد نرخ بیکاری در آغاز برنامه سوم توسعه در سطح استان برابر با ۱۳/۵ درصد بوده در حالی که هدف ۱۲ درصد بوده است. اما در سال پایانی برنامه نرخ بیکاری هدف برنامه تحقق یافته است (جدول ۲۷).

جدول ۲۷. نرخ بیکاری کشور و استان در طی برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)

سال	کشور (درصد)		استان (درصد)	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۷۸	۱۶	۱۳/۱	۱۲	۱۳/۵
۱۳۸۳	۱۲/۶	۱۲/۳	۸/۹	۸/۹
۱۳۸۳-۱۳۷۸	-۳/۴	-۰/۸	-۳/۱	-۴/۶

منبع: گزارش اقتصادی کشور (۱۳۷۸)، آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوار و طرح اشتغال استان زنجان در برنامه سوم

نرخ مشارکت اقتصادی هدف در برنامه سوم توسعه در سطح کشور در آغاز برنامه برابر با ۳۶/۰۱ درصد بوده که عملکرد مطلوبی داشته است. عملکرد نرخ مشارکت در سطح کشور بیش از هدف بوده است. در سال پایانی برنامه نیز عملکرد نرخ مشارکت اقتصادی نیروی انسانی در سطح هدف تعیین شده در سطح کشور بوده است. این امر نشان می‌دهد هر چند پیش‌بینی برنامه در سطح بالاتری نسبت به آغاز برنامه بوده است، اما عملکرد برنامه در تحقق هدف تعیین شده مطلوب بوده است.

عملکرد استان به لحاظ نرخ مشارکت اقتصادی نیروی انسانی در سال آغاز برنامه بیش از هدف تعیین شده بوده است. نرخ مشارکت اقتصادی نیروی انسانی مورد هدف در سال آغاز برنامه برابر با ۳۵/۵ درصد بوده که عملکرد این نرخ در آغاز برنامه بیش از ۳۷/۷ درصد بوده است. در سال پایان برنامه نیز عملکرد نرخ مشارکت اقتصادی نیروی انسانی بیش از هدف تعیین شده در سطح استان بوده است. این امر نشان می‌دهد که در طی سال‌های برنامه سوم توسعه، میزان مشارکت اقتصادی نیروی انسانی در سطح استان زنجان در مقایسه با سطح کشور مطلوب بوده است و دلیل این امر بیشتر به افزایش تعداد فارغ‌التحصیلان استانی در طی سال‌های برنامه توسعه سوم بر می‌گردد (جدول ۲۸).

جدول ۲۸. وضعیت نرخ مشارکت اقتصادی نیروی انسانی در طی دوره برنامه سوم توسعه

سال	کشور (درصد)		استان (درصد)	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۷۸	۳۶/۰۱	۳۷	۳۵/۵	۳۷/۷
۱۳۸۳	۳۹/۰۶	۳۹	۳۷/۸	۳۹/۲
۱۳۸۳-۱۳۷۸	۳/۰۵	۲	۲/۳	۱/۵

منبع: گزارش اقتصادی کشور (۱۳۷۸)، آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوار و طرح اشتغال استان زنجان در برنامه سوم

۳-۲- عملکرد اشتغال کشور و استان در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و

فرهنگی (۱۳۸۳-۱۳۸۸)

در این وضعیت اشتغال استان و کشور را بر مبنای محاسبات و برآوردهای صورت گرفته و با بهره‌گیری از نتایج آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوارها در استان و همچنین گزارش آماری عملکرد برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

الف- جمعیت کل و جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان و کشور در دوره ۱۳۸۳-۱۳۸۸

بر اساس برآوردهای صورت گرفته، جمعیت کشور کشور از ۶۷۴۳۲ هزار نفر در ۱۳۸۳، به حدود ۷۲۳۹۰ هزار نفر در ۱۳۸۸ خواهد رسید. به بیان دیگر، بر اساس پیش‌بینی برنامه چهارم توسعه جمعیت کشور با نرخ رشد معادل ۱/۴ درصد به طور متوسط سالانه بیش از ۹۹۱ هزار نفر تا پایان برنامه افزایش خواهد یافت. بر اساس پیش‌بینی‌های برنامه چهارم توسعه، جمعیت استان از ۹۲۶۵۷۱ نفر در ۱۳۸۳، با نرخ رشد متوسط ۱/۵ درصد به ۹۹۸۱۸۰ نفر در سال پایانی برنامه چهارم توسعه افزایش خواهد یافت. به بیان دیگر، جمعیت استان سالانه به طور متوسط ۱۵۷۸۰ نفر افزایش خواهد یافت.

عملکرد چهار سال اول برنامه نشان می‌دهد که در پایان ۱۳۸۸، جمعیت کشور از ۶۷۴۳۲ هزار نفر در ۱۳۸۳، به ۷۳۶۵۹ هزار نفر رسیده است. عملکرد برنامه در طی دوره چهار سال اول برنامه نشان می‌دهد که تحقق پیش‌بینی انجام شده بیش از ۱۰۰ درصد بوده است. همچنین عملکرد برنامه چهارم در استان نیز نشان می‌دهد میزان تحقق هدف برنامه در جمعیت استان در حدود ۱۰۰ درصد بوده است (جدول ۲۹).

جدول ۲۹. جمعیت کل کشور و استان در طی دوره برنامه چهارم توسعه

سال	کشور (هزار نفر)		استان (نفر)	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۸۳	۶۷۴۳۲	۶۸۳۴۴	۹۲۶۵۷۱	۹۳۰۸۲۱
۱۳۸۸	۷۲۳۹۰	۷۳۶۵۰	۹۹۸۱۸۰	۹۷۸۳۱۰
۱۳۸۸-۱۳۸۳	۴۹۵۸	۵۳۰۶	۷۱۶۰۶	۴۷۴۸۹

منبع: مرکز آمار ایران و گزارش عملکرد برنامه چهارم

تعداد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر کشور بر اساس هدف برنامه چهارم توسعه از ۵۵۳۰۳ هزار نفر در ۱۳۸۳، به ۵۹۴۵۷ هزار نفر در ۱۳۸۸ افزایش خواهد یافت، به بیان دیگر، با نرخ رشد متوسط سالانه ۱/۵ درصد، به طور متوسط سالانه ۸۳۱ هزار نفر به جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر کشور در طی دوره برنامه چهارم توسعه افزوده خواهد شد. جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان نیز ۷۹۴۸۱۹ نفر در ۱۳۸۳ به ۸۸۹۷۰۰ نفر در طی دوره برنامه چهارم توسعه افزایش خواهد یافت که از رشد ۲/۳ درصدی برخوردار خواهد بود. به طور متوسط بر اساس پیش‌بینی برنامه، جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان سالانه به میزان ۱۸۹۷۶ نفر افزوده خواهد شد.

گزارش عملکرد سال‌های برنامه چهارم توسعه برای کشور نشان می‌دهد که جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر کل کشور در ۱۳۸۴ به ۵۶۷۶۳ هزار نفر رسید و در پایان ۱۳۸۷، جمعیت مذکور به ۶۰۳۰۰ هزار نفر افزایش یافته است. در حالی که بر اساس پیش‌بینی برنامه جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر کشور در ۱۳۸۷ باید ۵۸۶۲۶ هزار باشد. مشاهده می‌شود که عملکرد برنامه بیش از پیش‌بینی انجام شده بوده است. به بیان دیگر هدف برنامه در این بخش بیش از ۱۰۰ درصد تحقق یافته است. بررسی عملکرد برنامه در سطح استان نیز نشان می‌دهد که جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان در ۱۳۸۷ به ۸۲۹۴۹۰ نفر رسید در حالی که هدف برنامه ۸۷۰۷۲۴ نفر بوده است. مشاهده می‌شود که هدف برنامه در سطح استان تنها در حدود ۹۵ درصد تحقق یافته است (جدول ۳۰).

جدول ۳۰. جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در طی دوره برنامه چهارم توسعه

سال	کشور (هزار نفر)		استان (نفر)	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۸۳	۵۵۳۰۳	۵۵۲۷۳	۷۹۴۸۱۹	۷۸۶۷۳
۱۳۸۴	۵۶۱۳۴	۵۶۷۶۳	۸۱۳۷۹۵	۸۰۱۰۴۳
۱۳۸۷	۵۸۶۲۶	۶۰۳۰۰	۸۷۰۷۲۴	۸۲۹۴۹۰
۱۳۸۸	۵۹۴۵۷	-	۸۸۹۷۰۰	-
۱۳۸۸-۱۳۸۳	۴۱۵۴	-	۹۴۸۸۱	-

منبع: مرکز آمار ایران و گزارش عملکرد برنامه چهارم

ب- عرضه و تقاضای نیروی انسان در طی دوره برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸-۱۳۸۳)

در طی دوره مذکور بر اساس پیش‌بینی برنامه چهارم توسعه، جمعیت فعال کشور با نرخ رشد ۳/۵ درصد از ۲۱۵۶۸ هزار نفر در ۱۳۸۳ به ۲۵۵۶۷ هزار نفر در ۱۳۸۸ افزایش خواهد یافت. بر این اساس، عرضه نیروی کار کشور به طور متوسط سالانه نزدیک به ۸۰۰ هزار نفر افزایش خواهد یافت. همچنین بر اساس پیش‌بینی انجام شده، عرضه نیروی انسانی استان از ۳۱۱۵۶۹ نفر در ۱۳۸۳ با نرخ رشد ۴/۲ درصدی در طول سال‌های برنامه به ۳۸۲۵۷۱ نفر در ۱۳۸۸ افزایش خواهد یافت. بر این اساس جمعیت فعال استان سالانه به طور متوسط بیش از ۱۴۲۰۰ نفر افزایش خواهد یافت.

عملکرد سال‌های برنامه نشان می‌دهد که جمعیت فعال کشور در سال دوم اجرای برنامه (۱۳۸۴) به ۲۳۲۹۳ هزار نفر افزایش یافته است این افزایش در سال‌های اجرای برنامه ادامه داشته اما در ۱۳۸۷ به ۲۲۸۹۲ هزار نفر کاهش یافته است. این امر بر خلاف پیش‌بینی برنامه بوده است.

عملکرد برنامه چهارم در سطح استان نیز نشان می‌دهد که جمعیت فعال استان از ۳۱۱۵۶۹ نفر در ۱۳۸۳ به ۳۶۱۹۶۱ نفر در ۱۳۸۴ افزایش یافته است. در طی سال‌های برنامه جمعیت فعال استان نوسان داشته و در پایان ۱۳۸۷، جمعیت فعال استان نسبت به سه سال اول اجرای برنامه کاهش یافته است. جمعیت فعال استان در

۱۳۸۷ تنها ۳۵۶۳۱۶ نفر بوده که کمتر از پیش‌بینی برنامه بوده است (جدول ۳۱).

جدول ۳۱. جمعیت فعال استان و کشور در طی دوره برنامه چهارم توسعه

سال	کشور (هزار نفر)		استان (نفر)	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۸۳	۲۱۵۶۸	۲۱۴۳۶	۳۱۱۵۶۹	۳۲۷۴۳۸
۱۳۸۴	۲۲۳۶۸	۲۳۲۹۳	۳۲۵۷۶۹	۳۶۱۹۶۱
۱۳۸۷	۲۴۷۶۷	۲۲۸۹۴	۳۶۸۳۷۱	۳۵۶۳۱۶
۱۳۸۸	۲۵۵۶۷	-	۳۸۲۵۷۱	-
۱۳۸۸-۱۳۸۳	۳۹۹۹	-	۵۷۰۰۲	-

منبع: مرکز آمار ایران و گزارش عملکرد برنامه چهارم

پیش‌بینی برنامه چهارم توسعه بر آن بود که جمعیت شاغل کشور با نرخ رشد ۴/۴ درصد از ۱۸۹۱۵ هزار نفر در ۱۳۸۳ به ۲۳۴۱۹ هزار نفر در ۱۳۸۸ خواهد رسید. بر این اساس تقاضای نیروی انسانی به طور متوسط سالانه نزدیک به ۹۰۱ هزار نفر افزایش خواهد یافت. پیش‌بینی برنامه چهارم در سطح استان بر آن است که جمعیت شاغل استان با نرخ رشد ۴/۳ درصد از ۲۸۳۸۳۹ نفر در ۱۳۸۳، به ۳۵۰۴۳۵ نفر در ۱۳۸۸ خواهد رسید. بر اساس این پیش‌بینی، جمعیت فعال استان به طور متوسط سالانه بیش از ۱۳۳۱۹ نفر افزایش خواهد یافت. همچنین پیش‌بینی برنامه نشان می‌دهد که نسبت جمعیت فعال استان در طی برنامه ثابت بوده و همان ۱/۵ درصد کل جمعیت فعال کشور خواهد بود.

عملکرد برنامه چهارم توسعه نشان می‌دهد که جمعیت فعال کشور در ۱۳۸۴ به ۲۰۶۱۸ هزار نفر افزایش یافته است. این میزان افزایش بیشتر از میزان پیش‌بینی برنامه بوده است. این روند در طی سال‌های اجرای برنامه نیز ادامه داشته و در ۱۳۸۷، به ۲۲۸۹۲ هزار نفر افزایش یافته است. در حالی که برنامه افزایش جمعیت فعال کشور تا ۲۲۵۲۸ هزار نفر را پیش‌بینی کرده بود.

بررسی عملکرد برنامه در سطح استان نیز نشان می‌دهد که جمعیت استان در ۱۳۸۴ به ۳۲۷۴۳۹ نفر افزایش یافته است که این میزان افزایش بیش از پیش‌بینی برنامه بوده است. هر چند در طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۸۶ جمعیت شاغل استان افزایش یافته است، اما در ۱۳۸۷ بر خلاف سال‌های آغازین برنامه، جمعیت شاغل استان کاهش یافته است. جمعیت شاغل استان در ۱۳۸۷ برابر با ۳۲۲۳۹۳ نفر بوده در حالی که پیش‌بینی برنامه برابر با ۳۳۷۱۱۶ نفر بوده است. قابل ذکر است که بررسی عملکرد برنامه نشان می‌دهد که سهم نسبی استان از کل شاغلین کشور همواره بیش از ۱/۵ درصد بوده است (جدول ۳۲).

جدول ۳۲. نیروی کار شاغل در سطح استان و کشور در طی برنامه چهارم توسعه

سال	کشور (هزار نفر)		استان (نفر)	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۸۳	۱۸۹۱۵	۱۹۵۶۹	۲۸۲۸۲۹	۳۰۴۳۲۱
۱۳۸۴	۲۰۷۱۷	۲۰۶۱۸	۳۱۰۴۶۷	۳۲۷۴۳۹
۱۳۸۷	۲۲۵۱۸	۲۰۵۰۰	۳۶۹۲۵۲	۳۲۲۳۹۳
۱۳۸۸	۲۳۴۱۹	-	۳۸۲۵۷۱	-
۱۳۸۸-۱۳۸۳	۴۵۰۴	-	۹۸۷۴۲	-

منبع: مرکز آمار ایران و گزارش عملکرد برنامه چهارم

ج- بیکاری نیروی انسانی در طی دوره برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۸۸)

بر اساس پیش‌بینی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، جمعیت بیکار کشور با رشد منفی ۴/۱ درصد از ۲۶۵۳ هزار نفر در ۱۳۸۳ به ۲۱۴۸ هزار نفر در ۱۳۸۸ کاهش خواهد یافت. بر این اساس باید سالانه جمعیت بیکار کشور در حدود ۱۰۱ هزار نفر کاهش یابد. همچنین بر اساس پیش‌بینی‌های برنامه، جمعیت بیکار استان طی دوره برنامه از ۲۷۷۳۰ نفر در ۱۳۸۳ به ۳۲۱۳۶ نفر خواهد رسید. به بیان دیگر، سالانه به طور متوسط حدود ۸۸۱ نفر به جمعیت بیکار استان تا پایان برنامه چهارم توسعه افزوده خواهد شد.

بررسی عملکرد برنامه چهارم توسعه نشان می‌دهد که جمعیت بیکار کشور در ۱۳۸۴ به ۲۶۷۴ هزار نفر افزایش یافته است. در طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۷ این روند معکوس شده و جمعیت بیکار کشور کاهش یافته است. جمعیت بیکار کشور در ۱۳۸۷ به ۲۳۸۲ هزار نفر بوده که بیش از جمعیت بیکار پیش‌بینی شده در برنامه بوده است. این امر نشان می‌دهد که تحقق اهداف برنامه چهارم توسعه در حوزه اشتغال کمتر از ۹۰ درصد بوده است.

بررسی عملکرد برنامه چهارم توسعه در سطح استان نیز نشان می‌دهد که جمعیت بیکار استان در ۱۳۸۴ به رقم قابل توجه ۳۴۵۲۲ نفر افزایش یافته و این روند در ۱۳۸۵ نیز ادامه داشته است. در ۱۳۸۶ جمعیت بیکار استان کاهش یافته و به ۳۲۴۲۲ نفر رسیده است. اما در ۱۳۸۷ تعداد جمعیت بیکار استان دوباره افزایش یافته و به ۳۳۹۲۲ نفر رسیده است. بررسی عملکرد برنامه نشان می‌دهد که اشتغال‌زایی در استان کمتر از اهداف تعیین شده بوده است (جدول ۳۳).

جدول ۳۳. جمعیت بیکار استان و کشور در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه

سال	کشور (هزار نفر)		استان (نفر)	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۸۳	۲۶۵۳	۲۷۳۵	۲۷۷۳۰	۳۲۷۶۰
۱۳۸۴	۲۴۵۱	۲۶۷۴	۲۹۴۹۲	۳۴۵۲۲
۱۳۸۷	۲۲۴۹	۲۳۹۲	۳۱۲۵۵	۳۳۹۲۲
۱۳۸۸	۲۱۴۸	-	۳۲۱۳۶	-
۱۳۸۸-۱۳۸۳	-۵۰۵	-	-	-

منبع: مرکز آمار ایران و گزارش عملکرد برنامه چهارم

بر اساس پیش‌بینی‌های برنامه چهارم توسعه نرخ مشارکت اقتصادی نیروی انسانی کشور در طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۸۸ از ۳۹ درصد در آغاز برنامه به ۴۳ درصد در پایان برنامه خواهد رسید. عملکرد برنامه نشان می‌دهد که در نرخ مشارکت اقتصادی نیروی انسانی در ۱۳۸۴ افزایش یافته و به بیش از ۴۱ درصد رسیده است. اما در طی ۱۳۸۵-۱۳۸۷ کاهش یافته و در پایان ۱۳۸۷ به ۳۸ درصد رسیده است.

در چارچوب برنامه چهارم توسعه پیش‌بینی شده بود که نرخ مشارکت نیروی انسانی در طی برنامه چهارم توسعه در سطح استان از ۳۹/۲ درصد به ۴۳ درصد در پایان برنامه افزایش یابد. بررسی عملکرد برنامه نشان می‌دهد که در ۱۳۸۴ نرخ مشارکت نیروی انسانی در سطح استان بیش از ۴۵ درصد بوده است. اما برخلاف تحول نرخ مشارکت نیروی انسانی در سطح کشور، این نرخ در سطح استان در طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۸۷ افزایش یافته و در ۱۳۸۷ به سطح ۴۳ درصد رسیده است (جدول ۳۴).

جدول ۳۴. تحول نرخ مشارکت نیروی انسانی در طی دوره برنامه چهارم توسعه

سال	کشور		استان	
	پیش‌بینی	عملکرد	پیش‌بینی	عملکرد
۱۳۸۳	۳۹	۴۰	۳۹/۲	۴۲
۱۳۸۴	۴۰	۴۱	۴۰	۴۵
۱۳۸۷	۴۲	۳۸	۴۲	۴۲/۸
۱۳۸۸	۴۳	-	۴۳	-

منبع: مرکز آمار ایران و گزارش عملکرد برنامه چهارم

۳-۳-۳- تحول عرضه و تقاضای بخشی نیروی انسانی در طی دوره برنامه چهارم توسعه

(۱۳۸۸-۱۳۸۳)

بر اساس پیش‌بینی‌های برنامه چهارم توسعه، تعداد شاغلین بخش کشاورزی کشور از ۴۲۷۳ هزار نفر در ۱۳۸۳، به ۴۲۱۵ هزار نفر در ۱۳۸۸ کاهش خواهد یافت. در حالی که به شاغلین سایر بخش‌ها افزوده خواهد شد. به طوری که تقاضای نیروی انسانی در بخش صنعت و معدن کشور از ۳۲۹۰ هزار نفر در ۱۳۸۳ به ۵۱۵۲ هزار نفر در ۱۳۸۸ خواهد رسید. تقاضای نیروی انسانی در بخش ساختمان نیز با نرخ رشد ۸/۳ درصد از ۲۱۹۳ هزار نفر در ۱۳۸۳ به ۳۲۷۹ هزار نفر در ۱۳۸۸ افزایش خواهد یافت. در بخش خدمات نیز تقاضای نیروی انسانی با نرخ رشد ۳/۳ درصد از ۹۱۵۱ هزار نفر به ۱۰۷۳۳ هزار نفر خواهد رسید. بر این اساس در طی دوره برنامه چهارم توسعه در بخش‌های صنعت و معدن، ساختمان و خدمات به ترتیب ۱۸۶۲ نفر، ۱۰۸۵ هزار نفر و ۱۶۶۲ هزار نفر فرصت شغلی ایجاد خواهد شد (جدول ۳۵).

جدول ۳۵. تقاضای بخشی نیروی انسانی کشور در طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۸۸ (هزار نفر)

۱۳۸۸-۱۳۸۳	۱۳۸۸	۱۳۸۳	
۴۵۱۳	۲۳۴۱۹	۱۸۹۰۶	کل شاغلین
-۵۷	۴۲۱۵	۴۲۷۳	کشاورزی
۲۹۴۸	۸۴۳۱	۵۴۸۳	صنعت
۱۸۶۲	۵۱۵۲	۳۲۹۰	(صنعت و معدن)
۱۰۸۵	۳۲۷۹	۲۱۹۳	(ساختمان)
۱۶۲۲	۱۰۷۳۳	۹۱۵۱	خدمات

منبع: مستندات برنامه چهارم توسعه

بر اساس برآوردهای انجام شده در چارچوب برنامه چهارم توسعه، تقاضای نیروی انسانی در بخش کشاورزی استان از ۸۵۱۵۲ نفر در ۱۳۸۳ به ۹۱۲۸۲ نفر در ۱۳۸۸ خواهد رسید. بر این اساس، شاغلین بخش کشاورزی در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه در استان به طور متوسط سالانه حدود ۱۲۲۶ نفر افزوده خواهد شد.

تقاضای نیروی انسانی در بخش صنعت با افزایش ۳۳۹۷۹ نفر در طی دوره برنامه از ۱۰۲۱۸۲ نفر در ۱۳۸۳ به ۱۳۶۱۶۱ نفر در ۱۳۸۸ خواهد رسید. بر این اساس سالانه به طور متوسط به جمعیت شاغل این بخش بیش از ۶۷۹۵ نفر افزوده خواهد شد.

در دوره برنامه چهارم توسعه، در حدود ۶۹۴۶ نفر به جمعیت شاغل بخش ساختمان استان افزوده خواهد شد و تقاضای نیروی انسانی این بخش از ۳۱۲۲۲ نفر در ۱۳۸۳ به ۳۸۱۶۸ نفر در ۱۳۸۸ خواهد رسید. به بیان دیگر، سالانه به طور متوسط بیش از ۱۳۸۹ نفر به شاغلین این بخش افزوده خواهد شد. تقاضای نیروی انسانی در بخش خدمات استان نیز از ۹۶۵۰۵ نفر در ۱۳۸۳ به ۱۲۲۹۹۲ نفر در سال پایانی برنامه خواهد رسید. بر این اساس به طور متوسط سالانه بیش از ۵۲۹۷ نفر به شاغلین این بخش افزوده خواهد شد. همچنین بر اساس پیش‌بینی‌های انجام شده، تعداد کل شاغلین استان در طی دوره برنامه چهارم توسعه به ۳۵۰۴۳۵ خواهد یافت و در حدود ۶۶۵۹۶ فرصت شغلی ایجاد خواهد شد (جدول ۳۶).

جدول ۳۶. تقاضای بخشی نیروی انسانی در سطح استان در طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۸۸ (نفر)

۱۳۸۸-۱۳۸۳	۱۳۸۸	۱۳۸۳	
۶۶۵۹۶	۳۵۰۴۳۵	۲۸۳۸۳۹	کل شاغلین
۶۱۳۰	۹۱۲۸۲	۸۵۱۵۲	کشاورزی
۳۳۹۷۹	۱۳۶۱۶۱	۱۰۲۱۸۲	صنعت
۲۶۴۶۶	۹۴۸۷۱	۶۸۴۰۵	(صنعت و معدن)
۶۹۴۶	۳۸۱۶۸	۳۱۲۲۲	(ساختمان)
۲۶۴۸۷	۱۲۲۹۹۲	۹۶۵۰۵	خدمات

منبع: مستندات برنامه چهارم توسعه در سطح استان

بررسی عملکرد برنامه نشان می‌دهد که جمعیت شاغل در بخش کشاورزی از 89000 نفر در ۱۳۸۴ به ۱۱۴۱۲۷ نفر در ۱۳۸۷ افزایش یافته است. این میزان اشتغال بیشتر از اشتغال پیش‌بینی شده در این بخش می‌باشد. همچنین عملکرد برنامه نشان می‌دهد که تعداد شاغلین بخش صنعت از ۱۰۶۰۹۰ نفر در ۱۳۸۴ به ۱۰۰۵۸۶ نفر در ۱۳۸۷ کاهش یافته است. در حالی که پیش‌بینی برنامه بر افزایش اشتغال در این بخش بوده است.

عملکرد برنامه در سطح استان نشان می‌دهد که جمعیت شاغل بخش خدمات نیز از ۱۰۱۵۰۶ نفر در ۱۳۸۴ به ۱۰۷۶۷۹ نفر در ۱۳۸۷ رسیده است. این میزان اشتغال بر خلاف پیش‌بینی برنامه بوده است. تعداد کل شاغلین استان در طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۸۸ به ۳۲۲۳۹۳ نفر رسیده است که در طی این دوره بیش از ۳۸۵۵۴ فرصت شغلی ایجاد شده است که این رقم کمتر از رقم پیش‌بینی شده در برنامه چهارم می‌باشد. این امر نشان می‌دهد که هر چند تعداد شاغلین در بخش صنعت استان در طی چهار سال اول برنامه کاهش یافته است اما افزایش تعداد شاغلین سایر بخش‌ها موجب شده است تعداد شاغلین کل استان در طی این دوره بیش از پیش‌بینی برنامه افزایش یابد (جدول ۳۷).

جدول ۳۷. عملکرد برنامه چهارم توسعه در بخش اشتغال استان (نفر)

بخش خدمات	بخش صنعت و معدن	بخش کشاورزی	کل شاغلین	
۱۰۰۴۳۸	۱۰۵۳۸۷	۱۱۸۴۳۷	۳۱۶۷۳	۱۳۸۳
۱۰۱۵۰۶	۱۰۶۰۹۰	۱۱۹۸۴۲	۳۲۷۴۳۹	۱۳۸۴
۹۹۶۷۶	۱۰۴۳۴۳	۱۲۹۳۴۵	۳۳۳۳۶۴	۱۳۸۵
۱۰۱۰۸۹	۱۰۲۷۷۹	۱۳۴۲۲۱	۳۳۸۰۹۰	۱۳۸۶
۱۰۷۶۷۸	۱۰۰۵۸۶	۱۱۴۱۲۷	۳۲۲۳۹۳	۱۳۸۷

منبع: مستخرج از آمارهای مرکز آمار ایران

۳-۳-۴- ترکیب تقاضای نیروی کار در سطح کشور و استان در طی دوره برنامه چهارم

توسعه (۱۳۸۳-۱۳۸۸)

بر اساس پیش‌بینی‌های برنامه چهارم توسعه، سهم شاغلین بخش کشاورزی در سطح کشور و استان کاهش خواهد یافت. این تغییرات در سطح کشور بیشتر از سطح استان خواهد بود. در برنامه پیش‌بینی شده است که سهم شاغلین بخش صنعت و معدن کشور در حدود ۴/۶ درصد و استان در سطح ۳ درصد افزایش یابد. همچنین پیش‌بینی برنامه بر آن است که سهم شاغلین بخش ساختمان در کشور از ۱۱/۶ درصد در ۱۳۸۳ به ۱۴ درصد در سال پایانی برنامه افزایش خواهد یافت در حالی که در سطح استان با اندکی کاهش از ۱۱ درصد به ۱۰/۹ درصد خواهد رسید. سهم شاغلین بخش خدمات کشور با ۲/۴ درصد کاهش مواجه خواهد شد در حالی که سهم بخش خدمات در سطح استان از ۳۴ درصد در ۱۳۸۳ به ۳۵/۱ درصد در سال پایانی برنامه افزایش خواهد یافت (جدول ۳۸).

جدول ۳۸. ترکیب تقاضای بخشی نیروی انسانی در کشور و استان بر اساس پیش‌بینی‌های برنامه چهارم توسعه (درصد)

نام بخش	۱۳۸۳		۱۳۸۸	
	کشور	استان	کشور	استان
کل شاغلین	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
کشاورزی	۲۲/۶	۳۰	۱۸	۲۶/۰۵
صنعت	۲۹	۳۶	۳۶	۳۶/۸۵
(صنعت و معدن)	۱۷/۴	۲۴/۱	۲۲	۲۷/۰۷
(ساختمان)	۱۱/۶	۱۱	۱۴	۱۰/۹
خدمات	۴۸/۴	۳۴	۴۶	۳۵/۱

منبع: مستندات برنامه

عملکرد برنامه در سطح استان نشان می‌دهد که سهم شاغلین بخش کشاورزی از ۳۰ درصد در ۱۳۸۳ به ۳۶/۶ درصد در ۱۳۸۴ افزایش یافته است. این افزایش در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ نیز تداوم داشته و در ۱۳۸۷ به ۳۵/۴ درصد رسیده است. بررسی عملکرد برنامه در این بخش نشان می‌دهد که سهم اشتغال بخش کشاورزی استان بر خلاف پیش‌بینی برنامه افزایش یافته است.

عملکرد برنامه در سطح استان در بخش صنعت نشان می‌دهد که سهم این بخش از شاغلین استان از ۲۹ درصد در ۱۳۸۳ به ۳۲/۴ درصد در ۱۳۸۴ افزایش یافته است. اما در طی دوره با اندکی کاهش به ۳۱/۲ درصد در ۱۳۸۷ رسیده است. در حالی که پیش‌بینی برنامه بر سهم اشتغال این بخش در حدود ۳۵ درصد بوده است.

سهم اشتغال بخش خدمات استان از ۳۴ درصد در ۱۳۸۳ به ۳۱ درصد در ۱۳۸۴ کاهش یافته است. این روند تا ۱۳۸۶ ادامه داشته به گونه‌ای که سهم اشتغال بخش خدمات در ۱۳۸۶ کمتر از ۳۰ درصد بوده است. اما در ۱۳۸۷ بر خلاف سه سال اول برنامه، سهم اشتغال این بخش به ۳۳/۴ درصد افزایش یافته است. پیش‌بینی برنامه از سهم اشتغال بخش خدمات استان در حدود ۳۴ درصد بوده است که عملکرد برنامه نزدیک به پیش‌بینی برنامه است (جدول ۳۹).

جدول ۳۹. عملکرد برنامه چهارم توسعه در ترکیب اشتغال در سطح استان (درصد)

کل شاغلین	بخش کشاورزی	بخش صنعت و معدن	بخش خدمات
۱۳۸۳	۱۰۰	۳۱/۵	۳۰
۱۳۸۴	۱۰۰	۳۲/۴	۳۱
۱۳۸۵	۱۰۰	۳۱/۳	۲۹/۹
۱۳۸۶	۱۰۰	۳۰/۴	۲۹/۹
۱۳۸۷	۱۰۰	۳۱/۲	۳۳/۴

منبع: مستخرج از آمارهای مرکز آمار ایران

۳-۳-۵- ارزیابی سرمایه‌گذاری استان در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و

فرهنگی (۱۳۸۳-۱۳۸۸)

پیش‌بینی‌های برنامه چهارم توسعه بر مبنای سرانه سرمایه‌گذاری به قیمت جاری نشان می‌دهد که برای ایجاد ۶۶۵۹۶ فرصت شغلی در طی دوره برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸)، بالغ بر ۵۲۰۱۵ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری نیاز است.

با توجه به پیش‌بینی برنامه چهارم توسعه، از کل فرصت شغلی مورد انتظار برنامه، ۶۱۳۰ فرصت شغلی به بخش کشاورزی اختصاص دارد که پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد در جهت دستیابی به این هدف، نیاز به سرمایه‌گذاری در حدود ۲۷۰۰ میلیارد ریال در این بخش می‌باشد. همچنین به منظور ایجاد ۲۶۴۶۶ فرصت شغلی در بخش صنعت و معدن بالغ بر ۱۷۸۰۹ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری نیاز است. در بخش‌های ساختمان و خدمات نیز به ترتیب به منظور ایجاد ۶۹۴۶ و ۲۶۴۸۷ فرصت شغلی نیاز به ۱۷۶۸ و ۳۸۱۴۱ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری می‌باشد.

در بین بخش‌های مختلف اقتصادی، کمترین سرمایه سرمایه‌گذاری بر حسب قیمت‌های جاری به بخش ساختمان برابر با ۲۵۵ میلیون ریال اختصاص دارد در حالی که در بخش خدمات به منظور ایجاد هر فرصت شغلی به ۱۴۴۰ میلیون ریال سرانه سرمایه‌گذاری نیاز است. قابل ذکر است که در بخش کشاورزی نیز سرانه سرمایه‌گذاری برای ایجاد فرصت‌های شغلی در این بخش بر اساس پیش‌بینی برنامه چهارم توسعه، برابر با ۴۳۹ میلیون ریال می‌باشد که بعد از ساختمان در جایگاه دوم کمترین میزان سرانه سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای ایجاد فرصت شغلی قرار می‌گیرد (جدول ۴۰).

جدول ۴۰. میزان سرمایه‌گذاری مورد نیاز بر اساس سرانه هر بخش در طی دوره برنامه چهارم توسعه (به قیمت جاری)

بخش	فرصت‌های شغلی در طی دوره ۱۳۸۸-۱۳۸۴ (نفر)	سرانه سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	سرمایه‌گذاری مورد نیاز (میلیارد ریال)
کشاورزی	۶۱۳۰	۴۳۹	۲۶۹۴
صنعت	۳۳۹۷۹	۴۶۴	۱۵۷۵۸
(صنعت و معدن)	۲۶۴۶۶	۶۷۳	۱۷۸۰۹
(ساختمان)	۶۹۴۶	۲۵۵	۱۷۶۸
خدمات	۲۶۴۸۷	۱۴۴۰	۳۸۱۴۱
جمع	۶۶۵۹۶	۷۸۱	۵۲۰۱۵

منبع: مستندات برنامه چهارم توسعه

پیش‌بینی‌های انجام شده در برنامه چهارم توسعه بر مبنای سرانه سرمایه‌گذاری به قیمت ثابت، در طول برنامه چهارم برای ایجاد ۶۶۵۹۶ فرصت شغلی می‌باید در حدود ۲۶۷۸۷ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری انجام گیرد.

در بخش کشاورزی با سرانه سرمایه‌گذاری به میزان ۲۲۷ میلیون ریال، برای ایجاد ۶۱۳۰ فرصت شغلی حدود ۱۳۹۰ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری لازم است و برای ایجاد ۲۶۵۶۶ فرصت شغلی در بخش صنعت و معدن به سرمایه‌گذاری بالغ بر ۹۱۴۹ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری نیاز می‌باشد. همچنین پیش‌بینی‌های برنامه چهارم توسعه نشان می‌دهد که در بخش ساختمان به منظور ایجاد اشتغال به تعداد ۶۹۴۶ نفر می‌بایست در حدود ۹۱۵ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری انجام شود.

بخش خدمات در بین سایر بخش‌های بیشترین سرانه سرمایه‌گذاری به ازای ایجاد فرصت شغلی را به خود اختصاص داده است. در این بخش به ازای ایجاد ۲۶۴۸۷ فرصت شغلی، در حدود ۱۹۶۳۲ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری نیاز می‌باشد. قابل ذکر است که سرانه سرمایه‌گذاری برای ایجاد فرصت شغلی بر اساس پیش‌بینی‌های برنامه چهارم در بخش ساختمان و بخش کشاورزی بر حسب قیمت ثابت، همچنان در کمترین میزان سرانه سرمایه‌گذاری هستند. به بیان دیگر، ایجاد فرصت شغلی در این دو بخش در مقایسه با سایر بخش‌ها ارزان تر فراهم می‌شود (جدول ۴۱).

جدول ۴۱. میزان سرمایه‌گذاری مورد نیاز بر اساس سرانه هر بخش در طی برنامه چهارم توسعه (بر حسب قیمت ثابت ۱۳۷۶)

بخش	فرصت‌های شغلی در طی دوره (۱۳۸۴-۱۳۸۸) (نفر)	سرانه سرمایه‌گذاری (میلیون ریال)	سرمایه‌گذاری مورد نیاز (میلیارد ریال)
کشاورزی	۶۱۳۰	۲۲۷	۱۳۹۰
صنعت	۳۳۹۷۹	۲۳۹	۸۱۱۱
(صنعت و معدن)	۲۶۴۶۶	۳۴۶	۹۱۴۹
(ساختمان)	۶۹۴۶	۱۳۲	۹۱۵
خدمات	۲۶۴۸۷	۷۴۱	۱۹۶۳۲
جمع	۶۶۵۹۶	۴۰۲	۲۶۷۸۷

منبع: مستندات برنامه چهارم توسعه

۳-۳-۶- اهداف و برنامه اشتغال و سرمایه‌گذاری سازمان جهاد کشاورزی استان در

طی برنامه چهارم توسعه

در چارچوب مفاد برنامه چهارم توسعه و رهنمودها و راهکارهای اجرایی توسعه اشتغال طی برنامه چهارم توسعه، سازمان جهاد کشاورزی در حوزه مأموریت‌های خود اقدام به تدوین برنامه اشتغال در بخش غیردولتی نموده است. این برنامه حاوی نکات به شرح زیر می‌باشد:

۱- تبیین اهداف کمی ایجاد فرصت‌های شغلی به تفکیک سال‌های برنامه چهارم توسعه برای کلیه زیربخش‌ها و فعالیت‌های اصلی.

۲- تبیین اهداف کمی ایجاد فرصت‌های شغلی به تفکیک فعال‌سازی ظرفیت‌های خالی، اتمام طرح‌های نیمه تمام و اجرای طرح‌های جدید.

- ۳- تبیین الزامات حفظ، تثبیت و بهبود اشتغال موجود در زیربخش‌ها.
 - ۴- تبیین الزامات و راهکارهای اجرایی، قوانین و مقررات مورد نیاز جهت رفع موانع توسعه اشتغال استان.
 - ۵- تبیین و تقویم منابع سرمایه‌گذاری مورد نیاز از قبیل تسهیلات بانکی، یارانه‌ها، اعتبارات عمرانی و منابع ارزی مورد نیاز.
 - ۶- تبیین و تقویم تبعات ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در افزایش تولید و ارائه خدمات.
 - ۷- تبیین و تعیین سهم و جایگاه سازمان به تفکیک زیربخش‌ها در برنامه اشتغال استان.
 - ۸- تبیین ساختار کیفی نیروی انسانی مورد نیاز پیش‌بینی شده در برنامه اشتغال استان.
- از این رو با توجه به موارد مذکور، اهداف اصلی برنامه اشتغال استان به شرح زیر است:
- ۹- استفاده از ظرفیت‌های بخش کشاورزی و مناطق روستایی در راستای مقابله با بحران بیکاری استان.
 - ۱۰- تبیین کارکرد استان بخش کشاورزی و مناطق روستایی در توسعه استان.
 - ۱۱- تقویت و اصلاح ساختار کیفی نیروی انسانی شاغل در بخش کشاورزی و مناطق روستایی استان.
 - ۱۲- ایجاد و تکمیل فرآیندهای خدماتی و تولیدی و اقتصادی در مناطق روستایی استان.

۳-۳-۷- خط‌مشی‌های استانی اشتغال سازمان جهاد کشاورزی

با توجه به شرایط اقتصادی استان و وضعیت بخش کشاورزی و مناطق روستایی و با اتکا به توانمندی‌های موجود و سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در مناطق روستایی و بخش کشاورزی، خط‌مشی‌های اساسی برنامه اشتغال استان به شرح زیر است:

- الف- حفظ، تثبیت و بهبود اشتغال موجود در بخش کشاورزی و مناطق روستایی.
- ب- بهره‌برداری از ظرفیت‌های خالی و سرمایه‌گذاری شده در جهت ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در بخش کاری و صنایع تبدیلی این بخش.
- ج- ایجاد فرصت‌های شغلی جدید از طریق اجرای طرح‌های جدید و توسعه‌ای در بخش کشاورزی.
- د- رفع موانع اداری و قانونی و فراهم نمودن تسهیلات ارزان قیمت و ترجیحی به منظور جذب منابع بخش غیردولتی در توسعه فرصت‌های شغلی در بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی این بخش.

الف- سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در بخش شیلات استان

با توجه به اهمیت بخش شیلات در استان، سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در بخش شیلات استان در طی دوره برنامه چهارم توسعه به شرح زیر بوده است:

الف- تمرکز حمایت‌ها در اتمام طرح‌های نیمه تمام تولیدی و طرح‌های جدید توسعه اشتغال و تولید با جلب مشارکت‌های مردمی.

ب- رفع موانع اداری و قانونی در توسعه فعالیت‌های آبریز پرووری.

ج- حمایت از توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری آبریزان در جهت ایجاد اشتغال.

د- حمایت از تولیدکنندگان در جهت دسترسی به بازارهای داخلی.

ب- سیاست‌های اجرایی اشتغال در زیربخش امور دام و طیور

در زیربخش امور دام و طیور استان، سیاست‌های اجرایی برنامه چهارم در توسعه اشتغال به شرح زیر بوده است:

الف- حمایت از بهره‌برداری از ظرفیت‌های خالی و مرغداری‌ها و رفع موانع مصرف در بازار داخلی و موانع صادراتی مرغ و تخم مرغ.

ب- حمایت از اصلاح ساختار دامداری روستایی در جهت افزایش تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید.

ج- حمایت از توسعه دامداری‌های نیمه صنعتی و صنعتی در جهت افزایش تولید محصولات دامی و توسعه اشتغال.

ج- سیاست‌های اجرایی اشتغال زایی در زیربخش جنگل و مراتع

سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در زیربخش جنگل و مراتع استان در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه به شرح زیر بوده است:

الف- رفع موانع اداری و قانونی در جلب مشارکت‌های مردمی و حمایت از منابع سرمایه غیردولتی در جهت توسعه فعالیت‌های زیربخش.

ب- واگذاری اراضی به مردم در راستای توسعه فعالیت‌های جنگل‌کاری و اشتغال‌زایی.

ج- توسعه فعالیت‌های مرتع‌داری و افزایش اشتغال‌زایی در این فعالیت‌ها.

د- توسعه فعالیت‌های زیر بنایی و جلوگیری از روند تخریب منابع در بخش منابع طبیعی استان با مشارکت مردم و منابع بخش دولتی در راستای اشتغال‌زایی.

د- سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در زیربخش آبخیزداری

سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در زیربخش آبخیزداری استان در راستای دستیابی به اهداف برنامه چهارم توسعه به شرح زیر بوده است:

الف- اجرای طرح‌های آبخیزداری مشارکتی در جهت اشتغال‌زایی و جلوگیری از تخریب منابع آب و خاک.
ب- حمایت از سرمایه‌گذاری‌های مردمی در جهت توسعه فعالیت‌های آبخیزداری.

ر- سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در زیربخش دامپزشکی

سیاست‌های اشتغال‌زایی در زیربخش دامپزشکی استان در راستای اهداف برنامه چهارم توسعه به شرح زیر بوده است:

الف- حمایت از توسعه فعالیت‌های بهداشتی و درمانی و مشارکت مردم در جهت اشتغال‌زایی.
ب- رفع موانع قانونی و اداری در جلب منابع مالی مردم در راستای توسعه فعالیت‌های دامپزشکی.

ز- سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در زیربخش صنایع تبدیلی کشاورزی

سیاست‌های اجرایی اشتغال‌زایی در زیربخش صنایع تبدیلی استان در راستای برنامه چهارم توسعه به شرح زیر بوده است:

الف- حمایت از سرمایه‌گذاری‌های غیردولتی در جهت تکمیل فرآیند تولید، کشاورزی و ایجاد اشتغال
ب- فراهم نمودن بسترهای تولیدی در مناطق روستایی استان.

۳-۳-۸- میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال بخش کشاورزی استان در برنامه چهارم توسعه

برآورد میزان سرمایه‌گذاری برای ایجاد اشتغال‌زایی ۱۴۲۶ نفر در سال اول برنامه چهارم توسعه، برابر با ۶۲۶ میلیارد ریال بوده است. میزان سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای ایجاد اشتغال ۷۵۸۴ نفر در طول برنامه چهارم توسعه برابر با ۳۳۳۲ میلیارد ریال می‌باشد که بیش از ۹۰ درصد سرمایه مورد نیاز بر اساس پیش‌بینی انجام شده باید از سوی بخش غیردولتی تأمین گردد.

سرمایه‌گذاری مورد نیاز با توجه به میزان اشتغال پیش‌بینی شده در سال‌های برنامه چهارم توسعه، روند صعودی داشته و به طور متوسط در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه به طور متوسط از رشد ۲/۴ درصد برخوردار خواهد شد. در سال دوم برنامه چهارم توسعه، میزان سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای ایجاد اشتغال ۱۴۹۰ نفر در این سال، از ۶۲۶ میلیارد ریال در سال اول برنامه به رقم بالغ بر ۶۵۴ میلیارد ریال افزایش خواهد یافت. در سال پایانی برنامه چهارم توسعه، به منظور ایجاد اشتغال بالغ بر ۱۵۷۱ نفر، به ۶۹۰ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری نیاز خواهد بود. پیش‌بینی برنامه بر آن است که در سال‌های برنامه نیز همچنان منابع غیردولتی تأمین‌کننده بیش از ۹۰ درصد سرمایه مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری پیش‌بینی شده به شمار می‌آید اما سهم این منبع در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه روند کاهشی را تجربه خواهد کرد.

بر اساس پیش‌بینی انجام شده، رشد ایجاد اشتغال در سال‌های برنامه تقریباً نزدیک به رشد سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای ایجاد اشتغال می‌باشد. قابل ذکر است که منبع اصلی تأمین سرمایه دولتی، از محل اعتبارات استانی می‌باشد که در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه از رشد متوسط ۲۱ درصد در طی سال‌های برنامه برخوردار خواهد شد. (جدول ۴۲).

جدول ۴۲. میزان سرمایه‌گذاری و اشتغال بخش کشاورزی در طی برنامه چهارم توسعه (میلیارد ریال)

۱۳۸۸-۱۳۸۴	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴			
۵۱۷/۸	۱۴۲/۲	۱۲۵/۵	۱۰۳/۳	۸۰/۴	۶۶/۲	اعتبار استانی	دولتی	سرمایه‌گذاری
---	---	---	---	---	---			
۲۸۱۴/۵	۵۴۸	۵۵۲/۴	۵۶۲/۸	۵۷۴/۲	۵۶۰/۳	غیردولتی		
---	---	---	---	---	---	نیاز ارزی (هزار دلار)		
۳۳۳۲/۴	۶۹۰/۲	۶۷۷/۹	۶۶۶/۱	۶۵۴/۷	۶۲۵/۵	جمع کل اعتبار		
۷۵۸۴	۱۵۷۱	۱۵۴۳	۱۵۱۶	۱۴۹۰	۱۴۲۶	میزان اشتغال‌زایی (نفر)		

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

بر اساس پیش‌بینی انجام شده، زیربخش فعالیت‌های زراعی بیش از ۳۸ درصد کل اشتغال بخش کشاورزی استان را در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه فراهم خواهد نمود. میزان ایجاد اشتغال این زیربخش برابر با ۲۹۲۵ نفر بوده که کل سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای ایجاد این میزان اشتغال برابر با ۱۱۶۸/۱ میلیارد ریال می‌باشد. زیربخش‌های فعالیت‌های باغبانی و دامداری‌های صنعتی به ترتیب اشتغال ۱۶۱۰ و ۱۴۲۰ نفر را در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه در استان موجب خواهند شد. کل سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای ایجاد اشتغال در این دو زیربخش برابر با ۱۲۰۲/۵ میلیارد ریال می‌باشد.

هزینه هر واحد ایجاد دامداری صنعتی در جهت رسیدن به اشتغال ۱۴۲۰ نفر در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه برابر با ۲۱۹۳ میلیون ریال پیش‌بینی شده است که بیشترین هزینه سرانه ایجاد اشتغال در بین زیربخش‌های مختلف بخش کشاورزی استان می‌باشد. فعالیت‌های زراعی و فعالیت‌های باغبانی در مجموع در حدود ۶۰ درصد اشتغال بخش کشاورزی استان را موجب خواهند شد، هزینه سرانه آنها در مقایسه با سایر زیربخش‌های بخش کشاورزی در حداقل قرار دارد. هزینه هر واحد هکتار در فعالیت‌های زراعی و فعالیت‌های باغبانی کمتر از ۳۰۰ میلیون ریال می‌باشد که در واقع یک هفتم ایجاد اشتغال در زیربخش دامداری‌های صنعتی استان می‌باشد.

ایجاد کارگاه برای صنایع تبدیلی کشاورزی استان به ازای هر واحد ۲۹۶۳ میلیون ریال بوده که در مجموع بیش از ۳۰۱ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری را نیاز دارد. این زیربخش نیز همانند زیربخش دامداری‌های صنعتی، از جمله زیربخش‌های پر هزینه در ایجاد اشتغال بخش کشاورزی استان می‌باشد. علاوه بر سرمایه‌گذاری‌های مورد نیاز برای

ایجاد اشتغال ۷۵۸۴ نفر در بخش کشاورزی استان، در جهت حمایت از فرصت‌های شغلی موجود به میزان ۶۶۰۰ نفر در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه در مجموع نیاز به ۵۶۰ میلیارد ریال اعتبار می‌باشد که در طی سال‌های برنامه از یک روند صعودی برخوردار خواهد شد (جدول ۴۳).

جدول ۴۳. فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی زیربخش‌های کشاورزی استان در دوره برنامه چهارم توسعه

اشتغال جدید (نفر)	سرمایه‌گذاری (میلیارد ریال)						حجم عملیات	هزینه واحد کار (میلیون ریال)	واحد کار	زیربخش
	-۱۳۸۴	۱۳۸۸	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵				
۱۴۲۰	۵۶۸/۱	۱۰۰/۳	۹۸/۹	۱۰۲/۴	۱۱۴	۱۰۷/۳	۲۵۹	۲۱۹۳	دامداری	دامداری‌های صنعتی
۲۹۲۵	۱۱۶۸/۱	۲۰۹/۳	۲۰۰/۳	۲۱۵/۵	۲۲۳/۸	۲۲۸/۲	۹۷۰۰	۱۲۰	هکتار	فعالیت‌های زراعی
۱۶۱۰	۵۳۴/۴	۱۱۹/۶	۱۱۱/۷	۱۱۸/۳	۱۱۹/۳	۱۱۶/۵	۲۱۸۰	۲۹۱	هکتار	فعالیت‌های باغبانی
۴۰	۱۴/۶	۳	۲/۶	۳	۳	۳	۳۰	۴۸۶	واحد خدماتی	خدمات دامپزشکی
۱۲	۵۳۲/۶	۳۷/۴	۶۰/۲	۳۱/۶	۱۸	۱۵/۸	۳۲۱	۱۶۵۹	استخر پرورش ماهی	شیلات
۴۲۰	۳۴۶/۶	۲۴/۴	۶۳/۲	۷۰/۳	۶۹/۴	۶۸/۱	۷۳۷	۴۷۰	هکتار	منابع طبیعی
۳۲۰	۱۲۸/۹	۲۴/۴	۲۶/۳	۲۳/۷	۲۵/۹	۲۵/۶	۲۹۴	۴۳۸	هکتار (مترمکعب)	آبخیزداری
۶۶۰۰ (رقم مذکور اشتغال جدید نیست)	۵۶۰	۱۳۴/۳	۱۲۲/۱	۱۱۱	۱۰۰/۹	۹۱/۷	-----	-----	-----	صیانت از فرصت‌های شغلی
-----	۵۱۷/۹	۱۳۵/۳	۱۱۵/۵	۱۰۳/۳	۸۰/۴	۶۳/۳	-----	-----	-----	سرمایه‌گذاری دولتی
۶۸۷	۳۰/۱/۲	۶۰	۵۸	۶۱/۵	۶۱/۹	۵۹/۷	۷۶	۲۹۶۳	کارگاه	صنایع تبدیلی کشاورزی
۷۵۸۴	۳۳۱۵/۴	۶۹۰/۲	۶۷۷/۹	۶۶۶/۱	۶۵۴/۷	۶۲۶/۵	-----	-----	-----	جمع

منبع: سازمان جهاد کشاورزی استان

۴- ارزیابی سیاست‌ها و اقدامات اجرایی دستگاه برای توسعه اشتغال و

سرمایه‌گذاری در طی برنامه‌های سوم و چهارم

سازمان جهاد کشاورزی استان در طی سال‌های برنامه سوم و چهارم توسعه در راستای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری برخی اقدامات و سیاست‌هایی را به اجرا گذاشته است. بررسی این سیاست‌ها و اقدامات و شناسایی نقاط ضعف و قوت آنها می‌توان نقش اساسی در حرکت‌های آتی سازمان داشته باشد. در این بخش سیاست‌های و اقدامات اجرایی سازمان جهاد کشاورزی استان در قالب فعالیت‌های تحت تصدی و در قالب فعالیت‌های بخش‌های خصوصی و تعاونی تحت نظارت سازمان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۴-۱- در فعالیتهای تحت تصدی دستگاه

سازمان جهاد کشاورزی استان در راستای سیاست‌های دولت نهم و دهم، اساس سیاست‌ها و برنامه‌های خود را بر گسترش عدالت اجتماعی، رفع محرومیت‌ها و پیشرفت‌های مادی و معنوی استان قرار داده و بر پایه برنامه چهارم توسعه، هدف آرمانی بخش کشاورزی را تأمین امنیت غذایی کشور و استان با اتکا بر تولید ملی و بهره‌گیری از علم و دانایی در فرآیند تولید تعیین کرده است. در این راستا، افزایش ضریب امنیت غذایی با تکیه بر تولید از منابع داخلی، تأکید بر خودکفایی و خود اتکایی، پایداری تولید محصولات استراتژیک، توسعه کارآفرینی، نوآوری، تقویت نهضت نرم‌افزاری، رشد تولید و بهره‌وری عوامل تولید بخش کشاورزی، تقویت زیرساخت‌ها، تنوع بخشی و گسترش صنایع تبدیلی و کوچک، توسعه صادرات، کاهش مخاطرات سرمایه‌گذاری، اقتصادی کردن تولید در بخش کشاورزی، صیانت، حفاظت و بهره‌برداری بهینه پایدار از منابع، سیاست‌های راهبردی هستند که دستیابی به هدف نهایی بخش کشاورزی را در سطوح مختلف به ویژه سطوح استانی تسهیل می‌کند.

بر این اساس، در دولت نهم، مواردی به شرح زیر به عنوان اولویت‌های اجرایی بخش کشاورزی مورد توجه قرار گرفته است:

- ۱- واگذاری امور مربوط به تصدی‌گری و اجرایی به بخش غیردولتی (سازماندهی و توسعه فعالیت تعاونی‌ها و بخش خصوصی).
- ۲- تقویت و توسعه تشکلهای تولیدی صنفی و غیردولتی.
- ۳- اصلاح نظام بهره‌برداری از اراضی کشاورزی با هدف جلوگیری از خرد شدن اراضی کشاورزی و افزایش بهره‌وری تولیدات در بخش کشاورزی.
- ۴- برقراری نظام داد و ستد اعتباری به جای داد و ستد نقدی.
- ۵- اصلاح نظام خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی و توانمندسازی تشکلهای تولیدی با هدف تنظیم بازار.
- ۶- ساماندهی صندوق‌های سرمایه‌گذاری حمایتی بخش کشاورزی.
- ۷- ارتقای سطح درآمد و رفاه کشاورزان و روستائیان.
- ۸- افزایش سهم فرآورده‌های شیلاتی و آبزیان در تأمین امنیت غذایی.
- ۹- ساماندهی نظام آموزش و ترویج کشاورزی.
- ۱۰- افزایش به کارگیری ماشین‌آلات کشاورزی در تولید محصولات.
- ۱۱- توسعه و نوسازی صنایع تبدیلی و تکمیلی موجود در جهت کاهش ضایعات.

- ۱۲- تأمین و توسعه منابع آبی در بخش کشاورزی.
- ۱۳- بهبود روش‌های آبیاری در جهت افزایش بازدهی و بهره‌وری بخش آب در کشاورزی.
- ۱۴- توسعه صنایع کوچک تبدیلی- تکمیلی در جهت افزایش اشتغال در مناطق روستایی.
- ۱۵- ساماندهی و توسعه تحقیقات نوین از جمله بیوتکنولوژی (فناوری زیستی) و هسته‌ای در بخش کشاورزی.
- نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که در بسیاری از زمینه‌ها، ظرفیت‌های بخش کشاورزی از رشد خوبی برخوردار بوده و عملکرد بیش از اهداف کمی مندرج در برنامه حاصل شده است. در برخی از اهداف به ویژه در بخش‌های زیربنایی، عملکرد با اهداف مندرج در برنامه فاصله داشته است که عمدتاً دلایل عدم تحقق اهداف برنامه، محدودیت‌های منابع اعتباری بوده است که نظام بودجه‌ریزی کشور در سطح ملی و استانی با آن مواجه است. یکی از معضلات اساسی در اجرای برنامه‌های توسعه بخش کشاورزی، تخصیص اعتبارات بوده است. همواره تخصیص اعتبارات این بخش در اغلب برنامه‌های توسعه به ویژه در برنامه‌های سوم و چهارم کمتر از هدف برنامه انجام شده است و این امر موجب عدم تحقق اهداف این بخش در سطح ملی و استانی شده است. بر این اساس، تحقق اهداف بخش کشاورزی در سطوح ملی و استانی، نیاز به عزم ملی برای کاهش فاصله بین وضع موجود با وضع مطلوب دارد.

عملکرد بخش زراعی

عملکرد برنامه سوم و چهارم توسعه نشان می‌دهد که به ویژه در برنامه چهارم توسعه، تلاش بخش کشاورزی در سطح ملی و استانی موجب شده است که خودکفایی گندم مؤثر و اثربخش بوده به طوری که بیش از اهداف برنامه چهارم توسعه، افزایش تولید گندم در کشور محقق شده است و در صورت ادامه روند اخیر، اهداف برنامه چهارم کاملاً تحقیق خواهد یافت.

با توجه به روند رشد تولید گندم در کشور، ظرفیت مناسبی برای صادرات این محصول فراهم شده است. اما زیرساخت‌های کشور برای صادرات گندم با مشکل جدی از منظر سایر امکانات مورد نیاز برای صادرات مواجه است. بررسی واقعیت‌ها نشان می‌دهد که سایر زیرساخت‌های مورد نیاز برای تحقق اهداف صادراتی گندم تولیدی کشور نیاز به بازسازی، بهسازی و بهبود دارد.

در زمینه تولید برنج، جو، ذرت، شکر و قطع واردات آنها بر اساس آمار و اطلاعات موجود، اهداف برنامه چهارم توسعه در ۲ سال اول برنامه تحقق یافته است. تولید جو بیش از ۱۰۴ درصد هدف برنامه بوده است. میزان تولید شلتوک نیز در ۲ سال اول برنامه به ترتیب ۸۸/۷ و ۹۹/۹ درصد هدف برنامه بوده است و در سال سوم برنامه نیز تحقق هدف بیش از ۱۰۴/۸ درصد برآورد شده است. در تولید سایر محصولات نظیر ذرت دانه‌ای و چغندر قند نیز اهداف برنامه تحقق یافته است. روند تولیدات در سه سال اول برنامه در تولید محصولاتی نظیر برنج، ذرت، علوفه و

شکر در کشور حاکی از آنست که میزان تولید این محصولات به طور نسبی به اهداف برنامه رسیده است و هدف خودکفایی در تولید این محصولات در سطح مطلوبی تحقق یافته است.

آمار و اطلاعات موجود نشان می‌دهد که میزان تولید دانه‌های روغنی در ۱۳۸۴ به ۵۵۱ هزار تن رسید که ۱۱۶ درصد هدف برنامه را پوشش می‌دهد. در ۱۳۸۵ با اندکی کاهش در تولید این محصول ۹۶ درصد هدف برنامه تحقق یافت. برآورد میزان تولید دانه‌های روغنی برای ۱۳۸۶ نیز نشان می‌دهد که تحقق ۱۳۱ درصد هدف برنامه صورت می‌گیرد. روند تولید دانه‌های روغنی در سه سال اول برنامه نشان می‌دهد که اهداف برنامه چهارم محقق شده و در صورت ادامه و گسترش فعالیت‌ها، تحقق اهداف مورد انتظار برنامه در سال‌های آتی نیز امکان پذیر است.

در مجموع تولیدات زراعی از ۶۱/۶ میلیون تن در سال‌های ۸۳-۸۱ به ۷۱/۵ میلیون تن در سال‌های ۸۶-۸۴ افزایش یافته است که حاکی از افزایش ۱۶/۱ درصدی در این بخش می‌باشد. این افزایش ناشی در بهبود عملکرد، تغییر درالگوی کشت، اعمال سیاست‌های حمایتی، انتقال و انتشار یافته‌های تحقیقاتی و اعمال شیوه‌های نوین ترویجی در جهت افزایش تولید محصولات استراتژیک می‌باشد.

محصولات باغی

میزان تولید محصولات باغی در سال ۸۴ معادل ۱۴ میلیون و ۸۶ هزار تن از سطحی معادل ۲ میلیون و ۵۹۶ هزار و ۵۰ هکتار بود که این رقم در سال ۸۵ به ۱۵/۵ میلیون تن از سطحی معادل ۲ میلیون و ۶۷۲ هزار و ۱۸۳ هکتار رسید. با اجرای برنامه ملی توسعه سطح زیر کشت و میزان تولید محصولات باغبانی در سال ۸۶، سطح باغات کشور ۱۱۲ هزار و ۴۵۹ هکتار نسبت به سال قبل افزایش یافت و میزان تولید محصولات باغی نیز به رقم ۱۶/۵ میلیون تن رسید. از محل صادرات، بخشی از این محصولات در سال ۸۶، بیش از ۱/۳ میلیارد دلار ارزی نصیب کشور شد و رشد تقریباً دو برابری را نسبت به سال ۸۳ تجربه کرد. در سال ۸۷ علی‌رغم سرمازدگی و خشکسالی تولید محصولات باغی به ۱۵/۵ تا ۱۶ میلیون تن رسیده است.

همچنین میانگین تولیدات باغی از ۱۳/۵ میلیون تن در دوره ۸۳-۱۳۸۱ به ۱۵/۶ میلیون تن در دوره ۸۶-۱۳۸۴ افزایش یافت که حاکی از افزایش ۱۵/۵ درصدی می‌باشد.

از دیگر دستاوردها در زیربخش باغی موارد زیر قابل ذکر است:

- شناسنامه‌دار کردن سالانه ۱۵ میلیون نهال تولیدی کشور برای اولین بار از سال ۱۳۸۴
- شناسایی ارقام و ژنوتیپ‌های برتر محصولات باغی و این شناسایی‌ها از ۱۰ رقم در سال ۱۳۸۴ شروع و به ۱۳۰ رقم در سال ۱۳۸۶ رسید.

- اصلاح و احیاء نزدیک به ۵۰۰ هزار هکتار از باغات در طول سال‌های ۸۴ تا ۸۷

- برای اولین بار تولید نهال‌های پیوندی گردو از سال ۱۳۸۴ شروع و در حال حاضر سالانه ۲۰۰ هزار اصله از این نهال‌های ارزشمند در کشور تولید می‌شود.
- از سال ۱۳۸۴ تولید بخش عمده‌ای از نهال‌های درختان میوه به شیوه مدرن و بر روی پایه‌های رویشی (به جای نهال بذری) انجام می‌گیرد. میزان تولید اینگونه نهال‌ها در حال حاضر به ۵۰۰ هزار اصله نهال در سال رسیده است و پیش‌بینی می‌شود با توسعه گشت آنها گام‌های بزرگی در جهت افزایش تولید و کیفیت میوه‌های کشور به ویژه برای صادرات برداشته شود.
- تولید نهال سالم و عاری از ویروس با استفاده از روش کشت بافت به میزان ۱ میلیون اصله در سال (شامل خرما ۶۰۰ هزار اصله، موز ۳۰۰ هزار اصله، سیب مالینگ ۱۰۰ هزار اصله)
- انتقال ژرم پلاسما و تکنولوژی تکثیر آن با استفاده از ظرفیت ژنتیکی ایران.
- امکان‌یابی عرصه‌های مستعد توسعه باغات، گیاهان علوفه‌ای و دارویی در اراضی شیب‌دار در سطح ۲ میلیون هکتار، در این رابطه در سال‌های ۸۶ و ۸۷ بیش از ۴۰ هزار هکتار از اراضی شیب‌دار به باغات میوه تبدیل شد.
- شروع عملیات اجرایی بیش از ۱۹۰ مجتمع گلخانه‌ای در اراضی به وسعت ۱۰ هزار هکتار در سراسر کشور با ظرفیت اشتغال زایی ۵۰ هزار نفر
- سطح گلخانه‌های کشور از ۵ هزار و ۶۷۲ هکتار سال ۱۳۸۳ به ۷ هزار و ۲۱۷ هکتار در سال ۱۳۸۶ افزایش یافته و در سال ۸۷ نیز حاضر به ۷ هزار و ۷۸۸ هکتار بالغ گردید.

تولید محصولات دام، طیور و آبزیان

در ۱۳۸۳ تولید گوشت قرمز ۷۸۵ هزار تن، گوشت مرغ یک میلیون و ۱۵۲ هزار تن، شیر خام ۶ میلیون و ۷۲۰ هزار تن، تخم مرغ ۶۵۵ هزار تن و تولید عسل برابر با ۲۹ هزار تن بوده است. اما تولید این محصولات در طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۶ با یک رشد قابل توجه به ترتیب به ۸۶۶ هزار تن، یک میلیون و ۴۶۸ هزار تن، ۸ میلیون و ۳۰۰ هزار تن، ۶۹۴ هزار تن و ۴۶ هزار تن رسید. با تداوم رشد فرآورده‌های پروتئینی با منشا دامی، میزان تولید گوشت قرمز به ۸۹۲ هزار تن، گوشت مرغ به یک میلیون و ۵۰۷ هزار تن، شیر ۸ میلیون و ۹۱۴ هزار تن، تخم مرغ ۷۵۸ هزار تن رسید اما تولید عسل کاهش یافت (جدول ۴۴).

جدول ۴۴. میزان تولید محصولات دامی در طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۷ (هزار تن)

۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۸۹۰	۸۶۶	۸۲۹	۸۰۰	گوشت قرمز
۱۵۰۷	۱۴۶۸	۱۳۶۰/۴	۱۲۳۷	گوشت مرغ
۷۵۰	۶۹۴	۶۷۷	۷۵۸/۶	تخم مرغ

شیر	۷۱۷۹	۷۷۴۱	۸۳۱۲	۸۹۰۰
عسل	۳۴/۷	۳۶	۴۶/۹	۴۷

منبع: وزارت جهاد کشاورزی

در مجموع می‌توان گفت تولید محصولات دامی از ۹/۳ میلیون تن در ۱۳۸۳ به حدود ۱۱/۴ تن در ۱۳۸۶ و به ۱۲/۲ میلیون تن در ۱۳۸۷ افزایش یافته است که حاکی از نرخ رشد سالانه در حدود ۶/۷ درصد دارد. مقایسه میزان تولیدات گوشت قرمز با اهداف برنامه چهارم توسعه نشان می‌دهد که در ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ به ترتیب ۱۰/۲ و ۱۰/۶ درصد اهداف برنامه تحقق یافته است. این روند در ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ نیز ادامه داشته و تحقق بیش از ۱۰۰ درصدی هدف برنامه نتیجه شده است. در تولید گوشت مرغ نیز، هدف برنامه تنها در ۱۳۸۴ کمتر از ۱۰۰ درصد تحقق یافته است اما در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۷، هدف برنامه به طور کامل محقق شده است.

تحقق اهداف برنامه در تولید آبزیان پرورشی در دو سال اول برنامه کمتر از هدف تعیین شده بوده است. در ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ به ترتیب ۹۴/۴ و ۸۹/۸ درصد هدف برنامه در تولید آبزیان پرورشی تحقق یافته است. اما برآورد تولید برای ۱۳۸۶ نشان می‌دهد که با تولید ۲۰۰ هزار تن، ۹۹ درصد هدف برنامه تحقق یافته است.

بررسی عملکرد بخش کشاورزی در سه سال اول برنامه نشان می‌دهد که تحقق اهداف پیش‌بینی شده برای زیربخش دام، طیور و آبزیان مطلوب بوده و با وجود مشکلاتی که در صنایع پیشین و پسین تولید این دسته از محصولات حاکم است، بخش کشاورزی در تولید این محصولات موفق عمل کرده است.

تأمین امنیت غذایی از طریق خود کفایی در تولید محصولات اساسی

مجموع تولیدات محصولات کشاورزی در ۱۳۸۳ در حدود ۸۶ میلیون و ۴۹۴ هزار و ۵۰۰ تن شامل ۶۴ میلیون و ۳۶ هزار تن تولیدات زراعی، ۱۳ میلیون و ۱۰۹ هزار تن تولیدات باغی و ۹ میلیون و ۳۴۹ هزار تن تولیدات دام، طیور و آبزیان بوده است که این میزان در ۱۳۸۴ به بیش از ۹۵ میلیون تن رسیده است. در ۱۳۸۵ در مجموع بیش از ۹۷ میلیون و ۹۳۸ هزار تن انواع محصولات کشاورزی تولید شده است و برآورد تولید محصولات کشاورزی برای ۱۳۸۶ نیز نشان می‌دهد که این روند صعودی در این سال نیز ادامه داشته و تولید محصولات کشاورزی در این سال به بیش از ۱۰۰ میلیون و ۶۰۴ هزار تن افزایش یابد. بررسی تولید محصولات کشاورزی در سه سال اول برنامه حاکی از این است که تحقق کامل و بیش از هدف برنامه در تولید محصولات رخ داده است. اما امنیت غذایی حاصل سایر شاخص‌ها نظیر دسترسی و مصرف بهینه می‌باشد (جدول ۴۵).

جدول ۴۵. مقایسه عملکرد تولید محصولات کشاورزی با اهداف برنامه چهارم توسعه (هزار تن)

سال‌های برنامه چهارم			شرح	سال پایه (۱۳۸۲)
۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴		
۱۰۲۰۳۰	۹۷۵۸۶	۹۳۱۵۵	پیش‌بینی برنامه	۸۶۹۷۰
۱۰۱۶۱۱	۹۸۰۲۴	۹۵۳۷۷	عملکرد تولید	
۱۰۰	۱۰۰/۴	۱۰۲	میزان تحقق برنامه	

منبع: وزارت جهاد کشاورزی

باید به این واقعیت انکارناپذیر توجه داشت که ظرفیت تولید محصولات کشاورزی در کشور بیش از سه برابر میزان فعلی است. ساده‌ترین دلیل فنی این مسئله نیز آن است که فاصله بین متوسط تولید محصولات کشاورزی با میزان تولید کشاورزان نمونه به طور میانگین بیش از سه برابر و در برخی محصولات حتی تا ۷ برابر است. حال اگر این فاصله به یک حد معقول رسانده شود به راحتی رقم ۳۰۰ میلیون تن تولید سالانه در محصولات کشاورزی خواهیم رسید. در این راستا وزارت جهاد کشاورزی برنامه‌ریزی‌های گسترده‌ای را تدارک دیده است که مهم‌ترین محورهای آن عبارتند از:

الف- تدوین برنامه‌های راهبردی به صورت محصولی و موضوعی در طول سه سال گذشته برای نخستین بار در بخش کشاورزی انجام گرفت. در این ارتباط تا به حال ۸۲ برنامه راهبردی تدوین و ۲۰ مورد از آنها نیز برای اجرا ابلاغ شده است.

ب- توسعه علم محوری و تسریع در انتقال یافته‌های تحقیقاتی به مزارع در طول سه سال (۸۶ تا ۸۴) به اندازه تمامی سال‌های قبل نسل‌های جدیدی از نهال‌ها و بذرهای محصولات کشاورزی در مؤسسه‌ها تحقیقاتی وزارت جهاد کشاورزی تولید و تنها در سال ۱۳۸۷ از این نظر حداقل ۱۲۶ میلیون دلار صرفه‌جویی ارزی به عمل آمد. در همین راستا در سال زراعی ۸۷-۸۶ برای نخستین بار در تاریخ کشاورزی کشور بیش از ۱۹ میلیون اصله نهال در سطح کشور شناسنامه‌دار شد که پیش‌بینی می‌شود با استفاده از آن‌ها نوسازی باغ‌ها و ایجاد باغ‌های جدید از شتاب بسیار بیشتری برخوردار شود.

حفظ و توسعه منابع طبیعی

برنامه‌های مربوط به توسعه منابع طبیعی در برنامه چهارم توسعه در قالب سه برنامه با عناوین برنامه جنگل و مرتع، برنامه آبخیزداری و برنامه بیابان‌زدایی در قوانین بودجه سنواتی مورد توجه قرار گرفته است. در مجموع عملکرد سه برنامه مختلف در خصوص حفظ و توسعه منابع طبیعی در ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ ضعیف تا متوسط ارزیابی می‌شود و اجرای این برنامه‌ها نتوانسته است اهداف برنامه را محقق نماید.

دلیل موفقیت پایین در دستیابی به اهداف حفظ و توسعه منابع طبیعی، به ناپایداری وسیع حاکم بر منابع طبیعی کشور بر می‌گردد که به سامان رساندن و توقف فرآیند ناپایداری در منابع طبیعی در سطح کل کشور نیازمند یک عزم جدی است و تلاش بیشتر در این خصوص برای تحقق اهداف برنامه ضروری است.

ظرفیت‌های جدید اشتغال‌زایی

رشد و توسعه در بخش کشاورزی کشور در طول سه سال اول برنامه چهارم توسعه، کمک اساسی در کاهش نرخ بیکاری کشور کرده است. ایجاد اشتغال پایدار در بخش کشاورزی کشور بسیار جلوتر از پیش‌بینی‌های برنامه چهارم توسعه بوده است.

هدف برنامه چهارم توسعه برای اشتغال‌زایی بخش کشاورزی در ۱۳۸۴ برابر با ۶۳۲۸۰ نفر بوده که در عمل بیش از ۷۹۶۸۰ اشتغال ایجاد شده است. در واقع بیش از ۱۲۵/۹ درصد هدف برنامه در ۱۳۸۴ تحقق یافته است. اشتغال‌زایی بخش کشاورزی در ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ به طور قابل توجهی افزایش یافته است. در ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ به ترتیب بیش از ۱۳۵ هزار و ۲۳۰ هزار نفر اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی ایجاد شده است که به ترتیب تحقق ۱۹۱/۸ و ۳۰۷/۵ درصد هدف برنامه حاصل شده است. عملکرد بخش کشاورزی در اشتغال‌زایی نشان می‌دهد که این بخش ظرفیت‌های بالایی برای ایجاد اشتغال‌زایی دارد و بیشتر اشتغال‌زایی این بخش از سوی بخش خصوصی انجام می‌شود (جدول ۴۶).

جدول ۴۶. عملکرد اشتغال‌زایی بخش کشاورزی در طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۸۶

رشد متوسط سه سال	جمع	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۸/۹	۲۰۹۰۱۲	۷۵۰۵۶	۷۰۶۷۶	۶۳۲۸۰	هدف برنامه (نفر)
۷۰/۲	۴۴۶۰۸۶	۲۳۰۸۱۸	۱۳۵۵۸۸	۷۹۶۸۰	اشتغال ایجاد شده (نفر)
---	۲۱۳/۴	۳۰۷/۵	۱۹۱/۸	۱۲۵/۹	تحقق هدف (درصد)

منبع: وزارت جهاد کشاورزی

در این راستا در طول سه سال گذشته ظرفیت‌سازی‌های لازم برای اشتغال بیش از ۶۰ هزار فارغ‌التحصیل در عرصه‌های ترویجی، تولیدی و صنایع تبدیلی در طی ۵ سال آینده انجام گرفته است. در این راه‌اندازی نزدیک به ۵۰۰ مجتمع تولیدی کشاورزی در نقاط مختلف کشور در قالب واحدهای متمرکز دامداری، گلخانه‌ای و شیلاتی در ارضای به وسعت ۶۰ هزار هکتار از اولوین خاصی برخوردار بوده و تا پایان ۱۳۸۷ بیش از ۳۰ درصد از این مجتمع‌ها به مرحله بهره‌برداری رسیده و مابقی نیز به طور متوسط ۶۰ درصد پیشرفت فیزیکی داشته‌اند.

عملکرد بخش کشاورزی در زیربخش‌های مختلف در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه در مقایسه با سال‌های برنامه سوم مطلوب ارزیابی می‌شود. کل میزان تولید محصولات زراعی بر اساس هدف برنامه در برنامه سوم توسعه

برابر با ۳۲۵۶۰۰ هزار تن بوده که در پایان برنامه، تنها ۸۴ درصد هدف برنامه با عملکرد برابر با ۲۷۶۰۷۷ هزار تن حاصل شده است. میزان تولید محصولات زراعی هدف در برنامه چهارم (۴ سال اول برنامه) برابر با ۲۸۷۴۷۵ هزار تن بوده که ۹۳ درصد هدف برنامه در عمل تحقق یافته است. در تولید هر یک از محصولات زراعی نظیر گندم، جو، شلتوک، دانه‌های روغنی و غیره، تحقق اهداف در برنامه چهارم در مقایسه با برنامه سوم توسعه، چندان مطلوب ارزیابی نمی‌شود. برای نمونه، میزان تحقق هدف برنامه در تولید چغندر قند در برنامه سوم توسعه ۸۲ درصد بوده در حالی که در برنامه چهارم توسعه تنها ۷۲ درصد هدف برنامه تحقق یافته است. اما عملکرد برنامه چهارم توسعه در تولید محصولات زراعی نظیر دانه‌های روغنی، جو، گندم، نباتات علوفه‌ای و صیفی جات در مقایسه با عملکرد برنامه سوم توسعه مطلوب بوده است (جدول ۴۷).

جدول ۴۷. اهداف کمی محصولات باغی در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه (هزار تن)

شاخص	برنامه سوم				برنامه چهارم			
	هدف	عملکرد	درصد تحقق	عملکرد متوسط سالیانه	هدف	عملکرد	درصد تحقق	عملکرد متوسط سالیانه
تولید محصولات زراعی	۳۲۵۶۰۰	۲۷۶۰۷۷	۸۴	۵۵۲۱۵	۲۸۷۴۷۵	۲۶۹۱۶۷	۹۳	۶۷۲۹۱
گندم	۶۷۳۷۰	۵۸۰۰۵	۸۶	۱۱۶۰۱	۵۹۲۲۲	۵۲۸۱۶	۸۹	۱۳۲۰۴
جو	۱۹۹۶۹	۱۳۰۴۲	۶۵	۲۶۰۸	۱۳۴۶۹	۱۰۴۶۴	۷۷	۲۶۱۶
شلتوک	۱۴۸۲۳	۱۲۳۲۳	۸۳	۲۴۶۴	۱۲۸۴۸	۹۹۸۲	۷۷	۲۴۹۵
ذرت دانه‌ای	۷۳۱۶	۷۲۰۱	۹۵	۱۴۴۰	۹۲۳۶	۸۲۹۸	۸۹	۲۰۷۴
پنبه	۲۵۶۳	۲۰۲۶	۷۹	۴۰۵	۱۷۷۷	۱۲۵۶	۷۰	۳۱۴
حبوبات	۳۲۲۷	۳۱۲۶	۹۶	۶۲۵	۲۷۷۷	۲۴۱۶	۸۷	۶۰۴
چغندر قند	۳۱۴۹۳	۲۵۹۲۸	۸۲	۵۹۸۶	۲۶۱۲۶	۱۸۸۴۷	۷۲	۴۷۱۱
نیشکر	۳۰۰۸۶	۲۰۳۸۱	۶۷	۴۰۷۶	۳۰۷۰۳	۱۸۸۹۸	۶۱	۴۷۲۴
دانه‌های روغنی	۲۳۵۶	۱۶۲۹	۶۹	۳۲۵	۲۲۱۲	۲۳۱۷	۱۰۴	۵۵۳
سیب زمینی	۱۹۱۶۸	۱۹۵۶۵	۱۰۲	۳۹۱۳	۱۷۶۲۱	۱۷۷۶۲	۱۰۰	۴۴۴۰
پیاز	۶۷۳۰	۷۴۹۳	۱۱۱	۱۴۹۸	۶۳۳۵	۷۵۸۶	۱۱۹	۱۸۹۶
سبزی و صیفی	۵۹۵۹۳	۵۷۳۲۳	۹۶	۱۱۴۶۴	۵۳۵۰۰	۵۷۷۷۷	۱۰۷	۱۴۴۴۴
یونجه	۲۸۲۶۵	۲۰۱۲۵	۷۱	۴۰۲۵	۲۰۲۰۸	۲۰۰۳۹	۹۹	۵۰۰۹
سایر نباتات علوفه‌ای	۳۲۱۸۸	۲۷۲۱۵	۸۴	۵۴۴۳	۳۰۹۲۷	۳۹۵۶۸	۱۲۷	۹۸۹۲
جمع علوفه	۶۰۴۵۳	۴۷۳۴۰	۷۸	۹۴۴۸	۵۱۱۳۵	۵۹۶۰۷	۱۱۶	۱۴۹۰۱

منبع: قانون برنامه سوم و چهارم توسعه و عملکرد آنها

میزان هدف برنامه سوم در تولید محصولات باغی برابر با ۶۵۸۰۰ هزار تن بوده که در عمل ۶۴۸۸۶ هزار تن محصولات باغی در پایان برنامه به دست آمد. در واقع میزان تحقق هدف برنامه در تولید محصولات باغی ۹۸ درصد بوده است. در طی دوره برنامه سوم توسعه، اهداف برنامه در تولید انواع محصولات باغی به جز برگ سبز چای بیش از ۸۵ درصد بوده است. میزان تحقق اهداف برنامه در تولید مرکبات، سیب و دانه دارها، و گردو بیش از ۹۵ درصد بوده و تولید پسته و خرما به ترتیب ۸۵ و ۸۸ درصد بوده است.

میزان تولید محصولات باغی هدف در برنامه چهارم توسعه نزدیک به هدف برنامه سوم توسعه بوده است. میزان هدف تولید هدف برنامه چهارم توسعه برابر با ۶۵۹۵۷ هزار تن بوده که تا پایان سال چهارم برنامه (۱۳۸۸)، ۴۶۹۴۷ هزار تن از هدف برنامه محقق شده است. با فرض متوسط تولید سالانه برابر با ۱۱۷۳۰ هزار تن، پیش بینی می شود که میزان تحقق هدف برنامه با میزان تولید برابر با ۵۸۶۷۷ هزار تن در حدود ۹۰ درصد باشد. در مقایسه با تحقق هدف برنامه چهارم توسعه با تحقق هدف برنامه سوم توسعه در تولید محصولات باغی می توان اشاره نمود که تحقق هدف در برنامه سوم توسعه در سطح بالاتری بوده است. در بین محصولات مختلف باغی، پیش بینی بر آنست که تحقق هدف برنامه چهارم توسعه در تولید سیب و دانه دارها بیش از ۱۰۰ درصد باشد. در سایر محصولات، همچنان تحقق اهداف برنامه سوم در وضعیت مطلوبی نسبت به برنامه چهارم توسعه قرار دارد (جدول ۴۸).

جدول ۴۸. اهداف کمی محصولات زراعی در برنامه های سوم و چهارم توسعه (هزار تن)

شاخص	برنامه سوم			برنامه چهارم		
	هدف	عملکرد	درصد تحقق	هدف	عملکرد	درصد تحقق
تولید محصولات باغی	۶۵۸۰۰	۶۴۸۸۶	۹۸	۶۵۹۵۷	۵۸۶۷۷	۸۹
سیب و دانه دارها	۱۲۸۲۵	۱۲۶۰۷	۹۸	۱۱۶۹۶	۱۱۹۶۶	۱۰۱
مرکبات	۱۹۵۴۳	۱۹۱۸۴	۹۸	۱۸۲۰۸	۱۷۷۵۳	۹۸
خرما	۵۱۵۹	۴۵۷۹	۸۸	۴۵۰۴	۳۸۹۷	۸۷
پسته	۱۲۷۲	۱۰۸۵	۸۵	۱۵۳۶	۱۲۰۶	۷۸
گردو	۹۰۰	۸۶۰	۹۵	۱۱۳۴	۱۰۸۰	۹۵
برگ سبز چای	۱۴۴۶	۱۰۱۱	۶۹	۵۸۰	۶۹۰	۱۱۹

منبع: قانون برنامه سوم و چهارم توسعه و عملکرد آنها

در بخش تولید محصولات دامی، هدف برنامه سوم توسعه برابر با ۴۰۹۳۹ هزار تن بوده که با تولید برابر با ۴۱۷۵۲ هزار تن در پایان برنامه بیش از ۱۰۷ درصد هدف برنامه در تولید این دسته از محصولات تحقق یافت. هدف برنامه چهارم توسعه برای تولید محصولات دامی با رشد ۵/۶ درصدی نسبت به برنامه سوم توسعه، برابر با ۴۴۱۰۵ هزار تن بوده است. عملکرد تولیدات دامی کشور در طی برنامه چهارم توسعه همانند برنامه سوم توسعه مطلوب بوده و در برنامه چهارم توسعه نیز، در حدود ۱۰۰ درصد هدف برنامه تحقق یافته است. تولید محصولات دامی نظیر گوشت قرمز، گوشت طیور، تخم مرغ، شیر و عسل در طی برنامه چهارم توسعه همانند برنامه سوم توسعه در سطح مطلوبی تحقق یافته است. اهداف برنامه چهارم توسعه در تولید این دسته از محصولات در طی سال های برنامه به جز تولید گوشت قرمز، صد درصد تحقق یافته است. قابل ذکر است که هر چند تولید هدف برنامه چهارم توسعه برای تولید گوشت قرمز در مقایسه با هدف برنامه سوم توسعه، کاهش بیش از ۴۰۰ هزار تن داشته است، عملکرد برنامه نیز کمتر از هدف تعیین شده بوده است. قابل ذکر است که تولید سایر محصولات دامی در برنامه چهارم توسعه به

لحاظ هدف و عملکرد برنامه در مقایسه با برنامه سوم توسعه افزایش یافته است. این امر نشان می‌دهد که عملکرد بخش کشاورزی کشور در تولید محصولات دامی در طی برنامه چهارم توسعه مطلوب بوده و اقدامات انجام شده در این حوزه اثرات مثبتی بدنبال داشته است (جدول ۴۹).

جدول ۴۹. اهداف کمی در تولید محصولات دامی در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه (هزار تن)

شاخص	برنامه سوم				برنامه چهارم			
	هدف	عملکرد	درصد تحقق	عملکرد متوسط سالیانه	هدف	عملکرد	درصد تحقق	عملکرد متوسط سالیانه
کل تولیدات	۴۰۹۳۹	۴۱۷۵۲	۱۰۷	۸۳۵۰	۴۴۱۰۵	۴۳۹۶۳	۹۹/۶	۱۰۹۹۰
گوشت قرمز	۳۸۵۵	۳۷۵۰	۹۷	۷۵۰	۳۴۰۳	۳۳۶۵	۹۸	۸۴۱
گوشت طیور	۳۹۶۹	۴۸۸۵	۱۲۳	۹۷۷	۵۴۹۹	۵۶۳۰	۱۰۲	۱۴۰۷
شیر	۲۹۰۰۰	۳۰۰۰۰	۱۰۳	۶۰۰۰	۳۲۲۰۷	۳۱۹۴۳	۹۹	۷۹۸۵
تخم مرغ	۲۹۴۵	۲۹۸۱	۱۰۱	۵۹۶	۲۸۵۶	۲۸۶۶	۱۰۱	۷۱۶
عسل	۱۴۰	۱۳۶	۹۷	۲۷	۱۴۰	۱۵۸	۱۱۲	۳۹/۵

منبع: قانون برنامه سوم و چهارم توسعه و عملکرد آنها

تولید محصولات بخش شیلات کشور همواره بر خلاف اهداف برنامه‌های توسعه، تحقق کمتر از برنامه را تجربه نموده است. با توجه به اینکه تولید محصولات بخش شیلات کشور وابسته به ویژگی‌های آب‌های جنوب و شمال کشور می‌باشد، از این رو نوسانات قابل توجه در تولید محصولات این بخش در طی برنامه‌های توسعه مشاهده می‌شود. پرورش آبزیان از جمله روش‌های رایج برای تولید محصولات بخش شیلات کشور می‌باشد که در دهه‌های اخیر مورد توجه دولت‌ها قرار گرفته است. میزان پرورش آبزیان بر اساس هدف برنامه سوم توسعه برابر با ۸۷۵ میلیون تن بوده که در عمل تنها ۵۲ درصد هدف برنامه در پایان برنامه سوم توسعه تحقق یافته است. رشد بیش از ۱۷ درصد هدف برنامه سوم توسعه در پرورش آبزیان در برنامه چهارم توسعه، میزان هدف برنامه چهارم توسعه برای پرورش آبزیان را بیش از ۱۰۲۷ میلیون تن تعیین شده بود که در عمل تنها ۶۴ درصد هدف برنامه تحقق یافته است. هر چند در مقایسه با برنامه سوم توسعه، میزان تحقق هدف برنامه در پرورش آبزیان مطلوب ارزیابی می‌شود، اما همچنان میزان تحقق اهداف برنامه‌ها در این بخش در سطح مطلوبی نیست. میزان کل تولیدات هدف در برنامه سوم توسعه برابر بخش شیلات کشور برابر با ۳۳۵۹ میلیون تن بوده که با تحقق ۶۳ درصدی هدف برنامه، میزان تولیدات شیلات کشور در پایان برنامه سوم توسعه به ۲۱۴۱ میلیون تن رسید. میزان هدف تولیدات شیلات کشور در برنامه چهارم توسعه در مقایسه با برنامه سوم توسعه کاهش یافت. در برنامه چهارم توسعه، هدف برنامه برای کل تولیدات شیلات کشور برابر با ۳۱۳۶ میلیون تن بوده که در پایان برنامه با تحقق ۷۰ درصدی هدف برنامه به سطح

۲۲۲۳ میلیون تن در عمل رسید. قابل ذکر است که میزان تحقق اهداف بخش شیلات کشور در برنامه چهارم توسعه در مقایسه با برنامه سوم توسعه مطلوب ارزیابی می شود (جدول ۵۰).

جدول ۵۰. اهداف کمی بخش شیلات در برنامه های سوم و چهارم توسعه (میلیون تن)

شاخص	برنامه سوم				برنامه چهارم			
	هدف	عملکرد	درصد تحقق	عملکرد متوسط سالیانه	هدف	عملکرد	درصد تحقق	عملکرد متوسط سالیانه
کل تولیدات	۳۳۵۹	۲۱۴۱	۶۳	۴۲۸	۳۱۳۶	۲۲۲۳	۷۰	۵۵۵
صید در آب های جنوب	۱۳۷۰	۱۴۰۵	۱۰۲	۲۸۱	۱۹۴۰	۱۳۸۹	۷۱	۳۴۷۳
صید در آب های شمال	۶۵۸	۲۷۱	۴۱	۵۴	۳۱۴	۱۶۷	۵۳	۴۱
پرورش آبزیان	۸۷۵	۴۶۴	۵۲	۱۰۶۴	۱۰۲۷	۶۶۶	۶۴	۱۶۶

منبع: قانون برنامه سوم و چهارم توسعه و عملکرد آنها

در کنار اهداف مرتبط با تولیدات زیربخش های زراعی، باغی، دامی و شیلات، اهداف کمی برای فعالیت های پشتیبانی نیز در برنامه های سوم و چهارم توسعه تعریف شده اند. فعالیت های پشتیبانی برای بخش کشاورزی شامل مکانیزاسیون فعالیت های کشاورزی، منابع طبیعی و آبخیزداری، آب و خاک می باشد. این اهداف هر چند که به طور مستقیم نقشی در تولید و سرمایه گذاری های فعالیت های کشاورزی ندارند، اما سرمایه گذاری و توجه به این فعالیت ها، نقش کلیدی و اساسی در تداوم فعالیت های زیربخش های مختلف کشاورزی خواهد شد.

بر اساس پیش بینی برنامه سوم توسعه، ضریب مکانیزاسیون در فعالیت های کشاورزی باید تا پایان برنامه به ۴/۴۴ اسب بخار در هکتار افزایش یابد، اما عملکرد برنامه تنها ۶۴ درصد بوده و در پایان برنامه، ضریب مکانیزاسیون در فعالیت های کشاورزی به ۲/۸۷ اسب بخار در هکتار رسیده است. در برنامه چهارم توسعه، هدف برنامه افزایش یافته و پیش بینی ها بر ضریب ۴/۶۷ اسب بخار در هکتار بوده است. هر چند عملکرد برنامه چهارم توسعه در مقایسه با عملکرد برنامه سوم توسعه در این زمینه مطلوب بوده، اما تحقق هدف برنامه کمتر از ۱۰۰ درصد است. اهداف برنامه سوم و چهارم توسعه در ارتباط با تعداد تراکتور، کمباین، تیلر و دروگر در عمل کمتر از اهداف تعیین شده تحقق یافته است. برای نمونه، تعداد کمباین هدف در پایان برنامه سوم توسعه برابر با ۷۲۰۳۵ دستگاه بوده اما در عمل تنها ۱۶ درصد این هدف محقق شده است. در بخش مکانیزاسیون به تفکیک ماشین آلات کشاورزی، عملکرد برنامه چهارم توسعه در مقایسه با برنامه سوم توسعه مطلوب ارزیابی می شود (جدول ۵۱).

جدول ۵۱. ضریب مکانیزاسیون در برنامه سوم و چهارم توسعه

برنامه چهارم				برنامه سوم				شاخص
عملکرد متوسط سالیانه	درصد تحقق	عملکرد	هدف	عملکرد متوسط سالیانه	درصد تحقق	عملکرد	هدف	
۰/۸۳	۷۱	۳/۳۴	۴/۶۷	۰/۵۷	۶۴	۲/۸۷	۴/۴۴	ضریب مکانیزاسیون (اسب بخار در هکتار)
۲۰۸۲۹	۶۲	۸۳۳۱۸	۱۳۳۶۹۰	۱۳۴۷۸	۴۶	۶۷۳۹۰	۱۴۳۶۰۰	تراکتور (دستگاه)
۸۲۰	۴۰	۳۲۸۰	۸۰۶۰	۵۰۴	۱۶	۲۵۲۳	۱۵۶۶۰	کمباین (دستگاه)
۷۸۰	۲۴	۳۸۹۸	۱۶۰۴۵	۱۲۹۵	۸	۶۴۷۶	۷۲۰۳۵	تیلر (دستگاه)
---	---	---	---	---	---	۸۳۲	۱۶۲۸۵	دروگر (دستگاه)

منبع: قانون برنامه سوم و چهارم توسعه و عملکرد آنها

اهداف برنامه سوم توسعه در بخش جنگل، منابع طبیعی و آبخیزداری در عمل کمتر از اهداف تعیین شده تحقق یافته است. هدف برنامه در بخش جنگلکاری، احیا و غنی سازی جنگل‌ها کشور برابر با ۱۰۴۴ هزار هکتار بوده که در پایان برنامه تنها ۳۱۹ هزار هکتار فعالیت جنگلکاری، احیا و غنی سازی جنگل‌ها انجام شده است. اهداف برنامه سوم توسعه در فعالیت‌های نظیر تهیه و اجرای طرح‌های بیابان‌زدایی و عملیات آبخیزداری در مقایسه با سایر فعالیت‌های مرتبط با بخش جنگل‌ها و آبخیزداری مطلوب بوده است. تحقق اهداف در این فعالیت‌ها در طی سال‌های برنامه سوم توسعه بیش از اهداف تعیین شده در برنامه بوده است. تحقق اهداف فعالیت‌های تهیه و اجرای طرح‌های بیابان‌زدایی، و عملیات آبخیزداری به ترتیب برابر با ۱۱۴ و ۱۳۵ درصد بوده است (جدول ۵۲).

جدول ۵۲. اهداف کمی بخش جنگل، منابع طبیعی و آبخیزداری در برنامه سوم توسعه

برنامه سوم توسعه				فعالیت
متوسط سالیانه اجرا	درصد تحقق	عملکرد برنامه	هدف برنامه	
۶/۵	۸۲	۳۲/۸	۴۰	ممیزی اراضی و تفکیک مستثنیات (میلیون هکتار)
۶۳/۸	۳۰	۳۱۹	۱۰۴۴	جنگل‌کاری، احیا و غنی سازی جنگل‌های کشور (هزار هکتار)
۶۴	۱۲/۸	۳۲۰	۲۵۰۰	ساماندهی خروج دام از جنگل‌های شمال کشور (هزار وام دامی)
۲۰۲	۶۴	۱۱	۱۷	واگذاری طرح‌های مرتع داری به بهره‌برداران (میلیون هکتار)
۳۹۶	۱۱۴	۱۹۸۱	۱۷۲۸	تهیه و اجرای طرح‌های بیابان‌زدایی (هزار هکتار)
۱۴۳	۱۳۵	۷۱۸۴	۵۲۸۸	عملیات آبخیزداری (هزار هکتار)

منبع: قانون برنامه سوم توسعه و عملکرد آنها

در برنامه چهارم توسعه، اهداف برنامه در بخش جنگل، منابع طبیعی و آبخیزداری در مقایسه با برنامه سوم توسعه با برخی تغییرات همراه گردید. اما همچنان برخی اهداف نظیر جنگلکاری، احیا و توسعه جنگل، و کنترل کانون‌های بحران بیابان‌زا در برنامه چهارم توسعه نیز دنبال شده است. در برنامه چهارم توسعه، هدف برنامه در فعالیت جنگلکاری، احیا و توسعه جنگل برابر با ۳۸۶ هزار هکتار بوده که در مقایسه با برنامه سوم توسعه، این هدف

تقریباً یک سوم شده است، در پایان برنامه در عمل بیش از ۱۸۴ هزار هکتار جنگلکاری، احیا و توسعه جنگل انجام شده است که در واقع ۴۸ درصد هدف برنامه تحقق یافته است. در برنامه چهارم توسعه زراعت چوب به عنوان یکی از اهداف در زیرمجموعه فعالیت‌های پشتیبانی بخش کشاورزی تعریف گردید. هدف برنامه برای زراعت چوب ۷۶ هزار هکتار بوده که در عمل بیش از ۴۸ هزار هکتار زراعت چوب در پایان برنامه انجام شده است. میزان تحقق اهداف برنامه چهارم توسعه در سایر فعالیت‌های جنگل، منابع طبیعی و آبخیزداری در مقایسه با برنامه سوم توسعه، چندان مطلوب ارزیابی نمی‌شود (جدول ۵۳).

جدول ۵۳. اهداف کمی بخش جنگل، منابع طبیعی و آبخیزداری در برنامه چهارم توسعه

برنامه سوم توسعه				فعالیت
متوسط سالیانه اجرا	درصد تحقق	عملکرد برنامه	هدف برنامه	
۴۶/۱	۴۸	۱۸/۴	۳۸/۶	جنگل کاری، احیا و توسعه جنگل (هزار هکتار)
۱۲	۶۳	۴۸/۲	۷۶	زراعت چوب (هکتار)
۷۴۲۷۲/۲	۹۰	۲۹۷۰۹	۳۳۰۰۰	تعیین تکلیف نهایی منابع ملی (هزار هکتار)
۶۰	۱۳	۲۴۰/۲	۱۸۹۰	ساماندهی خروج دام از جنگل‌های شمال کشور (هزار هکتار)
۴۵/۷	۱۵	۱۸۳	۱۲۰۰	کنترل کانون های بحران بیانزا (بیابان‌زدایی) (هزار هکتار)

منبع: قانون برنامه چهارم توسعه و عملکرد آنها

تحقق اهداف برنامه سوم و چهارم توسعه در فعالیت‌های مرتبط با آب و خاک نیز همانند سایر فعالیت‌های پشتیبانی کشاورزی کمتر از اهداف تعیین شده برنامه بوده است. توسعه سیستم های آبیاری تحت فشار در اراضی مدرن بر اساس هدف برنامه سوم توسعه برابر با ۵۸۴ هزار هکتار بوده که در پایان برنامه تنها ۲۱۶ هزار هکتار از اراضی مدرن تحت توسعه سیستم های آبیاری تحت فشار قرار گرفتند. در واقع تنها ۳۶ درصد هدف برنامه در پایان برنامه محقق گردید. در برنامه چهارم توسعه، هدف توسعه سیستم‌های آبیاری تحت فشار در اراضی مدرن از ۵۸۴ هزار هکتار هدف برنامه سوم توسعه به ۳۷۵ هزار هکتار کاهش یافت. اما عملکرد برنامه همچنان کمتر از ۵۰ درصد هدف برنامه بوده است. فعالیت‌های احداث شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی و پوشش انهار سنتی و کانال‌های عمومی آبیاری و شبکه‌ها نیز همانند فعالیت‌های توسعه شبکه‌های آبیاری تحت فشار، در برنامه چهارم توسعه با کاهش هدف برنامه مواجه شدند، اما همچنان عملکرد برنامه علی‌رغم کاهش اهداف برنامه در مقایسه با برنامه سوم توسعه، اندک است. تنها فعالیت‌های مرتبط با اجرای عملیات توسعه و بهبود منابع کوچک آب و احیا و مرمت قنوات در طی دوره برنامه چهارم توسعه عملکرد بیش از هدف برنامه را تجربه کرده است (جدول ۵۴).

جدول ۵۴. اهداف کمی آب و خاک در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه

برنامه چهارم		برنامه سوم				شاخص		
عملکرد متوسط سالیانه	درصد تحقق	عملکرد	هدف	عملکرد متوسط سالیانه	درصد تحقق			
۴۵/۷	۴۸	۱۸۳	۳۷۵	۴۳/۲	۳۶	۲۱۶	۵۸۴	توسعه سیستم‌های آبیاری تحت فشار در اراضی مدرن (هزار هکتار)
۶۳/۲	۶۷	۲۵۳	۳۷۵	۵۱/۶	۳۲	۲۵۸	۷۹۱	احداث شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی (هزار هکتار)
۱۵۲/۵	۲۰.۹	۱۲۸۰	۶۱۰	---	---	۳۷۹۱	---	اجرای عملیات توسعه و بهبود منابع کوچک آب و احیا و مرمت قنوات (میلیون مترمکعب)
۶۳	۶۵	۲۵۳	۳۷۵	۱۱۸	۵۸	۵۹۱	۱۰۰۶	پوشش انهار سنتی و کانال‌های عمومی آبیاری و شبکه‌ها (هزار هکتار)

منبع: قانون برنامه سوم و چهارم توسعه و عملکرد آنها

در استان زنجان، نقش و اهمیت بخش کشاورزی به مراتب بیشتر و حیاتی‌تر می‌باشد. چرا که نسبت جمعیت ساکن در مناطق روستایی و سهم شاغلان بخش کشاورزی استان در مقایسه با کشور بالاتر است. علاوه بر این سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی استان و سهم درآمدهای حاصل از فعالیت‌های کشاورزی در درآمد خانوارهای قابل توجه است. با توجه به اینکه اهداف برنامه سوم و چهارم در بخش کشاورزی استان همسو با اهداف برنامه‌ها در سطح ملی بوده است، از این رو در این بخش عملکرد بخش کشاورزی استان در زیربخش‌های مختلف را در طی برنامه‌های سوم و چهارم توسعه مورد ارزیابی قرار می‌دهیم.

ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در آغاز برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹)، برابر با ۷۵۸ میلیارد ریال بوده که در طی دوره برنامه سوم توسعه، با رشد متوسط سالانه برابر با ۶/۹ درصد در پایان برنامه به ۹۹۱ میلیارد ریال افزایش یافته است. رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در طی برنامه سوم توسعه، مثبت ارزیابی می‌شود. زیرا سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان از کل ارزش افزوده بخش کشاورزی کشور از ۱/۷ درصد در آغاز برنامه سوم توسعه به نزدیک ۲ درصد در پایان برنامه رسیده است. رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه نیز ادامه داشته است. ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال اول برنامه به رقم قابل توجه ۱۲۳۵ میلیارد ریال رسید و این روند در سال دوم برنامه نیز ادامه داشته است. در سال سوم برنامه، به دلیل شرایط خشکسالی و سهم قابل توجه زراعت دیم استان، ارزش افزوده بخش کشاورزی استان هم سو با کاهش ارزش افزوده این بخش در سطح کشور، کاهش یافت و به رقم ۱۱۲۰ میلیارد ریال رسید. قابل ذکر است که رشد ارزش افزوده

بخش کشاورزی استان در سه سال اول برنامه چهارم توسعه به طور متوسط سالانه برابر با ۴/۱ درصد بوده است که در مقایسه با برنامه سوم توسعه کاهش داشته است (جدول ۵۵).

جدول ۵۵. ارزش افزوده بخش کشاورزی استان و کشور در طی برنامه سوم و چهارم توسعه (میلیارد ریال)

برنامه سوم	برنامه چهارم		درصد رشد سالیانه	۱۳۸۳	۱۳۷۸	
	۱۳۸۶	۱۳۸۳				
استان	۱۱۲۰/۲	۹۹۱/۱	۶/۹	۹۹۱/۲	۷۵۸	
کشور	۶۳۵۷۴/۹	۵۰۲۰۷/۴	۳/۸	۵۰۲۰۷/۴	۴۳۲۶۹/۹	
سهم استان از کشور	۱/۸	۱/۹	۲/۸	۱/۹	۱/۷	

منبع: گزارش‌های سالانه حساب‌های منطقه‌ای

میزان تولید محصولات زراعی و باغی استان در آغاز برنامه سوم توسعه برابر با ۷۱۴ هزار تن بوده که در پایان برنامه سوم توسعه به ۱۳۸۷ هزار تن رسید. به طور متوسط رشد تولید محصولات زراعی و باغی استان در طی برنامه سوم توسعه سالانه برابر با ۱۸ درصد بوده است. در حالی که رشد تولید محصولات زراعی و باغی کشور در طی دوره برنامه سوم سالانه به طور متوسط از رشد ۶/۳ درصد برخوردار بوده است. ارزیابی عملکرد برنامه سوم توسعه در سطح استان نشان می‌دهد که عملکرد برنامه سوم در سطح مطلوبی بوده است.

رشد تولید محصولات زراعی و باغی استان در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه نیز تداوم داشته است. میزان تولید محصولات زراعی و باغی استان در سال اول برنامه با رشد ۲/۸ درصد نسبت به سال قبل، به رقم بالغ بر ۱۴۲۷ هزار تن رسید. این روند در سال دوم و سوم برنامه نیز ادامه داشته و در سال سوم برنامه سطح تولید محصولات زراعی و باغی استان به سطح ۱۶۹۶ هزار تن رسیده است. قابل ذکر است که رشد تولیدات زراعی و باغی استان در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه در مقایسه با برنامه سوم توسعه از سرعت پایینی برخوردار بوده است. در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه میزان تولید محصولات زراعی و باغی کشور از ۷۷۱۴۴ هزار تن در آغاز برنامه به سطح بالغ بر ۸۹۷۷۲ هزار تن در سال سوم برنامه رسیده است. رشد تولید محصولات زراعی و باغی در سطح کشور به طور متوسط در سه سال اول برنامه چهارم توسعه ۵/۲ درصد بوده است.

ارزیابی عملکرد تولید محصولات زراعی و باغی استان در طی سه سال اول برنامه چهارم توسعه نشان می‌دهد که عملکرد استان در این زمینه کمتر از اهداف برنامه بوده است. در واقع رشد تولید محصولات زراعی و باغی استان در طی سه سال اول برنامه چهارم توسعه کمتر از رشد متوسط کشور بوده است. هر چند رشد تولید محصولات زراعی و باغی استان در طی برنامه چهارم توسعه کمتر از اهداف تعیین شده بوده است، اما در طی دو برنامه توسعه، سهم تولید محصولات زراعی و باغی استان از ۱/۲ درصد در آغاز برنامه به ۱/۸ درصد کل تولید محصولات زراعی و

باغی کشور رسیده است. این روند در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه نیز تقویت شده و در پایان سال سوم برنامه چهارم توسعه، سهم استان از تولید محصولات زراعی و باغی کشور به رقم بالغ بر ۱/۹ درصد رسیده است. این امر نشان می‌دهد که استان توانایی بالقوه بالایی برای تولید محصولات زراعی و باغی را در سطح کشور داراست (جدول ۵۶).

جدول ۵۶. تولید محصولات زراعی و باغی استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه (هزار تن)

برنامه سوم			برنامه چهارم		
۱۳۷۸	۱۳۸۳	درصد رشد سالیانه	۱۳۸۳	۱۳۸۶	درصد رشد سالیانه
استان	۷۱۴	۱۳۸۷/۱	۱۸	۱۳۸۷/۱	۶/۹
کشور	۶۰۴۱۱	۷۷۱۴۴/۹	۶/۳	۸۹۷۷۲/۹	۵/۲
سهم استان از کشور	۱/۲	۱/۸	۱۰/۶	۱/۸۸	۱/۴

منبع: گزارش‌های سالانه حساب‌های منطقه‌ای

تولیدات محصولات دامی و شیلات استان در آغاز برنامه سوم توسعه ۱۳۰ هزار تن بوده که در طی سال‌های برنامه با نوسانات قابل توجه به رقم ۱۳۸ هزار تن در پایان برنامه رسیده است. در واقع رشد تولیدات محصولات دامی و شیلات استان در طی سال‌های برنامه به طور متوسط کمتر از ۱/۴ درصد بوده است. در حالی که سطح تولیدات محصولات دامی و شیلات کشور از ۸۰۱۶ هزار تن در آغاز برنامه سوم توسعه به رقم بالغ بر ۹۸۰۰ هزار تن در پایان برنامه رسیده است. به بیان دیگر، متوسط رشد سالانه تولید محصولات دامی و شیلات کشور در طی برنامه سوم توسعه برابر با ۵/۱ درصد بوده است. بررسی سطح تولید محصولات دامی و شیلات استان در طی برنامه سوم توسعه نشان می‌دهد که عملکرد برنامه در مقایسه با هدف برنامه اندک بوده است. همچنین عملکرد استان در مقایسه با عملکرد کل کشور در تولید محصولات دامی و شیلات ضعیف بوده است. یکی از مهم‌ترین دلایل کاهش سطح تولید محصولات دامی و شیلات استان در طی سال‌های برنامه سوم توسعه به کاهش تعداد انواع دام در استان بر می‌گردد. این امر به دلیل کاهش حجم مراتع در استان رخ داده است.

برخلاف برنامه سوم توسعه، سطح تولید محصولات دامی و شیلات استان در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه از عملکرد مطلوبی برخوردار بوده است. سطح تولید این محصولات از ۱۳۸ هزار تن در آغاز برنامه به رقم بالغ بر ۱۸۶ هزار تن در سال سوم برنامه افزایش یافته است. در واقع سطح تولید محصولات دامی و شیلات استان در طی سه سال اول برنامه از رشد متوسط ۱۰/۵ درصد برخوردار بوده است. در حالی که سطح تولید محصولات دامی و شیلات در سطح کل کشور از ۹۸۰۰ هزار تن در آغاز برنامه چهارم توسعه به ۱۱۸۹۰ هزار تن رسیده است. به بیان دیگر، رشد متوسط سالانه تولید این محصولات در طی سه سال اول برنامه چهارم توسعه، برابر با ۶/۶ درصد برخوردار بوده است. بررسی عملکرد برنامه چهارم توسعه در تولید محصولات دامی و شیلات استان نشان می‌دهد که عملکرد برنامه در طی سه سال اول برنامه بیش از هدف برنامه بوده است. یکی از دلایل موفقیت استان در تولید این دسته از

محصولات، شکل گیری واحدهای تولید محصولات دامی و شیلات صنعتی به جای واحدهای تولید سنتی در استان بوده است.

سهم استان از تولید محصولات دامی و شیلات کل کشور در آغاز برنامه سوم توسعه برابر با ۱/۶ درصد بوده است. به دلیل عملکرد ضعیف این بخش در برنامه سوم توسعه، سهم استان در پایان برنامه سوم توسعه به ۱/۴ درصد کاهش یافت. اما در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، با توجه به اصلاحات در ساختار تولید محصولات دامی و شیلات در استان، سهم استان از ۱/۴ درصد کل تولید محصولات دامی و شیلات کشور در آغاز برنامه چهارم توسعه به رقم بالغ بر ۱/۵۷ درصد در سال سوم برنامه چهارم توسعه افزایش یافته است. پیش‌بینی عملکرد برنامه در سطح استان بر آنست که سهم استان از کل تولید محصولات دامی و شیلات کشور تا پایان برنامه به بیش از ۱/۶ درصد افزایش یابد. ارزیابی عملکرد سه سال برنامه چهارم توسعه در سطح استان در تولید محصولات دامی و شیلات نشان می‌دهد که عملکرد برنامه در سطح مطلوبی بوده و تحقق برنامه بیش از اهداف تعیین شده بوده است (جدول ۵۷).

جدول ۵۷. میزان تولید محصولات دامی و شیلات استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه (هزار تن)

برنامه چهارم	برنامه سوم		درصد رشد سالیانه	۱۳۸۳	۱۳۷۸	
	۱۳۸۶	۱۳۸۳				
درصد رشد سالیانه						
۱۰/۵	۱۸۶/۶	۱۳۸/۱	۱/۳۶	۱۳۸/۱	۱۳۰/۸	استان
۶/۶	۱۱۸۹۰/۸	۹۸۰۰/۵	۵/۱	۹۸۰۰/۵	۸۰۱۶/۵	کشور
۳/۹	۱/۵۷	۱/۴	-۳/۸	۱/۴	۱/۶۳	سهم استان از کشور

منبع: گزارش‌های سالانه حساب‌های منطقه‌ای

میزان احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع استان در آغاز برنامه سوم توسعه، ۱۳۱۸۵ هکتار بوده است. در سال‌های برنامه سوم توسعه، میزان احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع استان با یک روند نوسانی، به رقم بالغ بر ۲۳۳۷۳ هکتار در پایان برنامه افزایش یافته است. در طی دوره برنامه سوم توسعه، میزان احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور از رقم ۱۲۶۱۰۰ هکتار در آغاز برنامه سوم توسعه به رقم بالغ بر ۱۰۷۰۰۰ هکتار کاهش یافته است. عملکرد استان در احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع در مقایسه با کل کشور مطلوب ارزیابی می‌شود.

در طی برنامه چهارم توسعه، میزان احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع استان با کاهش قابل توجه مواجه شده و پایان سال اول برنامه چهارم توسعه به ۴۷۵۷ هکتار رسیده است. این روند کاهش در سال دوم برنامه معکوس شده و با رشد ۴۱/۸ درصدی به رقم بالغ بر ۶۷۴۷ هکتار رسید. اما در سال سوم اجرای برنامه چهارم توسعه، میزان احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع استان دوباره کاهش یافته است. هر چند تغییرات نوسانی در حجم احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع در سطح کل کشور نیز مشاهده می‌شود، اما نوسانات آن در سطح استان قابل توجه بوده است. یکی از دلایل اصلی این امر عدم تخصیص اعتبارات لازم در سطح استان به فعالیت‌های احیا، توسعه و بهره‌برداری و

عدم توجه پایدار به آن بوده است. عملکرد برنامه چهارم توسعه در سطح استان در احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع استان در سطح کمتر از اهداف برنامه و در سطح ضعیفی ارزیابی می‌شود.

سهام استان از احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع کشور، در آغاز برنامه سوم توسعه برابر با ۱۲/۲ درصد بوده است. با توجه به عملکرد مطلوب استان در این دسته از فعالیت‌ها، در پایان برنامه سهم استان از ۱۲/۲ درصد آغاز برنامه به رقم بالغ بر ۲۱/۸ درصد افزایش یافته است. عدم توجه به فعالیت‌های احیا، توسعه و بهره‌برداری در سطح استان به دلیل کوته نظری و عدم آینده نگری در این بخش، موجب گردید که سهم استان در سال اول اجرای برنامه چهارم توسعه از احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع کشور به سطح ۴/۵ درصد کاهش یابد. این روند در سال‌های دوم و سوم برنامه نیز ادامه داشته به گونه‌ای که در سال سوم اجرای برنامه چهارم توسعه، سهم استان از احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع کشور تنها ۳/۹ درصد بوده است. مشاهده می‌شود که عملکرد استان در این بخش نامطلوب بوده و تداوم این امر موجب نابودی مراتع در سطح استان و کاهش تولیدات زراعی و دامی و شیلات در آینده نزدیک در سطح استان خواهد شد (جدول ۵۸).

جدول ۵۸. احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه (هکتار)

	برنامه سوم		برنامه چهارم		درصد رشد سالیانه
	۱۳۷۸	۱۳۸۳	۱۳۸۳	۱۳۸۶	
استان	۱۳۱۸۵	۲۳۳۷۳	۱۵/۳	۲۳۳۷۳	۴۲/۱-
کشور	۱۲۶۱۰۰	۱۰۷۰۰۰	-۴/۱	۱۱۴۰۰۰	۲/۱
سهم استان از کشور	۱۰/۴	۲۱/۸	۲۰/۳	۳/۹	۴۶/۷-

منبع: گزارش‌های سالانه حساب‌های منطقه‌ای

احیا و توسعه جنگل‌های استان، در آغاز برنامه سوم توسعه برابر با ۱۰۳۰ هکتار بوده که در پایان برنامه با یک روند نزولی به رقم ۷۰۰ هکتار رسیده است. این روند در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه نیز ادامه داشته به گونه‌ای که در پایان سال سوم برنامه چهارم توسعه، حجم احیا و توسعه جنگل در سطح استان به ۵۰۰ هکتار رسیده است. حجم احیا و توسعه جنگل در سطح کل کشور در آغاز برنامه سوم توسعه برابر با ۵۶۲۰۰ هکتار بوده که علی‌رغم نوسان در طی سال‌های اجرای برنامه سوم توسعه، در سال پایانی برنامه به رقم ۳۱۴۰۰ هکتار کاهش یافته است. هر چند که سهم جنگل از اراضی استان بسیار اندک است، اما عملکرد فعالیت‌های احیا و توسعه جنگل در سطح استان در هر دو برنامه سوم و چهارم توسعه ضعیف بوده است. قابل ذکر است که در مقایسه عملکرد استان و کل کشور در طی برنامه سوم و چهارم توسعه نشان می‌دهد که عملکرد استان به طور نسبی در فعالیت‌های مرتبط با احیا و توسعه جنگل در کشور مطلوب بوده است.

سهم استان از احیا و توسعه جنگل‌های کشور در آغاز برنامه سوم توسعه، برابر با ۱۸/۳ درصد بوده است. سهم استان از احیا و توسعه جنگل‌های کشور در طی سال‌های برنامه سوم توسعه علی‌رغم کاهش حجم آن در سطح استان، افزایش یافته و به رغم بالغ بر ۲۲/۲ درصد در پایان برنامه رسیده است. هر چند سهم استان از احیا و توسعه جنگل‌های کشور در طی برنامه سوم توسعه افزایش یافته است، اما در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، این روند معکوس شده به گونه‌ای که در سال سوم اجرای برنامه چهارم توسعه، سهم استان از احیا و توسعه جنگل‌های کشور تنها ۱۴/۶ درصد بوده است. قابل ذکر است عدم توجه کافی به احیا و توسعه جنگل در سطح کشور و به ویژه در سطح استان‌ها، عدم تخصیص بودجه لازم به این فعالیت‌ها و غالب بودن نگرش کوتاه مدت در فعالیت‌های این حوزه از مهم‌ترین دلایل ضعف در عملکرد فعالیت‌های احیا و توسعه جنگل‌های کشور و استان به شمار می‌آیند. تداوم این امر می‌تواند در میان مدت و بلندمدت تبعات جبران ناپذیری به محیط زیست کشور وارد نماید (جدول ۵۹).

جدول ۵۹. احیا و توسعه جنگل در سطح استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه (هکتار)

برنامه سوم	برنامه سوم		برنامه چهارم		درصد رشد سالیانه	
	۱۳۷۸	۱۳۸۳	درصد رشد سالیانه	۱۳۸۳		
استان	۱۰۳۰	۷۰۰	-۹/۳	۷۰۰	۵۰۰	-۱۱/۱
کشور	۵۶۲۰۰	۳۱۴۰۰	-۱۳/۶	۳۱۴۰۰	۳۴۱۰۰	۲/۷
سهم استان از کشور	۱۸/۳	۲۲/۲	۴/۹	۲۲/۲	۱۴/۶	-۱۳/۱

منبع: گزارش‌های سالانه حساب‌های منطقه‌ای

اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک از جمله فعالیت‌های مهم و اساسی پشتیبان برای فعالیت‌های بخش کشاورزی به شمار می‌آید. اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در آغاز برنامه سوم توسعه در سطح استان برابر با ۱۸/۷ هزار هکتار بوده است. در طی چهار سال اول برنامه سوم توسعه، حجم عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک به طور قابل توجهی افزایش یافته و در پایان سال چهارم اجرای برنامه به سطح ۴۲/۵ درصد رسیده است. اما در سال پایانی برنامه سوم توسعه، حجم اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک به شدت کاهش یافت و به ۲۹ هزار هکتار رسید.

حجم عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در سطح کشور نیز در طی دوره برنامه سوم توسعه نوسان داشته است. در آغاز برنامه سوم توسعه، حجم عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک برابر با ۱۲۳۷ هزار هکتار بوده که در پایان برنامه به شدت کاهش یافته و به سطح ۱۰۴۲ هزار هکتار رسیده است. مشاهده می‌شود که جز سال پایانی برنامه، عملکرد استان در اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در طی برنامه سوم توسعه مطلوب بوده است.

روند نزولی حجم عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه نیز ادامه داشته و در سال سوم اجرای برنامه چهارم توسعه به سطح ۱۸/۵ درصد رسیده است. هر چند این روند در سطح کل کشور نیز

مشاهده می‌شود، اما روند نزولی عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در استان قابل توجه است. پیش‌بینی می‌شود این روند برای سال‌های آتی نیز ادامه داشته باشد. با توجه به ماهیت عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک، یکی از دلایل اصلی ضعف در اجرای این فعالیت‌ها به عدم تخصیص اعتبارات لازم در سطح استان بر می‌گردد. تدام این وضعیت پایداری تولیدات کشاورزی و دامی استان را با خطر جدی مواجه خواهد کرد.

سهم استان از اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در آغاز برنامه سوم توسعه از کل فعالیت‌های این حوزه در کشور، ۲/۲ درصد بوده است. عملکرد مطلوب برنامه سوم توسعه در سطح استان موجب گردید که سهم استان از اجرای کل عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک کشور در پایان برنامه سوم توسعه به ۲/۷ درصد افزایش یابد. هر چند سهم استان در طی اجرای برنامه سوم توسعه، افزایش یافته است، اما در طی سال‌های اجرای برنامه چهارم توسعه، سهم استان به شدت تنزل کرده است. در سال سوم اجرای برنامه چهارم توسعه، سهم استان از اجرای کل عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در کشور به ۱/۷ درصد رسیده است. پیش‌بینی بر آنست که در سال‌های آتی نیز این سهم کاهش یابد. مشاهده می‌شود عملکرد استان در اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در سال‌های برنامه چهارم توسعه ضعیف بوده است. یکی از دلایل این امر به کاهش و عدم تخصیص اعتبارات لازم به این دسته از فعالیت‌ها در سطح استان بر می‌گردد (جدول ۶۰).

جدول ۶۰. اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک در استان و کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه (هزار هکتار)

برنامه چهارم		برنامه سوم				
درصد رشد سالیانه	۱۳۸۶	۱۳۸۳	درصد رشد سالیانه	۱۳۸۳		۱۳۷۸
-۱۴	۱۸/۵	۲۹	۱۱/۵	۲۹	۱۸/۷	استان
۱/۳	۱۰۸۵	۱۰۴۲	۴/۹	۱۰۴۲	۸۶۰	کشور
-۱۴/۳	۱/۷	۲/۷	۵/۲	۲/۷	۲/۲	سهم استان از کشور

منبع: گزارش‌های سالانه حساب‌های منطقه‌ای

۴-۲- فعالیت بخش‌های خصوصی و تعاونی تحت نظارت دستگاه

فعالیت‌های بخش کشاورزی در کل کشور در قالب زیربخش‌های مختلف شامل تولیدات زراعی و باغی، دامی و شیلات، فعالیت‌های احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع، احیا و توسعه جنگل، و عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک انجام می‌شود. علاوه بر فعالیت‌های مذکور، فعالیت‌های مرتبط با حفظ سلامتی و بهداشت تولیدات دامی و طیور نیز به عنوان پشتیبان در فعالیت‌های کشاورزی کشور انجام می‌شود.

فعالیت‌های مرتبط با تولیدات زراعی و باغی، و دامی و شیلات به طور کامل در اختیار بخش خصوصی و تعاونی می‌باشد. عملاً فعالیت‌های سازمان جهاد کشاورزی استان‌ها در تولیدات مذکور، تنها محدود به برخی کمک‌های

یارانه‌ای، کمک‌های آموزشی، صدور مجوز و سایر می‌باشد. از این رو عملکرد برنامه‌های توسعه در این بخش‌ها در واقع کاملاً مرتبط با فعالیت بخش‌های خصوصی و تعاونی می‌باشد. با توجه به اینکه فعالیت‌های تعاونی نیز ساختار خصوصی دارند، لذا می‌توان ادعا نمود که تمام تولیدات مرتبط با محصولات زراعی، باغی، دامی و شیلات در کشور و همچنین در سطح استان توسط بخش خصوصی انجام می‌شود. بنابراین عملکرد برنامه‌ها نیز به فعالیت‌های بخش خصوصی بر می‌گردد.

دسته دوم از فعالیت‌های بخش کشاورزی در کشور و در سطح استان با نقش برجسته سازمان انجام می‌شود. این فعالیت‌ها شامل احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع، احیا و توسعه جنگل‌ها، عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک، پشتیبانی بهداشتی از فعالیت‌های دامی می‌شود. این دسته از فعالیت‌ها هر چند که به طور مستقیم در تولید نقش ندارند، اما به طور غیرمستقیم از جمله مهم‌ترین بسترها برای تولید محصولات کشاورزی و دامی به شمار می‌آیند. با توجه به ماهیت حاکمیتی در این دسته از فعالیت‌ها، می‌توان ادعا نمود که بیش از ۹۰ درصد این فعالیت‌ها توسط بخش عمومی در کشور و در سطح استان انجام می‌شود. از این رو عملکرد برنامه‌های سوم و چهارم توسعه در فعالیت‌های مذکور، به بخش عمومی بر می‌گردد. قابل ذکر است که بخشی از فعالیت‌های مذکور توسط بخش خصوصی و یا تعاونی نیز انجام شود، اما ماهیت فعالیت‌ها حاکمیتی بوده و از بودجه عمومی تأمین مالی می‌شوند. بنابراین عملکرد برنامه‌ها در چهار حوزه احیا، توسعه و بهره‌برداری از مراتع، احیا و توسعه جنگل‌ها، عملیات آبخیزداری و حفاظت خاک، و پشتیبانی بهداشتی تولیدات دامی به نقش مستقیم بخش عمومی بر می‌گردد.

بررسی عملکرد برنامه سوم توسعه و سه سال اول برنامه چهارم توسعه در سطح کشور و در سطح استان نشان می‌دهد که فعالیت‌های تولیدی مرتبط با بخش کشاورزی که کاملاً توسط بخش خصوصی و تعاونی انجام می‌شود، همواره عملکرد نزدیک به هدف برنامه و یا حتی بیشتر از هدف برنامه را تجربه کرده است. اما فعالیت‌های حاکمیتی بخش کشاورزی که از بودجه عمومی تأمین مالی می‌شوند همواره عملکرد کمتر از هدف برنامه داشته‌اند. یکی از دلایل اصلی عملکرد ضعیف فعالیت‌های حاکمیتی در بخش کشاورزی به عدم توجه و تخصیص ناکافی اعتبارات و کارایی پایین فعالیت‌های دولتی بر می‌گردد. این واقعیت در سطح استان نیز مشاهده می‌شود.

۵- تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای اشتغال در بخش‌های تحت تصدی و نظارت دستگاه به منظور تعیین مزیت‌های نسبی و رقابتی بخش‌های تولیدکننده کالاها و خدمات قابل مبادله در بازار

برای برنامه‌ریزی و حرکت در راستای دستیابی به اهداف برنامه پنجم توسعه، نیز است که نقاط ضعف، قوت، تهدیدها و فرصت‌های پیشروی بخش کشاورزی مورد بررسی قرار گیرد. بعد از ارزیابی اقدامات به کار گرفته شده در طول

برنامه سوم و چهارم توسعه و ارزیابی عملکرد این اقدامات، در ادامه نقاط ضعف، قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای پیشروی بخش کشاورزی استان در قالب زیربخش‌های مختلف مورد بحث قرار می‌گیرد.

۵-۱- وضعیت تقاضا در بازارهای داخلی و خارجی و تحول آن در دوران برنامه

محصولات بخش کشاورزی همواره بخشی از هزینه خانوارهای ایرانی را به خود اختصاص داده است. محصولات تولیدی این بخش به صورت مستقیم و یا تبدیل شده توسط خانوارهای ایرانی مصرف می‌شود. به دلیل تنوع آب و هوایی در کشور، انواع مختلف محصولات کشاورزی نیز در هر یک از مناطق و مختص هر یک از مناطق در کشور تولید می‌شود. تولید محصولات کشاورزی در هر یک از مناطق کشور، علاوه بر مصرف منطقه در صورت مازاد بودن در سایر مناطق کشور نیز مصرف می‌گردد. در سوی دیگر هم ممکن برخی دیگر از محصولات کشاورزی، از سایر مناطق وارد منطقه خاصی شده و در آنجا مصرف می‌شود. استان زنجان نیز که در آن بخش کشاورزی سهم در حدود ۲۵ درصد تولید ناخالص استان را تشکیل می‌دهد، از این امر استثناء نیست.

تولید محصولات کشاورزی در استان در قالب محصولات زراعی، باغی، دامی و شیلات می‌باشد که در هر گروه از این محصولات، برخی از محصولات تولیدی در سایر مناطق کشور نیز مصرف می‌شوند. تقاضا برای محصولات کشاورزی در سطح استان به دلیل سهم بالای این محصولات در تأمین مواد غذایی خانوارها همواره وجود داشته و در حال افزایش نیز است.

با توجه به اینکه آمار و اطلاعات دقیق‌تر از میزان مصرف محصولات تولیدی بخش کشاورزی در استان وجود ندارد، میزان تقاضای محصولات کشاورزی استان بر اساس متوسط هزینه خانوارها برای مصرف محصولات کشاورزی را مورد بحث قرار می‌دهیم.

بر اساس آمار و اطلاعات موجود، هزینه خوراکی‌های خانوارها در کل کشور و در استان زنجان متشکل از هزینه خانوارها برای مصرف محصولات کشاورزی در شکل مستقیم و تبدیل شده آن است. در واقع هزینه خانوارها برای مصرف محصولات کشاورزی بیش از ۹۰ درصد در بخش هزینه صرف شده برای خوراکی‌ها آورده می‌شود.

متوسط کل هزینه خانوارهای استان زنجان برای مصرف خوراکی‌ها و غیرخوراکی‌ها در ۱۳۸۰ تنها برابر با ۴۲۱۱۶ هزار ریال بوده است. با رشد قابل توجهی، در سال اول برنامه چهارم توسعه، متوسط هزینه خانوارهای استان به ۷۷۹۶۷ هزار ریال افزایش یافته است. این روند در سال‌های برنامه چهارم توسعه نیز ادامه داشته است. تا اینکه در سال پایانی برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۸)، متوسط هزینه خانوارهای استان به سطح قابل توجه ۱۴۳۰۲۸ هزار ریال رسیده است. به بیان دیگر، متوسط هزینه خانوارهای استان در طول برنامه چهارم توسعه، به طور متوسط سالانه از رشد بیش از ۱۶ درصد برخوردار بوده است.

هزینه‌های خوراکی‌ها خانوارهای استان نیز همسو با افزایش کل هزینه‌ها، روند صعودی را تجربه کرده است. در ۱۳۸۰، متوسط هزینه خانوارهای استان برابر با ۱۴۱۱۰ هزار ریال بوده که در سال اول برنامه چهارم توسعه به رقم بالغ بر ۱۴۸۱۱ هزار ریال رسیده است. این روند در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه نیز ادامه داشته به گونه‌ای که در پایان برنامه چهارم توسعه، متوسط هزینه خوراکی خانوارها در سطح استان به ۴۴۷۵۹ هزار ریال رسیده است. در واقع، متوسط هزینه خوراکی خانوارهای استان در طی برنامه چهارم توسعه از رشد بیش از ۱۳۰ درصد برخوردار بوده است. متوسط هزینه خوراکی‌ها در هزینه خانوارهای استان در ۱۳۸۰ تنها ۳۳/۵ درصد متوسط کل هزینه خانوارهای استان را تشکیل می‌داد. در حالی که متوسط هزینه خوراکی‌ها در هزینه خانوارهای استان در سال اول برنامه چهارم توسعه برابر با ۱۸/۹ درصد بوده است. در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، سهم هزینه خوراکی‌ها در هزینه خانوارها دوباره افزایش یافته به گونه‌ای که در پایان برنامه چهارم توسعه، این سهم برابر با ۳۲ درصد بوده است (جدول ۶۱).

جدول ۶۱. متوسط هزینه خانوارهای استان (هزار ریال)

۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۰	
۴۴۷۵۹	۴۸۷۵۵	۳۳۵۶۲	۲۹۶۸۹	۱۴۸۱۱	۱۴۱۱۰	متوسط هزینه خوراکی‌ها
۱۴۳۰۲۸	۱۵۲۴۰۸	۱۱۳۱۲۱	۸۹۵۳۲	۷۷۹۶۷	۴۲۱۱۶	کل هزینه متوسط خانوارها
۳۱/۳	۳۲/۲	۲۹/۷	۳۳/۱	۱۹	۳۳/۵	سهم متوسط هزینه خوراکی‌ها از کل متوسط هزینه خانوارها

منبع: مرکز آمار ایران

متوسط هزینه خوراکی‌های خانوارهای شهری استان در ۱۳۸۰ برابر با ۶۹۲۸ هزار ریال بوده که در سال اول برنامه چهارم توسعه، تقریباً دو برابر شده است. این روند در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه نیز ادامه داشته به گونه‌ای که در پایان برنامه چهارم توسعه، متوسط هزینه خوراکی‌های خانوارهای شهری برابر با ۲۲۲۳۱ هزار ریال بوده است. در واقع در طی برنامه چهارم توسعه، متوسط هزینه خوراکی‌های خانوارهای شهری از افزایش بیش از ۱۵ درصد سالانه برخوردار بوده است. در نگاه دیگر، می‌توان اشاره نمود که هزینه خوراکی‌های خانوارهای شهری استان، بیش از ۲۶ کل هزینه خانوارهای شهری استان را به خود اختصاص داده است.

سهم هزینه خوراکی‌ها در هزینه خانوارهای روستایی در مقایسه با خانوارهای شهری بالاست. متوسط هزینه خوراکی‌ها در خانوارهای روستایی استان در ۱۳۸۰، برابر با ۷۱۸۲ هزار ریال بوده که در حدود ۴۵ درصد متوسط کل هزینه خانوارهای روستایی را تشکیل می‌دهد. متوسط هزینه خانوارهای روستایی برای خوراکی‌ها نیز همانند خانوارهای شهری در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه افزایش یافته است. متوسط هزینه خوراکی‌های در خانوارهای روستایی در سال اول برنامه چهارم توسعه به ۱۵۰۲۶ هزار ریال رسیده که با افزایش متوسط سالانه برابر با ۱۰/۶ درصد سالانه برخوردار بوده است (جدول ۶۲).

جدول ۶۲. متوسط هزینه خوراکی‌ها به تفکیک شهری و روستایی در استان (هزار ریال)

۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۰		
۲۲۲۳۱	۲۵۳۷۷	۱۷۱۷۳	۱۴۶۶۳	۱۲۶۶۷	۶۹۲۸	شهری	متوسط هزینه خوراکی‌ها
۲۲۵۲۸	۲۳۳۷۸	۱۶۳۸۹	۱۵۰۲۶	۱۲۲۴۴	۷۱۸۲	روستایی	
۸۵۴۵۷	۹۷۲۷۷	۷۱۱۳۳	۵۴۷۹۷	۴۸۸۹۲	۲۶۱۳۱	شهری	کل هزینه متوسط خانوارها
۵۷۵۷۱	۵۵۱۳۱	۴۱۹۸۸	۳۴۷۳۵	۲۹۰۷۵	۱۵۹۸۵	روستایی	

منبع: مرکز آمار ایران

در نگاه سهم هزینه خوراکی‌ها از درآمد خانوارهای استان نیز می‌توان اشاره نمود که در ۱۳۸۰ در حدود ۴۵ درصد درآمد خانوارهای استان به مصرف خوراکی‌ها اختصاص داده شده است. با افزایش متوسط هزینه خوراکی‌ها در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه از یک سو و متوسط درآمد خانوارهای استان از سوی دیگر، سهم هزینه خوراکی‌ها از درآمد خانوارهای استان در آغاز برنامه چهارم توسعه کاهش یافته است. سهم هزینه خوراکی‌ها از متوسط کل هزینه خانوارهای استان در پایان برنامه برابر با ۳۶/۸ درصد بوده است. این امر نشان می‌دهد که با افزایش متوسط درآمد خانوارهای استان، میزان مصرف محصولات کشاورزی در سبد مصرفی استان کاهش یافته است.

سهم هزینه خوراکی‌ها از درآمد خانوارهای شهری در ۱۳۸۰ برابر با ۳۳/۵ بوده که در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه کاهش یافته است. این میزان کاهش اندک بوده است. سهم هزینه خوراکی‌ها از درآمد خانوارهای شهری در پایان برنامه چهارم توسعه برابر با ۳۲/۷ درصد بوده است. چنین وضعیتی در بین خانوارهای روستایی استان نیز تجربه شده است. متوسط هزینه خوراکی‌ها از درآمد خانوارهای روستایی در سال اول برنامه چهارم توسعه برابر با ۴۴ درصد بوده که در طی سال‌های برنامه کاهش یافته است. اما میزان این کاهش اندک بوده است (جدول ۶۳).

جدول ۶۳ سهم هزینه خوراکی‌ها از درآمد خانوارها به تفکیک شهری و روستایی (هزار ریال)

۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۰		
۲۲۲۳۱	۲۵۳۷۷	۱۷۱۷۳	۱۴۶۶۳	۱۲۶۶۷	۶۹۲۸	شهری	متوسط هزینه خوراکی‌ها
۲۲۵۲۸	۲۳۳۷۸	۱۶۳۸۹	۱۵۰۲۶	۱۲۲۴۴	۷۱۸۲	روستایی	
۶۷۸۰۰	۷۴۷۷۷	۷۲۴۸۲	۵۳۸۸۶	۴۶۳۸۳	۱۹۴۷۱	شهری	متوسط درآمد خانوارها
۵۳۶۹۲	۴۱۷۶۸	۴۷۴۲۰	۳۸۱۶۵	۲۷۸۲۵	۱۱۹۸۱	روستایی	
۳۲/۷	۳۳/۹	۲۳/۷	۲۷/۲	۲۷/۳	۳۵/۶	شهری	سهم هزینه خوراکی‌ها از متوسط درآمد خانوارها
۴۱/۹	۵۵/۹	۳۴/۵	۳۹/۴	۴۴	۵۹/۹	روستایی	

منبع: مرکز آمار ایران

از این رو مشاهده می‌شود در شرایط فعلی بیش از ۳۰ درصد درآمد و هزینه خانوارها در مناطق شهری و روستایی استان به هزینه انواع خوراکی‌ها مرتبط می‌شود. از آنجایی که بخش کشاورزی بیش از ۹۰ درصد محصولات

مرتبط با بخش خوراکی‌ها را تشکیل می‌دهد، بنابراین می‌توان ادعا نمود که تقاضای داخل استان برای محصولات کشاورزی بالا بوده و این امر از یک روند دائمی برخوردار است. قابل ذکر است که تقاضای محصولات کشاورزی در خارج از استان نیز به دلیل موقعیت جغرافیایی استان از وضعیت مطلوبی برخوردار است. بر اساس نظر کارشناسان بخش کشاورزی استان، تولید بیش از دو برابر تولید انواع محصولات کشاورزی در استان، بدون هر گونه مشکل در سطح استان و خارج استان به فروش می‌شود. هر چند که حجم اندکی از محصولات استان قابلیت صادراتی نیز دارند، اما موقعیت استان و نزدیکی آن به مناطق مرزی کشور زمینه توسعه تقاضای خارجی از محصولات کشاورزی استان را فراهم می‌کند. در بخش‌های قبلی، میزان صادرات استان از انواع محصولات کشاورزی مورد بحث قرار گرفت.

۵-۲- موقعیت مکانی و همجواری استان در ارتباط با دسترسی به بازارهای عرضه و

مصرف داخلی و خارجی

استان زنجان در قسمت شمال غربی کشور بین عرض جغرافیایی ۳۵ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۱۵ دقیقه شمالی و طول جغرافیایی ۴۷ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۲۸ دقیقه شرقی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است.

استان زنجان به لحاظ جغرافیایی به هفت استان کشور محدود شده است؛ از شمال به شهرستان خلخال از استان اردبیل و شهرستان رودبار از استان گیلان، از شمال و شرق به شهرستان‌ها تاکستان و بوئین زهرا و قزوین از استان قزوین، از جنوب به شهرستان همدان از استان همدان، از جنوب غربی به شهرستان بیجار از استان کردستان، از غرب به شهرستان تکاب از استان آذربایجان غربی و از شمال غربی به شهرستان‌های میانه و هشترود از استان آذربایجان غربی محدود شده است.

استان زنجان با مساحت برابر با ۲۲۱۶۴ کیلومتر مربع ۱/۳۴ درصد از کل مساحت کشور را به خود اختصاص داده است. این استان بر اساس تقسیمات کشوری سال ۱۳۸۵، دارای ۷ شهرستان، ۱۶ بخش، ۱۶ شهر، ۴۶ دهستان و ۹۶۹ آبادی دارای سکنه و ۲۱۱ آبادی خالی از سکنه می‌باشد. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵، استان زنجان جمعیتی بالغ بر ۹۶۴۶۰۱ نفر بوده که از این تعداد ۵۷/۹۹ درصد در نقاط شهری و ۴۲/۰۱ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند.

استان زنجان از نظر ارتباط به دلیل استقرار بر محور ترانزیتی کشور، نقطه ارتباطی مرکز با غرب و شمال غربی کشور به شمار می‌آید. در واقع استان زنجان به عنوان گلوگاه متصل کننده مرکز کشور با شمال غرب و غرب کشور به شمار می‌آید. همچنین این استان در مسیر ترانزیت شرق به غرب کشور و مسیر ترانزیت بین‌المللی ایران به اروپا قرار دارد. وجود بزرگراه تهران- قزوین- زنجان- تبریز که در آینده به ترکیه و اروپا متصل خواهد شد، موجب شده

است که ترانزیت کالاها در این استان به استان‌های همجوار و حتی کشورهای اروپایی به سرعت بالا و هزینه پایین انجام شود.

استان زنجان علاوه بر قرار گرفتن در مسیر ترانزیتی کشور، در مسیر راه آهن سراسری کشور که جنوب و مرکز آسیا را به اروپا و روسیه متصل می‌کند، قرار دارد. این امر موجب شده است که ترانزیت کالاهای تولیدی در بخش‌های مختلف اقتصادی استان و کشور به ویژه در بخش کشاورزی با هزینه اندک و با امنیت و سرعت بالا از کشور به کشورهای همسایه شمالی ایران قابل ترانزیت باشد.

استان زنجان به دلیل موقعیت جغرافیایی، به نقاط مرزی کشور نیز نزدیکی دارد. بیشتر این نقاط مرزی به عنوان مراکز عمده مبادلات کالا با کشورهای همسایه شمالی و غربی کشور به شمار می‌آیند. از جمله این نقاط مرزی می‌توان به مرز بازرگان، جلفا، آستارا و انزلی اشاره نمود. همچنین این استان از گمرگ فعال در امر مبادلات کالاهای تولیدی در سطح استان و در سایر استان‌های کشور نیز به کشورهای همسایه برخوردار است.

علاوه بر اینکه استان زنجان، به لحاظ موقعیت جغرافیایی در جایگاه ارتباط بسیار مناسبی قرار دارد، این استان با عمده‌ترین کانون‌های جمعیتی کشور نیز همجواری دارد. در واقع همجواری استان زنجان به استان‌های غربی کشور که تراکم جمعیتی بالایی در آنها مشاهده می‌شود، موجب شده است که بازارهای مصرف بسیار مناسبی برای تولیدات کشاورزی استان فراهم گردد. همچنین استان زنجان با عمده‌ترین قطب‌های صنعتی کشور در استان‌های آذربایجان شرقی، گیلان، قزوین، آذربایجان غربی و کردستان نیز همجوار است. این امر موجب شده است که محصولات تولیدی استان به ویژه در بخش کشاورزی بازارهای مصرف برای فرآوری و ایجاد ارزش افزوده بالا را نیز دارا باشد.

از این رو بررسی موقعیت جغرافیایی و ارتباطی استان زنجان با سایر استان‌ها و کشورهای همسایه نشان می‌دهد که تولیدات کشاورزی استان زنجان بازارهای مصرف بسیار مناسبی هم به لحاظ مصرف نهایی و هم به لحاظ مصرف واسطه‌ای دارا است. همچنین قرار گرفتن استان زنجان در مسیر ترانزیتی کشور و در مسیر ارتباط غرب به شرق و اروپا موجب شده است که هزینه حمل و نقل و فروش محصولات استان به سایر استان‌ها و کشورهای همسایه در استان در سطح مطلوبی قرار گیرد.

گسترده‌گی راه‌های ارتباطی در داخل استان نیز موجب شده است که بازار مصرف مطلوبی برای محصولات تولیدی استان به ویژه در بخش کشاورزی در سطح استان نیز فراهم گردد. توزیع جمعیت شهری و روستای استان به ترتیب ۶۰ و ۴۰ درصد موجب شده است که تولیدات کشاورزی در روستاهای استان بخشی به مصرف روستاها و بخشی دیگر به مصرف شهرهای استان برسد. مشاهده می‌شود که استان زنجان به لحاظ موقعیت جغرافیایی و ارتباطی بازار مصرف بسیار مناسبی در سطح استان، در سطح کشور و حتی در سطح بین‌المللی داراست. ادعا

می‌شود که حتی با دو برابر شدن تولیدات استان در بخش کشاورزی، باز هم بازار مناسب برای فروش محصولات استان وجود دارد.

۵-۳- دسترسی به منابع طبیعی مورد نیاز (اعم از منابع تجدیدپذیر و تجدیرناپذیر)

استان زنجان به لحاظ داشتن تنوع نقاط ارتفاعی از یک سو و از سوی دیگر تأثیرپذیری از چند توده هوایی خزری، مدیترانه‌ای و صحرای مرکزی، صاحب اقلیم‌ها و اکوسیستم‌های متنوعی شده است. با وجود اینکه این استان یکی از استان‌های سردسیر و کوهستانی شمال غربی کشور به شمار می‌آید، از اکوسیستم‌های فراوان دشتی، بیابانی، تالابی و رودخانه‌ای، جنگلی، درختچه‌ای، کوهستانی مرتفع و تپه ماهوری نیز به نصیب نمانده است.

این استان در بیشتر از ۷۰ درصد از مناطق خود آب و هوای نیمه خشک فراسرد و در ۳۰ درصد باقی مانده مناطق از تنوع اقلیمی و آب و هوایی برخوردار است. میزان بارندگی سالانه استان در حدود ۳۲۳ میلی متر برآورده شده است. تنوع آب و هوایی و تغییرات ارتفاع از ۵۰۰ متر در سواحل رودخانه قزل اوزن در ناحیه طارم تا ارتفاعات بیش از ۳۰۰۰ متر در انگوران تغییرات دمایی و آب و هوایی زیادی را در نقاط مختلف بوجود آورده و سبب پدید آمدن چشم‌اندازهای مختلفی در منطقه شده است. تفاوت آب و هوایی در نواحی مختلف استان زنجان را می‌توان به خوبی در یک زمان در قسمت‌های شمالی، مرکزی و جنوبی استان مشاهده کرد. این تنوع آب و هوایی سبب پیدایش جوامع زیستی گیاهی و جانوری متنوعی در منطقه شده و محیط طبیعی استان زنجان را غنای خاصی بخشیده است. بر اساس آخرین آمار و اطلاعات منتشر شده میزا کل اراضی استان ۸۸۴ هزار هکتار بود که ۴/۸ درصد کل اراضی کشور را تشکیل می‌دهد. این در حالی است که مساحت استان تنها ۱/۳۴ درصد کل اراضی کشور را شامل می‌شود. ۵۲ درصد از اراضی استان از نوع مراتع، ۴۰ درصد زراعی و باغی، ۴ درصد جنگل و ۵ درصد سایر بوده است. به دلیل قابلیت بالای خاک استان، بیش از ۶۸ نوع محصول زراعی و ۲۱ نوع محصول باغی در اراضی استان کشت می‌شود. از این رو استان زنجان به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی در کشور مطرح می‌باشد.

مساحت ارضی دیم استان برابر با ۳۴۶ هزار هکتار معادل ۵/۵ درصد کل اراضی دیم کشور و مساحت اراضی آبی کشاورزی استان برابر با ۱۶۸ هزار هکتار (۲ درصد کل اراضی کشور) بوده در حالی که مساحت اراضی قابل کشاورزی استان ۸۸۴ هزار هکتار است. سطح اراضی دیم قابل کشت استان در حدود ۸۰ درصد کل اراضی قابل کشت و سطح اراضی آبی قابل کشت استان برابر با ۲۰ درصد کل سطح قابل کشت استان می‌باشد.

استان زنجان با دارا بودن ۱/۳ درصد از مراتع کشور، ۱/۷ درصد علوفه تولیدی مراتع کشور را به خود اختصاص داده است. همچنین ۲/۲ درصد بهره‌برداران مرتعی کشور مربوط به این استان بوده که زندگی در حدود یک هشتم از جمعیت استان به طور مستقیم به مراتع وابسته می‌باشد.

استان زنجان به دلیل دارا بودن شرایط آب و هوایی کوهستانی، از منابع سرشار آب برخوردار است. از رودخانه مهم استان که نقش قابل توجهی در توسعه بخش کشاورزی و فراهم نمودن پتانسیل بالا برای بخش کشاورزی استان نقش دارند می‌توان به رودخانه سفید رود یا قزل اوزن اشاره نمود. به برکت آب فراوان این رودخانه، باغ‌های زیبا و سرشاری بسیاری در مسیر این رودخانه به وجود آمده است. سفیدرود یا قزل اوزن یکی از مهم‌ترین، بزرگ‌ترین و مشهورترین رودخانه‌های ایران و یک رودخانه دیمی به طول ۷۶۵ کیلومتر و شیب متوسط ۰/۳ درصد است که از آبخیزهای ۳۰ کیلومتری شمال باختاری سنندج سرچشمه می‌گیرد. این رودخانه نقش اساسی در رونق و آبادانی روستاهای استان داشته و موجب شده است که کشتزارها و باغ‌های سرسبز کناره‌های آن در طول چهار فصل سال از زیبایی خاصی برخوردار باشند.

یکی دیگر از مهم‌ترین رودخانه‌های استان، رودخانه زنجانرود است که در شهرستان‌های ابهر و زنجان جای می‌باشد. طول این رودخانه دایمی ۱۴۲ کیلومتر بوده و ارتفاع چشمه آن ۱۷۸۰ متر است. این رودخانه از آبخیزهای دهستان سلطانیه سرچشمه گرفته و دره پهناور زنجانرود را به سوی شمال باختاری طی می‌کند. این رودخانه در سیراب کردن زمین‌های زارعی روستاهای جنوب زنجان در نهایت به رودخانه قزل اوزن می‌ریزد.

ابهر رود یکی دیگر از رودخانه‌های جاری استان است که در سرتاسر شهرستان ابهر جاری بوده و به عنوان شریان حیات این منطقه به شمار می‌آید. این رودخانه شاخه‌ای از رودخانه شور فشاپویه بوده و در شهرستان‌های ابهر، تاکستان، قزوین، تهران و قم جریان دارد و از دو شاخه فصلی و دایمی تشکیل شده است. سرچشمه فصلی آن از کوه سرآهند در حوالی گردنه الله اکبر سلطانیه است. شاخه دایمی آن به نام کینه ورزش نیز از کوه‌های رستم، سالار داغی و سندان سرچشمه می‌گیرد. این رودخانه در مسیر خود آب‌های ابهر، خرم دره، چالچوق و سیلاب‌های شناط و جندق را پذیرا شده و پس از مشروب ساختن مزارع روستاها و شهرهای مسیر خود در صائین قلعه، خرم دره، ابهر، تاکستان، دو دانگه و قزوین به رودخانه شور و در آخر به دریاچه نمک قم می‌ریزد. قنات‌هایی نیز توسط اهالی منطقه در کنار رودخانه حفر شده که از آنها در آبیاری باغ‌ها و مزارع استفاده می‌شود. قنات‌های آخوند، خودآفرین، امام جمعه محمد بیک، خونین، آب قنات علی، گشنیز گلی، گاز گلی، کاریز پاشا و غیره از مشهورترین این قنات‌ها هستند که در آبیاری مزارع و باغ‌ها استان نقش مهمی را ایفا می‌کنند و بیشتر این مزارع و باغ‌ها در روستاها و شهرهای اطراف شهرستان ابهر پراکنده شده‌اند.

از دیگر رودخانه‌های استان که در کنار رودخانه‌های مذکور به عنوان مهم‌ترین منابع تأمین‌کننده آب مورد نیاز برای تولید محصولات کشاورزی به شمار می‌آیند می‌توان به رودخانه خویین، رودخانه سیاه رود، رودخانه شور فشاپویه به عنوان رودخانه‌های دایمی و رودخانه‌های آب بر، آب لار، آق زوج چای، آقبلاغ چای، بزرنه رود، چسب، سجاس رود، شور همدان خدابنده، شور چای، شور سهرورد، قره قوش، قلات رود، لوان چای و سایر اشاره نمود. هر

یک از رودخانه‌های مذکور نقش مهمی در تأمین آب مورد نیاز برای اراضی استان و تولید محصولات مختلف کشاورزی استان دارند. از این رو مشاهده می‌شود که استان زنجان به لحاظ موقعیت جغرافیایی و جاری بودن رودخانه‌های مختلف در آن، از جمله استان‌های دارای منابع قابل توجه آب برای تولید محصولات کشاورزی به شمار می‌آید. با توجه به روش‌های سنتی در استفاده از منابع آب استان، میزان بهره‌وری استفاده از آب در سطح پایینی بوده و نیاز به سرمایه‌گذاری در این بخش برای حفظ پایداری و رشد در تولید محصولات کشاورزی در سطح استان است.

۴-۵- دسترسی به منابع انسانی

جمعیت استان ۱۰ ساله و بیشتر بر اساس آخرین سرشماری نفوس و مسکن کشور (۱۳۸۵)، برابر با ۸۲۰۰۳۶ نفر بوده که ۳۳۳۹۸۶ نفر از آن، جمعیت فعال از لحاظ اقتصادی می‌باشد. از کل جمعیت فعال استان، ۳۰۲۷۰۶ نفر شاغل و ۳۱۲۸۰ نفر را بیکاران تشکیل می‌دهند. بقیه جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان برابر با ۴۷۹۳۸۶ نفر بوده که ۱۷۸۶۷۴ نفر از آن را محصلین، ۲۰۵۹۱۵ نفر را خانه دار، ۱۲۱۵۱ نفر را افراد دارای درآمد بدون کار و بقیه را سایرین تشکیل می‌دهند.

آنچنان که اشاره شد بیش از ۵۲ درصد جمعیت استان زنجان در شهرها و بقیه در روستاهای استان زندگی می‌کنند. از کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان، ۴۷۹۷۹۵ نفر در شهرهای استان ساکن بوده که ۱۸۸۰۷۰ نفر از آنها جزء جمعیت فعال به لحاظ اقتصادی به شمار می‌آیند. از کل جمعیت فعال ساکن در شهرهای استان، بیش از ۸۸ درصد شاغل و مابقی بیکار هستند. ۲۸۷۷۸۰ نفر از ساکنین شهرهای استان، جزء جمعیت غیرفعال اقتصادی بوده که ۱۲۳۶۳۴ نفر از آنها محصل و ۲۶۰۸۴ نفر خانه دار هستند.

از کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان، ۳۴۰۲۴۱ نفر در روستاهای استان زندگی می‌کنند. از کل این جمعیت تنها ۱۴۵۹۱۶ نفر (در حدود ۴۳ درصد کل جمعیت ساکن در روستاها) جزء جمعیت فعال استان به شمار می‌آیند. از کل جمعیت فعال اقتصادی روستاهای استان بیش از ۹۴ درصد شاغل هستند. از جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر غیر فعال اقتصادی ساکن در روستاهای استان، تنها ۶۴۱۱۱ نفر محصل و ۱۰۷۹۹ نفر خانه‌دار هستند و در حدود ۴۵ درصد این افراد، جزء افراد درآمد بدون کار به شمار می‌آیند. قابل ذکر است که در حدود ۵۰ درصد کل جمعیت استان را مردان تشکیل می‌دهند و از کل جمعیت شاغل استان نیز در حدود ۸۲ درصد به مردان تعلق دارد. همچنین مردان ۵۰ درصد کل محصلین استان را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۶۴).

جدول ۶۴. نیروی انسانی استان به تفکیک شهری و روستایی و فعال و غیرفعال اقتصادی در ۱۳۸۵ (نفر)

جمع	جمعیت غیر فعال به لحاظ اقتصادی			جمعیت فعال به لحاظ اقتصادی			کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر		
	سایر	دارای درآمد بدون کار	خانه‌دار	محصل	جمع	بیکار			شاغل
۲۸۷۸۲۰	۲۶۱۶۹	۱۱۵۸۳۸	۲۶۰۸۴	۱۲۳۶۳۴	۱۸۸۰۷۰	۲۲۵۶۲	۱۶۵۵۰۸	۴۷۹۷۹۵	جمعیت ساکن در شهرها
۱۹۱۵۶۶	۲۳۷۱۲	۹۵۷۰۳	۱۰۷۹۹	۶۴۱۱۱	۱۴۵۹۱۶	۸۷۱۸	۱۳۷۱۹۸	۳۴۰۲۴۱	جمعیت ساکن در روستاها
۴۷۹۳۸۶	۴۹۸۸۱	۲۱۱۵۴۱	۳۶۸۸۳	۱۸۷۷۴۵	۳۳۳۹۸۶	۳۱۲۸۰	۳۰۲۷۰۶	۸۲۰۰۳۶	کل جمعیت استان
۱۳۱۷۷۸	۱۸۶۶۸	۴۳۹	۲۱۳۱۹	۹۴۰۴۱	۲۷۳۰۵۵	۲۱۳۹۴	۲۵۱۶۶۱	۴۰۷۸۸۲	جمعیت مرد استان از کل جمعیت
۲۷/۵	۳۷/۴	۰/۲	۵۷/۸	۵۰	۸۱/۷	۶۸/۴	۸۳/۱	۴۹/۷	سهم جمعیت مرد استان از کل جمعیت (درصد)

منبع: مرکز آمار ایران و آمارهای استانی

میزان جوانی جمعیت استان یعنی نسبت جمعیت ۰-۱۴ ساله به کل جمعیت استا در ۱۳۸۵ برابر با ۲۵/۳ درصد بوده است که در مقایسه با ۱۳۷۵ که برابر با ۴۱ درصد بوده، حاکی از کاهش شدید جمعیت جوان استان دارد. میزان سال خوردگی جمعیت یا سهم جمعیت ۶۵ ساله و بیشتر به کل جمعیت نیز از ۴/۵۹ درصد در ۱۳۷۵ به ۵/۹۶ درصد در ۱۳۸۵ افزایش یافته است. این امر نشان می‌دهد که سرعت سالخوردگی جمعیت استان بالا بوده و بر اساس برآورد انجام شده، سرعت سالخوردگی جمعیت استان حدود ۲/۵ برابر سرعت سالخوردگی جمعیت کشور است. در واقع با قرار گرفتن استان زنجان در مرحله گذار جمعیتی، ساختار سنی جمعیت استان به سمت سالخوردگی در تغییر است. این امر از یک سو جمعیت فعال مورد نیاز استان به ویژه برای بخش کشاورزی که دارای پتانسیل بالای تولید در استان است، با مشکل مواجه می‌کند. از سوی دیگر، به دلیل شرایط و نیازمندی‌های خاص جامعه سالمندان و ارتباط تنگاتنگ این موضع با حوزه‌های مختلف از جمله بهداشت و درمان، مددکاری اجتماعی و بیمه مشکلاتی از این نظر برای فعالان اقتصادی به ویژه در بخش کشاورزی در سطح استان موجب خواهد شد.

بر اساس آخرین سرشماری نفوس و مسکن در سطح استان (۱۳۸۵)، از کل جمعیت ۳۰۲۷۰۶ شاغلان ۱۰ ساله و بیشتر، ۲۵۵۱۷۳ نفر با سواد هستند و از کل جمعیت با سواد استان، ۴۱۰۰۹ نفر دارای تحصیلات عالی (تحصیلات دانشگاهی) هستند. از کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر با سواد استان که ۸۴ درصد این دسته از جمعیت را تشکیل می‌دهند، بیش از ۷۵ درصد در بخش خصوصی شاغل هستند. بر اساس برآورد انجام شده، سهم جمعیت شاغل استان در بخش خصوصی در فعالیت‌های کشاورزی بیش از ۹۰ درصد می‌باشد. قابل ذکر است که بیش از ۹۵ درصد جمعیت بی‌سواد استان نیز در بخش خصوصی شاغل هستند.

از دید ترکیب جمعیتی، کل جمعیت مرد ۱۰ ساله و بیشتر با سواد استان در ۱۳۸۵ برابر با ۲۱۲۸۰۷ نفر بوده که ۸۳/۳ درصد کل جمعیت با سواد استان را تشکیل می‌دهند. همچنین بیش از ۶۶ درصد جمعیت دارای تحصیلات

دانشگاهی ۱۰ ساله و بیشتر استان را مردان تشکیل می‌دهند. قابل ذکر است که بیش از ۷۷ درصد جمعیت مردان باسواد استان در بخش خصوصی شاغل هستند.

جمعیت زنان باسواد ۱۰ ساله و بیشتر استان در ۱۳۸۵، تنها برابر با ۴۲۳۶۶ نفر بوده که تنها ۱۳۸۸۶ نفر از آنها دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند. همچنین از کل جمعیت زنان باسواد استان، تنها ۱۶۶۳۴ نفر (حدود ۴۰ درصد) در بخش خصوصی شاغل هستند و بقیه آنها در بخش دولتی یا عمومی شاغل می‌باشند. این امر نشان می‌دهد که به لحاظ جنسیت، از یک سو جمعیت باسواد زنان استان در مقایسه با مردان اندک می‌باشد و از سوی دیگر، زنان باسواد استان بیشتر متقاضی شغل در بخش‌های دولتی و عمومی هستند (جدول ۶۵).

جدول ۶۵. ترکیب جمعیت استان به لحاظ سطح تحصیلات (نفر)

جمع	فعال در بخش دولتی و عمومی	فعال در بخش خصوصی	
۳۰۲۷۰۶	۶۴۸۱۷	۲۳۷۸۸۸	کل جمعیت
۲۵۵۱۷۳	۶۲۷۹۳	۱۹۲۳۸۰	جمعیت باسواد
۴۱۰۰۹	۳۰۱۷۰	۱۰۸۴۰	جمعیت دارای تحصیلات دانشگاهی
۴۷۵۳۳	۲۰۲۴	۴۵۵۰۹	جمعیت بی‌سواد
۲۱۲۸۰۷	۴۸۶۴۱	۱۶۵۷۴۶	جمعیت مردان باسواد
۲۷۱۲۳	۱۸۸۹۳	۸۲۳۰	جمعیت مردان دارای تحصیلات دانشگاهی
۴۲۳۶۶	۱۵۷۳۲	۱۶۶۳۴	جمعیت زنان باسواد
۱۳۸۸۶	۱۱۲۷۷	۲۶۰۹	جمعیت زنان باسواد دارای تحصیلات دانشگاهی

منبع: مرکز آمار

در سال اول برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، تعداد فرصت‌های شغلی در سطح استان برابر با ۴۳۷۲ مورد بوده که در این سال، تعداد کل متقاضیان برای فرصت‌های شغلی مذکور ۱۵۸۰۲ نفر بوده است. از کل تعداد متقاضیان کار در ۱۳۸۴، بیش از ۵۸ درصد مرد بوده‌اند. از کل متقاضیان کار در این سال تنها ۱۹۶۶ نفر به کار گمارده شده‌اند. در سال دوم اجرای برنامه چهارم توسعه، تعداد فرصت‌های شغلی تقریباً نصف شده در حالی که تعداد متقاضیان کار بیش از ۲۶ درصد افزایش یافته است. از یک سو تعداد فرصت‌های شغلی در ۱۳۸۵ کاهش یافته و از سوی دیگر تعداد متقاضیان کار در سطح استان افزایش یافته است. در این سال تنها ۱۶۳۰ نفر از کل ۲۰۱۳ نفر از متقاضیان کار به کار گمارده شده‌اند.

در طی سال‌های سوم تا پایان برنامه چهارم توسعه تعداد فرصت‌های شغلی در سطح استان افزایش یافته است. اما تعداد متقاضیان کار روند نزولی را تجربه کرده است. در طی ۱۳۸۵-۱۳۸۸، تعداد متقاضیان کار از ۲۰۱۳ نفر در

۱۳۸۵ به ۱۳۱۱۴ نفر کاهش یافته است. قابل ذکر است که در طی دوره مذکور، تعداد به کارگمارده شدگان از متقاضیان کار در سطح استان از ۱۶۰۳ در ۱۳۸۵ به ۲۹۰۸ نفر افزایش یافته است (جدول ۶۶).

مشاهده می‌شود که استان به لحاظ نیروی انسانی دارای پتانسیل بالایی است و در صورت فراهم شدن فضای کسب و کار و انجام سرمایه‌گذاری، نیروی انسانی مورد نیاز به آسانی از داخل استان تأمین خواهد شد. قابل ذکر است که بیشتر اشتغال ایجاد شده در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه در بخش خصوصی بوده و این بخش بیش از ۹۰ درصد نیروی انسانی مازاد استان را در سطوح مختلف تحصیلات جذب کرده است. در بخش کشاورزی نیز بر اساس اظهار نظر کارشناسان، پتانسیل نیروی انسانی بالایی در سطح استان وجود دارد و بخش خصوصی در صورت توجه می‌تواند بیش از ۹۰ درصد نیروهای تحصیل کرده در رشته‌های مرتبط با بخش کشاورزی را جذب نماید. از این رو نیاز بسترسازی برای انجام فعالیت‌های بخش کشاورزی توسط بخش خصوصی از سوی دولت می‌تواند نقش اساسی در جذب نیروی انسانی فعال این حوزه داشته باشد.

جدول ۶۶. فرصت‌های شغلی اعلام شده، متقاضیان کار ثبت‌نام شده و به کار گمارده شدگان از طریق مراکز کاریابی در سطح استان

تعداد فرصت‌های شغلی			متقاضیان کار (نفر)			به کار گمارده شدگان (نفر)		
شغلی			مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن
۱۳۸۴	۴۳۷۲	۱۵۸۰۲	۹۲۱۶	۶۵۸۶	۱۹۶۶	۱۳۷۵	۵۹۱	
۱۳۸۵	۲۲۴۸	۲۰۰۱۳	۱۳۰۵۹	۶۹۵۴	۱۶۳۰	۱۱۹۴	۴۳۶	
۱۳۸۶	۳۲۵۱	۱۹۷۶۸	۱۳۳۲۸	۶۴۴۰	۳۲۵۱	۲۴۸۱	۷۷۰	
۱۳۸۷	۳۵۰۵	۱۷۱۰۹	۱۰۷۱۰	۶۳۹۹	۳۱۴۶	۲۴۷۰	۶۷۶	
۱۳۸۸	۴۵۶۵	۱۳۱۱۴	۹۲۹۳	۳۸۲۱	۲۹۰۸	۱۹۶۳	۹۴۵	

منبع: برگرفته از سرشماری ۱۳۸۸ استان

۵-۵- امکانات آموزشی و ترویجی (آموزش حین خدمت، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای،

خدمات ترویجی)

سازمان جهاد کشاورزی استان زنجان نیز همسو با سایر استان‌های کشور در زمینه آموزش و ترویج زیربخش‌های کشاورزی نقش اساسی در سطح استان داشته است. تعداد کل مددکاران ترویجی استان در دوره ۱۳۸۵-۱۳۸۸ ۱۲۶۳ نفر بوده که ۱۰۵۳ نفر از آنها مرد و مابقی زن هستند. بیشتر این مددکاران در زمینه فعالیت‌های زراعت فعال بوده‌اند. ۵۶۸ نفر از مددکاران ترویجی استان در زیربخش زراعت و ۵۰۵ نفر در زیربخش امور دام فعال هستند. کمترین مددکاران ترویجی استان همانند سایر استان‌های کشور در زمینه باغبانی فعال هستند. قابل ذکر است که به دلیل سهم اندک شیلات در تولیدات کشاورزی استان، هیچ یک از مددکاران ترویجی در بخش شیلات استان فعالیت نمی‌کنند. تعداد مددکاران ترویجی بخش کشاورزی استان در طی ۱۳۸۵-۱۳۸۸ همواره ثابت بوده است.

فعالیت‌های ترویجی در سطح استان در ۱۳۸۸ در قالب فعالیت‌های مختلف نظیر آموزش‌های ترویجی، آموزش‌های مهارتی غیررسمی، آموزش زنان روستایی و عشایری، طرح‌های تحقیقی- ترویجی، احداث مزارع و باغات الگویی، جذب و به کارگیری سربازان سازندگی و غیره انجام شده است. آموزش‌های ترویجی در ۱۳۸۸، در سطح استان زنجان برابر با ۱۸۳۹۳ نفر بوده که هم سطح استان‌های آذربایجان شرقی، اردبیل، فارس و مرکزی می‌باشد. آموزش‌های مهارتی غیررسمی برای ۴۶۶۸ نفر و آموزش زنان روستایی و عشایری برای ۴۴۰۰ نفر در سطح استان انجام شده است که از نظر این دسته از آموزش‌های استان زنجان در سطح استان‌های آذربایجان شرقی و لرستان قرار دارد. قابل ذکر است که بیشتر آموزش‌های استان زنجان در زمینه فعالیت‌های کشاورزی از نوع آموزش‌های ترویجی بوده است. فعالیت‌های ترویج استان در زمینه احداث مزارع و باغات الگویی در ۱۳۸۸ برای ۷/۶ هکتار از مزارع و باغات استان انجام شده است که از این نظر در جایگاه بسیار نامطلوبی قرار دارد و وضعیت استان از این دسته فعالیت‌های ترویج تنها بهتر از سمنان بوده است. استان زنجان در زمینه جذب و به کارگیری سربازان سازندگی نیز ضعیف عمل نموده و همسطح استان‌های خراسان جنوبی، خراسان رضوی، سمنان و قزوین قرار می‌گیرد. در کل کشور تعداد ۳۴۵۰ نفر در قالب فعالیت‌های ترویج جذب و به کارگیری سربازان سازندگی در بخش کشاورزی کشور در ۱۳۸۸ جذب شده‌اند که از این تعداد سهم استان زنجان تنها برابر با ۶۹ نفر بوده است.

از ۲۲۸۸ شرکت فعال در زمینه خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی که در ۱۳۸۸ در کشور فعال بوده‌اند، تنها ۴۳ شرکت در استان زنجان فعال بوده‌اند. این تعداد شرکت فعال در زمینه خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی، تنها ۲۴۸ نفر از فارغ‌التحصیلان استان در رشته‌های کشاورزی را توانسته‌اند، جذب نمایند. در حالی که در ۱۳۸۸، در کل کشور ۲۰۰۸۴ نفر از فارغ‌التحصیلان رشته‌های کشاورزی در این شرکت‌ها جذب شده‌اند. به بیان دیگر، به طور متوسط هر یک از شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی در کشور در حدود ۹ نفر از فارغ‌التحصیلان رشته‌های کشاورزی را جذب نموده‌اند، در حالی که در استان زنجان هر یک از این شرکت‌ها به طور متوسط تنها در حدود ۶ نفر را توانسته‌اند جذب نمایند. (جدول ۶۷).

مشاهده می‌شود که شرکت‌های مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی فعال در استان در مقیاس اندک فعال نسبت به متوسط کشور فعال هستند. قابل ذکر است که برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی برای ترویج زیر فعالیت‌های بخش کشاورزی در استان زنجان در ۱۳۸۸ عملاً صفر بوده است. در زمینه ترویج فعالیت‌های کشاورزی از طریق رسانه‌های رادیویی و تلویزیونی استان در سطح بسیار ضعیفی عمل نموده است در حالی که در کل کشور بیش از ۳۳ هزار دقیقه ترویج زیر فعالیت‌های کشاورزی از طریق رسانه‌های رادیویی و تلویزیونی انجام شده است.

جدول ۶۷. فعالیت‌های ترویج در استان زنجان و کشور در ۱۳۸۸

شرح	احداث مزارع و باغات الگویی (هکتار)	جذب و به کارگیری سربازان سازندگی (نفر)	شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی (شرکت)	فارغ‌التحصیلان سازماندهی شده در قالب شرکت‌ها (نفر)
زنجان	۷/۶	۶۹	۴۳	۲۴۸
کل کشور	۱۵۸۱۷/۵	۳۴۵۰	۲۲۸۸	۲۰۰۸۴

منبع: وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه ۱۳۸۸

استان زنجان نیز همانند سایر استان‌های کشور مراکز مختلف آموزشی برای فعالیت‌های کشاورزی را داراست. آموزش‌های عالی علمی- کاربردی، آموزش‌های رسمی فنی و حرفه‌ای و کاردانش، آموزش بهره‌برداران، آموزش‌های کوتاه مدت ضمن خدمت از جمله مهم‌ترین امکانات آموزشی در بخش کشاورزی استان به شمار می‌آیند.

دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان به عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز آموزش رشته‌های مختلف کشاورزی در استان به شمار می‌آید. در این دانشکده گروه‌های آموزشی مختلفی شامل گروه آموزش و ترویج کشاورزی، زراعت و اصلاح نباتات، علوم دامی، پرورش زنبور عسل، صنایع غذایی، باغبانی، مهندسی آب، گیاه پزشکی و خاک‌شناسی فعال بوده و در سطوح مختلف کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد به تربیت نیروی انسانی مورد نیاز استان می‌پردازد. همچنین مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی استان زنجان به عنوان مهم‌ترین مرکز آموزشی در رشته‌های مختلف کشاورزی فعال است. سالانه تعداد قابل توجهی از دانشجویان در این دو مرکز آموزشی برای تأمین نیازهای نیروی انسانی استان تربیت می‌شوند. با توجه به اینکه آموزش‌های عالی علمی کاربردی، آموزش‌های کوتاه مدت ضمن خدمت، آموزش‌های رسمی کاردانش و فنی حرفه‌ای و آموزش بهره‌برداران به طور مستقیم و عملی به تربیت نیروهای مورد نیاز بخش کشاورزی استان می‌پردازند، وضعیت آموزش در زیرمجموعه‌های مذکور را مورد بحث قرار می‌دهیم.

آموزش‌های عالی علمی- کاربردی استان زنجان در دو سطح کاردانی و کارشناسی در ۱۳۸۷ در مجموع برابر با ۶۱۵ نفر بوده که از این تعداد ۵۱۳ نفر در سطح کاردانی و ۱۰۲ نفر در سطح کارشناسی آموزش دیده‌اند. استان زنجان از این نظر هم سطح استان‌های مازندران، همدان، گیلان، کرمانشاه قرار می‌گیرد. آموزش‌های کوتاه مدت ضمن خدمت در ۱۳۸۷ در سطح استان برابر با ۲۷۵۳ نفر ساعت بوده در حالی که کل این دسته از آموزش‌ها در کشور برابر با ۲۱۵۴۶۸ نفر ساعت بوده است. آموزش‌های رسمی در قالب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش در استان زنجان در ۱۳۸۷ آموزش در بخش کشاورزی نداشته است. آموزش بهره‌برداران در سطح استان تنها ۸۱ نفر بوده که استان زنجان از این نظر تنها نسبت به استان هرمزگان وضعیت مطلوبی داشته است. قابل ذکر است که آموزش‌های فعالیت‌های کشاورزی در استان زنجان هم سطح استان‌های همجوار نظیر استان آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و همدان، قرار دارد (جدول ۵۹).

جدول ۶۸. عملکرد آموزش در بخش کشاورزی استان زنجان و کشور (نفر)

آموزش بهره‌برداران	آموزش‌های رسمی		آموزش‌های کوتاه مدت ضمن خدمت (نفر ساعت)	آموزش‌های علمی - کاربردی		نوع آموزش استان
	کاردانش	فنی حرفه‌ای		کارشناسی	کاردانی	
۰	۸۲	۰	۹۴۹۴	۱۹۰	۳۲۵	آذربایجان شرقی
۹۳	۱۸۵	۰	۶۴۷۵	۲۰۷	۹۹۵	آذربایجان غربی
۵۸۷	۶۰۰	۰	۴۵۸۷	۹۹	۵۱۸	همدان
۸۱	۰	۰	۲۷۵۳	۱۰۲	۵۱۳	زنجان
۱۱۳۸۰	۵۵۳۲	۳۵۱	۲۱۵۴۶۸	۴۴۴۱	۱۹۲۹۵	کل کشور

منبع: وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه ۱۳۸۷

تعداد کل فارغ‌التحصیلان دوره‌های آموزشی بلندمدت مراکز آموزش عالی کل کشور در ۱۳۸۵ برابر با ۸۷۸۴ نفر در بخش کشاورزی بوده که در ۱۳۸۷ با کاهش ۵/۷ درصد به ۸۲۷۹ نفر رسیده است. از کل فارغ‌التحصیلان دوره‌های آموزشی بلندمدت مراکز آموزشی کشور در بخش کشاورزی، ۷۴۵۵ نفر در سطح کاردانی و ۸۲۴ نفر در سطح کارشناسی علمی کاربردی در ۱۳۸۷ بوده‌اند. در استان زنجان نیز تعداد کل فارغ‌التحصیلان دوره‌های آموزشی بلندمدت مراکز آموزشی برابر با ۲۴۲ نفر بوده که تمام آنها کاردانی علمی کاربردی بوده‌اند. استان زنجان از این نظر در بین استان‌های کشور هم سطح استان اصفهان و گیلان قرار می‌گیرد. استان‌های همجوار استان زنجان نظیر آذربایجان شرقی، قزوین، کردستان و همدان در جایگاه پایین‌تری نسبت به استان زنجان به لحاظ تعداد فارغ‌التحصیلان بخش کشاورزی از مراکز آموزش عالی علمی - کاربردی قرار دارند. قابل ذکر است که کل فارغ‌التحصیلان استان زنجان ۲/۹ درصد کل فارغ‌التحصیلان کشور بوده است (جدول ۶۰).

جدول ۶۹. فارغ‌التحصیلان دوره‌های آموزشی بلندمدت مراکز آموزش عالی در ۱۳۸۷

شرح	کاردانی علمی - کاربردی	کارشناسی علمی - کاربردی	جمع کل
آذربایجان غربی	۴۵۰	۲۵	۴۷۵
آذربایجان شرقی	۱۳۴	۳۰	۱۶۴
قزوین	۱۱۹	۰	۱۱۹
گیلان	۱۷۹	۱۰۶	۲۸۵
کردستان	۱۱۳	۰	۱۱۳
زنجان	۲۴۲	۰	۲۴۲
کل کشور	۷۴۵۵	۸۲۴	۸۲۷۹

منبع: وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه ۱۳۸۷

مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان زنجان نیز از جمله امکانات آموزشی و تحقیقاتی در استان به شمار می‌آید. این مرکز در زمینه تحقیقات انواع مختلف تولیدات کشاورزی استان فعالیت می‌کند. تعداد هیئت علمی

استان ۱۷ نفر بوده که ۵ نفر از آنها دکتری و ۱۲ نفر از آنها دارای تحصیلات فوق لیسانس هستند. در واقع مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان زنجان ۰/۷ درصد کل اعضای هیئت علمی مراکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی کل کشور را به خود اختصاص داده است. قابل ذکر است که به لحاظ امکانات نیروی انسانی دارای تحصیلات عالی این مرکز در مقایسه با سایر مراکز در سطح کشور، در جایگاه مطلوبی قرار ندارد.

اداره آموزش متوسطه مرکز آموزش جهاد کشاورزی استان زنجان از ۱۳۷۹ شروع به فعالیت نموده و در ۱۳۸۰ با پذیرش دانش‌آموزان کاردانش وارد عرصه آموزش به دانش‌آموزان روستایی گردید. این مرکز تا ۱۳۸۷ اقدام به ارائه خدمات آموزشی به دانش‌آموزان کار دانش را در دستور کار خود قرار داد. اما در اواسط ۱۳۸۷، مرکز آموزش جهاد کشاورزی زنجان تمامی فعالیت‌های کاردانش کشاورزی را به بخش خصوصی واگذار نمود و تنها وظیفه نظارت بر آموزش‌های ارائه شده توسط بخش خصوصی را عهده‌دار شده است. این امر موجب شده است که استان زنجان امروزه فاقد مجتمع‌های آموزشی جهاد کشاورزی در قالب فنی- حرفه‌ای و کاردانش در رشته‌های مختلف بخش کشاورزی باشد.

۵-۶- ظرفیت‌های موجود و در دست ایجاد (طرح‌های سرمایه‌گذاری نیمه تمام و راکد)

طرح‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در راستای افزایش تولید و پایداری محصولات به اجرا گذاشته می‌شوند. طرح ملی مدیریت پایدار مراتع کشور در ۱۳۸۸ در استان زنجان نیز همسو با سایر استان‌های کشور به اجرا گذاشته شده است. این طرح در واقع به عنوان پشتیبان برای پایداری تولید در بخش دام کشور به شمار می‌آید. در استان زنجان ۳۲۸ هزار هکتار کنترل پروانه چرا و ۵۰۶۳ هکتار ممیزی و تنسيق مراتع به اجرا گذاشته شده است. در کل کشور، بیش از ۳۶۸۹۶ هزار هکتار کنترل پروانه چرا و ۲۲۰۹۷۱۵ هکتار ممیزی و تنسيق مراتع به اجرا گذاشته شده است که در واقع استان زنجان از کل طرح ملی مدیریت مراتع ۰/۸ درصد در کنترل پروانه چرا و ۰/۲ درصد در ممیزی و تنسيق این طرح در کل کشور سهم داشته است. بر اساس ادعای کارشناسان این حوزه در سطح استان، موازی کاری و تضاد در فعالیت‌های سازمان جهاد کشاورزی و اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان نقش اساسی در ضعف عملکردی استان در سطح کشور داشته است. همچنین نبود اعتبارات لازم برای اجرای این طرح در سطح استان و توجه اندک به فعالیت‌های این حوزه از سوی مقامات استانی از عوامل اصلی عملکرد پایین طرح ملی مدیریت مراتع در استان به شمار می‌آیند.

نظارت کارگاهی بر اجرای طرح‌های مرتعداری در راستای طرح ملی مدیریت پایدار مراتع کشور، در استان زنجان برابر با ۷۰ هزار هکتار در ۱۳۸۸ بوده که ۱/۲ درصد از کل اجرای طرح‌های مرتعداری در کل کشور بوده است. استان زنجان در زمینه فعال‌سازی طرح‌های تهیه شده راکد در کشور سهمی نداشته است و تهیه طرح‌های

مرتفع‌داری در استان برابر با ۱۰ هزار هکتار در ۱۳۸۸ بوده است. از این نظر استان زنجان هم سطح استان‌های تهران، چهارمحال بختیاری، قزوین و سمنان قرار می‌گیرد. استان زنجان در ۱۳۸۸، ۳/۳ درصد کل تهیه طرح‌های مرتفع‌داری کشور را به اجرا گذاشته است.

طرح‌های بهبود و اصلاح مراتع (اصلاح و احیای مراتع) از جمله مهم‌ترین طرح‌های ملی و استانی در راستای افزایش و حفظ پایداری در تولید محصولات کشاورزی و دامی به شمار می‌آید. این طرح در قالب زیر فعالیتهای مختلف نظیر قرق مراتع، تولید نهاد مرتعی، بذرکاری و کپه‌کاری، کودپاشی مراتع، ذخیره نزولات آسمانی و تبدیل دیم زارهای کم بازده در استان‌های کشور به اجرا گذاشته می‌شود. استان زنجان در راستای اجرای طرح استانی اصلاح و احیای مراتع، ۱۸۲۸ هکتار قرق مراتع، ۴۱۹ هکتار بذرکاری و کپه‌کاری، ۳۰۸ هکتار کود پاشی مراتع، ۲۴ هکتار ذخیره نزولات آسمانی و ۱۵۷ هکتار تبدیل دیم‌زارهای کم بازده را در ۱۳۸۸ به اجرا گذاشته است. همچنین در این استان در راستای طرح استانی اصلاح و احیای مراتع ۹ هزار اصله/هکتار تولید نهال مرتعی انجام شده است. استان زنجان به لحاظ ویژگی‌های جغرافیایی توان جذب کل اعتبارات اختصاص یافته به اجرای طرح‌های اصلاح و احیای مراتع را داراست. یکی از مشکلات اساسی در اجرای این طرح‌ها کمبود اعتبارات استانی و تخصیص اندک اعتبارات به اجرای این طرح می‌باشد. استان زنجان در راستای اجرای طرح استانی اصلاح و احیای مراتع، ۲۰۸۰ هکتار نظارت بر تولیدات فرعی در ۱۳۸۸ داشته در حالی که به جز استان‌های چهارمحال بختیاری و یزد سایر استان‌ها عملکرد صفر در این زمینه داشته‌اند. این امر نشان می‌دهد که استان زنجان پتانسیل بالایی در اجرای طرح‌های بهبود و اصلاح مراتع را داراست.

طرح استانی جنگل‌کاری، توسعه فضای سبز و نگهداری پارک‌های جنگلی یکی دیگر از طرح‌های پشتیبانی در بخش کشاورزی به شمار می‌آید. با توجه به سهم اندک جنگل در استان زنجان، تنها ۴۳ هکتار جنگل‌کاری از محل اعتبارات دولتی و ۱۴۳ هزار تولید نهال در راستای اجرای طرح استانی جنگل‌کاری، توسعه فضای سبز و نگهداری پارک‌ها جنگلی به اجرا گذاشته شده است. تداوم فعالیت‌ها و گسترش آنها در سطح استان زنجان از دید مسئولان استانی نیاز به توجه ویژه و تخصیص اعتبارات به اجرای این طرح است.

استان زنجان به لحاظ اجرای طرح توسعه زراعت چوب از جمله استان‌های موفق به شمار می‌آید. سطح اجرای طرح ملی توسعه زراعت چوب در سطح استان زنجان در ۱۳۸۸ برابر با ۷۰ هکتار مصوب شده بود که در عمل ۲۳۱ هکتار توسعه زراعت چوب در استان انجام شده است. در واقع تحقق هدف تعیین شده در استان ۳۳۰ درصد بوده است. در حالی که در کل کشور تحقق هدف طرح تنها برابر با ۱۱۳ درصد بوده است. این امر نشان می‌دهد که در صورت توجه و تخصیص اعتبارات لازم، اجرای طرح توسعه زراعت چوب با سرعت بالا و در سطح قابل توجه در استان به اجرا در خواهد آمد.

فعالیت‌های آبخیزداری در سطح استان زنجان در راستای پایداری تولید محصولات کشاورزی در قالب طرح‌های استانی مورد توجه قرار گرفته است. طرح‌های استانی در حوزه آبخیزداری در برگیرنده طرح‌های اصلاح کاربردی اراضی، پیشگیری و مهار سیلاب، حفاظت خاک و آبخیزداری و سایر است. فعالیت‌های اجرایی برنامه آبخیزداری در قالب طرح‌های ملی و طرح‌های استانی در استان زنجان در بخش تهیه پروژه به ترتیب برابر با ۲۹۴۳۰ و ۲۵۵۴ هکتار بوده که در مجموع ۹۹۸۰ هکتار اجرای آن اتفاق افتاده است. از کل اجرای طرح‌های ملی و استانی، ۷۶۱۰ هکتار از طرح‌های ملی و ۲۳۷۰ هکتار از طرح‌های استانی به اجرا در آمده است. به بیان دیگر، ۲۵/۸ درصد تهیه پروژه در سطح طرح‌های ملی و ۹۲/۸ درصد تهیه پروژه در سطح طرح‌های استانی به اجرا گذاشته شده است. در حالی که در کل کشور ۳۴/۸ درصد تهیه پروژه در سطح ملی به اجرا در آمده است. این امر نشان می‌دهد که اجرای طرح‌های ملی در حوزه آبخیزداری در سطح استان به دلیل تخصیص پایین اعتبارات در سطح نامطلوبی در مقایسه با کل کشور انجام می‌شود. در حالی که طرح‌های استانی مصوب در سطح مطلوبی در استان زنجان در ۱۳۸۸ انجام شده است. از این رو استان توان اجرای طرح‌های آبخیزداری را در سطح مطلوب دارا می‌باشد. قابل ذکر است که مجموع اجرایی طرح‌های ملی و استانی در سطح استان زنجان در مقایسه استان‌های همجوار نظیر آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، همدان، قزوین و کردستان در سطح نامطلوبی قرار دارد. یکی از دلایل اصلی این امر به تخصیص اعتبارات ملی برای اجرای فعالیت‌های آبخیزداری در استان زنجان بر می‌گردد (جدول ۶۱).

جدول ۷۰. عملکرد فعالیت‌های اجرایی برنامه آبخیزداری در استان زنجان و کشور (هکتار)

جمع اجرایی طرح‌ها	طرح‌های استانی		طرح‌های ملی		شرح
	جمع اجرایی	جمع تهیه پروژه	جمع اجرایی	جمع تهیه پروژه	
۲۰۳۵۰	۹۷۴۳	۲۵۴۵۹	۱۰۶۰۷	۴۶۴۹۷	آذربایجان شرقی
۳۸۳۸۰	۲۰۷۸۶	۱۰۲۶۸	۱۷۵۹۴	۱۹۹۶۶	آذربایجان غربی
۱۷۶۹۵	۸۵۱۳	۲۱۴۵۲	۹۱۸۲	۷۹۶۸	همدان
۱۲۹۲۴	۱۰۷۴۶	۹۵۵۳	۲۱۷۸	۳۱۸۰۳	قزوین
۲۲۵۲۳	۵۹۶۵	۰	۱۶۵۵۸	۲۴۰۱۰	کردستان
۹۹۸۰	۲۳۷۰	۲۵۵۴	۷۶۱۰	۲۹۴۳۰	زنجان
۱۳۱۳۲۶۶	۹۲۸۳۸۳	۶۵۲۸۴۵	۳۸۴۸۸۳	۱۱۰۵۹۷۰	کل کشور

منبع: وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه ۱۳۸۸

استان زنجان در اجرای طرح استعدادیابی اراضی در بخش کشاورزی از جمله استان‌های موفق در مقایسه با استان‌های همجوار به شمار می‌آید. سهمیه مصوب استان در این طرح برای سال ۱۳۸۸ برابر با ۱۵۰۰ هکتار بوده که استان با عملکرد مطلوب خود توانسته بیش از ۱۲۷۸ هکتار از طرح مصوب را به اجرا بگذارد. در واقع این طرح در سطح استان در سطح ۸۵ درصد محقق شده است. در حالی که در استان‌های همجوار نظیر آذربایجان شرقی،

کردستان و قزوین، کمتر از ۶۰ درصد بوده است. این امر نشان می‌دهد استان زنجان توان اجرای طرح‌های استانی و ملی در حمایت از اراضی کشاورزی را داراست و حمایت از این فعالیت‌ها می‌تواند نقش اساسی در پایداری تولیدات بخش کشاورزی استان و کشور داشته باشد.

استان زنجان به دلیل ویژگی‌های جغرافیایی و شرایط آب و هوایی مناسب برای تولیدات محصولات کشاورزی یکی از قطب‌های مهم تولید مواد اولیه برای صنایع تبدیلی کشاورزی به شمار می‌آید. این امر موجب شده است که صنایع تبدیلی بخش کشاورزی یکی از مطلوب‌ترین بخش‌ها برای سرمایه‌گذاری در سطح استان به شمار آید.

در سطح استان زنجان تا پایان ۱۳۸۸، ۵۵ واحد تولیدی فعال در صنایع تبدیلی استان حضور داشته‌اند. این تعداد واحد تولیدی بیش از ۲۹۶ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری تا پایان ۱۳۸۸ داشته‌اند. میزان اشتغال ایجاد شده توسط این واحدها تا پایان ۱۳۸۸ برابر با ۹۰۱ نفر بوده است. استان زنجان علی‌رغم دارا بودن استعداد بالا در سرمایه‌گذاری واحدهای تولیدی صنایع تبدیلی، عملکرد ضعیفی در مقایسه با استان‌های همجوار داشته است. برای مثال، در استان قزوین تا پایان ۱۳۸۸، ۷۱ واحد صنایع تبدیلی فعال بوده که توانسته بیش از ۱۳۰۱ نفر اشتغال در سطح استان ایجاد نماید. سایر استان‌های همجوار استان زنجان نیز از این نظر عملکرد مطلوبی داشته‌اند. قابل ذکر است که از کل ۴۳۰۱ واحد صنایع تبدیلی فعال در کشور تنها ۵۵ واحد در استان زنجان فعال هستند و میزان اشتغال‌زایی این واحدها تنها ۱/۶ درصد از کل اشتغال این واحدها در کشور بوده است.

واحدهای صنایع تبدیلی استان زنجان بیشتر در زیربخش تولیدات دامی و طیور فعال هستند. ۳۸ واحد از ۵۵ واحد تولیدی صنایع تبدیلی استان در زیربخش دامی و طیور، ۸ واحد در زیربخش باغی، ۸ واحد در زیربخش زراعی و ۱ واحد در زیربخش شیلات فعال هستند. با توجه به تعداد هر یک از واحدهای تولید صنایع تبدیلی در زیربخش‌های کشاورزی استان، اشتغال‌زایی آنها نیز متفاوت بوده است. بیش از ۵۰ درصد اشتغال واحدهای صنایع تبدیلی استان در زیربخش دامی و طیور تا پایان ۱۳۸۸ ایجاد شده است و هر یک از زیربخش‌های باغی و زراعی استان به ترتیب ۲۳۷ و ۱۰۰ نفر اشتغال استان در صنایع تبدیلی را داشته‌اند. به لحاظ میزان سرمایه‌گذاری انجام شده نیز چنین وضعیتی در واحدهای صنایع تبدیلی استان مشاهده می‌شود (جدول ۶۲).

جدول ۷۱. تعداد واحدهای تولیدی صنایع تبدیلی استان زنجان تا پایان ۱۳۸۸ (فقره، میلیارد ریال، نفر)

شرح	گروه باغی	گروه زارعی	گروه دام و طیور	گروه شیلات	جمع
تعداد واحد تولیدی	۸	۸	۳۸	۱	۵۵
میزان سرمایه	۹۳	۱۳/۲	۱۷۹/۴	۱۰/۹	۲۹۶/۷
میزان اشتغال	۲۳۷	۱۰۰	۵۱۹	۴۵	۹۰۱

منبع: وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه ۱۳۸۸

هر چند که در شرایط فعلی تنها ۵۵ واحد تولیدی در بخش صنایع تبدیلی استان زنجان فعال هستند، اما به دلیل شرایط مطلوب استان برای سرمایه‌گذاری در صنایع تبدیلی، تا پایان ۱۳۸۸، ۲۳۰ جواز تأسیس برای فعالیت در صنایع تبدیلی بخش کشاورزی استان صادر شده است. پیش‌بینی شده است که این تعداد واحد دارای مجوز تأسیس، ۳۵۷۷ نفر اشتغال در سطح استان ایجاد نماید و سرمایه‌گذاری بیش از ۱۶۱۴ میلیارد ریالی داشته باشد. گروه دام و طیور استان بیشترین جواز تأسیس واحدهای تبدیلی را در مقایسه با سایر گروه‌ها داشته است. ۸۴ جواز تأسیس از کل جواز تأسیس واحدهای صنایع تبدیلی مرتبط به گروه دام و طیور، ۷۶ جواز مرتبط با گروه باغی، ۶۹ جواز مرتبط با گروه زراعی و تنها یک واحد مرتبط با گروه شیلات است. به لحاظ اشتغال‌زایی پیش‌بینی شده، جواز تأسیس واحدهای تبدیلی در گروه‌های باغی و دام و طیور در مقایسه با سایر گروه‌ها بیشترین سهم در اشتغال‌زایی را خواهند داشت. قابل ذکر است که ۲۳ جواز تأسیس واحدهای تبدیلی از کل ۲۳۰ واحد، در ۱۳۸۸ صادر شده است که پیش‌بینی بر آنست که ۳۲۲ نفر اشتغال‌زایی و ۱۵۲ میلیارد ریال سرمایه‌گذاری را در بخش کشاورزی استان بدنبال داشته باشد (جدول ۶۳).

جدول ۷۲. تعداد جوازهای تأسیس واحدهای صنایع تبدیلی در استان زنجان (فقره، میلیارد ریال، نفر)

شرح	گروه باغی	گروه زارعی	گروه دام و طیور	گروه شیلات	جمع
تعداد واحد تولیدی	۷۶	۶۹	۸۴	۱	۲۳۰
میزان سرمایه	۶۱۱/۹	۴۴۴/۹	۵۴۶/۴	۱۰/۹	۱۶۱۴/۲
میزان اشتغال	۱۳۶۷	۸۳۹	۱۳۲۶	۴۵	۳۵۷۷

منبع: وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه ۱۳۸۸

مشاهده می‌شود که بیش از ۴ برابر واحدهای فعال صنایع تبدیلی در استان، جواز تأسیس صادر شده است. این امر نشان می‌دهد که استان استعداد بالایی در زمینه سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در صنایع تبدیلی کشاورزی را داراست. اما بر اساس نظر متولیان صنایع تبدیلی استان، همکاری ضعیف واحدهای پولی و بانکی استان و همچنین موازی کاری واحدهای متولی صنایع تبدیلی در سازمان جهاد کشاورزی استان و سازمان صنایع و معادن استان موجب شده است که بیشتر این جوازهای تأسیس به سرانجام نرسد و دوره زمانی مورد انتظار متقاضیان تأسیس واحدهای تبدیلی به پایان برسد. بر اساس آمار و اطلاعات موجود، تا پایان ۱۳۸۸، ۱۴۶۱۳ مجوز تأسیس واحدهای تبدیلی در سطح کشور صادر شده است که از کل این تعداد تنها ۲۳۱۷ واحد در حال احداث (۲۰ تا ۹۵ درصد پیشرفت فیزیکی) هستند. به بیان دیگر تنها ۱۵/۸ درصد از مجوزهای تأسیس واحدهای تبدیلی در سطح کشور در حال احداث هستند. در سطح استان زنجان هم از کل ۲۳۰ مجوز صادر شده، تنها ۳۳ واحد در حال احداث هستند که ۱۴/۳ درصد مجوزهای تأسیس را شامل می‌شود. این امر نشان می‌دهد که عملکرد استان در حمایت از تأسیس واحدهای صنایع تبدیلی ضعیف بوده است. در مقایسه با استان همجوار، استان زنجان عملکرد مطلوبی نسبت به

استان‌های همدان و کردستان داشته است. در حالی که سایر استان‌ها نظیر آذربایجان شرقی و قزوین عملکرد مطلوبی نسبت به استان زنجان داشته‌اند. این استان عملکرد هم سطح استان آذربایجان غربی داشته است. قابل ذکر است که تقریباً ۱۰۰ درصد متقاضیان واحدهای تبدیلی در سطح استان از بخش خصوصی می‌باشد (جدول ۶۴).

جدول ۷۳. وضعیت مجوزهای صادر شده برای واحدهای صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی (فقره، میلیارد ریال، نفر)

استان	جوازهای تأسیس صادر شده			طرح‌های در حال احداث (۲۰ درصد تا ۹۵ درصد پیشرفت فیزیکی)			درصد طرح‌های در حال احداث از کل جوازهای تأسیس
	تعداد جواز	سرمایه ثابت	اشتغال	تعداد جواز	سرمایه ثابت	اشتغال	
آذربایجان شرقی	۶۰۹	۲۳۴۶/۳	۷۸۴۱	۱۱۱	۵۴۶/۷	۱۶۴۲	۱۸/۲
آذربایجان غربی	۳۲۶	۲۵۵۹/۸	۳۹۵۹	۴۶	۵۰۹/۹	۸۱۵	۱۴/۱
زنجان	۲۳۰	۱۶۱۴/۲	۳۵۷۷	۳۳	۲۶۹/۳	۴۶۹	۱۴/۳
قزوین	۲۳۵	۲۴۸۰/۹	۵۱۶۵	۱۰۷	۹۶۰/۸	۱۹۸۴	۴۵/۵
کردستان	۱۲۲	۶۸۴/۸	۱۴۲۸	۲۵	۱۵۰۰	۳۶۵	۲۰/۴
همدان	۶۴۲	۴۹۵۳/۸	۹۳۹۸	۶۰	۳۶۳/۳	۹۰۰	۹/۲
کل کشور	۱۴۶۱۳	۹۳۳۹۰/۳	۲۲۲۳/۷	۲۳۱۷	۱۴۳۱۰/۸	۳۶۴۹۳	۱۵/۸

منبع: وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه ۱۳۸۸

۵-۷- زیرساخت‌های فیزیکی استان (شبکه راه‌های زمینی، دریایی و هوایی، انرژی، آب و مخابرات).

زیرساخت‌های فیزیکی در توسعه و پایداری فعالیت‌های بخش کشاورزی نقش اساسی و کلیدی دارد. استان زنجان به دلیل موقعیت جغرافیایی خود در دروازه ورود به شمال غرب کشور قرار دارد و به عنوان مسیر ارتباطی استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان به شمار می‌آید. این امر موجب شده است که زیرساخت‌های فیزیکی استان بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

در شرایط فعلی، استان زنجان دارای ۱۹۴ کیلومتر خطوط اصلی، ۲۵/۷۸ کیلومتر خطوط فرعی و مانوری، ۶/۶ کیلومتر صنعتی و تجاری، و ۱۲ ایستگاه راه آهن می‌باشد. ایستگاه‌های راه آهن استان نقش مهمی در حمل بار و مسافر در سطح کشور داشته است. در ۱۳۸۸، بیش از ۲۱۲۳۳۷ هزار تن بار خالص و ۱۱۱۵ هزار نفر مسافر از ایستگاه‌های استان حمل شده است که در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه روند صعودی تجربه کرده است. هر چند بخش راه آهن استان در حمل بار مرتبط با بخش کشاورزی سهمی اندکی را در اختیار داشته است، اما وجود راه آهن برای جابجایی مسافر و تجهیزات صنعتی بخش کشاورزی مهم و اساسی بوده است.

در مجموع انواع راه‌های زمینی زیر پوشش استان در ۱۳۸۸، برابر با ۱۶۲۰ کیلومتر بوده که ۲۰۰ کیلومتر آن آزاد راه، ۳۸۰ کیلومتر راه اصلی و ۸۵۹ کیلومتر آن راه فرعی آسفالت‌ه بوده است. از کل ۳۸۰ کیلومتر راه اصلی اصلی،

۵۹ کیلومتر چهارخطه (بزرگراه)، ۱۹۶ کیلومتر عریض و ۱۲۵ کیلومتر معمولی است. استان زنجان از لحاظ راه‌های زمینی در جایگاه مطلوبی در کشور قرار دارد.

راه‌های روستایی نیز در توسعه فعالیت‌های بخش کشاورزی نقش اساسی دارند. در سطح استان زنجان ۳۹۹۸ کیلومتر راه روستایی زیر پوشش اداره کل راه و ترابری استان قرار دارد که بیش از ۵۹ درصد این راه‌ها، راه‌های آسفالت‌هستند.

زیرساخت‌های استان به لحاظ زیرساخت‌های حمل و نقل هوایی در سطح نامطلوبی قرار دارد. شرایط مطلوب راه‌های زمینی و راه آهن در استان موجب شده است که عملاً حمل و نقل هوایی در سطح استان مورد توجه قرار نگیرد. بر اساس آمار و اطلاعات موجود، در ۱۳۸۸ تعداد پروازهای ورودی و خروجی فرودگاه زنجان برابر با ۵۹ پرواز بوده که اکثر آنها پروازهای داخلی هستند. این تعداد پرواز تنها ۴۱۱۷ مسافر و ۳۰۸۴۰ کیلوگرم بار را جابجا کرده‌اند. نزدیکی استان زنجان به استان‌های همجوار و نزدیکی این استان به تهران یکی از دلایل اصلی توسعه ضعیف حمل و نقل هوایی استان به شمار می‌آید.

استان زنجان به دلیل موقعیت جغرافیایی فاقد راه‌های دریایی می‌باشد. قابل ذکر است که راه‌های زمینی، راه آهن و هوایی استان بیشترین سهم در جابجایی و حمل و بار در خارج از استان داشته‌اند.

به لحاظ زیرساخت‌های مخابراتی، در شرایط فعلی استان زنجان دارای ۸۹۹۳ کانال انتقال کابرو ویو می‌باشد که در ۱۳۷۵ تنها ۱۰۸۰ کانال انتقال مایکرو ویو در استان وجود داشته است. همچنین استان زنجان دارای ۳۲۵۵ کانال خودکار بین شهری می‌باشد. تعداد کانال‌های بین‌المللی استان نیز برابر با ۶۱ کانال می‌باشد.

کل تعداد تلفن‌های ثابت نصب شده در استان در ۱۳۸۸ برابر با ۳۶۸ هزار تلفن بوده که ۲۴۹ هزار واحد آن شهری و بقیه روستایی هستند. در واقع بیش از ۶۷ درصد تلفن‌های ثابت استان در سطح شهرهای استان مورد استفاده قرار می‌گیرد و کمتر از ۳۳ درصد در روستاهای استان استفاده می‌شود. قابل ذکر است که سهم تلفن‌های ثابت نصب شده در سطح روستاهای استان در طی سال‌های اخیر روند صعودی تجربه کرده است.

از کل تلفن‌های ثابت نصب شده در سطح استان، بیش از ۳۰۵ هزار تلفن مورد استفاده قرار می‌گیرد. از این تعداد مشترکین تلفن ثابت، در حدود ۹۰ درصد در واحدهای مسکونی و کمتر از ۸ درصد در واحدهای تجاری و صنعتی مورد استفاده قرار می‌گیرد. تعداد مشترکین تلفن ثابت در سطح استان در آغاز برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (سال ۱۳۸۴) برابر با ۲۳۳/۳ هزار تلفن بوده که در طی دوره برنامه چهارم توسعه از رشد متوسط ۷ درصد برخوردار بوده است. تعداد تلفن همراه نیز در سطح استان روند صعودی داشته است. تعداد مشترکین تلفن همراه در سطح استان در ۱۳۸۸ برابر با ۴۳۰ هزار مشترک بوده است که به طور متوسط از

رشد متوسط برابر با ۶۰ درصد در طول سال‌های برنامه چهارم توسعه برخوردار بوده است. زیرساخت‌های استان به لحاظ منابع آب و انرژی نیز در بخش ۵-۳ مورد بحث قرار گرفته است.

۵-۸- دسترسی به منابع مالی در استان (اعم از بودجه عمومی دولت، منابع شرکت‌های دولتی و تسهیلات بانکی)

کل اعتبارات هزینه‌ای استان در ۱۳۸۸، برابر با ۶۷۷ میلیارد ریال بوده که ۹۳/۷ میلیارد ریال آن به سازمان جهاد کشاورزی استان اختصاص داشته است. در واقع سازمان جهاد کشاورزی استان ۱۳/۸ درصد کل اعتبارات هزینه‌ای استان را به خود اختصاص می‌دهد. اداره کل منابع طبیعی و اداره کل شبکه دامپزشکی استان که به عنوان پشتیبان فعالیت‌های کشاورزی به شمار می‌آیند، در ۱۳۸۸ به ترتیب از اعتبارات هزینه‌ای برابر با ۲۳/۳ و ۱۵/۹ میلیارد ریال برخوردار بوده‌اند. کل اعتبارات هزینه‌ای استان در ۱۳۸۸ نسبت به سال ماقبل آن رشد ۱۰ درصد را تجربه کرده است. اما برخلاف رشد اعتبارات هزینه‌ای کل استان، اعتبارات هزینه‌ای سازمان جهاد کشاورزی استان از ۱۶۳/۳ میلیارد ریال در ۱۳۸۷ به ۹۳/۷ میلیارد ریال کاهش یافته است به بیان دیگر، اعتبارات هزینه‌ای سازمان جهاد کشاورزی استان، کاهش ۴۲/۶ درصدی را تجربه کرده است. اعتبارات اداره کل شبکه دامپزشکی و اداره کل منابع طبیعی استان نیز در ۱۳۸۸ نسبت به سال ماقبل آن به ترتیب با کاهش ۲/۴ و ۳۰/۸ درصد مواجه شده است. این امر نشان می‌دهد که دسترسی بخش کشاورزی استان به اعتبارات هزینه‌ای از بودجه عمومی کشور در طی سال‌های اخیر محدود شده است. چنین شرایطی موجب شده است که فعالیت‌های بخش کشاورزی استان در طی این سال‌ها افت نماید و برخی از طرح‌های بخش کشاورزی حالت مسکوت داشته باشد.

جمع کل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عمرانی) کل استان زنجان در ۱۳۸۸ برابر با ۸۳۸/۷ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ماقبل آن تقریباً نصف شده است. از کل این اعتبارات سازمان جهاد کشاورزی استان تنها ۱۰۷/۶ میلیارد ریال در اختیار داشته است. به بیان دیگر، در حدود ۱۳ درصد کل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عمرانی) استان زنجان به سازمان جهاد کشاورزی استان اختصاص داشته است. میزان اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای سازمان جهاد کشاورزی استان نیز در ۱۳۸۸ نسبت به سال ماقبل آن کاهش یافته است اما میزان کاهش اندک بوده است. کل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای اداره کل دامپزشکی و اداره کل منابع طبیعی استان در ۱۳۸۸ به ترتیب برابر با ۴/۷ و ۲۱/۳ میلیارد ریال بوده که اعتبارات اداره کل منابع طبیعی استان بر خلاف اعتبارات سازمان جهاد کشاورزی و اعتبارات اداره کل دامپزشکی استان، نسبت به سال ماقبل افزایش یافته است. قابل ذکر است که هر چند مجموع اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای سازمان جهاد کشاورزی استان در ۱۳۸۸ نسبت به ۱۳۸۷ کاهش یافته است، اما سهم اعتبارات سازمان جهاد کشاورزی از کل اعتبارات شامل

اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان در ۱۳۸۸ نسبت به ۱۳۸۷ افزایش یافته است. اما کاهش رقم مطلق اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به عنوان یکی از محدودیت‌های اساسی در اجرای طرح‌های بخش کشاورزی استان به شمار می‌آید (جدول ۶۵).

کل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه (عمرانی) استان زنجان از محل درآمدهای عمومی بر حسب فصل در بخش کشاورزی و منابع طبیعی در ۱۳۸۷ برابر با ۹۹/۷ میلیارد ریال بوده که در ۱۳۸۸ به ۶۹/۲ میلیارد ریال رسیده است. در واقع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای امور کشاورزی و منابع طبیعی استان در ۱۳۸۸ نسبت به ۱۳۸۷ کاهش بیش از ۳۰ درصد را تجربه کرده است. همچنین کل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای منابع آب استان در ۱۳۸۷ برابر با ۱۰۱/۱ میلیارد ریال بوده که بر خلاف اعتبارات کشاورزی و منابع طبیعی با افزایش قابل توجه به بیش از ۳۲۲ میلیارد ریال در ۱۳۸۸ رسیده است. قابل ذکر است که کل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای امور اقتصادی از محل درآمدهای عمومی استان در ۱۳۸۸ نسبت به سال ماقبل آن افزایش یافته است. در مجموع اعتبارات فصل کشاورزی و منابع طبیعی استان از کل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در ۱۳۸۸ برابر با ۸/۱ درصد بوده که در مقایسه با سال ماقبل آن تقریباً نصف شده است. در ۱۳۸۷ سهم اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصل کشاورزی و منابع طبیعی استان از محل درآمدهای عمومی از کل اعتبارات برابر با ۱۵/۸ درصد بوده که در ۱۳۸۸ به ۸/۱ درصد رسیده است. این امر محدودیت‌های اعتباری برای اجرای پروژه‌های توسعه‌بخش کشاورزی استان را موجب شده است.

جدول ۷۴. اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عمرانی) استان (میلیارد ریال، درصد)

کل اعتبارات		اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای		اعتبارات هزینه‌ای		شرح
۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۷	
۲۰۱/۳	۲۸۶/۶	۱۰۷/۶	۱۲۳/۳	۹۳/۷	۱۶۳/۳	سازمان جهاد کشاورزی
۴۴/۶	۳۳/۲	۲۱/۳	۱۵/۴	۲۳/۳	۱۷/۸	اداره کل منابع طبیعی
۲۰/۶	۲۱/۴	۴/۷	۵/۱	۱۵/۹	۱۶/۳	اداره کل دامپزشکی
۱۳/۳	۱۲/۵	۱۲/۸	۷/۳	۱۳/۸	۲۶/۵	سهم اعتبارات سازمان جهاد کشاورزی از اعتبارات استان

منبع: گزارش آماری استان ۱۳۸۸

پرداخت تسهیلات به بخش کشاورزی از جمله مهم‌ترین منابع مالی برای توسعه فعالیت‌های بخش کشاورزی به شمار می‌آید. این امر در استان زنجان که بخش کشاورزی در حدود ۲۵ درصد کل ارزش افزوده استان را تشکیل می‌دهد، از اهمیت بالایی برخوردار است. کل تعداد تسهیلات اعطایی از سوی بانک‌ها به بخش غیردولتی در استان زنجان در ۱۳۸۸ برابر با ۲۲۸۹۵۹ مورد بوده که از این تعداد ۴۱۱۴۴ مورد به فعالیت‌های کشاورزی اختصاص داشته است. به بیان دیگر، فعالیت‌های بخش کشاورزی استان در ۱۳۸۸ در حدود ۱۸ درصد کل تعداد تسهیلات اعطایی

استان را به خود اختصاص داده است. قابل ذکر است هر چند که کل تعداد تسهیلات اعطایی استان در ۱۳۸۸ نسبت به ۱۳۸۷ افزایش یافته است، اما تعداد تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی استان از ۴۴۷۲۵ مورد در ۱۳۸۷ به ۴۱۱۳۳ مورد در ۱۳۸۸ کاهش یافته است. این امر محدودیت دسترسی به منابع مالی برای فعالان بخش خصوصی در فعالیتهای کشاورزی را موجب شده است.

کل رقم تسهیلات اعطایی از سوی بانکهای استان در ۱۳۸۸ برابر با ۱۵۰۷۴/۲ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ماقبل آن رشد ۹/۲ درصدی را تجربه کرده است. رقم کل تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی استان در ۱۳۸۷ برابر با ۲۲۲۹/۷ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۸۸ با افزایش اندک به ۲۲۶۸/۵ میلیارد ریال رسیده است. تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی استان از کل اعتبارات اعطایی استان تنها سهم ۱۵ درصد را به خود اختصاص داده است در حالی که بخش کشاورزی استان در حدود ۲۵ درصد تولید ناخالص داخلی استان را تشکیل می‌دهد. قابل ذکر است که در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی استان، بخش کشاورزی کمترین سهم تسهیلات اعطایی بانکهای استان را به خود اختصاص می‌دهد. موانع موجود در اعطای تسهیلات بانکی به بخش کشاورزی و عدم همکاری بانکهای استان در تخصیص تسهیلات به فعالیتهای بخش کشاورزی استان، به عنوان یکی از موانع اصلی توسعه بخش کشاورزی استان علی‌رغم استعدادهای آن ارزیابی می‌شود (جدول ۶۶).

جدول ۷۵. تسهیلات اعطایی بانکهای استان به بخش کشاورزی

شرح	تعداد تسهیلات		حجم تسهیلات اعطایی (میلیارد ریال)		سهم (درصد)
	کشاورزی	کل تسهیلات	کشاورزی	کل تسهیلات	
۱۳۸۷	۴۴۷۲۵	۲۱۰۱۲۴	۲۲۲۹/۷	۱۳۸۰۵/۷	۱۶/۱
۱۳۸۸	۴۱۱۳۳	۲۲۸۹۵۹	۲۲۶۸/۵	۱۵۰۷۴/۲	۱۵

منبع: گزارش آماری استان ۱۳۸۸

۵-۹- سایر عوامل مؤثر بر عملکرد بخش‌های تحت تصدی و نظارت دستگاه

از دیگر عوامل مؤثر در فعالیتهای بخش کشاورزی می‌توان به وجود قوانین و مقررات دست و پاگیر اشاره نمود. وجود تعدد نهادهای تصمیم‌گیر در توسعه فعالیتهای بخش کشاورزی به ویژه در فعالیتهای مرتبط با صنایع تبدیلی موجب شده است که سرمایه‌گذاران تمایل اندکی برای سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی استان داشته باشند. عدم همکاری نهادهای متولی برای تسهیل توسعه فعالیتهای کشاورزی از دیگر عوامل اثرگذار بر فعالیتهای کشاورزی به شمار می‌آید. بر اساس اظهارات متولیان امر، همکاری ضعیف و موازی کاری نهادهای تصمیم‌گیر در فعالیتهای بخش کشاورزی موجب شده است که عملاً تمایل سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در این دسته از فعالیتهای کاهش یابد.

عدم توجه به واحدهای تولیدی موجود در بخش کشاورزی و عدم حمایت کافی از بروز شدن تکنولوژی‌های تولید به ویژه در بخش صنایع تبدیلی موجب شده است که میزان تولیدات بخش کشاورزی استان در سطح پایینی علی‌رغم پتانسیل بالای استان در این بخش باشد. واحدهای تولیدی به ویژه در بخش صنایع تبدیلی به دلیل درگیری با نهادهای مختلف با توجه به موازی کاری‌های گسترده در عرصه نظارت بر بخش تولیدی، همکاری ضعیف نهادهای مالی و پولی در تأمین سرمایه در گردش و افزایش هزینه تولید عملاً زمان لازم برای بروز نمودن تکنولوژی‌های تولید خود را ندارند. این امر بهره‌وری تولید در بخش کشاورزی استان را نزولی نموده است.

اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها اثر معناداری بر هزینه‌های تولید در بخش کشاورزی داشته است. قیمت انرژی و قیمت نهادهای تولید در بخش کشاورزی افزایش یافته است. همچنین کنترل قیمت فروش تولیدات کشاورزی از یک سو و افزایش هزینه‌های تولید از سوی دیگر، اثر فزاینده بر رکود و کاهش سرمایه‌گذاری و توسعه فعالیت‌های کشاورزی داشته است. در بخش حمایت از صنایع تبدیلی در راستای اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، تقریباً حمایتی از صنایع تبدیلی کشاورزی از سوی دولت انجام نشده است. نگرش یکسان به صنایع تبدیلی و سایر صنایع تولیدی موجب شده است که علی‌رغم نیاز شدید به حمایت از صنایع تبدیلی بخش کشاورزی به ویژه در شرایط اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، عملاً بیشتر فعالیت‌های تولیدی صنایع تبدیلی استان با مشکل مواجه گردند. تداوم این امر به عنوان یکی از تهدیدهای اساسی برای فعالیت‌های کشاورزی به ویژه در عرصه صنایع تبدیلی به شمار می‌آید.

مشکلات مرتبط با تهیه زمین، تملک زمین، تغییر کاربری زمین و سرمایه‌گذاری بر روی زمین موجب شده است که میزان بهره‌برداری از زمین‌های زارعی استان علی‌رغم پتانسیل بالای استان، در سطح پایینی قرار گیرد. به دلیل سودآوری بالای فعالیت‌های غیر کشاورزی، بیشتر زمین‌های کشاورزی به فروش گذاشته می‌شود و یا اینکه تغییر کاربری داده می‌شوند. این امر موجب شده است که تهیه زمین برای فعالیت‌های کشاورزی در سطح استان به ویژه برای فارغ‌التحصیلان و سرمایه‌گذاران مشکل باشد.

نوسانات در تولیدات نهادهای کشاورزی و نوسانات در نزولات آسمانی یکی دیگر از مسائل مطرح در بخش کشاورزی استان به شمار می‌آید. به دلیل سهم بالای کشت به صورت دیم در سطح استان و وابستگی زمین‌های زارعی به نزولات آسمانی، نوسانات نزولات آسمانی عملاً موجب شده است که تولید نهادهای کشاورزی در سطح استان با نوسان قابل توجه مواجه گردد. در سال‌های پربابی تولیدات نهادهای در سطح استان قابل توجه بوده اما به دلیل عدم هماهنگی و همکاری نهادهای مرتبط و عدم حمایت از تولیدکنندگان محصولات کشاورزی، بسیاری از محصولات تولیدی در سال‌های پربابی با مشکل فروش مواجه می‌شوند. در بیشتر این سال‌ها محصولات تولیدی به قیمت هزینه تولید و یا حتی کمتر از هزینه تولید از سوی تولیدکنندگان به فروش می‌رود. این امر اثر منفی در

انگیزه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی استان ایجاد می‌کند. در سال‌های کم آبی نیز عملاً تولید محصولات کشاورزی استان با کاهش مواجه می‌شود و مشکلاتی برای واحدهای صنایع تبدیلی کشاورزی استان فراهم می‌کند. به منظور کاهش اثرات منفی نوسانات در تولید محصولات کشاورزی در سطح استان نیاز به برنامه‌ریزی و هماهنگی بین نهادهای متولی می‌باشد. اما به دلیل عدم هماهنگی و وجود چندگانگی در تصمیم‌گیری‌های بخش کشاورزی استان عملاً بخش کشاورزی استان از نوسانات نزولات آسمانی و تولید محصولات کشاورزی اثرات منفی قابل توجهی را می‌پذیرد.

توجه اندک و حمایت‌های پایین از فعالیت‌های پشتیبان بخش کشاورزی نظیر فعالیت‌های مرتبط با حفاظت و احیای مراتع، آبخیزداری، دامپزشکی و سایر موجب شده است که کاهش تداوم فعالیت‌های کشاورزی استان در آینده نزدیک مورد انتظار باشد. عدم آشنایی تصمیم‌گیران استان در تخصیص اعتبارات برای فعالیت‌های پشتیبانی در سطح استان موجب شده است که عملاً بسیاری از طرح‌های مرتبط با این حوزه‌ها با مشکل مواجه گردند.

۶- تعیین اهداف کمی دستگاه در دوران برنامه پنجم توسعه

۶-۱- هدف‌گذاری رشد اقتصادی به تفکیک فعالیت‌های تحت پوشش دستگاه

با توجه به اینکه سال پایه برای تدوین قانون برنامه پنجم توسعه، سال ۱۳۸۶ است، از این رو هدف‌گذاری رشد اقتصادی بخش کشاورزی استان نیز بر اساس سال پایه ۱۳۸۶ تعیین می‌شود.

ارزش افزوده بخش کشاورزی استان زنجان در ۱۳۸۶، برابر با ۱۱۲۰/۲ میلیارد ریال بوده که ۱/۷ درصد ارزش افزوده این بخش در کل کشور را تشکیل می‌دهد. بر اساس قانون برنامه پنجم توسعه رشد ۷ درصدی برای ارزش افزوده این بخش در نظر گرفته شده است. استان زنجان در راستای حفظ سهم ۱/۷ درصدی خود در تولید محصولات کشاورزی کشور باید رشد متوسط سالانه ۷ درصد در بخش کشاورزی را تجربه نماید. به بیان دیگر، ارزش افزوده بخش کشاورزی استان با نرخ رشد متوسط ۷ درصد سالانه در پایان برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۳) به سطح ۱۴۶۸/۳ میلیارد ریال خواهد رسید.

کل تولیدات زراعی استان در سال پایه برابر با ۱۳۲۵/۱ هزار تن بوده که این میزان تولید ۱/۸ درصد کل تولیدات زراعی کشور را تشکیل می‌دهد. بر اساس قانون برنامه پنجم توسعه تولیدات زراعی کشور باید از نرخ رشد متوسط سالانه برابر با ۹/۴ درصد در طول سال‌های برنامه پنجم توسعه برخوردار باشد. بر اساس این هدف، میزان تولیدات زراعی کل کشور در پایان برنامه پنجم توسعه به ۹۳۶۵۹ هزار تن خواهد رسید. بر این اساس استان زنجان در راستای حفظ سهم ۱/۸ درصدی از تولیدات زراعی کشور، باید سالانه به طور متوسط از رشد برابر با ۷ درصد

برخوردار گردد. با این سطح رشد سالانه، میزان تولیدات زراعی استان در پایان برنامه پنجم توسعه به سطح ۱۶۸۵/۸ هزار تن خواهد رسید.

تولیدات باغی استان در سال پایه برابر با ۳۸۰/۴ هزار تن بوده که این میزان تولیدات ۲/۳ درصد کل تولیدات کشور از محصولات باغی را تشکیل می‌دهد. میزان تولیدات محصولات باغی کشور در سال پایه برابر با ۱۶۵۳۸ هزار تن بوده است. بر اساس هدف برنامه پنجم توسعه، میزان تولیدات محصولات باغی باید از رشد متوسط سالانه ۱۲/۵ درصد در طول سال‌های برنامه پنجم توسعه برخوردار گردد. بر اساس هدف تعیین شده، تولیدات محصولات باغی باید در پایان برنامه پنجم توسعه به ۲۹۸۰۲ هزار تن افزایش یابد. استان زنجان در راستای حفظ سهم خود از تولیدات محصولات باغی در طی برنامه پنجم توسعه، باید از رشد متوسط سالانه برابر با ۱۲/۵ درصد برخوردار گردد. بر اساس این میزان رشد در طول سال‌های برنامه پنجم توسعه، تولیدات باغی استان در پایان برنامه پنجم توسعه باید به ۶۵۸/۴ هزار تن افزایش یابد.

میزان تولید محصولات دام و طیور استان نیز در راستای حفظ سهم ۱/۹۴ درصد از کل تولیدات کشور باید از رشد متوسط سالانه برابر با ۱۰/۴ درصد برخوردار گردد که بر اساس این میزان رشد، تولید محصولات دام و طیور استان در پایان برنامه پنجم توسعه به ۳۶۱/۲ هزار تن افزایش خواهد یافت. تولید محصولات آبرزی استان، در مجموع ۲ درصد از کل تولید محصولات آبرزی کشور را تشکیل می‌دهد. بر اساس هدف تعیین شده، محصولات آبرزی کشور باید در پایان برنامه پنجم توسعه به ۱۰۲۵ هزار تن افزایش یابد. جهت دستیابی به این سطح از تولید محصولات آبرزی در کشور، باید تولید این نوع محصولات سالانه به طور متوسط رشد ۱۲/۸ درصد داشته باشد. استان زنجان نیز در راستای حفظ سهم ۲ درصدی خود از تولیدات شیلات کشور، باید سالانه رشد متوسط ۱۲/۸ درصد را در سال‌های برنامه پنجم توسعه تجربه نماید. بر اساس این هدف، میزان تولیدات شیلات استان در پایان برنامه پنجم توسعه به ۲۰/۵ هزار تن افزایش یابد (جدول ۶۷).

جدول ۷۶. اهداف کمی بخش کشاورزی استان در برنامه پنجم توسعه

شرح	استان		کشور		رشد سالیانه	متوسط نرخ رشد سالیانه
	سال پایه	۱۳۹۳	سال پایه	۱۳۹۳		
ارزش افزوده (میلیارد ریال)	۱۱۲۰/۲	۱۴۶۸/۳	۶۳۵۷۴/۹	۸۳۳۳۳/۷	۷	۷
زارعت (هزار تن)	۱۳۲۵/۱	۱۶۸۵/۸	۷۳۶۱۸	۹۳۶۵۹	۹/۴	۹/۴
باغبانی (هزار تن)	۳۸۰/۳	۶۸۵/۴	۱۶۵۳۸	۲۹۸۰۲	۱۲/۵	۱۲/۵
دام و طیور (هزار تن)	۲۱۹/۸	۳۶۱/۲	۱۱۳۳۵	۱۸۶۲۱	۱۰/۴	۱۰/۴
شیلات (هزار تن)	۱۱/۲	۲۰/۵	۵۶۲	۱۰۲۵	۱۲/۸	۱۲/۸

منبع: محاسبات بر اساس قانون برنامه پنجم توسعه

۶-۲- هدف‌گذاری بهره‌وری نیروی کار به تفکیک فعالیت‌های تحت پوشش دستگاه

بهره‌وری پایین عوامل تولید در بخش کشاورزی همواره یکی از معضلات در اقتصاد کشور به ویژه در بخش کشاورزی به شمار می‌آید. بهره‌وری تولید در بخش کشاورزی استان زنجان نیز با چنین شرایطی مواجه می‌باشد. در راستای حل معضل بهره‌وری پایین در اقتصاد کشور، توجه ویژه‌ای به ارتقای بهره‌وری در قانون برنامه پنجم شده است.

بر اساس ماده ۷۹ قانون برنامه چهارم توسعه، سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی کشور باید تا پایان برنامه به یک سوم افزایش یابد و این امر باید در ارتقای بهره‌وری عوامل تولید از جمله نیروی کار، سرمایه، انرژی، آب و خاک، متجلی گردد. همچنین بر اساس این ماده قانونی باید ارتقای بهره‌وری در تمام بخش‌های اقتصادی کشور رصد شده و راهبردهای ارتقای آن مورد توجه قرار گیرد. بر اساس ماده مذکور، دستگاه‌های اجرایی موظف هستند متغیرهای اثر گذار بر رشد بهره‌وری خود را شناسایی نموده و سیاست‌های تشویقی در این امر بکار گیرند.

علاوه بر الزام قانون برنامه پنجم توسعه بر ارتقای بهره‌وری در کل اقتصادی، در هریک از زیربخش‌های اقتصادی کشور از جمله بخش کشاورزی، الزاماتی در راستای ارتقای بهره‌وری بر عهده دستگاه متولی اعمال شده است. بر اساس بند الف، ماده ۱۴۱ قانون برنامه پنجم توسعه وزارت نیرو مکلف است به منظور افزایش بهره‌وری آب مصرفی در بخش کشاورزی کشور، نسبت به اصلاح تخصیص‌ها و پروانه‌های موجود آب و تحول حجمی آب به تشکل‌های آب بران اقدام نماید به گونه‌ای که سالانه حداقل یک درصد از حجم آب مصارف موجود به ویژه در دشت‌ها با بیلان آب زیرزمینی منفی کاهش یابد تا آب صرفه‌جویی شده در جهت توسعه اراضی جدید بخش کشاورزی یا سایر مصارف با روش‌های نوین آبیاری در مورد استفاده قرار گیرد.

علاوه بر تأکید بر ارتقای بهره‌وری آب در بخش کشاورزی، بر ماده ۱۴۳ قانون برنامه، در راستای حفظ تولید و نیل به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی و دامی و همچنین فراهم نمودن زیرساخت‌های امنیت غذایی و ارتقای ارزش افزوده بخش کشاورزی به میزان هفت درصد سالانه، در طول برنامه پنجم توسعه باید اقدامات زیر انجام شود:

الف- ارتقای رانندکان آبیاری بخش کشاورزی به حداقل ۴۰ درصد در سال آخر برنامه از طریق اجرای عملیات زیربنایی آب و خاک از جمله طرح‌های تجهیز و نوسازی، توسعه شبکه‌ها، زهکشی‌ها و روش‌های نوین آبیاری و اجرای عملیات به زراعی و به نژادی،

ب- تحول آب مورد نیاز کشاورزی به صورت حجمی بر اساس الگوی کشت هر منطقه و با استفاده از مشارکت بخش غیردولتی،

ج- ارتقای شاخص بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی و افزایش تولید محصول به ازای واحد حجم مصرفی،

د- گسترش مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی، مصرف بهینه انواع سموم، کود شیمیایی، مواد زیرشناختی (بیولوژیکی) و داروهای دامی و همچنین مبارزه زیست‌شناختی و توسعه کشت زیستی، مدیریت تلفیقی تولید و اعمال استانداردهای ملی کنترل کیفی تولیدات و فرآورده‌های کشاورزی در راستای پوشش حداقل ۲۵ درصدی سطح تولید تا پایان برنامه،

ر- نوسازی ماشین‌آلات و از رده خارج کردن حداقل ۲۰۰ هزار دستگاه ماشین‌آلات فرسوده کشاورزی و توسعه ماشینی کردن (مکانیزاسیون) بر مبنای اقلیم و شرایط و همچنین قابلیت و توانایی کشاورزان هر منطقه به گونه‌ای که در پایان برنامه ضریب نفوذ ماشینی کردن از یک اسب بخار در هکتار در ۱۳۸۸ به ۱/۵ اسب بخار در هکتار در سال آخر برنامه افزایش یابد.

علاوه بر الزامات برنامه پنجم توسعه در راستای ارتقای بهره‌وری در بخش تولیدات کشاورزی از طریق اقدامات مذکور، بر اساس ماده ۱۴۶ قانون برنامه دولت موظف است به منظور افزایش تولید ارتقای بهره‌وری و بازده زمین‌های کشاورزی در واحد هکتار، حمایت‌های حقوقی و مالی لازم را از تشکلهای حقوقی با اولویت تعاونی‌های تولید کشاورزی در جهت اعمال مدیریت واحد یا اتخاذ سیاست‌های تشویقی برای یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی به عمل آورد.

از این رو ارتقای بهره‌وری در بخش کشاورزی یکی از الزامات اساسی برنامه پنجم توسعه به شمار می‌آید. در این راستای وزارت جهاد کشاورزی در سطح کشور و سازمان جهاد کشاورزی در سطح استان موظف هستند در راستای ارتقای بهره‌وری در بخش کشاورزی کشور اقدامات تکلیفی برنامه پنجم را به اجرا بگذارند.

بر اساس اهداف تعیین شده در برنامه پنجم توسعه در راستای ارتقای بهره‌وری، اهداف ارتقای بهره‌وری عوامل تولید در بخش کشاورزی استان به شرح زیر است:

در راستای اهداف برنامه پنجم توسعه، راندمان آبیاری در بخش کشاورزی استان از طریقه بهبود زیرساخت‌ها، از سطح ۳۸ درصد در ۱۳۸۸، باید در پایان برنامه به سطح ۵۵/۳ درصد افزایش یابد. به بیان دیگر، در طول برنامه پنجم توسعه راندمان آبیاری از طریق بهبود زیرساخت‌های کشاورزی، در مجموع باید ۱۷/۳ درصد افزایش یابد که به طور متوسط افزایش راندمان سالانه ۳/۴ درصد مورد انتظار است.

سطح مکانیزاسیون در اراضی کشاورزی استان در ۱۳۸۸ برابر با ۰/۷۴ اسب بخار در هکتار بوده است که بر اساس هدف برنامه پنجم توسعه، باید به سطح ۱/۵ درصد افزایش یابد. با توجه به ظرفیت‌های استان در بخش کشاورزی و امکانات مالی مورد برای افزایش سهم مکانیزاسیون، هدف افزایش ۰/۵ درصدی در طول سال‌های برنامه پنجم توسعه در سطح استان مورد انتظار است. به بیان دیگر با تحقق این هدف، انتظار بر این است که نفوذ مکانیزاسیون در سطح اراضی استان در پایان برنامه به سطح ۱/۳۵ درصد افزایش یابد.

مدیریت مصرف آب در اراضی استان در ۱۳۸۸ در حدود ۳۶ هزار هکتار بوده است که در راستای ارتقای بهره‌وری آب در اراضی استان، هدف‌گذاری انجام شده بر آنست که در پایان برنامه ارتقای بهره‌وری بهبود مدیریت مصرف آب در اراضی استان به ۷۸/۷ هزار هکتار افزایش یابد. به بیان دیگر به طور متوسط سالانه در حدود ۸/۴ هزار هکتار بهبود مدیریت مصرف آب در اراضی استان تحقق یابد.

علاوه بر موارد مذکور، در راستای اهداف برنامه پنجم توسعه و ارتقای بهره‌وری مصارف آب در بخش کشاورزی، اهداف استانی نظیر اجرای روش‌های نوین و اصلاح آبیاری، برقرار کردن و تجهیز چاه‌های کشاورزی، اجرای سیستم‌های آبیاری تحت فشار، اصلاح و بهبود روش‌های سنتی آبیاری، توسعه شبکه‌های فرعی آبیاری، اجرای کانال‌های آبیاری تجهیز اراضی پایاب سدهای استان، ایجاد تشکلهای آب بران، تأمین آب کشاورزی و به روز و اجرایی نمودن سند ملی الگوی مصرف آب در سطح استان در طی برنامه پنجم توسعه مورد توجه قرار گرفته است. همچنین در راستای ارتقای بهره‌وری تولید در بخش کشاورزی استان، بهبود بهره‌وری نهاده‌های واسطه‌ای محصولات گیاهی، ارتقای کارایی مصرف کود، تولید بذرهای اصلاح شده، اصلاح و احیای باغات، اصلاح نژاد دام‌های سبک و سنگین، بهینه سازی مصرف سوخت در زیربخش‌های کشاورزی از جمله مهم‌ترین اهداف در راستای ارتقای بهره‌وری بخش کشاورزی استان تعریف شده‌اند.

۳-۶- هدف‌گذاری میزان گسترش پوشش خدمات دستگاه در دوران برنامه

با توجه به اینکه ساختار بخش کشاورزی در کشور بیشتر بر بخش خصوصی استوار است و بیش از ۹۰ درصد تولیدات بخش کشاورزی در سطح کشور توسط بخش خصوصی انجام می‌شود، از این رو خدمات عمومی بخش کشاورزی تنها محدود به واحدهای حاکمیتی بخش کشاورزی می‌باشد. بر اساس مفاد برنامه پنجم توسعه، دولت موظف است اقدام به گسترش مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی، مصرف بهینه سموم، کود شیمیایی، مواد زیست‌شناختی و داروهای دامی و همچنین مبارزه زیست‌شناختی و توسعه کشت زیستی و مدیریت تلفیقی تولید و اعمال استانداردهای ملی کنترل کیفی تولیدات و فرآورده‌های کشاورزی در راستای پوشش حداقل ۲۵ درصدی سطح تولیدات تا پایان برنامه نماید. همچنین در قانون برنامه پنجم توسعه دولت مکلف شده است که در راستای برون سپاری فعالیت‌های غیر حاکمیتی و تصدی‌گری‌های بخش کشاورزی به بخش‌های خصوصی و تعاونی، با تأکید بر به کارگیری کارشناسان تعیین صلاحیت شده عضو سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی و سازمان نظام دامپزشکی به عنوان ناظر و یا مشاور فنی مزارع کشاورزی و واحدهای دامی و دامپروری و آبریز پروری، و تعاونی‌ها و تشکلهای بخش کشاورزی در طول برنامه اقدام نماید.

علاوه بر اهداف مذکور، دولت در برنامه پنجم توسعه موظف شده است که در سطح مزارع و باغ‌های کشور اقدام به ترویج استفاده از کودهای آلی و زیستی (ارگانیک) نماید تا میزان مصرف این نوع کودها تا پایان برنامه پنجم توسعه در سطح مزارع و باغ‌های کشور به ۳۵ درصد افزایش یابد. همچنین دولت موظف شده است که پوشش بیمه‌ای تولیدات بخش کشاورزی و عوامل تولید در بخش کشاورزی را به میزان حداقل ۵۰ درصد تولیدات تا پایان برنامه پنجم توسعه افزایش دهد.

از اهداف دیگر برنامه توسعه که بُعد خدمات عمومی دارد، می‌توان به صدور سند مالکیت کلیه اراضی توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تا پایان برنامه، کمک مالی به توسعه صندوق‌های توسعه بخش کشاورزی و اعمال حمایت‌های حقوقی و مالی از تشکیل تشکل‌های حقوقی با اولویت تعاونی‌های تولید کشاورزی در راستای اعمال مدیریت واحد یا اتخاذ سیاست‌های تشویقی برای یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی اشاره نمود.

در سطح استان زنجان اهداف خدمات عمومی بخش کشاورزی شامل سیلوسازی و هانگار علوفه، بررسی، مراقبت و مبارزه با بیماری‌های دامی، مایه‌کوبی دام‌ها علیه بیماری‌های واگیر، مراقبت، پایش و بررسی بیماری‌های دامی، کنترل و مبارزه با آفات عمومی، ردیابی آفات قرنطینه‌ای داخلی و خارجی، صدور گواهی بهداشتی نهاده‌ها و محصولات کشاورزی، توسعه شبکه‌های مراقبت و پیش‌آگاهی، نظارت، کنترل و بازرسی بهداشتی کشتارگاه‌ها، برگزاری کلاس‌های آموزشی و ترویجی برای بهره‌برداران، حفاظت از جنگل‌ها و مراتع کشور، کنترل فرسایش خاک، افزایش سطح پوشش بیمه‌ای دام، طیور، نهاده‌ها و محصولات کشاورزی هستند که در راستای اهداف برنامه پنجم توسعه، وضعیت هر یک از خدمات عمومی مذکور باید نسبت به سال پایه ارتقا یابد.

۴-۶- هدف‌گذاری شاخص‌های کمی و کیفی مرتبط با هر بخش در دوران برنامه پنجم توسعه

علاوه بر اهداف کمی برنامه پنجم توسعه برای بخش کشاورزی، اهداف کیفی نیز برای این بخش تعریف شده است. از جمله مهم‌ترین اهداف کیفی در بخش کشاورزی مورد تأکید برنامه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ۱- توانمندسازی ساختار مدیریت منابع طبیعی و آبخیزداری کشور،
- ۲- تأمین امنیت غذایی از طریق توسعه کشتارگاه‌ها صنعتی و بهبود کشتارگاه‌های سنتی و نیمه صنعتی،
- ۳- کنترل بیماری‌های دامی، تضمین سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی،
- ۴- ارتقای شاخص‌های توسعه روستایی و ارائه خدمات نوین،
- ۵- حمایت از گسترش کشاورزی صنعتی و صنایع روستایی با اولویت توسعه خوشه‌ها و زنجیره‌های صنعتی-کشاورزی کوچک و متوسط
- ۶- تشویق مهاجرت معکوس از شهر به روستا و تثبیت نسبی جمعیت روستایی

- ۷- آموزش فنی و حرفه‌ای مستمر روستاییان با هدف توانمندسازی برای ارائه و استفاده از خدمات نوین و مشارکت در فعالیتهای صنعتی و بهبود کیفیت تولیدات،
 - ۸- ساماندهی و استقرار فعالیتهای کارآفرینی و اشتغالزای کوچک و متوسط تولیدی و خدماتی در مناطق روستایی،
 - ۹- حمایت مالی جهت توسعه اشتغال خانوارهای روستایی و عشایری،
 - ۱۰- تقویت مدیریت یکپارچه اراضی از طریق مشارکت با تشکلهای حقوقی به منظور جلوگیری از خرد شدن اراضی و تجمیع مدیریت اراضی خرد کشاورزی،
 - ۱۱- اقدام قانونی در جهت ایجاد شرکت شهرکهای کشاورزی به منظور هدایت، راهبری و احداث و توسعه زیرساختهای مجتمعهای کشاورزی، دامی و شیلاتی،
 - ۱۲- تعادل بخشی در حوزههای آبخیزداری، آبخوانداری، احیای قنوت، بهبود و اصلاح روشهای آبیاری و استقرار نظام بهره‌برداری مناسب دشتها.
- اهداف کیفی مذکور هر چند برای کل کشور در برنامه پنجم توسعه مورد تأکید قرار گرفته است، اما این اهداف در سطح استان به ویژه استان زنجان نیز مورد تأکید می‌باشد. از جمله اهداف کیفی که در سطح استان زنجان در طی سالهای برنامه پنجم توسعه مورد تأکید می‌باشد می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:
- ۱- حفظ و افزایش تولید و پایداری محصولات کشاورزی از طریق ایجاد ظرفیتهای جدید،
 - ۲- ارتقای بهره‌وری عوامل تولید بخش کشاورزی استان،
 - ۳- کنترل و احیای کیفیت محصولات تولیدی در بخش کشاورزی استان،
 - ۴- اصلاح ساختار بازار نهاده‌ها و خدمات تولیدی بخش کشاورزی،
 - ۵- تقویت تقاضای محصولات کشاورزی،
 - ۶- تنظیم عرضه محصولات کشاورزی،
 - ۷- احیا، توسعه و حفاظت از جنگلها و مراتع استان زنجان،
 - ۸- کنترل فرسایش و حفاظت خاک.
- هر یک از اهداف مذکور قابلیت تفکیک به مجموعه‌ای از اهداف کمی را نیز دارد که در بخشهای قبلی مورد بحث قرار گرفت.

۵-۶- برآورد اشتغال به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در فعالیت‌های

تحت پوشش دستگاه با توجه به اهداف فوق و تحول بهره‌وری نیروی کار

جمعیت شاغل استان در ۱۳۸۵ برابر با ۳۶/۹۳ درصد از ۴۰/۷۴ درصد جمعیت فعال استان از کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بوده است. در طی ۱۳۸۵-۱۳۸۸ از یک سو جمعیت فعال اقتصادی استان افزایش یافته و از سوی دیگر سهم جمعیت شاغل از کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر افزایش یافته است. در ۱۳۸۷ سهم جمعیت فعال استان از کل جمعیت ۴۰/۷۴ درصد در ۱۳۸۵ به ۴۳ درصد افزایش یافته و سهم جمعیت شاغل نیز از ۳۶/۹۳ درصد در ۱۳۸۵ به ۳۸/۹ درصد افزایش یافته است. هر چند سهم جمعیت شاغل در ۱۳۸۷ افزایش یافته است، اما میزان افزایش جمعیت فعال استان بیش از میزان افزایش جمعیت شاغل استان بوده که در نتیجه آن نرخ بیکاری در سطح استان افزایش یافته است. در ۱۳۸۸ سهم جمعیت فعال و شاغل استان از کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر افزایش یافته اما بر خلاف ۱۳۸۷، و ۴/۱ درصد از کل جمعیت بالای ۱۰ سال در ۱۳۸۷ به ۳/۸ درصد در ۱۳۸۸ کاهش یافته است. قابل ذکر است که سهم بیکاری در بین مردان استان بیش از زنان استان در طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۸۸ بوده است (جدول ۷۷).

با توجه به ویژگی‌های استان، میزان جمعیت بیکار فعال در مناطق شهری استان در مقایسه با مناطق روستایی بیشتر است. یکی از دلایل این امر به فعالیت‌های خود اشتغالی در روستاهای استان بر می‌گردد که بیشتر متمرکز بر فعالیت‌های کشاورزی و دامپروری می‌باشد. قابل ذکر است که سهم جمعیت فعال مردان در مقایسه با زنان هم در مناطق شهری و هم در مناطق روستایی استان بیشتر است.

جدول ۷۷. توزیع جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر استان (درصد)

جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	جمعیت فعال به لحاظ اقتصادی			کل	
	جمع	بیکار	شاغل		
۱۰۰	۴۰/۷۴	۳/۸۱	۳۶/۹۳	کل	۱۳۸۵
۱۰۰	۶۷	۵/۲۵	۶۱/۷۵	مرد	
۱۰۰	۱۴/۷۷	۲/۴	۱۲/۳۷	زن	
۱۰۰	۴۵/۵	۴	۴۱/۵	کل	۱۳۸۶
۱۰۰	۶۸/۸۴	۵/۲۵	۶۱/۵۹	مرد	
۱۰۰	۲۴/۹	۲/۸	۲۲/۱	زن	
۱۰۰	۴۳	۴/۱	۳۸/۹	کل	۱۳۸۷
۱۰۰	۶۴/۶	۵/۵	۵۹/۱	مرد	
۱۰۰	۲۱/۵	۲/۶	۱۸/۹	زن	
۱۰۰	۴۴/۹	۳/۸	۴۱/۱	کل	۱۳۸۸
۱۰۰	۶۸/۴	۵/۴	۶۳	مرد	
۱۰۰	۲۲/۵	۲/۲	۲۲/۳	زن	

منبع: گزارش سرشماری استان ۱۳۸۸

نرخ بیکاری استان در ۱۳۸۵ برابر با ۹/۳۶ درصد بوده که در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه کاهش یافته و در ۱۳۸۸ به سطح ۸/۴ درصد رسیده است. قابل ذکر است هر چند که نرخ بیکاری کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در

سطح استان در طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۸۸ کاهش یافته است، اما نرخ بیکاری جوانان استان (۱۵-۲۴) ساله همواره بیش از ۱۸ درصد بوده است. بخش کشاورزی استان یکی از مهم‌ترین بخش‌ها در اشتغال‌زایی استان به شمار می‌آید. این بخش در ۱۳۸۵، ۲۹/۵ درصد کل اشتغال جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر را در اختیار داشته است. هر چند در طی سال‌های برنامه چهارم توسعه، سهم بخش کشاورزی استان از اشتغال جمعیت فعال استان کاهش یافته است، اما همچنان سهم بالایی در مقایسه با بخش‌های صنعت و خدمات به خود اختصاص داده است. در ۱۳۸۸ در حدود ۳۶ درصد اشتغال نیروی کار استان در بخش کشاورزی بوده است. قابل ذکر است که هر چند سهم بخش کشاورزی در اشتغال‌زایی کل جمعیت فعال استان نقش به‌سزایی دارد، اما به لحاظ تفکیک جنسیتی، سهم بخش کشاورزی استان در اشتغال جمعیت فعال مرد در ۱۳۸۸ تنها ۲۹/۸ درصد بوده که در مقایسه با بخش‌های صنعت و خدمات در سطح پایینی قرار داشته است. بخش کشاورزی همچنان در اشتغال‌زایی زنان استان به ویژه در مناطق روستایی نقش بسزایی دارد.

بر اساس اهداف برنامه پنجم توسعه، سطح بیکاری در طی سال‌های برنامه پنجم توسعه باید به سطح ۷ درصد کل نیروی فعال کشور کاهش یابد. در راستای اهداف برنامه پنجم توسعه، در سطح استان زنجان نیز نرخ بیکاری باید به سطح ۷ درصد کل جمعیت فعال استان برسد.

رشد جمعیت استان در طی سال‌های اخیر کاهش یافته است. بر اساس سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵، جمعیت استان در ۱۳۸۵، برابر با ۹۶۴۶۰۱ نفر بوده که در طی دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ رشد متوسط سالانه ۰/۶۸ درصد داشته است. از کل این جمعیت، ۴۰/۷۴ درصد جمعیت فعال بوده که در واقع برابر با ۳۹۲۹۷۸ نفر می‌باشد. با فرض اینکه رشد جمعیت استان سالانه ۰/۶۸ درصد در طی سال‌های برنامه پنجم توسعه نیز حفظ گردد، در سال پایانی برنامه (۱۳۹۳) کل جمعیت استان به حدود ۱۰۱۸۳۴۱ نفر خواهد رسید. اگر سهم جمعیت فعال استان نیز همان سطح ۴۰/۷۴ درصد حفظ گردد، جمعیت فعال استان در پایان برنامه به ۴۱۴۸۷۲ نفر خواهد رسید. اگر سهم جمعیت فعال استان در سال پایه ۱۳۸۸، حفظ گردد (۴۴/۹ درصد کل جمعیت)، در این حالت جمعیت فعال استان در پایان برنامه پنجم توسعه برابر با ۴۵۷۲۳۵ نفر خواهد بود.

بر این اساس، در جهت رسیدن به هدف برنامه پنجم توسعه در بخش اشتغال (نرخ بیکاری ۷ درصد در پایان برنامه) و دستیابی به این هدف در سطح استان، باید تعداد جمعیت شاغل از ۴۰۴۸۷۳ نفر در ۱۳۸۸، به سطح ۴۲۵۲۲۸ نفر در پایان برنامه پنجم توسعه افزایش یابد. به بیان دیگر باید در طی سال‌های برنامه پنجم توسعه در مجموع ۲۰۳۵۵ شغل در سطح استان ایجاد گردد که به طور متوسط سالانه باید ۴۰۷۱ شغل در سطح استان ایجاد شود. اگر بخش کشاورزی استان بخواهد سهم ۳۶ درصدی از اشتغال استان در طی سال‌های برنامه پنجم توسعه را حفظ نماید، به طور متوسط سالانه باید ۱۴۶۵ نفر فرصت شغلی جدید در بخش کشاورزی استان ایجاد گردد که در

مجموع برابر با ۷۳۲۷ نفر شغل جدید در پایان برنامه پنجم توسعه خواهد بود. قابل ذکر است که این میزان اشتغال علاوه بر اشتغال فعلی بخش کشاورزی در سطح استان می باشد (جدول ۶۹).

جدول ۷۸. هدف گذاری اشتغال بخش کشاورزی استان در طی دوره برنامه پنجم توسعه (نفر)

شرح	کل جمعیت*	جمعیت فعال استان**	جمعیت شاغل***	جمعیت شاغل در بخش کشاورزی****	میزان اشتغال زایی هدف در بخش کشاورزی
۱۳۸۸	۹۸۴۴۱۲	۴۴۲۰۰۱	۴۰۴۸۷۵	۱۴۵۷۵۵	---
۱۳۹۳	۱۰۱۸۳۴۰	۴۵۷۲۳۴	۴۲۵۲۲۸	۱۵۳۰۸۱	۷۳۲۶
۱۳۹۴	۱۰۲۵۲۶۵	۴۶۰۳۴۳	۴۲۸۱۱۹	۱۵۴۱۲۲	۱۰۴۱

* رشد جمعیت استان در طی سال های برنامه پنجم ۰/۶۸ درصد فرض شده است.

** سهم جمعیت فعال استان از کل جمعیت ۴۴/۹ درصد فرض شده است.

*** نرخ بیکاری در طی سال های برنامه پنجم توسعه ۷ درصد در سطح استان فرض شده است.

**** سهم بخش کشاورزی استان از اشتغال در طی سال های برنامه پنجم توسعه ۳۶ درصد فرض شده است.

منبع: محاسبات تحقیق

با توجه به اینکه اشتغال زایی در بخش کشاورزی استان در بیشتر زیربخش ها در اختیار بخش خصوصی است و بر اساس نظرات کارشناسی، در حدود ۹۰ درصد اشتغال بخش کشاورزی استان توسط بخش خصوصی انجام می شود و تنها در حدود ۱۰ درصد از اشتغال بخش کشاورزی استان در اختیار تعاونی ها و بخش عمومی است، از این رو انتظار بر این است که اهداف اشتغال زایی در بخش کشاورزی استان توسط بخش خصوصی در سال های برنامه پنجم توسعه در سطح استان با مشارکت قابل ملاحظه بخش خصوصی انجام شود. همچنین با توجه به جهت گیری های دولت و اهداف برنامه پنجم توسعه و سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی، انتظار بر این است که سهم بخش خصوصی در بخش کشاورزی استان به بیش از ۹۰ درصد در طی سال های برنامه پنجم توسعه افزایش یابد و بخش عمومی تنها به عنوان ناظر و راهبر فعالیت های بخش کشاورزی در سطح استان عمل نماید.

۶-۶- پیامدهای اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی و اجرای قانون هدفمند سازی یارانه

انرژی بر اهداف رشد اقتصادی و اشتغال در دستگاه

اجرای سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی در بخش کشاورزی در سطح مطلوبی انجام شده است. امروزه میزان قابل توجهی از فعالیت های تصدی گری دولت در بخش کشاورزی توسط بخش خصوصی انجام می شود و حجم اندک واگذاری های این بخش نیز در راستای اجرای قانون برنامه پنجم توسعه در طی سال های برنامه به انجام می رسد. با توجه به اینکه بیشتر تولیدات بخش کشاورزی در سطح استان نیز توسط بخش خصوصی و تعاونی انجام می شود، از این رو اجرای سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی به تداوم و تقویت فعالیت های بخش خصوصی در بخش کشاورزی منجر خواهد شد. در این راستا نیاز است که فعالیت های حاکمیتی دولت در بخش کشاورزی و زیربخش های آن نظیر

منابع طبیعی، دامپزشکی و سایر در سطح مطلوب و در راستای برآورد نیازهای بخش خصوصی انجام شود. انتظار بر این است که با سیاست‌های تعریف شده در بخش کشاورزی و حضور فعال بخش خصوصی در فعالیتهای این بخش، تداوم اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی در این بخش در سال‌های اجرای قانون برنامه پنجم توسعه تبعات مثبتی بر رشد اقتصادی و تحقق اهداف این بخش در سطح کشور و در سطح استان داشته باشد.

در شرایط فعلی در راستای اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی در بخش کشاورزی، بیشتر فعالیتهای بخش کشاورزی استان توسط بخش خصوصی انجام می‌شود و بخش عمومی به عنوان کارفرما فعالیتهای خود را به بخش خصوصی واگذار نموده و بخش خصوصی از طریق تشکیل شرکتهای مشاورین کشاورزی و شرکتهای پیمانکاری، بیشتر فعالیتهای بخش کشاورزی استان را انجام می‌دهد. بر اساس نظرات کارشناسی، فعالیتهای بخش خصوصی در انجام فعالیتهای تصدی‌گری بخش کشاورزی استان در سطح مطلوب بوده و حمایت‌های عمومی برای تقویت جایگاه بخش خصوصی در کشاورزی استان می‌دهد نتایج مطلوبی در تحقق اهداف برنامه پنجم توسعه در سطح استان داشته باشد.

اجرای قانون هدفمند سازی یارانه‌ها از یک سو هزینه‌های تولید برای بخش کشاورزی استان را افزایش داده است و از سوی دیگر، به دلیل کنترل قیمت‌ها در بیشتر محصولات کشاورزی و دامی، سود فعالان این بخش کاهش یافته است. این امر موجب شده است که بیشتر فعالان بخش کشاورزی و دامی تداوم فعالیتهای خود در این بخش را دشوار ارزیابی نمایند. در بخش صنایع تبدیلی کشاورزی نیز به دلیل افزایش هزینه‌های تولید ناشی از آزادسازی قیمت انرژی از یک سو و افزایش قیمت نهاده‌ها از سوی دیگر، فعالیتهای این حوزه با مشکل مواجه شده است.

دولت در راستای حمایت از بخش کشاورزی، سیاست‌های حمایتی از این بخش را تدوین نموده و قرار بر این است که بر اساس این سیاست‌ها هم در بخش تولید نهاده‌ها و هم در بخش تولید محصول نهایی بخش کشاورزی، از فعالان این بخش حمایت‌های لازم انجام شود. در صورتی که سیاست‌های حمایتی تدوین شده در این بخش به موقع و با کارایی بالا به اجرا گذاشته شود، به نظر می‌رسد که بخش کشاورزی در سطح کل کشور و در سطح استان آسیب‌پذیری اندکی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها داشته باشد. اما به دلیل وقفه در اجرای سیاست‌های حمایتی و همکاری ضعیف نهادهای پولی و بانکی و سایر نهادهای مرتبط، در شرایط فعلی بخش کشاورزی کشور و استان از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها آسیب دیده است. هزینه‌های اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در شرایط فعلی افزایش هزینه‌های تولید، کاهش سود، کاهش کیفیت محصولات، کاهش حجم فعالیت‌ها، کاهش رفاه اقتصادی به ویژه در مناطق روستایی و سایر بوده است. هر چند پرداخت یارانه نقدی به خانوارهای روستایی رفاه آنها را افزایش داده است، اما درآمد روستاییان به دلیل افزایش هزینه‌های تولید در مقایسه با گذشته در فعالیتهای کشاورزی کاهش یافته است.

در دوره کوتاه مدت به دلیل برخی نقص‌ها در اجرای سیاست‌های حمایتی بخش کشاورزی، این بخش از اجرای سیاست‌های هدفمند کردن یارانه‌ها در سطح کل کشور و در سطح استان آسیب دیده است. اما در صورت اصلاح قیمت محصولات کشاورزی و اجرای مطلوب سیاست‌های حمایتی مصوب بخش کشاورزی، پیش‌بینی می‌شود که در میان مدت و بلندمدت وضعیت بخش کشاورزی در سطح کشور و در سطح استان بهبود یابد و سرمایه‌گذاری قابل توجهی به این بخش به دلیل افزایش سودآوری آن نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی، جریان پیدا کند. تحقق اهداف برنامه پنجم در بخش کشاورزی استان نیز منوط به اصلاح قیمت محصولات کشاورزی و اجرای صحیح سیاست‌های حمایت از بخش کشاورزی است.

۷- راهبردهای اساسی اشتغال دستگاہ در دوران برنامه پنجم

سازمان جهاد کشاورزی استان در راستای دستیابی به اهداف اشتغال در طی سال‌های برنامه پنجم توسعه و همچنین حفظ سطح اشتغال در بخش کشاورزی استان، باید راهبردهای اساسی زیر را دنبال نماید.

۷-۱- اولویت بخشیدن به طرح‌های نیمه تمام و راکد که دارای توجیه اقتصادی هستند.

بر اساس نظرات کارشناسی در سطح استان زنجان، طرح‌های نیمه تمام و راکد زیادی که دارای توجیه اقتصادی هستند اما به دلیل همکاری ضعیف نهادهای پولی و مالی در سطح استان و سایر نهادهای مربوطه، عملاً این طرح‌ها به اجرا گذاشته نمی‌شود. برخی از این طرح‌ها جنبه خدمات عمومی داشته و اجرای آنها در راستای حفظ پایداری تولید در بخش کشاورزی استان می‌باشد. این دسته از طرح‌ها وابسته به بودجه عمومی بوده که از محل اعتبارات ملی و استانی تأمین مالی می‌شوند. بر اساس نظرات کارشناسی در سطح استان، همواره توجه اندکی به طرح‌های پشتیبان بخش کشاورزی استان در تخصیص اعتبارات به ویژه از محل اعتبارات استانی می‌شود. دلیل این امر به عدم شناخت کافی مسئولان مربوطه از اهمیت و جایگاه طرح‌های پشتیبانی و نگرش کوتاه مدت مسئولان مربوطه به طرح‌های بخش کشاورزی استان می‌باشد.

دسته دوم از طرح‌های نیمه تمام و راکد استان مربوط به طرح‌های پیشنهادی از سوی بخش خصوصی بوده که در راستای افزایش اشتغال و یا حفظ اشتغال در بخش کشاورزی استان می‌باشند. بر اساس نظرات کارشناسان در سطح استان، بسیاری از این طرح‌ها توسط متقاضیان متخصص و توانمند پیشنهاد می‌شوند، اما بیشتر این متقاضیان با مشکل تأمین مالی برای اجرای طرح‌های خود مواجه هستند. همکاری ضعیف نهادهای پولی و مالی و تخصیص ضعیف اعتبارات حمایتی از این طرح‌ها موجب شده است که بسیاری از این طرح‌ها نیمه تمام و یا راکد باقی بمانند.

بر اساس نظرات کارشناسان اجرای این دسته از طرح‌ها در سطح استان می‌تواند اشتغال‌زایی قابل توجهی در بخش کشاورزی استان را به دنبال داشته باشد.

از این رو در راستای حفظ اشتغال و ایجاد اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی استان و تحقق اهداف برنامه پنجم توسعه در اشتغال‌زایی بخش کشاورزی در سطح استان زنجان نیاز است که از یک سو، توجه ویژه به لحاظ تخصیص اعتبارات استانی و ملی برای اجرای طرح‌های پشتیبانی بخش کشاورزی استان گردد. از سوی دیگر، اعتبارات لازم و سیاست‌های حمایتی مالی از طرح‌های بخش خصوصی و تأمین سرمایه مورد نیاز طرح‌ها توسط نهادهای پولی و مالی در سطح کشور به ویژه در سطح استان در بخش کشاورزی، مورد توجه قرار گرفت. عدم توجه به اجرای طرح‌های پشتیبان بخش کشاورزی موجب کاهش تولیدات بخش کشاورزی و عدم پایداری آن در آینده می‌شود. همچنین عدم توجه به طرح‌های بخش خصوصی موجب کاهش سهم اشتغال بخش کشاورزی در اشتغال‌زایی استان در آینده خواهد شد.

۲-۷- تغییر خطوط تولید طرح‌ها غیر قابل توجیه برای ایجاد محصولات دارای مزیت

با توجه به نظرات کارشناسان در سطح استان، بیشتر طرح‌های پشتیبان و طرح‌های بخش خصوصی در سطح استان از توجیه اقتصادی لازم برخوردار هستند. زیرا در طی مراحل مختلف اداری، طرح‌های پیشنهادی بخش خصوصی توسط کارشناسان سازمان مورد بررسی قرار گرفته و متقاضیان از ابعاد مختلف طرح و توجیه‌پذیری بودن آن توجیه می‌شوند. برای نمونه، طرح‌های پیشنهادی بخش خصوصی در بخش صنایع تبدیلی استان، ابتدا به لحاظ نهادهای موجود در سطح استان برای تأمین مواد اولیه طرح درخواستی مورد بررسی قرار می‌گیرد، بر اساس نظرات مسئولان این بخش، بسیاری از طرح‌های پیشنهادی بخش خصوصی در همین مرحله متوقف می‌شوند. در مراحل بعدی امکانات و تخصص متقاضیان مورد بررسی قرار می‌گیرد. با توجه به طی مراحل مورد نیاز از سوی متقاضیان برای دریافت مجوزهای فعالیت، طرح‌های فاقد توجیه در بخش کشاورزی استان به ویژه در بخش خصوصی کمتر مشاهده می‌شود.

دنبال کسب سود بیشتر از سوی بخش خصوصی در ارائه طرح‌های بخش کشاورزی یکی دیگر از دلایل اصلی برای توجیه‌پذیر بودن طرح‌های پیشنهادی استان را نشان می‌دهد. زیرا بخش خصوصی برای پیشنهاد طرح‌های کشاورزی خود تمام ابعاد طرح را مورد بررسی قرار داده و سود مورد انتظار خود را تعیین می‌نماید. از این رو طرح‌های پیشنهادی بخش کشاورزی استان بیشتر توجیه‌پذیر هستند. اما ممکن است که برخی طرح‌های پیشنهادی بخش کشاورزی جنبه رانتی داشته باشد که بر اساس نظرات کارشناسان، تعداد این نوع طرح‌ها در بخش کشاورزی استان نزدیک به صفر است.

دسته‌ای از طرح‌های بخش کشاورزی استان ممکن است سودآوری پایینی داشته باشد و نیاز باشد که تغییراتی در طرح انجام شود و یا بکلی طرح در حال اجرا کنار گذاشته شود و طرح جدید تعریف گردد. با توجه به اینکه بیشتر طرح‌های بخش کشاورزی استان توسط بخش خصوصی به اجرا گذاشته می‌شود، بخش خصوصی به خوبی در موقعیت‌های مختلف طرح‌های در دست اجرا و طرح‌های جدید را به لحاظ سودآوری مورد بررسی قرار می‌دهد و بیشترین سرمایه از سوی بخش خصوصی به طرح‌هایی جریان می‌یابد که سودآوری بالایی داشته باشد. در طرح‌های پشتیبان، به دلیل سودآوری عمومی آن کمتر این موضوع مورد توجه قرار می‌گیرد. بیشتر طرح‌های این حوزه با توجه به میزان اعتبارات ملی و استانی تعریف و به اجرا گذاشته می‌شوند. وابستگی شدید طرح‌های پشتیبان به اعتبارات ملی و استانی موجب شده است که با تغییر کوچک در ساختار حاکمیتی در سطح ملی و استانی، بسیاری از طرح‌های پشتیبان در حال اجرا متوقف گردند و یا اینکه تخصیص با وقفه اعتبارات توجیه‌پذیری طرح‌ها را کاهش دهد. از این رو حفظ پایداری و انجام مطالعات کارشناسی در تعریف طرح‌های پشتیبان و انجام حمایت‌های لازم از این طرح‌ها می‌تواند نقش اساسی در پایداری تولیدات کشاورزی داشته باشد.

۷-۳- توجه به پایداری بنگاه‌های کوچک و پیوند آنها با بنگاه‌های متوسط و بزرگ

با توجه به ساختار کشاورزی در سطح ملی و استانی، ارتباط بین بنگاه‌های کوچک با بنگاه‌های متوسط و بزرگ به صورت خودکار ایجاد می‌شود. زیرا بیشتر فعالان بخش کشاورزی از فعالان بخش خصوصی هستند و این بخش در راستای کسب سود بیشتر بدنبال ایجاد ارتباط با بنگاه‌های هم‌تراز خود است. اما برقراری ارتباط بین بنگاه‌های کوچک با بنگاه‌های متوسط و بزرگ در فعالیتهای بخش کشاورزی با حضور واسطه‌های قابل توجهی انجام می‌شود. حضور واسطه‌گران در ایجاد این ارتباطات هر چند که اشتغال بخش کشاورزی در سطح ملی و استانی را افزایش می‌دهد، اما بیشتر سود فعالیتهای بخش کشاورزی را نصیب واسطه‌گران می‌کند و تولیدکنندگان خرد سود اندکی را کسب می‌کنند.

در راستای حفظ اشتغال و ایجاد اشتغال جدید در بخش کشاورزی لازم است که دولت سیاست‌های ساماندهی ارتباط بین بنگاه‌های خرد و بنگاه‌های متوسط و بزرگ در بخش کشاورزی در سطح ملی و استانی را به اجرا بگذارد. هر چند که در کوتاه مدت به دلیل کاهش تعداد واسطه‌گران میزان اشتغال در بخش کشاورزی کاهش می‌یابد، اما در میان مدت و بلندمدت از یک سو به دلیل افزایش سود بنگاه‌های کوچک، تعداد این بنگاه‌ها افزایش یافته و این امر اشتغال‌زایی را افزایش می‌دهد. از سوی دیگر، ساماندهی ارتباط بین بنگاه‌های کوچک و متوسط و بزرگ، خود نیازمند شکل‌گیری نهادهای مردمی بوده که نتیجه آن اشتغال جدید خواهد بود.

۴-۷- تحول در آموزش و ارتقای مهارت بخش عمومی و خصوصی و ظرفیت‌های

مدیریت در بخش دولتی و خصوصی متناسب با تقاضای بازار کار

آموزش نیروی انسانی در بخش کشاورزی نقش بسیار اساسی دارد. با توجه به اینکه واحدهای آموزشی در سطح استان، آموزش‌های عمومی مرتبط به فعالیتهای کشاورزی را به متقاضیان ارائه می‌کنند، اما بیشتر متقاضیان به دور از محیط‌های واقعی بخش کشاورزی، چنین آموزش‌هایی را کسب می‌کنند.

آموزش‌های مرتبط با فعالیتهای مختلف بخش کشاورزی نیاز است که در محیط‌های واقعی کشاورزی و دامی استان انجام شود تا از نیروی آموزش دیده مهارت‌های لازم برای انجام فعالیتهای کشاورزی و دامی مرتبط را داشته باشد. بخش دیگری از آموزش مهارت‌ها در بخش کشاورزی به دوره‌های آموزشی برگزار شده توسط سازمان بر می‌گردد که در زیربخش‌های مختلف و فعالیتهای مختلف کشاورزی با همکاری متخصصان این حوزه برگزار می‌شود. برگزاری این دوره‌ها نیز در یک محیط غیرواقعی و مبتنی بر دانش برگزارکنندگان دوره‌ها انجام می‌شود که در بیشتر موارد با واقعیت فعالیتهای کشاورزی همخوانی نداشته و یا اثر اندکی در مهارت آموزش‌دیدگان دارد. از این رو نیاز است که آموزش و ارتقای مهارت فعالان بخش خصوصی توسط فعالان نمونه هر یک از زیربخش‌ها در مزارع و یا واحدهای تولیدی انجام شود که کارایی آموزش و مهارت در بخش کشاورزی به ویژه در سطح استان افزایش یابد. برای مثال، دوره‌های آموزشی فعالیتهای مرتبط با زنبورداری توسط واحدهای آموزشی در تهران و یا سایر استان‌ها برگزار می‌شود که آموزش‌دهندگان تنها اندوخته دانش خود در ارتباط با کلیات فعالیتهای زنبورداری را به متقاضیان ارائه می‌کنند. در حالی که زنبورداری در استان زنجان با سایر استان‌ها به دلیل ویژگی‌های آب و هوایی و سایر ویژگی‌های جغرافیایی کاملاً متفاوت است. از این رو لازم است آموزش‌های بخش کشاورزی در محیط استان و توسط فعالان نمونه هر یک از زیربخش‌ها انجام شود.

یکی دیگر از بحث‌های مطرح در آموزش متقاضیان فعالیتهای کشاورزی، بحث هزینه آموزش‌ها می‌باشد. بر اساس اظهارات مسئولان مربوطه بیشتر هزینه‌های آموزشی توسط خود متقاضیان تقبل می‌شود. این امر هر چند در کارایی آموزش از دید آموزش‌دهندگان نقش بسزایی دارد، اما وجود چنین هزینه‌ای به عنوان عدم انگیزه برای بسیاری از فعالان بخش کشاورزی عمل می‌کند. زیرا برای بسیاری از فعالان بخش کشاورزی، توجیه‌پذیری آموزش مهارت‌ها آنچنان معنادار نیست و بیشتر فعالان این بخش، تأکید دارند که اندوخته‌های تجربی و سنتی آنها در مقایسه با مهارت‌های جدید بهتر جواب داده است. از این رو لازم است جهت ایجاد انگیزه در فعالان بخش کشاورزی در سطح استان، حمایت‌ها و تشویق‌های لازم برای حضور فعال در آموزش مهارت‌های کشاورزی برای متقاضیان فراهم گردد.

آموزش‌های مرتبط با فعالان بخش عمومی نیز از سوی خود سازمان در قالب دوره‌های کوتاه مدت برگزار می‌شود. بیشتر این دوره جنبه ارتقای جایگاه استخدامی داشته و آموزش‌دیدگان تنها به گرفتن گواهی‌های دوره‌ها اکتفا می‌کنند و آموزش‌ها و مهارت‌های انجام شده در ارتقای دانش فعالان بخش عمومی تأثیری ندارد. از این رو لازم است دوره‌های مربوطه سامان‌دهی شده و آموزش‌دیدگان عمومی در مراحل مختلف مورد ارزیابی قرار گیرند و ارتقای شغلی آنها نیز بر اساس نتایج سنجش آموزش‌ها و مهارت‌های انجام شده باشد. به کارگیری چنین راهبردی می‌تواند هزینه‌های آموزش برای فعالان خصوصی از سوی نهادهای عمومی را کاهش داده و متولیان بخش عمومی می‌توانند نقش کارایی در مدیریت واحدهای تحت نظارت و راهبری صحیح آن داشته باشند.

۷-۵- ارتقای کارایی و بهره‌وری

بهره‌وری در بخش کشاورزی به بهره‌وری آب، خاک، زمین، نیروی انسانی و سرمایه بر می‌گردد. با توجه به اهمیت آب و خاک در تولید محصولات کشاورزی، این بهره‌وری این دو نوع عامل بیش از سایر عوامل در بخش کشاورزی مورد توجه قرار می‌گیرد.

در راستای ارتقای بهره‌وری و کارایی عوامل تولید در بخش کشاورزی در سطح استان، همسو با اهداف برنامه پنجم توسعه در سطح استان، نیاز است که سازمان جهاد کشاورزی استان اقدامات زیر را مورد توجه قرار دهد:

- ۱- اجرای روش‌های نوین و اصلاح روش‌های سنتی آبیاری.
- ۲- حمایت از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مدیریت تقاضای آب کشاورزی.
- ۳- تجهیز چاه‌های کشاورزی و مدیریت آنها در برداشت آب‌های زیر زمینی.
- ۴- ساماندهی اراضی کشاورزی استان و جلوگیری از خرد شدن و کاهش صرفه اقتصادی آنها.
- ۵- تجهیز اراضی در محدوده سدها استان و مدیریت نحوه آبیاری اراضی در محدوده سدها.
- ۶- تقویت اراضی و خاک اراضی با حمایت از سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در راستای ارتقای بهره‌وری و کارایی زمین‌های زراعی.
- ۷- آموزش نیروهای انسانی برای هر یک از کشت‌های استان و متناسب با ویژگی‌های آب و هوایی منطقه.
- ۸- حمایت از طرح‌های ذخیره آب با همکاری بخش خصوصی جهت ذخیره آب در فصول غیرزراعی.
- ۹- ارتقای حاصل خیزی اراضی از طریق ارائه اطلاعات به بهره‌برداران و حمایت از آنها در سرمایه‌گذاری‌ها در این زمینه.
- ۱۰- ترویج الگوهای کشت متناسب با خاک منطقه و ارائه اطلاعات کشت به بهره‌برداران.

۱۱- ارتقای کارایی کود مصرفی در اراضی کشاورزی استان و جایگزینی کودهای آبی و زیستی به جای کودهای شیمیایی.

۱۲- حمایت از تولید بذره‌های اصلاح شده و ارائه این نوع بذرها به صورت یارانه‌ای در راستای ارتقای بهره‌وری تولیدات عوامل در بخش کشاورزی استان.

۱۳- آگاه‌سازی بهره‌برداران از به کارگیری روش‌های نوین در کشت، داشت و برداشت محصول و ارتقای به کارگیری ماشین‌آلات کشاورزی در مراحل مختلف تولید محصول.

۱۴- اصلاح نژادهای دام سبک و سنگین و حمایت از تولید نژادهای دام با تولید محصولات دامی بالا.

۱۵- آگاه‌سازی دامداران از روش‌های نوین دامداری و نگهداری دام‌ها و تولید محصولات دامی.

۱۶- غنی‌سازی علوفه و نهاده‌های اولیه در تولید محصولات دامی و حمایت از تولید علوفه‌های مقوی.

۱۷- ارائه دوره‌های آموزشی و آگاه‌سازی برای کاهش فروش محصولات خام و تولید محصولات نهایی از طریق کارگاه‌های کوچک صنایع تبدیلی در روستاها.

قابل ذکر است که در راستای ارتقای بهره‌وری و کارایی در صنایع تبدیلی کشاورزی نیز نیاز است اقداماتی نظیر بهینه‌سازی مصرف سوخت، آموزش نیروهای انسانی، حمایت از تأمین نهاده‌های اولیه پرمحصول، ایجاد ارتباط بین تولیدکنندگان نهاده‌ها و صنایع تبدیلی، ارائه آموزش‌های دوره‌ای برای به کارگیری تکنولوژی‌ها و روش‌های نوین تولید و سایر از سوی سازمان مورد توجه قرار گیرد.

۶-۶- صدور خدمات فنی و مهندسی

با توجه به اینکه خدمات فنی و مهندسی متاثر از ویژگی‌های منطقه است، از این رو عملاً خدمات فنی و مهندسی در بخش کشاورزی استان مختص خود استان بوده و برای سایر استان‌ها حالت عمومی خواهد داشت. همچنین به دلیل ضعف در تولید دانش مرتبط با بخش کشاورزی در داخل کشور و همچنین در سطح استان، شکاف علمی در تولید محصولات کشاورزی کشور و دنیا وجود دارد. اما نتایج حاصل از مراکز تحقیقات کشاورزی در سطح کشور و استان می‌تواند برای سایر استان‌ها به عنوان چارچوب عمومی در تولید محصولات کشاورزی مورد استفاده قرار گیرد. همچنین تولید نهاده‌های کشاورزی و دامی غنی شده می‌تواند به عنوان نتایج تحقیقات ملی و استانی به کشورهای همجوار صادر گردد. حمایت از حضور بخش خصوصی و فراهم نمودن امکانات تحقیقاتی در استان و ایجاد ارتباط بین مراکز تحقیقاتی و بنگاه‌های متوسط و بزرگ می‌تواند سهم اساسی در صدور محصولات حاصل از تحقیقات داشته باشد. صدور خدمات فنی و مهندسی در بخش کشاورزی سهم اندکی در سطح ملی داشته و این شرایط در سطح استان نیز تجربه می‌شود.

۷-۷- اعزام نیروی کار ماهر و متخصص

بر اساس آمار و اطلاعات موجود، استان زنجان یکی از مراکز مهم تربیت نیروهای متخصص و ماهر در بخش کشاورزی و دامی از طریق مراکز مختلف آموزشی می‌باشد. نیروهای متخصص استان‌های همجوار در بخش کشاورزی عموماً در استان زنجان دوره‌های آموزشی و تخصصی را طی می‌کنند. از این رو این استان به عنوان یکی از استان‌های مهم کشور در تأمین نیروی کار ماهر و متخصص به شمار می‌آید. تحرک نیروی کار ماهر و متخصص در بخش کشاورزی در سطح دنیا در مقایسه با سایر بخش‌ها سهم اندکی را داراست. بیشتر نیروی کار ماهر و متخصص در هر یک از کشورها توسط مراکز آموزشی آن کشور تأمین می‌گردد. این امر در مورد ایران نیز صادق است. از این رو اعزام نیروی کار ماهر و متخصص بخش کشاورزی استان به خارج از کشور عملاً غیر ممکن بوده و تنها محدود به داخل کشور می‌باشد. اما استان زنجان با توجه به توانایی تربیت نیروهای متخصص و ماهر در بخش کشاورزی و دامی، در صورت سرمایه‌گذاری و توجه خاص به آن می‌تواند تأمین‌کننده اصلی نیروهای متخصص و ماهر در کشور تبدیل گردد.

۸- سیاست‌ها و اقدامات اجرایی دستگاه برای پیشبرد اهداف توسعه اشتغال و

سرمایه‌گذاری در دوران برنامه پنجم توسعه

قابل ذکر است که نهادهای استانی در تمام بخش‌ها به ویژه در بخش کشاورزی، تنها مجری دستورات ابلاغ شده از سوی وزارت جهاد کشاورزی هستند و اختیارات چندانی از این نظر ندارند.

۸-۱- در بخش‌های تحت تصدی

با توجه به اینکه بخش خصوصی سهم بالایی در بخش کشاورزی کشور و استان به خود اختصاص داده است، از این رو سیاست‌ها و اقدامات بخش کشاورزی در سطح استان، باید متمرکز بر فراهم نمودن بسترهای اشتغال‌زایی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشاورزی استان متمرکز گردد. از این رو در راستای پیشبرد اهداف توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در طی دوران برنامه پنجم توسعه، نیاز است که سازمان جهاد کشاورزی و دامپزشکی استان سیاست‌ها و اهداف زیر را در سطح استان به اجرا گذارد:

۱- حمایت از شکل‌گیری زنجیره تولید در بخش کشاورزی استان - یکی از ضعف‌های اساسی در بخش کشاورزی کشور و استان عدم وجود زنجیره تولید در این بخش می‌باشد. این امر موجب شده است که از یک سو هزینه‌های تولید در بخش کشاورزی افزایش یابد و از سوی دیگر، سود بیشتر این بخش نصیب

- واسطه‌گران گردد. در راستای اشتغال‌زایی و تشویق بخش خصوصی برای حضور در بخش کشاورزی نیاز است که سازمان جهاد کشاورزی و دامپزشکی استان تلاش نمایند زنجیره تولید شکل بگیرد.
- ۲- کاهش مراحل ارائه مجوزهای فعالیت و متمرکز نمودن آن در سازمان- بر اساس نظرات کارشناسی در سطح استان، پراکندگی نهادهای تصمیم‌گیری در ارائه مجوز برای بهره‌برداران کشاورزی و دامی موجب کاهش انگیزه و افزایش هزینه‌های تولید در سطح استان شده است. از این رو در راستای تشویق سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی استان لازم است که تعدد نهادهای تصمیم‌گیری کاهش یابد و مراحل دریافت مجوز تسهیل گردد.
- ۳- صدور سند مالکیت برای زمین‌های زارعی و حقوق آبی مزارع- یکی از بحث‌های اصلی در بخش کشاورزی کشور و استان عدم وجود سند مالکیت زمین‌های زارعی و سند آب مورد استفاده در زمین‌های کشاورزی است. این امر موجب شده است که فعالیت‌های کشاورزی بهره‌برداران مختل شده و اختلافات بین کشاورزان شکل گیرد. چنین شرایطی موجب کاهش انگیزه برای تولید و سرمایه‌گذاری از سوی کشاورزان و دامداران شده است. از این رو نیاز است که صدور اسناد بهره‌برداری و مالکیت زمین و آب در راستای تشویق سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی مورد توجه سازمان جهاد کشاورزی قرار گیرد.
- ۴- سهم نمودن کشاورزان در سود حاشیه بازار- یکی از معضلات اساسی در بخش کشاورزی کشور و استان سود اندک تولیدکنندگان اولیه محصولات کشاورزی و دامی می‌باشد. این امر موجب شده است که سود بیشتر فعالیت‌های کشاورزی و دامی نصیب واسطه‌گران گردد. ساماندهی ساختار تولید و ایجاد ارتباط مستقیم تولیدکنندگان با بازار محصولات می‌تواند سهم اساسی در ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاری و در نهایت اشتغال‌زایی بخش کشاورزی استان داشته باشد.
- ۵- واگذاری زمین در قالب قراردادهای مشارکت و اجاره به شرط تملیک- بسیاری از بهره‌برداران بخش کشاورزی و دامی کشور افرادی هستند که زمین‌های زارعی از اجداد خود به ارث برده‌اند و یا اینکه در حجم محدودی زمین از سایر کشاورزان خریداری کرده‌اند. یکی از معضلات اصلی برای واردشوندگان به بخش کشاورزی و سرمایه‌گذاری در این بخش، عدم دسترسی به زمین‌های کشاورزی بنا به دلیل نبود آنها و یا عدم تمایل صاحبان زمین‌های به فروش زمین می‌باشد. این امر موجب کاهش انگیزه برای سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی استان شده است. از این رو نیاز است که همکاری‌ها و هماهنگی‌های لازم با اداره کل منابع طبیعی استان در جهت واگذاری زمین‌های مرغوب به متقاضیان در قالب قراردادهای مشارکت و یا اجاره به شرط تملیک انجام شود.

۶- فراهم نمودن نهاده‌های ارزان قیمت و مرغوب- یکی از مشکلات و معضلات در بخش کشاورزی کشور و استان عدم دسترسی و یا دسترسی پرهزینه بهره‌برداران به نهاده‌های تولید اعم از کود، انواع سموم، ماشین آلات، بذر، علوفه و سایر می‌باشد. این امر موجب افزایش هزینه‌های تولید و کاهش سودآوری در بخش کشاورزی و دامی کشور و استان شده است. از این رو نیاز است که سازمان جهاد کشاورزی استان با جلب مشارکت بخش خصوصی نهاده‌های تولید را با هزینه اندک و حتی در قالب قراردادهای مشارکت در اختیار کشاورزان قرار دهد تا از این طریق انگیزه سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی استان افزایش یابد.

۷- حمایت از مکانیسم بازار محور فروش محصولات کشاورزی- یکی از معضلات اصلی در بخش کشاورزی در زمان برداشت محصولات از سوی کشاورزان می‌باشد. در زمان برداشت محصول به دلیل فرونی عرضه بر تقاضای بازار، قیمت محصولات کشاورزی و باغی در سطح استان به شدت افت می‌کند به گونه‌ای که در برخی موارد قیمت بازار به قیمت پایین تر از قیمت تمام شده محصول می‌رسد. این امر انگیزه سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی استان را برای سال‌های آتی زارعی به شدت کاهش می‌دهد. در این راستا نیاز است که سازمان جهاد کشاورزی استان با مشارکت بخش خصوصی، محصولات تولیدی زارعی و باغی استان را در زمان برداشت محصول به بازارهای خارج از استان عرضه نماید تا از این طریق سود و درآمد کشاورزان و باغداران کاهش نیافته و انگیزه سرمایه‌گذاری در آنها کاهش نیابد.

۸- حمایت از بهره‌برداران در زمینه ذخیره محصولات تولیدی- از جمله معضلات بخش کشاورزی کشور و استان عدم وجود مراکز حمایت از نگهداری محصولات برای فصول مختلف سال می‌باشد. همچنین هزینه‌های نگهداری محصولات از سوی کشاورزان نیز بسیار بالاست. از این رو نیاز است که سازمان با مشارکت بخش خصوصی مراکز حمایت از نگهداری محصولات تولیدی را برای فصول مختلف سال فراهم نماید.

علاوه بر اقدامات مذکور، برخی از اقدامات در قالب سیاست‌های تجاری و بازرگانی در سطح ملی می‌باشد که می‌تواند انگیزه سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی استان و کشور را تحت تأثیر قرار دهد از جمله از این سیاست‌ها می‌توان به تعیین سیاست‌های تجاری بخش کشاورزی با نقش محوری وزارت جهاد کشاورزی، مدیریت صحیح نرخ ارز به ویژه برای بخش کشاورزی، تعیین سیاست‌های تعرفه‌ای در راستای حفظ منافع کشاورزان و دامداران، اصلاح ساختار توزیع و حمایت از تولیدکنندگان، بیمه محصولات تولیدی، تشکیل صندوق‌های حمایت از سرمایه‌گذاری و اشتغال در بخش کشاورزی، ایجاد اعتماد بین فعالان بخش کشاورزی و نهادهای متولی، توجه جدید به منابع طبیعی و جایگاه آن در پایداری تولید و اشتغال‌زایی بخش کشاورزی، حمایت از تولید محصولات کشاورزی

در قالب حمایت‌های نهاده‌ای، حمایت از شکل‌گیری بورس کالاهای کشاورزی استانی، اعطای اعتبارات کافی برای واحدهای پشتیبانی نظیر حفاظت از منابع طبیعی، آبخیزداری، حفاظت از زمین‌های زراعی، مدیریت صحیح منابع آبی و سایر اشاره نمود.

۸-۲- در فعالیتهای بخش‌های خصوصی و تعاونی تحت نظارت دستگاه

آنچنان که اشاره شد حجم بالایی از فعالیتهای بخش کشاورزی توسط بخش خصوصی انجام می‌شود که در این میان، بخش تعاونی نیز سهم اندکی از فعالیتهای این بخش را در اختیار دارد. از این رو بیشتر سیاست و اقدامات سازمان جهاد کشاورزی و نهادهای مرتبط در بخش کشاورزی و دامی استان، باید بر ایجاد انگیزه برای حضور بیشتر بخش خصوصی در راستای سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی باشد. در این راستا برای حمایت از سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی توسط بخش خصوصی، اجرای سیاست‌ها و اقدامات زیر در سطح استان می‌تواند مؤثر واقع گردد:

- ۱- حمایت از تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی- بر اساس نظرات کارشناسان استان، یکی از مشکلات اساسی در بخش کشاورزی و دامی استان ناتوانی بهره‌برداران در تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی است. زیرا وقفه زمانی بین مراحل تولید و فروش محصول موجب می‌شود که همواره واحدهای تولیدی در بخش کشاورزی و دامی با مشکل تأمین سرمایه در گردش مواجه گردند. در این راستا لازم است که اقدامات لازم برای ایجاد هماهنگی بین نهادهای پولی و مالی استان و سازمان جهاد کشاورزی انجام گیرد تا سرمایه در گردش مورد نیاز واحدها در اسرع وقت در اختیار آنها قرار گیرد.
- ۲- حذف موازی‌کاری‌ها در فراهم نمودن بسترهای فعالیت‌ها- یکی از معضلات در بخش کشاورزی کشور و استان تعدد نهادهای تصمیم‌گیری و عدم شفافیت در مسئولیت‌های هر یک از نهادها می‌باشد. این امر موجب شده است که عملاً هزینه‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی برای بخش خصوصی افزایش یابد. در راستای ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی بخش خصوصی در کشاورزی استان نیاز است که از موازی‌کاری‌ها در صدور مجوزها و بسترسازی فعالیتهای کشاورزی و دامداری استان کاسته شود.
- ۳- ساماندهی واحدهای تولیدی و فراهم نمودن پایگاه‌های آماری و اطلاعاتی- یکی از مشکلاتی که در بخش کشاورزی و دامی به ویژه در سطح استان‌ها وجود دارد، پراکندگی واحدهای تولیدی و نبود آمار و اطلاعات لازم و قابل دسترس برای تازه وارد شوندگان به فعالیتهای کشاورزی و دامی می‌باشد. این امر موجب شده است که تازه وارد شوندگان در شرایط اطلاعات ناقص در فعالیتهای کشاورزی حضور یابند. چنین شرایطی انگیزه بسیاری از فعالان بخش خصوصی برای وارد شدن در بخش کشاورزی و دامی جهت سرمایه‌گذاری را به شدت کاهش می‌دهد. از این رو نیاز است پایگاه آماری و اطلاعاتی لازم از واحدهای تولیدی و مراحل

کاری و امکانات هر یک از زیربخش‌های کشاورزی و دامی استان تهیه و در اختیار بخش خصوصی قرار گیرد.

۴- حمایت از بخش فرآوری تولیدات کشاورزی و دامی - یکی از بحث‌های اساسی در بخش کشاورزی استان، فروش محصولات کشاورزی و دامی استان به صورت خام می‌باشد. این امر موجب کاهش سودآوری تولیدکنندگان محصولات شده است. در این راستا لازم است حمایت‌های مالی لازم برای حضور بخش خصوصی در فرآوری محصولات کشاورزی و دامی استان انجام شود تا از این طریق انگیزه سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی استان افزایش یابد.

۵- حمایت از واحدهای موجود و کاهش مشغولیت‌های ذهنی فعالان این حوزه - یکی از معضلات در بخش کشاورزی کشور و استان عدم حمایت کافی از واحدهای موجود می‌باشد. همچنین دخالت نهادهای مختلف در واحدهای تولیدی موجب شده است که این واحدها عملاً زمان لازم برای توجه به ارتقای کیفیت محصولات تولیدی و به کارگیری تکنولوژی‌های نوین در تولیدات نداشته باشد. لازم است که حمایت‌های لازم از واحدهای موجود در راستای حفظ سرمایه‌گذاری و اشتغال آنها و همچنین به کارگیری تکنولوژی‌های نوین در تولید انجام شود.

۶- حمایت از تولیدکنندگان بخش کشاورزی و دامی در برابر اثرات اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها - هر چند بسته حمایتی بخش کشاورزی در برابر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها تدوین شده است، اما به لحاظ اجرایی اقدامی در این زمینه انجام نشده است. اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها از یک سو هزینه‌های تولید محصولات کشاورزی و دامی را افزایش داده و از سوی دیگر، دخالت دولت در تنظیم قیمت بازار محصولات کشاورزی و کنترل قیمت آنها، موجب کاهش سود کشاورزان و دامداران شده است. از این رو لازم است حمایت‌های لازم در قالب بسته حمایتی بخش کشاورزی در اسرع وقت به ویژه در سطح استان زنجان به دلیل سهم بالای بخش کشاورزی در اشتغال و تولید استان به اجرا گذاشته شود. عدم توجه به این امر موجب کاهش سرمایه‌گذاری‌ها و در نهایت کاهش اشتغال‌زایی در بخش کشاورزی استان خواهد شد.

علاوه بر سیاست‌های و اقدامات مذکور که در اختیار نهادهای استانی می‌باشد، لازم است برخی اقدامات و سیاست‌ها در سطح کلان کشور در راستای حمایت از سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی بخش کشاورزی توسط بخش خصوصی کشور انجام شود. از جمله این سیاست‌ها و اقدامات می‌توان به حفظ ثبات در تصمیم‌گیری‌های بخش کشاورزی، مشارکت دادن بخش خصوصی در تصمیم‌گیری‌های بخش خصوصی، متمرکز نمودن تصمیم‌گیری‌های مرتبط با بخش کشاورزی و دامی از مرحله آغاز تولید تا مرحله قیمت‌گذاری و فروش محصولات در داخل و خارج از

کشور در اختیار وزارت جهاد کشاورزی، حفظ نگرش بلندمدت به امکانات بخش کشاورزی و دامی به ویژه در واحدهای پشتیبان، تفکیک اعتبارات استانی مربوط به بخش کشاورزی و دامی به ویژه اعتبارات ملی و استانی مربوط به واحدهای پشتیبان، ایجاد هماهنگی بین نهادهای پولی و مالی استان و واحدهای بهره‌بردار، تخصیص اعتبارات ویژه به استان‌های دارای پتانسیل بالا به ویژه استان زنجان در بخش تولید محصولات کشاورزی و دامی و سایر اشاره نمود.

۹- برنامه دستگاہ برای سازماندهی و اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی، خصوصی و تعاونی

۹-۱- طرح‌های زودبازده بخش خصوصی و تعاونی

طرح‌های زود بازده از جمله طرح‌های بخش خصوصی و تعاونی در بخش کشاورزی کشور و استان بوده‌اند. برخی از این طرح‌ها به بهره‌برداری رسیده‌اند و برخی دیگر در انتظار دریافت مجوز و یا تسهیلات هستند. به منظور افزایش انگیزه سرمایه‌گذاری و توسعه اشتغال در بخش کشاورزی از طریق اجرای طرح‌های زودبازده نیاز است که سازمان اقدامات زیر را هر یک از ابعاد طرح‌ها به اجرا بگذارد:

۹-۱-۱- پایدار سازی اشتغال ایجاد شده در طرح‌های زودبازدهی که تا سال ۱۳۸۹ به

بهره‌برداری رسیده‌اند.

طرح‌های زودبازدهی که در بخش کشاورزی استان به بهره‌برداری رسیده‌اند نقش اساسی در پایداری تولید و اشتغال در بخش کشاورزی استان داشته‌اند. در راستای حفظ اشتغال در این واحدها و افزایش سرمایه‌گذاری‌ها لازم است سازمان جهاد کشاورزی استان اقدامات زیر را به اجرا بگذارد:

۱- تأمین سرمایه در گردش- برخی از طرح‌های زودبازده بخش کشاورزی استان که به بهره‌برداری رسیده‌اند، هر چند در گام نخست توانسته‌اند سرمایه‌گذاری و اشتغال در بخش کشاورزی استان را تقویت نمایند، اما تداوم فعالیت آنها به دلیل ویژگی تولیدات کشاورزی نیاز به تأمین سرمایه در گردش دارد. از این رو لازم است دستگاہ اقدامات لازم برای تأمین سرمایه در گردش این واحدها در زمان مورد نیاز آنها توسط نهادهای پولی و مالی را به انجام برساند.

۲- حمایت از واحدهای بهره‌برداری شده- برخی از واحدهای بهره‌برداری شده در قالب طرح‌های زودبازده در بخش کشاورزی استان هر چند توانسته‌اند منابع مالی لازم را در حداقل آن تأمین نمایند، اما در مراحل بعدی با مشکلات عدیده‌ای نظیر دسترسی پرهزینه به منابع مالی، دسترسی پرهزینه به عوامل تولید، دسترسی پرهزینه برای مقابله با آفات و بیماری‌ها و سایر مواجهه شده‌اند. این امر انگیزه تداوم فعالیت در

بیشتر این واحدها را تهدید می‌کند. از این رو لازم است سازمان جهاد کشاورزی در راستای حفظ و پایداری اشتغال حمایت‌های لازم در دوران بهره‌برداری را نیز از این واحدها نماید.

۳- حمایت از دسترسی آسان واحدها به بازارهای مصرف- بیشتر واحدهای بهره‌برداری شده در طی مراحل بهره‌برداری و فروش محصولات خود با مشکل مواجه هستند. به گونه‌ای که در برخی موارد قیمت پیشنهادی برای خرید محصولات کمتر از قیمت تمام شده محصولات می‌باشد. این امر در واقع سود واحدهای تولیدی را تهدید می‌کند. نیاز است سازمان جهاد کشاورزی اقدامات لازم برای فراهم نمودن دسترسی آسان به بازار فروش محصولات در سطح داخلی، بین استانی و حتی در سطح بازارهای خارجی را فراهم نماید.

۴- حمایت از انتقال تکنولوژی‌های نوین تولید- یکی از مشکلاتی که واحدهای بهره‌برداری شده با آن مواجه هستند این است که واحدهای تولید عملاً با تکنولوژی‌های نوین تولید بیگانه هستند. این امر قیمت تمام شده محصولات تولیدی بخش کشاورزی و دامی در سطح استان را افزایش داده است. تداوم این امر توان رقابتی واحدها را کاهش داده و سرمایه‌گذاری و اشتغال‌زایی آنها را در آینده تهدید می‌کند. در این راستا لازم است که سازمان جهاد کشاورزی استان تمهیدات لازم برای آگاهی از تکنولوژی‌های جدید و انتقال این تکنولوژی‌ها به واحدها را بکار گیرد.

۹-۱-۲- تسریع در تکمیل و بهره‌برداری از طرح‌های زودبازده در دست اجرا که دارای

توجیه فنی و اقتصادی هستند.

برخی از طرح‌های زودبازده در دست اجرا هستند و یا اینکه نیاز به تکمیل و توسعه دارند. به منظور تسریع در تکمیل و بهره‌برداری از این دسته از طرح‌ها لازم است سازمان جهاد کشاورزی استان اقدامات زیر را به اجرا بگذارد:

۱- تأمین منابع مالی مورد نیاز برای تکمیل و بهره‌برداری از طرح‌ها- یکی از مشکلات اساسی که بیشتر طرح‌های زودبازده در دست اجرا و در حال تکمیل دارند، محدودیت در دسترسی به منابع مالی مورد نیاز می‌باشد. محدودیت در دسترسی به منابع مالی و وقفه در دسترسی به منابع مالی موجب شده است که هزینه اجرا و تکمیل این طرح‌ها به شدت افزایش یابد. تداوم چنین شرایطی می‌تواند اشتغال‌زایی پیش‌بینی شده برای طرح‌های مصوب را کاهش دهد. در این راستا لازم است که سازمان جهاد کشاورزی استان هماهنگی‌ها و همکاری‌های لازم را با نهادهای پولی و مالی استان برای تأمین مالی مورد نیاز این واحدها و حتی تخصیص اعتبارات ویژه به این واحدها نمایند.

۲- کاهش میزان دخالت نهادهای غیرمرتبط- دخالت نهادهای غیرمرتبط در طرح‌های تکمیلی و طرح‌های در حال اجرا موجب شده است که بسیاری از بهره‌برداران این طرح‌ها با وقفه زمانی در دسترسی به منابع و امکانات لازم برای اجرای طرح‌های خود مواجه گردند. در این راستا لازم است که تمرکز فعالیت‌ها و اقدامات برای اجرا و تکمیل طرح‌ها در سازمان جهاد کشاورزی استان متمرکز گردد.

۳- حمایت از تشکیل مجتمع‌های تولید- یکی از بحث‌های اساسی در طرح‌های تکمیلی و در دست اجرا پراکندگی آنها می‌باشد. این امر موجب شده است که بهره‌برداران در طی مراحل اجرا و تکمیل طرح‌های خود با هزینه‌های پیش‌بینی نشده قابل توجهی به لحاظ دسترسی به امکانات تولید و عوامل تولید مواجه گردند. این امر اجرای طرح‌ها را طولانی نموده و عملاً توجیه اقتصادی طرح‌ها کاهش می‌یابد. در این راستا لازم است که سازمان اقدامات لازم برای تشکیل مجتمع‌های تولید در بخش کشاورزی و دامی برای تسریع در اجرای طرح‌ها را به اجرا گذارد.

۹-۱-۳- تسریع در انعقاد قرارداد و اجرای طرح‌های زودبازده مصوب و شناسایی شده

برخی از طرح‌های زودبازده مصوب و شناسایی شده که در مرحله انعقاد قرارداد هستند، با برخی مشکلات مواجه هستند. در راستای تسریع در مراحل انعقاد قرارداد و اجرای این دسته از طرح‌ها لازم است که سازمان اقدامات زیر را به اجرا بگذارد:

۱. تسریع در ارائه مجوزهای فعالیت- برخی از طرح‌های مصوب و شناسایی شده به دلیل ساختار اداری پیچیده در ارائه مجوزها با مشکل وقفه زمانی مواجه شده‌اند. در این راستا لازم است سازمان تمهیدات لازم برای کاهش مراحل دریافت مجوزها توسط متقاضیان این طرح‌ها را به اجرا گذارد.
۲. تشویق و ایجاد انگیزه در متقاضیان- یکی از مسائل رایج که متقاضیان این دسته از طرح‌ها با آن مواجه هستند، واحدهای مختلف سازمان راهنمایی‌ها لازم برای مراحل مختلف انعقاد قرارداد و دریافت مجوزهای لازم را در اختیار متقاضیان قرار نمی‌دهند و یا برخورد مشوق گونه با آنها ندارند. در این راستا لازم است آموزش‌های لازم به مسئولان واحدهای زیربند در برخورد و ارائه آمار و اطلاعات لازم به متقاضیان این دسته از طرح‌ها داده شود.
۳. آگاه‌سازی سرمایه‌گذاران از طرح‌های شناسایی شده- یکی از مسائلی که در ارتباط با طرح‌های مصوب و شناسایی شده در سطح استان وجود دارد، اطلاع‌رسانی ضعیف نهادهای مسئول در مورد این دسته از طرح‌ها به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی می‌باشد. این امر موجب شده است که بسیاری از این طرح‌ها متقاضی نداشته باشد و یا در صورت داشتن متقاضی، شرایط لازم برای انعقاد قرارداد و مراحل اجرای طرح

وجود نداشته باشد. در این راستا لازم است سازمان جهاد کشاورزی استان تمهیدات لازم برای اطلاع رسانی دقیق و به روز طرح‌های مصوب و شناسایی شده در بخش کشاورزی و دامی استان را از طریق نهادهای ذی‌ربط و رسانه‌های ارتباطی به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی داشته باشد.

۹-۲- سایر طرح‌های سرمایه‌گذاری در دست اجرا و برنامه دستگاه برای تکمیل آنها

در راستای اجرای سایر طرح‌های سرمایه‌گذاری در دست اجرا و همچنین تکمیل برخی از این طرح‌ها نیاز است که سازمان اقدامات زیر را به اجرا گذارد:

۹-۲-۱- تعیین تکلیف طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی اعم از راکد و نیمه تمام با

توجه به توجیه فنی و اقتصادی آنها

طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی از جمله طرح‌هایی هستند که همواره با مشکل تأمین اعتبارات مواجه می‌باشند. با توجه به ساختار بخش کشاورزی، بیشتر طرح‌های عمومی در این بخش مرتبط با واحدهای پشتیبان می‌باشند. در سطح استان زنجان نیز چنین طرح‌هایی برای پشتیبانی از بخش کشاورزی و دامی در حال اجرا هستند. با توجه به مشکل تأمین اعتبارات و تخصیص آن از سوی نهادهای استانی و ملی در این طرح‌ها، در برخی موارد طولانی شدن اجرای طرح به دلیل کمبود اعتبارات و یا تخصیص کمتر از مصوب، اجرای طرح توجیه اقتصادی و فنی خود را از دست می‌دهد. با توجه به اهمیتی که اجرای طرح‌های بخش عمومی در پشتیبانی و پایداری تولید در بخش کشاورزی و دامی استان دارند و جایگاه بخش کشاورزی در تولید و درآمد کل استان، نیاز است که حداقل امکان از تعریف طرح‌های جدید خودداری شود و طرح‌های نیمه تمام و راکد در صورت داشتن توجیه فنی و اقتصادی با تخصیص اعتبارات ویژه و حمایت سازمان و نهادهای مالی و پولی استان به اجرا گذاشته شوند. همچنین تغییر نگرش بلندمدت به نگرش کوتاه مدت در اجرای این طرح‌ها و تخصیص اعتبارات لازم برای اجرای آنها از مهم‌ترین اقدامات سازمان جهاد کشاورزی استان و نهادهای متولی اعتبارات ملی و استانی برای اجرای طرح‌های عمومی بخش کشاورزی استان می‌باشد.

۹-۲-۲- تعیین تکلیف طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی اعم از راکد و

نیمه تمام با توجه به توجیه فنی و اقتصادی آنها

در ارتباط با طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی نیمه تمام در سطح استان، به دلیل اینکه تصمیم‌گیری‌های بخش خصوصی و تعاونی همواره بر اساس اصل کسب منفعت می‌باشد، بخش خصوصی و تعاونی

تلاش می‌کند که در صورت امکان طرح‌های نیمه تمام را در صورت داشتن توجیه اقتصادی و فنی به اتمام برساند در غیر این صورت عملاً این طرح‌ها از اولویت سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و تعاونی خارج می‌گردد. از این رو در راستای بهبود وضعیت سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و تعاونی در بخش کشاورزی استان نیاز است سازمان جهاد کشاورزی استان حمایت‌های لازم برای تسریع در اجرای طرح‌های بخش خصوصی و تعاونی را مورد توجه قرار دهد. این دسته از حمایت‌ها شامل حمایت‌های مالی و پولی، تسهیل مراحل اجرای طرح، ارائه خدمات مشاوره‌ای، ارائه آمار و اطلاعات از وضعیت بازار نهاده‌ها و ستاده‌ها و غیره هستند.

۹-۲-۳- اولویت بخشیدن به طرح‌های نیمه تمام و آماده بهره‌برداری و در دست اجرا با

توجه به تقاضای بازار و پیشرفت فیزیکی

در راستای افزایش سرمایه‌گذاری و حفظ اشتغال در بخش کشاورزی نیاز است که سازمان طرح‌های نیمه تمام و در دست اجرا را تکمیل نماید. بیشتر طرح‌های نیمه تمام و آماده بهره‌برداری و در دست اجرا در سطح استان با مشکل تأمین اعتبارات مواجه هستند. با توجه به کمبود منابع مالی و تخصیص کمتر از مصوب به دستگاه‌ها متولی بخش کشاورزی و دامی استان، لازم است که تلاش شود طرح‌های نیمه تمام و در دست اجرا اولویت بندی شده و با توجه به تقاضای بازار و نیاز استان تخصیص اعتبارات مورد نیاز به طرح‌های اولویت دار انجام شود. زیرا در صورت طولانی شدن دوره زمانی اجرای طرح و بهره‌برداری از آن، عملاً توجیه اقتصادی و فنی طرح کاهش یافته و هزینه‌های اجرای آن افزایش می‌یابد. در ارتباط با طرح‌های بخش خصوصی نیز، نیاز است سازمان در راستای تشویق سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی، حمایت‌های لازم برای تسریع در بهره‌برداری طرح‌های نیمه تمام و در دست اجرا را انجام دهد تا از یک سو انگیزه سرمایه‌گذاری برای تازه واردشوندگان افزایش یابد و از سوی دیگر، اهداف مورد انتظار برای حضور بخش خصوصی در کشاورزی استان تحقق یابد.

۹-۳- طرح‌های سرمایه‌گذاری جدید شناسایی شده و قابل شناسایی و برنامه دستگاه

برای پیشبرد آنها

سازمان جهاد کشاورزی و سازمان‌های مرتبط در راستای حمایت از طرح‌های سرمایه‌گذاری جدید شناسایی شده و قابل شناسایی لازم است به تفکیک متقاضیان عمومی و خصوصی برنامه‌های زیر را مورد توجه قرار دهد:

۹-۳-۱- طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی اعم از ملی و استانی

از آنجایی که طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی در بخش کشاورزی بیشتر جنبه ایجاد زیرساخت و پشتیبانی را دارند، از این رو نیاز است که برنامه‌های مختص ویژگی چنین طرح‌هایی از سوی سازمان جهاد کشاورزی و سایر سازمان‌های مرتبط به اجرا گذاشته شود. در این راستا توجه به برنامه‌های زیر در اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی در سطح ملی و استانی می‌تواند مؤثر واقع شود:

۱. تغییر نگرش از کوتاه مدت به بلندمدت- در بسیاری از طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی نگرش کوتاه مدت قالب بوده و متولیان امر تلاش می‌کنند طرح‌هایی که در کوتاه مدت به بهره‌برداری می‌رسند و می‌توانند اهداف استانی و ملی را به صورت کوتاه مدت تأمین نمایند، مورد توجه قرار گیرند. هر چند اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی با نگاه کوتاه مدت ممکن است مفید باشد، اما منافع بلندمدت چنین نگرشی در اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی چندان مطلوب نخواهد بود. از این رو لازم است که در انتخاب طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی چه در سطح ملی و چه در سطح استانی در بخش کشاورزی، نگرش بلندمدت در انتخاب و اجرای طرح‌ها به جای نگرش کوتاه مدت، مورد توجه قرار گیرد.
۲. ایجاد همسویی در اهداف طرح‌ها- یکی از معضلات اساسی در طرح‌های بخش عمومی عدم توجه به همسویی اهداف در انتخاب و اجرای طرح‌ها می‌باشد. این امر موجب شده است هر چند که هر یک از طرح‌ها به تنهایی طرح بسیار مطلوبی به لحاظ اهداف ارزیابی گردد، اما برآیند چندین طرح نتیجه معکوس داشته باشد. از این رو لازم است در انتخاب و اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی همکاری‌های لازم با واحدها مربوطه و دریافت نظرات کارشناسی واحدها در راستای ایجاد همسویی اهداف در بین طرح‌های بخش عمومی انجام شود.
۳. اولویت بندی در اجرای طرح‌های بخش عمومی- یکی از معضلات اساسی در اجرای طرح‌های بخش عمومی، نگرش جزئی واحدهای متولی به انتخاب و اجرای طرح‌ها می‌باشد. هر یک از واحدهای متولی در راستای رقابت کاذب با سایر واحدها تلاش می‌کند که حتما طرح یا طرح‌هایی از نوع بخش عمومی را انتخاب و به اجرا گذارد. این امر موجب شده است که بسیاری از طرح‌های بخش عمومی که اولویت بالایی دارند، هم سطح طرح‌هایی قرار گیرند که اولویت اجرای آنها پایین می‌باشد. از این رو لازم است سازمان جهاد کشاورزی و سازمان‌های مرتبط اولویت بندی در انتخاب و اجرای طرح‌ها را به صورت متمرکز در سطح ملی و استانی مورد توجه قرار دهد و از شکل گیری رقابت کاذب جلوگیری نماید.
۴. گره زدن منافع بخش خصوصی به اجرای طرح‌های بخش عمومی- یکی دیگر از معضلات اساسی که در اجرای طرح‌های بخش عمومی وجود دارد، عدم توجه به منافع بخش خصوصی بوده و یا اینکه منافع بخش

خصوصی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. این امر موجب شده است که به دلیل عدم توجه به منافع بخش خصوصی در اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری، بخش خصوصی همکاری لازم برای اجرای طرح‌ها را نداشته باشد. همچنین اجرای این طرح‌ها به دلیل عدم وجود منفعت خصوصی در آنها، با طولانی شدن دوره زمانی اجرای طرح مواجه شوند. از این رو لازم است سازمان جهاد کشاورزی و سازمان‌های مرتبط تلاش نمایند از یک سو بخش خصوصی در تعریف و انتخاب طرح‌ها حضور داشته باشد و از سوی دیگر، منافع بخش خصوصی با اجرای طرح‌های عمومی گره خورده باشد.

۹-۳-۲- طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی

طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با نگاه کسب منفعت مورد توجه قرار می‌گیرند. در شناسایی این دسته از طرح‌ها و اجرای آنها نیاز است که سازمان جهاد کشاورزی و نهادهای مرتبط برنامه‌های زیر را مورد توجه قرار دهند:

۱. آگاه‌سازی و ارائه آمار و اطلاعات از وضعیت طرح‌های مشابه - یکی از مسائلی که برای سرمایه‌گذاری‌های

بخش خصوصی و تعاونی در بخش کشاورزی در سطح ملی و استانی وجود دارد، این است که بخش خصوصی و یا تعاونی به دلیل ضعف در آمار و اطلاعات مربوطه با مشکل شناسایی طرح‌ها مواجه می‌باشد. این امر موجب شده است که طرح‌های بخش کشاورزی کمتر از سایر بخش‌های اقتصادی کشور مورد توجه بخش خصوصی قرار گیرند. از این رو لازم است سازمان آمار و اطلاعات لازم در مورد طرح‌های سرمایه‌گذاری و شناسایی طرح‌های قابل اجرا را به روز تهیه نموده و سرمایه‌گذاران بخش خصوصی را از وجود چنین طرح‌هایی مطلع نماید.

۲. به کارگیری ابزارهای نوین در معرفی طرح‌های سرمایه‌گذاری به بخش خصوصی - برخی از طرح‌های بخش کشاورزی توسط خود سازمان شناسایی شده اما نیاز به حضور بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری این بخش دارد. اما به دلیل ضعف در اطلاع‌رسانی و عدم به کارگیری ابزارهای نوین در ارائه اطلاعات به سرمایه‌گذاران بالقوه، چنین طرح‌هایی به اجرا در نمی‌آیند. از این رو نیاز است که سازمان جهاد کشاورزی و سازمان‌های مرتبط واحدهای اطلاع‌رسانی مرتبط با فرصت‌های سرمایه‌گذاری ایجاد نموده و از ابزارهای نوین اطلاع‌رسانی برای تشویق و شناسایی سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و تعاونی در این دسته از طرح‌ها اقدام نمایند.

۱۰- برآورد سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای تحقق اهداف کمی دستگاه به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در دوران برنامه پنجم توسعه

در جدول ۷۹، میزان سرمایه‌گذاری لازم در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در طول سال‌های ۱۳۹۰-۹۴ پیش‌بینی شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، در سال ۱۳۹۰ میزان سرمایه به قیمت ثابت معادل ۲۲۱۱.۷ میلیارد ریال است که در سال ۱۳۹۴ این مقدار به ۲۷۸۷.۲ میلیارد ریال افزایش خواهد یافت. مقدار سرمایه جاری نیز به میزان ۵۴۲۵.۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ است که در سال ۱۳۹۴ به رقم ۱۰۰۱۱.۱ خواهد رسید.

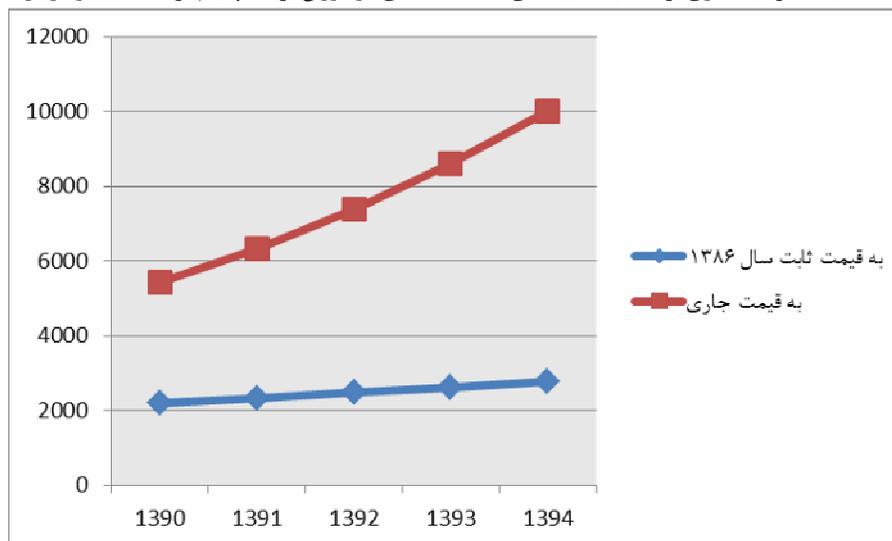
جدول ۷۹. پیش‌بینی سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری در طول برنامه پنجم توسعه (میلیارد ریال)

جمع برنامه پنجم	دوران برنامه پنجم ^۱					کشاورزی، شکار و جنگلداری
	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
12456.2	2787.5	2630.8	2482.9	2343.4	2211.7	به قیمت ثابت سال ۱۳۸۶
37718.6	10011.1	8589.4	7369.6	6323.2	5425.3	به قیمت جاری

مأخذ: محاسبات تحقیق

نمودار ۱۰ مقایسه‌ای از میزان سرمایه ثابت و جاری بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری را طی سال‌های برنامه پنجم نشان می‌دهد. مطابق با این نمودار روند سرمایه ثابت و جاری این بخش در طی این سال‌ها صعودی است.

نمودار ۱۰. مقایسه سرمایه‌گذاری بر حسب فعالیت‌های عمده اقتصادی در دوران برنامه پنجم توسعه (میلیارد ریال)

۱۱- تأمین مالی برای سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی، خصوصی و تعاونی در

دوران برنامه پنجم توسعه

تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها یکی از مهم‌ترین مسائل در بخش کشاورزی کشور و استان به شمار می‌آید. براساس اظهارات کارشناسان استانی، کمبود منابع مالی یکی از موانع اصلی سرمایه‌گذاری‌ها در بخش کشاورزی استان می‌باشد. از این رو توجه به روش‌های تأمین مالی طرح‌های سرمایه‌گذاری در راستای دستیابی به اهداف برنامه پنجم توسعه در سطح ملی و استانی یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین مسائل بخش کشاورزی است. هر یک از طرح‌های سرمایه‌گذاری عمومی، خصوصی و تعاونی دارای مشخصاتی هستند و این امر موجب می‌شود که نحوه تأمین منابع مالی مورد نیاز آنها نیز متفاوت باشد. در ادامه نحوه تأمین منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری‌ها به تفکیک عمومی، خصوصی و تعاونی مورد بحث قرار می‌گیرد.

۱۱-۱- نحوه تأمین مالی سرمایه‌گذاری بخش عمومی

سرمایه‌گذاری‌های عمومی دارای مشخصه منابع عمومی بوده و امکان تفکیک بهره‌برداری بخش خصوصی در آن وجود ندارد. به دلیل تفکیک ناپذیری منابع بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری‌های عمومی، عموماً بخش خصوصی انگیزه سرمایه‌گذاری در این دسته از طرح‌ها را نخواهد داشت. از این رو لازم است که تمام منابع مورد نیاز سرمایه‌گذاری‌های عمومی توسط بودجه عمومی تأمین گردد. بودجه‌های عمومی در قالب بودجه‌های استانی و ملی می‌تواند برای انجام سرمایه‌گذاری‌های عمومی تخصیص یابد.

یکی از مسائلی که در تخصیص اعتبارات استانی و ملی برای اجرای سرمایه‌گذاری‌های عمومی مطرح است، تخصیص کمتر از مصوب و بهره‌وری پایین اعتبارات تخصیص یافته برای سرمایه‌گذاری‌های عمومی می‌باشد. از این رو در راستای افزایش بهره‌وری سرمایه‌گذاری‌ها در بخش عمومی از یک سو تخصیص اعتبارات استانی برای طرح‌های بخش کشاورزی منفک گردد و از سوی دیگر، تلاش شود که حداقل کاستی در تخصیص اعتبارات استانی و ملی برای سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی به ویژه در استان زنجان انجام شود. همچنین ایجاد انگیزه و شناسایی منافع بخش خصوصی و آشنا نمودن این بخش به منافع حاصل از سرمایه‌گذاری‌های بخش عمومی، می‌تواند نقش اساسی در افزایش بهره‌وری سرمایه‌گذاری‌ها و اجرای آنها داشته باشد.

۱۱-۲- نحوه تأمین مالی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی

در سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی قابلیت شناسایی و تفکیک منافع بر حسب سرمایه‌گذار وجود دارد. از این رو انگیزه برای حضور سرمایه‌گذاران در این طرح‌ها وجود دارد. سرمایه‌گذاران بخش خصوصی برای تأمین مالی مورد نیاز طرح‌ها از منابع مالی خود استفاده می‌کنند. اما در بیشتر موارد سایر منابع تأمین مالی می‌تواند نقش مکمل در پیشبرد و تسریع سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی داشته باشد. از جمله مهم‌ترین منابع مالی مکمل برای سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی تسهیلات بانکی می‌باشد. بخش خصوصی برای اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری خود به شدت به منابع بانکی نیاز دارد.

یکی از مسائل اساسی در اعطای تسهیلات از سوی نهادهای پولی و مالی برای سرمایه‌گذاری‌های بخش کشاورزی در سطح ملی و استانی، انگیزه پایین این نهادها برای اعطای تسهیلات می‌باشد. ریسک سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی از مهم‌ترین دلایل انگیزه پایین بانک‌ها و سایر نهادهای مالی برای اعطای تسهیلات به سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی در این بخش می‌باشد. از این رو به منظور حمایت از سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی، نیاز است که نهادهای متولی بخش کشاورزی اقدامات لازم برای پوشش ریسک‌های بخش کشاورزی را انجام دهند. تا سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در تأمین منابع مالی خود مورد نیاز سرمایه‌گذاری‌های خود با مشکل انگیزه بانک‌ها برای اعطای تسهیلات مواجه نشوند.

از دیگر منابع مالی که برای تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی در بخش کشاورزی در سطح ملی و استانی می‌تواند مفید واقع شود، تأمین منابع مالی این دسته از سرمایه‌گذاری‌ها از طریق شرکت‌های سرمایه‌گذاری و صندوق‌های سرمایه‌گذاری می‌باشد. امروزه شرکت‌های سرمایه‌گذاری و صندوق‌های سرمایه‌گذاری در سطح دنیا نقش اساسی در تأمین منابع مالی مورد نیاز بخش‌های اقتصادی به ویژه بخش کشاورزی را بر عهده دارند. در این راستا لازم است سازمان جهاد کشاورزی و شرکت‌های فعال در بازارهای سرمایه و مالی استان همکاری لازم برای

معرفی طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی را مورد توجه قرار دهند. همچنین سازمان جهاد کشاورزی و سایر نهادهای مرتبط تلاش گسترده‌ای در تأسیس شرکت‌های سرمایه‌گذاری و صندوق‌های سرمایه‌گذاری مختص بخش کشاورزی با سرمایه بخش خصوصی در بازارهای سرمایه و مالی انجام دهند.

۱۱-۳- نحوه تأمین سرمایه‌گذاری بخش تعاونی

سرمایه‌گذاری‌های بخش تعاونی عموماً منابع اعضای تعاون را در تأمین منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری‌ها مورد استفاده قرار می‌دهد. از این رو با توجه به ساختار شرکت‌های تعاونی، اعضای این واحدها خود تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها را انجام می‌دهد.

به دلیل عملکرد ضعیف بخش تعاونی در کشور به ویژه در بخش کشاورزی، امروزه ساختار تعاونی مورد پسند بسیاری از سرمایه‌گذاران خرد خصوصی قرار نمی‌گیرد. بیشتر این تعاونی‌ها بر خلاف اساسنامه خود بیشتر منافع اعضای موسس را تأمین می‌کنند و سایر اعضا سهم اندکی از منافع حاصل از فعالیت‌های این واحدها دارند. از این رو برای حضور فعال تر و تقویت این بخش، نیاز به تغییر ساختار واحدهای تعاونی به ویژه در بخش کشاورزی استان و کشور می‌باشد.

سرمایه‌گذاری‌های از نوع تعاونی نیز همانند سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی، نیاز به مشارکت بانک‌ها و سایر نهادهای پولی و مالی در تأمین منابع مالی مورد نیاز خود دارند. با توجه به محدودیت در منابع مالی بانک‌ها، تأمین مالی بیشتر سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و تعاونی در بخش کشاورزی همواره با مشکل مواجه می‌باشد. از این رو در راستای تأمین منابع مالی این دسته از سرمایه‌گذاری‌ها، هدایت تأمین منابع مالی مورد نیاز از طریق بازارهای سرمایه و مالی در سطح ملی و استانی می‌تواند نقش مهمی در این امر داشته باشد.

تأمین مالی طرح‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی از طریق منابع مالی خارجی با توجه به ویژگی‌های بخش کشاورزی، تنها برای سرمایه‌گذاری طرح‌های بخش عمومی قابل تصور است. این دسته از منابع نیز بیشتر می‌تواند در راستای ارتقای تکنولوژی تولید و ارتقای بهره‌وری عوامل تولید در بخش کشاورزی مورد توجه قرار گیرد. اقدامات در این بخش خارج از توان نهادهای استانی بوده و نیاز به همکاری نهادها در سطح ملی دارد.

حضور بخش خارجی در بخش کشاورزی به ویژه در بخش صنایع تبدیلی کشاورزی می‌تواند یکی از مهم‌ترین روش‌های برای تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و دستیابی به سایر اهداف مورد توجه برنامه پنجم نظیر ارتقای بهره‌وری، ارتقای کارایی، به کارگیری تکنولوژی‌های نوین تولید و غیره در بخش کشاورزی باشد. فراهم نمودن بسترهای لازم برای حضور خارجیان در صنایع تبدیلی کشاورزی استان، خارج از توان استان بوده و نیاز به همکاری‌ها و هماهنگی‌های در سطح ملی می‌باشد. اما نهادهای استانی می‌توانند اقدامات اولیه برای شناساندن

توانایی های استان برای تشویق سرمایه‌گذاران خارجی در صنایع تبدیلی را مورد توجه قرار دهند. رسیدن به این اهداف نیاز به یک برنامه‌ریزی منظم و بلندمدت دارد.

۱۲- تعهدات دستگاه برای تسهیل ایجاد اشتغال و توسعه سرمایه‌گذاری در بخش‌های خصوصی و تعاونی (با توجه به وظیفه هر دستگاه)

تعهدات دستگاه برای تسهیل ایجاد اشتغال و توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی را بر اساس برنامه پنجم استان و سند استراتژیک بخش کشاورزی به شرح زیر می‌باشد:

۱- حفظ و افزایش تولید پایدار محصولات کشاورزی از طریق ایجاد ظرفیت‌های جدید

این راهبرد می‌تواند بر اساس افزایش تولید محصولات نباتی، افزایش سطح زیرکشت محصولات زراعی آبی، گندم آبی، دانه‌های روغنی آبی، محصولات علوفه ای آبی و همچنین توسعه باغات میوه‌های دانه‌دار، دانه ریز، هسته‌دار، خشک، توسعه کشت سایر محصولات، کاهش تغییر کاربری اراضی کشاورزی، واگذاری اراضی دولتی به فعالیت‌های بخش کشاورزی، افزایش تولید محصولات دامی، ایجاد واحدهای صنعتی و نیمه صنعتی در زیربخش دام و طیور، افزایش واحدهای پرورش زنبور عسل، ارتقاء سطح خدمات بیمه‌ای محصولات نباتی، زراعی و باغی، گزارش تحلیل داده‌های هواشناسی و تغییرات اقلیمی می‌باشد.

۲- ارتقاء بهره‌وری عوامل تولید بخش کشاورزی استان زنجان

از طریق افزایش راندمان آبیاری از طریق بهبود زیرساخت‌ها، بهبود مدیریت مصرف آب در اراضی، تأمین آب کشاورزی، پایش و حفظ حاصلخیزی اراضی کشاورزی استان، بهبود بهره‌وری نهاده‌های واسطه‌ای محصولات گیاهی، کاهش ضریب تبدیل علوفه به تولیدات دام، بهینه سازی سوخت در زیربخش‌های دامپروری، حفظ نباتات.

۳- کنترل و ارتقاء کیفیت محصولات تولیدی در بخش کشاورزی

از طریق مدیریت مبارزه با آفات نباتی، پوشش کنترل کیفی و بهداشتی تولیدات خام حیوانی.

۴- اصلاح ساختار بازار نهاده‌ها و خدمات تولید

از طریق واگذاری تولید، تأمین و توزیع نهاده‌ها به بخش غیردولتی، انجام پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و ترویج آن.

۵- تقویت تقاضای محصولات کشاورزی

از طریق ارتقا سطح مصرف سرانه مواد پروتئینی با منشا حیوانی، افزایش صادرات محصولات کشاورزی استان

۶- تنظیم عرضه محصولات کشاورزی

از طریق تولید در چارچوب الگوی کشت مصوب، تقویت صنایع نگهداری، تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی، تقویت ناوگان تخصصی حمل و نقل محصولات کشاورزی.

۷- احیاء، توسعه و حفاظت از جنگل‌ها و مراتع استان

از طریق حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌ها، حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع.

۸- کنترل فرسایش و حفاظت خاک

از طریق آبخیزداری و حفاظت خاک.

این راهبردها هریک به طور مستقیم و غیرمستقیم می‌توانند موجب توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان

شوند.